LIBRARY
Brigham Young University
RARE BOOK COLLECTION
Vault
093
B292
1489
BRIGHAM YOUNG UNIVERSITY
3 1197 23794 6139

106 ff. n. ch. (Le 1er blanc mq.).
[Venise, Leonardus de Basilea
d'après Hain] 12100
[Vicenzia - L. Achates, c. 1489]
d'après Sander

Hain-Copinger. 12100 -
Sander ne signale qu'un
seul ex. complet passé en vente
(1903, 300 frcs. Suisses

Pl

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI HISTORIARVM INITIVM AD AVRELIVM AVGVSTINVM.

Ræceptis tuis parui beatiſſime pater Auguſtine: atq3 utinam tā efficaciter q̄ libēter: q̄q̄ ego in utranuis partē paꝝ de explicito mouear: recte ne: an ſecus egerim. Tu enī iam iſto iudicio laboraſti: utrūne hoc: quod præcipes poſſem. Ego aūt ſolius obedientiæ: ſi tamen eā uoluntate conatuq3 decoraui: teſtimonio contentus ſū. Nā & ī magna magni patriſfamilias domo cū ſint multa diuerſi generis aīalia adiumento familiaris rei cōmoda: nō ē tamē canū cura poſtrema: qb⁹ ſolis natura inſitū eſt: uolūtarie ad id quo præparantur urgeri: & ꝑ ingenitā quandā obediētiæ formulā ſola diſciplinati tremoris expectatiōe ſuſpendi: donec ad pagendi licentiā nutu ſignoue mittant̄. Habēt.n. ꝓprios appetit⁹ q̄tū brutis excellentiores: tantū rōnabilibus ꝓpinquātes: hoc ē diſcernere: amare: ſeruire. Nam diſcernētes inter dominos atq3 extraneos nō eos quos īſectant̄: oderūt. ſed ꝓ his quos amant zelant: & amantes dominū ac domū nō quaſi ex natura apti corporis uigilantes: ſed ex conſcīa ſolliciti amoris īuigilant. Vnde & myſtico ſacro ī euangeliis: quod edant micas catelli ſub mēſa dnōꝝ. & Chananea mulier nō erubuit dicere: & domin⁹ nō faſtidiuit audire. Btūs & Tobias ducē angelū ſequens canem comitē hr̄e nō ſpreuit. Igit̄ generali amori tuo ſpeciali amore cōnex⁹ uolūtati tuæ uolens parui. Nam cū ſubiectio mea præcepto pr̄nitatis tuæ factū debeat: totūq3 tuū ſit: quod ex te ad te redit: op⁹ meū hoc ſolo cumulati⁹ reddidi: quod libens feci. Præcepas mihi uti aduerſis uaniloquā prauitatē coꝝ: q alieni a ciuitate dei ex locoꝝ agreſtiū cōpitis & pagis pagani uocant̄ ſiue gētiles: qa terrena ſapiūt: q cū futura non quærant: præterita aut obliuiſcant̄: aut neſciāt: præſentia tamē tpa ueluti malis extra ſolitū infeſtatiſſima: ob hoc ſolū: quod credit̄ xp̄ūs: & colit̄ deus: idola aūt min⁹ colunt̄: infamāt. Præcepas ergo ut ex oībus quæ hr̄i ad præſens poſſunt hiſtoriaꝝ atq3 annaliū faſtis quæcūq3 aut bellis grauia: aut corrupta morbis: aut fame triſtia: aut terraꝝ motib⁹ terribilia: aut īundatōib⁹ aquaꝝ inſolita: aut eruptionib⁹ igniū metuēda: aut ictib⁹ fulminū plagiſq3 grandinū ſæua: uel etia3 parricidiis flagitiiſq3 miſera ꝑ tranſacta retro ſæcula reppeririſſem: ordinato breuiter

uolumīs textu explicarē:maxime cū reuerentiā tuaꝫ pficiendo aduerſum hos ipſos paganos.xi.libro inſiſtētem:quoꝝ iam.x. orientes radii mox:ut de ſpecula eccleſiaſticæ claritatis elati ſūt: toto orbe fulſerunt leui opuſculo occupari nō oportet:& ſanctꝰ filiꝰ tuus Iulianꝰ Carthaginēſis ſeruus dei ſatis fieri ſup hac re petitioni ſuæ eadē fiducia:qua popoſcit:exigeret:dedi operam.& meipſū ī primis cōfuſione preſſi:cui plerūqꝫ reputāti ſupra modū exæſtuaiſſe præſentiū clades tēpoꝝ ui debanf.Nactus ſū.n.præteritos dies nō ſolū æque: ut hos graues:ueꝝ etiā tanto atrociꝰ miſeros:q̄to lōgiꝰ a remedio ueræ religiōis alienos:ut merito hac ſcrutatiōe claruerit regnaſſe mortē auidam ſanguinis dū ignoraf religio:que ꝓhiberet a ſanguine. Iſta illucreſcēte illam cōſtupuiſſe.illam cōcludi:cū iſta iam preualet.illam penitꝰ nullam futuraꝫ cū hæc ſola regnauit: exceptis uidelicet ſemotiſque illis diebus nouiſſimis ſub fine ſæculi & ſub apparitiōe antichriſti: uel etiam ſub cōcluſione iudicii:qbꝰ futuras anguſtias.quales ante non fuerant dominus chriſtꝰ p ſcripturas ſacras ſua etiam cōteſtatiōe prædixit. cū ſecūdum ipſū qdē:qui & nūc & ſemp ē modū ueꝝ apertiore ac grauiore diſcrimine p intollerabiles tribulationes tēpoꝝ illoꝝ ſanctos ꝓbatio:impios pditio ſequef.Et quoniam oēs ꝓpemodū tam apud Græcos: q̄ apud Latinos ſtudioſi ad ſcribēdū uiri:qui res geſtas rerū populorūqꝫ ob diuturnam memoriam uerbis ꝓpagauerūt: initium ſcribendi a Nino Beli filio rege Aſſyrioꝝ fecerūt:qui cū opiniōe cæca mūdi originē creaturamqꝫ hominū ſine initio credi uelint: cæpiſſe tamen ab hoc regna bellaqꝫ definiunt: quaſi uere eatenus humanū genꝰ ritu pecudū uixerit.& tūc primū:ueluti ad nouam ꝓuidētiam cōcuſſum ſuſcitatumqꝫ uigilauerit.

De miſeria hominum per peccatum ab initio.

Go initiū miſeriæ hominū ab īitio peccantis hominis ducere īſtitui: paucis dūtaxat iiſdēqꝫ breuiter deliberatis.Sūt aūt ab Adam primo homine uſque ad Ninū magnū: ut dicūt regē quando natꝰ eſt Abraam: anni tria milia.xxxiiii. qui ab omnibus hiſtoriographis uel omiſſi:uel ignorati ſunt. A Nino aūt uel Abraam uſque ad Cæſarē Auguſtum: ideſt uſque ad natiuitatē chriſti qui fuit anno imperii Cæſaris.xlii. cū facta pace cū Parthis Iani portæ clauſæ ſūt:&bella toto orbe ceſſarunt:colliguntur anni duo milia.xv.ī quibus inter ſe auctores ſcriptoreſque omniū ocia negociaqꝫ triuerūt

UPB

Quapropter res ipſa exigit ex his libris q̃ breuiſſime uel pauca attige-
re: qui originem mũdi loquentes præteritorꝶ fidem annũciatiõe futu-
rorꝶ: & poſt ſubſequa ꝓbatione fecerunt: non quo auctoritatem eoruꝫ
cuiquã uideamur ingerere: ſed quod opæ preciũ ſit de opiniõe uulga
ta: quæ nobis cũ omnibus communis ẽ cõmonere. Primũ: quia ſi dĩna
ꝓuidentia: quæ ſicut bona ita pia & iuſta eſt: agitur homo & mundus
hominem aũt qui conuertibilitate naturæ & libertate licentiæ infirmꝰ
& contumax eſt: ſicut pie gubernare egenum opis oportet: ita iuſte cor
ripi ĩmoderatæ libertatis neceſſe eſt: iure ab initio hoĩs per bõa malaqꝫ
alternantia exerceri hunc mundũ ſentit quiſqs ꝑ ſe atque in ſe huma-
nũ genus uidet. Deinde cũ ab ipſo primo homine peccatũ punitioque
peccati cœpiſſe doceamur: porro aũt cum etiam iſti de mediis tpibus ĩ
cohantes: q̃uis ſu piorꝶ nuſq̃ meminerint: nihil niſi bella cladeſque de
ſcripſerint: quæ bella qd aliud dicenda ſunt: niſi urgentia in alterutrũ
mala? mala aũt huiuſmodi quæ tunc erant ſicut & nũc ſunt inq̃tũ ſũt
ſine dubio aut manifeſta peccata ſunt: aut occultæ punitões pctõrꝶ: qd
ĩpedimenti ẽ nos eius rei caput pandere: cuiꝰ illi corpus expreſſerint: &
priora illa ſæcula quæ multo numeroſiora monſtrabimꝰ: uel tenuiſſi-
mo teſtari relatu ſimiles miſerias ꝑtuliſſe? Dicturus igitur ab orbe cõ-
dito uſqꝫ ad urbẽ conditã: dehinc uſqꝫ ad Cæſaris pricipatũ natiuita-
tẽqꝫ chriſti: ex quo ſub poteſtate urbis orbis manſit imperiũ: uel etiaꝫ
uſqꝫ ad dies nr̃os inq̃tũ ad cognitionem uacare ſuffecero: conflictatio
nes generis humani: & ueluti ꝑ diuerſas ꝑtes ardentẽ malis mundũ: fa
ce cupiditatis incenſũ e ſpecula oſtentaturꝰ: neceſſariũ reor: ut primuꝫ
ipſum terrarꝶ orbẽ: quẽ inhabitat humanũ genus: ſicut ẽ a maioribus
triſarie diſtributus: deinde regionibus ꝓuinciiſqꝫ determinatus expe-
diã: quo faciliꝰ cũ locales bellorꝶ morborꝶqꝫ clades oſtentabuntur: ſtu
dioſi quiqꝫ nõ ſolum rerꝶ ac tẽporꝶ: ſed etiã locorꝶ ſciam conſequãtur

Maiores noſtri in tres partes mundum totum diuiſiſſe

Aiores noſtri orbem totius terræ oceani limbo circunſeptuꝫ triquadrꝶ ſtatuere. eiuſqꝫ tres partes Aſiã: Europã: & Aphricam uocauerunt: q̃uis aliqui duas: hoc eſt Aſiam: ac deinde Aphricam in Europa accipiendam putauerint. Aſia tribus ꝑtibꝰ oceano circuncincta per totam tranſuerſi plagam orientis extendit. Hæc occaſum uerſus a dextra ſui ſub axe ſeptentrionis incipientem contingit Europam. a ſiniſtra Aphricã dimittit. ſub Aegypto uero & Syria

mare noſtrū:quod magnum generaliter dicimus:habet. Europa īcipit ſeptentrionalis a flumine Tanai:qua Rhiphæi mōtes Sarmatico auerſi oceano Tanaim fundunt fluuium: qui præteriens aras ac terminos Alexandri magni in Rhobaſcorū finibus ſitos Mæotidas auget paludes:quarū īmenſa exundatio iuxta Theodoſiam urbem Euxinū pontum late ingreditur. Inde iuxta Conſtantinopolim longe mittunt anguſtiæ:donec eas mare hoc:quod dicimus noſtrū accipiat. Europæ in Hiſpania occidentalis oceanus termin⁹ eſt maxime ubi apud Gades inſulas Herculis colūnæ uiſunt. & Tyrrheni maris faucibus oceani æſt⁹ īmittitur. Aphricæ prīcipiū eſt a finibus Aegypti urbiſq; Alexādriæ ubi Parethonium ciuitas ſita eſt ſuper hoc mare magnū:quod omnes plagas terraſque medias īterluit. inde per loca quæ accolæ catabathy non uocant:haud ꝓcul a caſtris Alexandri magni: & ſup lacum Calcartium:deinde iuxta ſuperiorū fines Anaſitarū miſſa in tranſuerſu; ꝑ æthiopica deſerta meridianū contingit oceanū. Termini Aphricæ ad occidentem iidem ſunt:qui & Europæ:ideſt fauces Gaditani freti. ultimus autem finis eius eſt mons Atlas. & inſulæ quas Fortunatas uocāt Et quia breuiter generales tripartiti orbis diuiſiōes dedi:ipſarū quoq; partium regiones:ſicut pollicitus ſum:ſignificare curabo. Aſia ad mediam frontem orientis habet ī oceano Eoo oſtia flumīs Gangis. a ſiniſtra ꝓmontoriū Caligardamanam:cui ſubmanet ad Eurū inſula Taprobane:ex qua oceanus Indicus uocari incipit. a dextra habens Emodos montes:ubi Caucaſus deficit ꝓmontoriū Samarā: cui ad aqlone; oſtia fluminis ſubiacent Octorogorræ:ex quo oceanus ſericus appellatur. In his finibus India eſt:quæ habet ab occidente flumen Indum: quod rubro mari accipit:a ſeptentrione montē Caucaſum. reliqua ut dixi: Eoo & Indico oceano terminatur. Hæc habet gentes. xliiii. abſq; īſula Taprobāe:quæ habet decē ciuitates. & abſq; reliquis inſulis habitabilibus plurimis. A flumine Indo:quod ē ab oriente uſq; ad flumē Tigrī:quod eſt ad occaſum:regiones ſunt iſtæ Aracuſia: Parthia: Aſſyria: Perſida: & Media ſitū terrarū montoſo & aſpo. Hæ a ſeptentrione habent montē Caucaſū. a meridie mare rubrū & ſinū Perſicū. ī medio aūt ſui flumina præcipua Hydaſpē & Arabim. in his ſunt gētes. xxxii Sed generaliter Parthia dicitur:q̄uis ſcripturæ ſanctæ uniuerſa; ſæpe Mediā uocent. A flumine Tigri uſq; ad flumē Euphratem Meſopotamia eſt:incipiens a ſeptētrione inter montē Taurū & Caucaſum:cui ad meridiē ſuccedit Babylonia. deinde caldea:nouiſſime Arabia. ea demū inter ſinū Perſicū & ſinū Arabicū anguſto terræ tractu orientem

uerſus extendiť.In his ſunt gentes.xxviii.a flumine Euphrate:qđ eſt
ab oriente uſqꝫ ad mare noſtrꝝ:quod eſt ab occaſu:deīde a ſeptentriōe:
ideſt a ciuitate Dacuſa:quæ in confinio Cappadociæ & Armeniæ ſita
eſt.haud ꝓcul a loco ubi Euphrates naſcitur uſqꝫ ad ægyptū & ad ex
tremū ſinū Arabiæ:q̄ eſt ad meridiē longo anguſtoqꝫ ſulco ſaxis īſu
liſqꝫ creberrimo.a rubro mari ideſt ab oceano occaſuꝫ uerſus extēdiť:
Syria generaliter noīatur:habens maxīas ꝓuincias Comagenē: Phœ
niciam & Palæſtinam abſqꝫ Saracenis & Nabathæis: quoꝝ gentes.xii.
ſūt.In capite Syriæ Cappadocia eſt:quæ hꝫ ab oriente Armeniā. ab oc
caſu Aſiam.ab aqlōe Themiſcirios campos & mare Cimmericū. a me
ridie Tauꝝ montē:cui ſubiacet Cilicia & Iſauria uſqꝫ ad Cilicū ſinū:
q̄ ſpectat cōtra inſulam cypꝝ.Aſia regio uel:ut ꝓprie dicam Aſia mi
nor abſqꝫ orientali parte:qua ad Cappadociam Syriamqꝫ ꝓgrediť:un
diqꝫ circūdata eſt mari.a ſeptentrione pōto Euxino. ab occaſu Propō
tide.atqꝫ Helleſpōto.a meridie mari nr̄o ubi ē mōs Olympꝰ. Aegyptꝰ
inferior ab oriente hꝫ Syriam Palæſtinam.ab occaſu Libyam.a ſepten
triōe mare noſtrꝝ.a meridie mōtem:q̄ appellať Climax. & ægyptuꝫ ſu
piorem.fluuiūqꝫ Nilū:q̄ de litore incipientis maris rubri uideť emer
gere ī loco q̄ diciť Moſylon:deinde diu ad occaſum ꝓfluens faciens ī
ſulam noīe Meroen in medio ſui:nouiſſime ad ſeptentrionem inflexꝰ:
tempeſtiuſqꝫ auctꝰ incrementis plana ægypti rigat.Hūc aliq̄ auctores
ferūt haud procul ab Atlante hr̄e fonteꝫ:& cōtinuo harenis mergi.īde
īteriecto breui ſpacio uaſtiſſimo lacu exūdare: atqꝫ hic oceano tenus
orientem uerſus ꝑ æthiopica deſerta prolabi:rurſuſqꝫ inflexū ad ſini
ſtram ad ægyptū deſcendere.Quod q̄dem ueꝝ eſt eſſe huiuſmodi flu
uiū magnū:q̄ tali ortu taliqꝫ curſu ſit:& re uera tot tantaqꝫ monſtra
gignat:quem utiqꝫ prope fontem barbari Dara noīant. cæteri uero ac
colæ Nuhul uocant.Sed hic in regiōe gentiū:quæ Libyæ ægyptiæ uo
canť:haud procul ab illo fluuio:quem a litore maris rubri prorūpere
diximꝰ:īmenſo lacu acceptꝰ aſſumit:niſi forte occulto meatu ī alueuꝫ
eiꝰ:q̄ ab oriente deſcendit eructet.ægyptus ſupior in orientem ꝑ lōgū
extendiť:cui eſt a ſeptentrione ſinus arabicus.a meridie oceanus.Nam
ab occaſu ex inferiori ægypto incipit.ad orientem rubro mari termīať
ubi ſunt gentes.xxiiii.Et quoniam meridianaꝫ ꝑtem uniuerſæ aſiæ de
ſcripſimꝰ:ſupeſt ut ab oriente ad ſeptentrioneꝫ ꝑs quæ reſtat expediať
Mons caucaſus īter colchos:q̄ ſūt ſup cimmericū mare:& inter Alba
nos q̄ ſunt ad mare caſpiū primū attollitur:cuiꝰ q̄dem uſqꝫ ī ultimuꝫ
orientem unū uidetur iugū.ſed multa ſunt noīa. Et multi hoc ipſuꝫ

iugũ Tauri montes credi uolũt:quia re uera Parchoatras mõs Armeniæ inter Tauꝝ & Caucaſũ medi⁹ continuare Taurũ cũ Caucaſo putatur. Sed hoc ita nõ eſſe diſcernit fluui⁹ Euphrates:qui de radice Parchoatræ mõtis effuſus tendens in meridiẽ ipſũ ad ſiniſtrã Tauruꝫ excludit. Ad dexterã itaque ipſe Caucaſus inter colchos & Albanos ubi & portas hrẽ mons Caucaſus dicitur:a portis caſpiis uſqꝫ ad Armenias pylas:uel uſque ad fontẽ Tigris flumĩs inter Armeniã & Iberiam mõtes Acroceraunii dicũtur. A fonte Tigris uſque ad Carras ciuitatẽ inter Maſſagetas & Parthos mons Ariobarzones. A Carris ciuitate uſqꝫ ad oppidũ Cathippi ĩter Hyrcanos & Bactrianos mons Memarmali:ubi amomũ naſcitur:a quo ꝓximũ iugũ mons Parthau dicitur Ab oppido cathippi uſque ad uicũ Saphꝝ inter Dahaſſaraucas & Parthyenas mons Oſcobares:ubi Ganges fluui⁹ orit. & Laſer naſcitur. A fonte flumĩs Gangis uſqꝫ ad fontes flumĩs Octorogorræ:qui ſũt a ſeptentriõe:ubi ſunt mõtani Paropaniſadæ & mons Taur⁹. A fontibus Octorogorræ uſqꝫ ad ciuitatẽ Octorogorrã ĩter Hũnos & Scythas & Gangaridas mons caucaſus. Vltim⁹ aũt inter Eoſas & Paſiadras mõs Imau⁹:ubi flumẽ chriſoroas & ꝓmontoriũ Samara orientali excipit oceano. Igit a mõte Imauo:hoc ẽ ab imo caucaſo & dextra oriẽtis ꝑte qua ocean⁹ Sericus tendit uſqꝫ ad ꝓmontoriũ Boreũ & flumẽ Boreũ & inde tenus ſcythico mari:quod ẽ a ſeptentriõe uſqꝫ ad mare caſpiũ quod ẽ ab occaſu:& uſqne ad extentũ caucaſi iugũ:quod ẽ a meridie Hyrcanoꝝ & Scythaꝝ gentes ſunt:xlii. ꝓpter terraꝝ infœcundã diffuſionem late oberrantes. Mare caſpiũ ſub aquilõis plaga ab oceão orit cuius utraqꝫ circa oceanũ litora loca deſerta incultaqꝫ habent. ĩde meridiem uerſus ꝑ longas anguſtias tendit:donec ꝑ magna ſpatia dilatatũ Caucaſi montis radicibus terminetur. Itaque a mari caſpio quod ẽ ad orientẽ ꝑ ora oceani ſeptentrionalis uſque ad Tanaim fluuium & Mæotias paludes:quæ ſũt ad occaſũ ꝑ lit⁹ Cimmerici maris:quod eſt ab Aphrico uſqꝫ ad caput & portas Caucaſi:quæ ſũt ad meridiẽ gentes ſũt. xxxiiii. Sꝫ generaliter regio ꝓxĩa Albania ulterior ſub mari & mõte caſpio Amazonũ nũcupat. Expliciti aũt ſũt q̃breuiſſime fines Aſiæ. Nũc aũt Europã inquantũ cognitioni hoĩs concedit:ſtilo ꝑuagabor. A montibus Rhiphæis ac flumine Tanai Mæotiiſqꝫ paludib⁹: quæ ſunt ad orientẽ ꝑ litus ſeptẽtrionalis oceani uſqꝫ ad Galliã Belgicam & flumẽ Rhenũ:quod ẽ ab occaſu:deinde uſqꝫ ad Danubiũ:quẽ & Iſtꝝ uocant:q ẽ a meridie ad orientẽ directus ponto accipit. ab oriẽte Alania ẽ:in medio Dacia:ubi & Gotia. deinde germania eſt: ubi plu

rimã partẽ Sueui tenent:quoꝝ oĩuꝫ gẽtes ſũt.Iiiii.Nũc q̃cquid Danũ
bius a barbarico ad mare noſtꝝ ſecludit:expediã.Mœſia ab oriente hꝫ
oſtia flumĩs Danubii.ab euro Thraciã.a meridie Macedoniã.ab aphri
co Dalmatiã.ab occaſu Iſtria.a circio Pãnoniã.a ſeptentriõe Dannbiũ.
Thracia habet ab oriente Propontidis ſinũ & ciuitatẽ cõſtantinopolĩ
quæ Bizantiũ prius dicta ẽ.a ſeptentriõe partẽ Dalmatiæ.& ſinũ Eu
xini põti:ab occaſu & Aphrico Macedoniã.a meridie Aegæum mare.
Macedonia hꝫ ab oriente Aegæũ mare.a borea Thraciam.ab euro Eu
boeã & macedonicũ ſinũ.a meridie Achaiã.a Fauonio mõtes Acroce
raunios in anguſtiis Adriatici ſinus:qui montes ſunt contra Apuliaꝫ
atque Brunduſiũ.ab occaſu Dalmatiã.a circio Dardaniam.a ſeptẽtri
one mœſiam.Achaia uudique ꝓpemodũ cincta eſt mari. Nam ab oriẽ
te hꝫ myrtoũ mare.ab euro arcticum mare.a meridie ionium mare. ab
Aphrico & occaſu cephaloniam & caſſiopam inſulas.a ſeptentrione ſi
nũ corinthiũ.ab aquilone anguſtũ terræ dorſũ:quo macedoniæ cõiũ
giť:uel poti⁹ Atticæ:qui loc⁹ Iſthmos uocať:ubi ẽ corinth⁹ habens in
Atticam a borea nõ lõge Athenas ciuitatẽ. Dalmatia hꝫ ab oriente ma
cedoniam·ab aquilone Dardaniam.a ſeptentrione mœſiam. ab occaſu
Iſtriam & ſinũ Liburnicũ & inſulas Liburnicas.a meridie Adriaticuꝫ
ſinũ.Pannonia Noric⁹ & Rhetia habẽt ab oriente mœſiam. a meridie
Iſtriam.ab Aphrico alpes Apẽninas.ab occaſu Galliam Belgicaꝫ. a cir
cio Danubii fontẽ & limitẽ:q̃ Germaniam a Gallia ĩter Danubiũ Gal
liamqꝫ diſcernit.a ſeptentriõe Danubiũ & Germaniam.Italiæ ſit⁹ a cir
cio in euꝝ tenditur:habens ab Aphrico Thyrrenũ mare.a borea Adri
aticũ ſinũ:cui⁹ ea ꝑs quæ cõtinenti terræ cõis & cõtigua eſt:alpium obi
cib⁹ obſtruitur.Quæ a Gallico mari ꝑ Liguſticuꝫ ſinum exurgentes
primum Narbonenſium fines.deĩde Galliaꝫ rhetiamqꝫ ſecludunt: do
nec ĩ ſinu Liburnico defigantur. Gallia Belgica hꝫ ab oriente flumĩs
Rheni & Germaniam.ab euro alpes Apenninas.a meridie prouinciam
Narbonenſem.ab occaſu ꝓuĩciã Lugdunenſem.a circio oceanum Bri
tannicum.a ſeptentriõe Britannicã inſulã.Gallia Lugdunẽſis ducta ꝑ
longũ:& ꝑ anguſtũ inflexa Aquitanicam prouĩciam ſemicingit.Hæc
ab oriente hꝫ Belgicam.a meridie ꝑtẽ ꝓuinciæ Narbonẽſis:qua Arela
tũ ciuitas ſita ẽ:& mari Gallico Rhodani flumẽ accipiť. Narbonenſis
ꝓuincia ꝑs Galliaꝝ habet ab oriente alpes Cottias. ab occidẽte Hiſpa
niam.a circio Aquitaniã.a ſeptentriõe Galliã Lugdunẽſem. ab aq̃lõe
Belgicã Galliã.a meridie mare gallicũ:quod ẽ ĩter Sardiniã & inſulas
Baleares habẽs in frõte:q̃ Rhodan⁹ fluui⁹ ĩ mare exit:ĩſulas ſthecadas

Aquitanica ꝓuincia obliquo curſu Ligeris flumīs: q ex plurima ꝑte
terminus eius ē: in orbē agiť. Hæc a Circio hꝫ oceanū: q aquitanicus ſi
nus diciť. ab occaſu hiſpanias hꝫ. a ſeptentriōe & oriēte Lugdunēſem
ab euro & meridie Narbonēſem ꝓuinciā cōtingit. Hiſpania uniuerſo
terraꝝ ſitu trigona ē. & circūfuſione oceani Tyrrheniqꝫ pelagi pene ī
ſula efficiť. Huius angulus prior ſpectās ad orientē a dextris Aqtani
ca ꝓuincia a ſiniſtris Balearico mari coartatꝰ Narbonenſiū finibꝰ inſe
riť. Secūdus angulus circiū ītendit: ubi Brigantia Galleciæ ciuitas ſi
ta altiſſimū pharū & inter pauca memorādi opis ad ſpeculā Britāniæ
exigit. Tertiꝰ eius angulus ē: quo Gades inſulæ intentæ in Aphricum
Atlantem montē interiecto ſinu oceani ꝓſpiciunt. Hiſpaniā citeriorē
ab oriente incipientē Pyrinei ſaltus a parte ſeptentrionis uſqꝫ ad Can
tabros Aſtureſqꝫ deducit. atqꝫ inde ꝑ Vacceos & Oreatanos: quos ab
occaſu hꝫ: poſitā in noſtri maris litore Carthaginē determinat. Hiſpa
nia ulterior habet ab oriente Vacceos: Celtibros: & Oretanos. a ſepten
trione oceanū. ab occaſu oceanū. a meridie Gaditanū oceani fretū. īde
mare noſtꝝ: quod Tyrrhenū uocatur: īmittitur. Et quoniam oceanꝰ
habet inſulas quas Britanniā & hyberniā uocant: quæ in aduerſa Gal
liaꝝ ꝑte ad ꝓſpectum hiſpaniæ ſitæ ſunt: breuiter explicabūtur. Britā
nia oceani inſula per longū in boream extendiť. a meridie Gallias hꝫ:
cuius ꝓximū litus tranſmeantibus ciuitas aperit: quæ dicitur Rhutu
pi portus: unde haud ꝓcul a Morynis in auſtro poſitos Menapoa Ba
taſioſque proſpectat. Hæc inſula habet in longum milia paſſuū octin
genta. in latum milia. cc. a tergo aūt: unde oceano īfinito patet: Orcha
das inſulas hꝫ: quaꝝ. xx. deſertæ ſūt. xiii. incolūtur. Deinde īſula Tile
quæ per infinitū a cæteris ſepata circiū uerſus medio ſita oceano uix
paucis nota habeť. hybernia inſula inter Britanniam & hiſpaniam ſita
ē: quæ lōgiore ab Aphrico ī boream ſpacio porrigiť. huiꝰ ꝑtes priores
intentæ Cantabrico oceano Brigantiam Galleciæ ciuitatē ab aphrico
ſibi in circiū occurrente ſpatioſo interuallo ꝓcul ſpectant: ab eo præci
pue ꝓmontorio ubi Senæ flumīs oſtiū ē: & Velabri Lucenique conſi
ſtūt. hæc ꝓpior Britanniæ ſpatio terraꝝ anguſtior: ſed cœli ſoliſqꝫ tē
perie magis utilis a Scotoꝝ gentibus colitur. huic etiam Meuania īſu
la ꝓxima eſt: & ipſa ſpatio non paruo ſolo cōmoda æque a Scotoꝝ gē
tibus habitať. hi ſunt fines totius Europæ. Aphricaꝫ: ut dixi: cum ter
tiam orbis partē maiores noſtri accipiendam deſcripſerint: nō ſpatioꝝ
menſuras: ſed diuiſionū rōnes ſecuti ſunt. Mare hoc ſiquidē magnū:
quod ab occaſu ex oceano oritur: ī meridiē magis uergēs anguſtiorē

inter ſe & oceanũ coartatæ Aphricæ limitẽ fecit: unde etiã aliqui q̃uis eam longitudine parẽ: tamen multo anguſtiorẽ intelligentes: ĩuerecũ dũ arbitrari tertiã partẽ uocare: ſed potius in Europa Aphricã deputantes: ad ſecũdã portionẽ appellare maluerũt. præterea cũ multo amplius terræ in Aphrica ardore ſolis: q̃ in Europa rigore frigoris incultũ atq3 incognitũ ſit: quippe cũ oĩa pene aĩantia uel germinãtia patiẽtius & tolerabilius ad ſummũ frigoris q̃ ad ſummũ caloris accedant: ea ſcilicet cã eſt: Aphricã p oĩa ſitu & populis minorẽ uideri. & qa natura ſui minus habet ſpatii & cœli inclementia plus deſerti: cui' deſcriptio p ꝓuincias & gentes hæc ẽ. Libya cyreniaca & Pentapolis poſt Aegyptũ in pte Aphricæ prima eſt. Hæc incipit a ciuitate Parethonio & montib' catabatynon. inde ſecũdo mari uſq3 ad aras philenoꝝ extẽdit. Poſt ſe h3 uſq3 ad oceanũ meridianũ gentes Libyoꝝ Aethiopũ & Garamantũ. Huic ẽ ab oriente ægyptus. a ſeptentrione mare Libycu3. ab occaſu Syrtes maiores & Troglodytæ: contra quos inſula calypſo eſt a meridie Aethiopicus oceanus. Tripolitana ꝓuincia. quæ & ſubuẽtana: uel regio Arzugũ dicitur: ubi Leptis magna ciuitas ẽ: q̃uis Arzuges per longũ Aphricæ limitẽ generaliter uocenť: habet ab oriẽte aras Philenoꝝ inter Syrtes maiores & Troglodytas. a ſeptẽtriõe mare Siculũ: uel potius Adriaticũ & Syrtes minores ab occaſu Byzantiũ uſq3 ad lacũ ſalinaꝝ a meridie barbaros Getulos Nathabres & Garamãtas uſq3 ad oceanũ Aethiopicũ ꝑtingentes Byzãtiũ Zeugis & Numidia. zeugis autem prius non unius conuentus: ſed totius ꝓuinciæ generale nomen fuiſſe ĩuenimus. Byzantium ergo: ubi Hadrumetus ciuitas zeugis ubi Carthago magna Numidia: ubi Hypos regius & Niſiccada ciuitates ſunt. habent ab oriente Syrtes minores & lacum ſalinaꝝ. a ſeptentrione mare noſtꝝ: quod ſpectat ad Siciliam & Sardiniã inſulas ab occaſu Mauritaniam Sitiphenſem; a meridie fontes Vzatæ & poſt eos Aethiopum gentes peruagantes uſq3 ad oceanum Aethiopicum Sitiphenſes & Cæſarienſes. Mauritania habet ab oriente Numidiam. a ſeptentrione mare noſtꝝ. ab occaſu flumen Maluã. a meridie montẽ Aſtrixĩ q diuidit ĩter uiuã terram & harenas iacẽtes uſq3 ad oceanũ & oberrãt Gangines æthiopes. Tingitana mauritania ultĩa ẽ Aphricæ. Hæc h3 ab oriente flumẽ Maluam. a ſeptentriõe mare noſtꝝ uſque ad fretũ Gaditanũ: quod inter Hauennem & Calpem duo contraria ſibi ꝓmontoria coartať. ab occidente Atlantẽ montẽ & oceanũ Atlanticũ ſub Aphrico Heſperiũ montẽ. a meridie gentes Aulolũ: quas nũc Galaules uocant uſq3 ad oceanũ Heſperiũ cõtingẽtes. Hic eſt terminus

uniuerſæ Aphricæ.nūc iſulaꝝ quæ ī nr̄o mari ſūt loca noīa & ſpatia dimetiar. Inſula Cypros ab oriente mari Syrio quod Miſſicū uocant ab occidente mari Pamphilico a ſeptentrione Vulone Ciliciæ a meridie Syriæ & Phœnicis pelago cīgiẗ cui⁹ ſpatiū in lōgū tenet milia paſſuū .c.lxxv.in latū milia paſſuū.c.xxv.Inſula Creta finitur ab oriente Carphatio mari ab occaſu & ſeptētriōe mari Cretico a meridie mari Libyco quod & Adriaticū uocāt.habet in longū milia paſſuum.c lxxvii.& in latū.l.Inſule Cyclades quaꝝ eſt ab oriente prima Rhodos a ſeptentrione Tenedos a meridie Carpathos ab occaſu Cythera.ab oriēte finiunẗ litorib⁹ Aſiæ ab occidēte mari Icario a ſeptētrione mari Aegæo a meridie mari Carpatio Sūt aūt oēs Cyclades numero.liii.Hæ tenēt a ſeptentriōe in meridiem milia paſſuū.l.ab oriente in occaſum milia.cc Silicia inſula tria habꝫ ꝓmōtaria.ūnum quod diciẗ Pelor⁹& aſpicit ad aquilonē cui Meſſana ciuitas ꝓxima eſt.ſecūdum qūod diciẗ Pachynus ſub quo ciuitas Syracuſana reſpicit ad Euronotum. tertiū quod appellatur Lilybæus:ubi & ciuitas eiuſdem nominis ſita ē:dirigiẗ qꝫ ī occaſum.Hæc habet a Peloro in Pachynum milia paſſuū.cxlix.a Pachyno in Lilybæum.clxx.ſeptem milia.Hæc ab oriente cingitur mari Adriatico.a meridie mari Aphrico:quod eſt cōtra Subuētanos & Syrtes minores.ab occidente & ſeptētrione habet mare Tyrrhenū.a borea uſque ad ſubſolanum fretum Adriaticum:quod diuidit Tauronimitanos Siciliæ & Brutios Italiæ.Sardinia & Corſica inſulæ paruo freto hoc ē miliū.xx.paſſuū diuiduntẗ:ex quibus ſardinia hꝫ a meridie contra Numidiā caralitanos.contra Corſicā inſulam:hoc ē ſeptentrionē uerſus hꝫ.Vlbienſes:cui⁹ in longū ſpatiū tenet milia paſſuum.cc.xxx in latū milia.c.lxxx.Hæc habet ab oriente & borea. Tirrhenicūꝫ mare qđ ſpectat ad portū urbis Romæ.ab occaſu mare ſardū.ab Aphrico īſulas Baleares lōge poſitas.a meridie Numidicū ſinū.a ſeptētrione ut dixi corſicā.Corſica inſula multis ꝓmontoriis anguloſa ē.Hæc hꝫ ab oriente Tyrrhenū mare & portū urbis.a meridie ſardiniā.ab occaſu inſulas Baleares a circio & ſeptentrione Liguſticū ſinū.Tenet aūt ī longū milia paſſuū.c.lx.in latuꝫ milia.xx.&.vi.Inſulæ Baleares duæ ſunt maior & minor:qbus inſunt bina oppida.maior Tarraconē Hiſpaniæ ciuitatē.minor Barchilonā ſeptentrionē uerſus contra ſe hꝫ. Maiori ſubiacet inſula Hebuſus.deinde ab oriente ſardinia. ab aquilōe mare gallicū.a meridie & aphrico Mauritanicū pelag⁹. ab occaſu Ibericum ſpectat pelag⁹.Hæ ſunt inſulæ ab Helleſponto uſqꝫ ad oceanū ꝑ totū magnū pelag⁹ cōſtitutæ:quæ & cultu & mēoria magis celebres habēẗ

Percenſui breuiter:ut potui prouincias & inſulas orbis uniuerſi. nūc locales gentium ſingulaꝝ miſerias:ſicut ab initio inceſſabiliter extiterunt.& qualiter quibuſque exortæ ſint inquantū ſuffecero:ꝓferam.

Hic ponitur diluuij uindicta.

CVm poſt fabricam ornatumq; mundi hui⁹:homo:quē rectū atq3 immaculatum fecerat deus morti ſe ſubſtrauiſſet : ac ꝑinde humanū gen⁹ libidīs deprauatū peccatis fundit⁹ abſorberet:cōtinuo īiuſtam licētiam punitio iuſta cōſecuta ē. Sententiam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terræ ꝓpter hoīem deſtinatam:ſempq3:dum homines terrā habitauerint:duraturam oēs uidelicet aut ꝓbam⁹ negando:aut cōfitendo tolleramus.obſtinatique mentib⁹ teſtes ſibi īfirmitas ſua īurit:qb⁹ fidelis ſcriptura nō ſua ſerit Deīde refuſo ſub Noe ī omnem terram mari īmiſſoq3 diluuio:cum toto orbe cōtecto unum ſpatium cœli eſſet ac pelagi : deletum fuiſſe uniuerſum humanum gen⁹:paucis ī arca fidei ſuæ merito ad ſubſtituendam originem reſeruatis:euidentiſſime ueraciſſimi ſcriptores docent. fuiſſe tamen etiam illi conteſtati ſunt: qui præterita quidem tempora ipſumque auctorem tempoꝝ neſcientes tamen ex indicio & cōiectura lapidum:quos in remotis montibus conchis & oſtreis ſcabros etia3 ſæpe cauatos aqs uiſere ſolemus:coniiciendo didicerunt. Et q̄uis huiuſmodi adhuc & relatu digna fideq3 certa ꝓferri a nobis queant. tamen hæc ueluti principalia duo de præuaricatione primi hoīs & condēnatione generationis uitæq3 eius:ac deinde ꝑditiōe totius generis humani dicta ſufficiant tantū.ut ſiqua gentiles hiſtorici de nr̄is aliquo ordine contigerint.hæc plenius cū cæteris ipſo quo īcurrerint ordine ꝓferāt.

Primus Ninus rex Aſſyrioꝝ.

Nte annos urbis cōditæ mille.ccc. Ninus rex Aſſyrioꝝ prim⁹ ut ipſi uolunt:ꝓpagandæ dominatōis libidine arma foras extulit. cruentamq3 uitam.l.p annos totam Aſiam bellis egit a meridie atq3 rubro mari ſurgens ſub ultimo ſeptētrione.Euxinū pontū uaſtando perdomuit.Scythicamq3 barbariem adhuc tūc imbellem & innocentē torpentēque excitare ſeuiciā:uires ſuas noſſe:& non lac iā pecudū:ſed ſanguinē hoīum bibere:ad poſtremū uincere: dum uincit edocuit.Nouiſſime Zoroaſtrē Bractianoꝝ regem: eundēque magicæ

artis:ut ferunt reptorem pugna oppreſſum interfecit.poſt ipſe duꝫ de
ficientem a ſe oppugnat urbem:ſagittæ ictu interiit. Huic mortuo Se
miramis uxor ſucceſſit:uirum animo & habitu gerens:auidoſque iaꝫ
uſu ſanguinis populos p.xlii.annos cædibus gentiuꝫ exercuit. Nõ cõ
tenta terminis mulier:quos a uiro ſuo tunc ſolo bellatore.l.ãnis acqui
ſitos ſuſcepat.Aethiopiã bello preſſam:ſanguĩe illitam ĩperio adiecit.
Indis quoqꝫ bellũ intulit:quos præter illam & Alexandꝝ magnũ nul
lus intrauit:quod eo tpe iõ crudelius grauiuſqꝫ erat:q̃ nunc eſt:perſe
qui & trucidare populos in pace uiuentes:quia tunc apud illos nec fo
ris erant ulla incendia belloꝝ.nec domi tãta exercitia cupiditatũ. Hæc
libidine ardens:ſanguinem ſitiens inter ĩceſſabilia ſtupra & homicidia
cum oẽs:quos regie accerſitos meretricie habitos concubitu oblectaſ
ſet:occideret.tandem filio flagitioſe concepto:impie expoſito: inceſte
cognito priuatam ignominiam publico ſcelere obtexit. Præcepit enim
ut inter parentes ac filios nulla delata reuerẽtia naturæ de cõiugiis ap
petendis:quod cuique libitũ eſſet:libeꝝ fieret.

Quod ignis de cælo deſcendit in Pentapolim.

Nte annos urbis cõditæ.M.c.lx.confinẽ Arabiæ regionẽ:quæ
tũc Pẽtapolis uocabat᷑:arſiſſe penitꝰ igne cœleſti ĩter alia etiã
Corneliꝰ Tacitꝰ refert:qui ſic ait.Haud ꝓcul ĩde cãpos: quos
ferũt olim uberes:magniſqꝫ urbibus habitatos fulminũ iactu arſiſſe:
ſed manere ueſtigia:terrãqꝫ ipſam ſpecie ſolida uim frugiferaꝫ perdi
diſſe.Et cũ hoc loco nihil de incenſis ꝓpter pctã hoĩuꝫ ciuitatibꝰ:qua
ſi ignarꝰ expreſſerit:paulopoſt uelut oblitꝰ cõſilii:ſubiecit & ait. Ego
ſicut inclytas quondã urbes igne cœleſti flagraſſe conceſſerim : ita ha
litu lacus infici terram & corrũpi reor.Quo dicto inuitus licet de exu
ſtis urbibus: quæ ꝓculdubio peccatoꝝ noxa conflagrauerãt: & ſciſſe
ſe & conceſſiſſe confeſſus:palam prodidit:non ſibi cognitionis fidẽ de-
fuiſſe:ſed exprimendæ fidei uoluntatẽ:quod nũc a me plenius ꝓfert᷑.
In confinio Arabiæ & Paleſtinæ:qua dimiſſi altrinſecus montes ſubie-
ctis cãpis excipiũtur qnqꝫ ciuitates fuiſſe referũtur Sodoma: Gomor-
ra:Adama:Seboim:& Segor.ſed Segor ex his parua.illæ magnæ & am
plæ:quippe quibus & ſoli fœcunditas ſuberat.& Iordanis fluuius per
plana diffuſus:ac ꝑ opportuna diuiſus augmẽtis ubertatis ĩpẽdebat᷑.
Huic uniuerſæ regioni bonis male utenti abũdantia reꝝ cã maloꝝ fu
it.Ex abũdãtia enĩ luxuria.ex luxuria fœdæ libidines adoleuere: adeo

ut maſculi in maſculos opantes turpitudinē. nec cōſideratis qdem locis conditionib⁹ ætatibuſque proruerent. Itaque irat⁹ deus pluuit ſup hanc terram ignem & ſulphur: totamque regionē cū populis atq; urbibus exuſtam teſtē iudicii ſui futurā æterna dānatiōe dānauit ut nūc quoque appareat quidē forma regiōis. ſed iueniatur regio cineris mediamque conuallē: quam iordanis irrigauerat: nūc mare ſupfuſu; tegat: tantūque de rebus ut putat: paruis dīnæ indignatōis iudiciū accēſum ē: ut ꝓpter hoc illi male utentes bonis: fructus miſeriaꝝ: nutrimēta libidinū fecerāt: terra quoque ipſa quæ has hūerat ciuitates: primū exuſta ignib⁹: poſt oppreſſa aqs in æternam damnationē cōi piret aſpectui.

Vbi Romani nihi mali ſe paſſos eſſe dixerūt: ſi circ⁹ illis redderet.

Taque nūc ſi placet: hi: qui ī chriſtū: quē nos iudicē ſæculoꝝ oſtendimus: q̄tū in ipſis eſt ſputa coniiciūt: inter Sodomam & Romam diſcernant cauſas. & cōferant pœnas: quæ a me uel maxime ob hoc retractandæ non ſunt: quia oībus notæ ſunt. Et tamen q̄libenter eoꝝ ſententias acciperē: ſi illi fideliter: ita ut ſentiūt faterent q̄q̄ quod de tēporibus chriſtianis rari & hoc in angulis murmurēt: nō uſqueadeo moleſte accipiendū putē: cum totius populi romani conſona uoce parique iudicio ſenſus ac ſermo ſit cognitus. Adeo quodam aūt paruo: & leui motu hæſitaſſe erga ſe parūper conſuetudinē uoluptatū indubitatiſſime cōteſtatus eſt: ut libere conclamaret: ſi reciperet circū nihil eſſe ſibi factū. hoc eſt: nihil egiſſe Romæ Gotoꝝ enſes: ſi cōcederet ſpectare Romanis circenſes. Niſi forte ut ſe h; apud pleroſq; hoc præcipue tpe: qui ex longa requie: uel paruam obortam ſollicitudinem intolerabilem laborem putant. I ias clementiſſimas admonitiōes quibus oēs aliquando reſtringimur: alienis punitiōib⁹ auditis lectiſq; præponūt. Quos ſaltem de hoc ipſo exitu Sodomoꝝ & Gomorreorū moneo: ut diſcere atq; intelligere queant: qualiter deus peccatores puniuerit. qualiter punire poſſit. qualiter punitur⁹ ſit. Ante annos urbis conditæ mille. lxx. dum Thelciſes & Carſathii peruicax prælium aduerſas Phoreneū regem Argiuoꝝ: & Parapaſios accipiunt: ſpem ſine fructu uictoriæ geſſerunt. Idemque Thelciſes & Carſathii poſt paululum bello uicti: patria ꝓfugi: ignarique reꝝ: credentes quia ſe penit⁹ a congreſſu totius humanæ habitationis abſtraherent: Rhodū īſula; quæ Ophiuſa antea uocabatur: quaſi tuta poſſeſſione ceperūt.

Vbi in Achaia ſæuũ diluuiũ actum eſt.

Nte annos urbis cõditæ mille.xl.i Achaia ſæuũ diluuiũ uaſtati one plurima toti⁹ pene ꝓuĩciæ fuit. Quod qa Ogygis: qui tunc Eleuſinæ cõditor & rex erat tpib⁹ effuſũ eſt: nomen loco ac tpi dedit:

De fame: quæ fuit in Aegypto.

Nte annos conditæ urbis mille.xlviii. fuiſſe apud Aegyptum primũ inſolitam faſtidiendamque ubertatem: deinde iugem atque intolerabilem famem legimus: cui Ioſeph uir iuſtus & ſapiens dĩna ꝓuiſione ſubuenerit: ut Põpeius hiſtoricus refert. eiuſq; breuiator Iuſtin⁹ docet: qui inter cætera ſic ait. Minimus ætate ĩter fratres Ioſeph fuit: cuius excellens ingeniũ fratres ueriti interceptũ peregrinis mercatoribus uendiderũt. A qbus deportatũ in Aegyptum: cũ magicas ſibi artes ſolerti ingenio pcepiſſet: breui ipſi regi pcarus fuit. Nam & ꝓdigioꝝ ſagaciſſimus erat. & ſomnioꝝ primus intelligentiã condidit. Nihilq; dĩni iuris: humanique ei incognitũ uidebatur: adeo ut etiam agroꝝ ſterilitatem futurã ante multos annos ꝓſpiciens: fruges congregaſſet. Tantaque ei⁹ expimenta fuerũt: ut nõ ab hoĩe: ſed a deo reſponſa accepiſſe uideret. Fili⁹ Ioſeph Moyſes fuit: quem præter paternæ ſcĩæ hereditatem & forme pulchritudo cõmendabat. Sed Aegyptii cũ ſcabiem & uilitiginem paterent: reſpõſo moniti eũ cũ ægris: ne peſtis ad plures ſerperet: terminis Aegypti pellũt. hæc Iuſtinus. Sed quoniam hæc idem Moyſes: quem iſti ſapientem ſcientemq; fuiſſe atteſtant: plenius ueriuſque tanq̃ p ſe ſuoſque geſta conſcripſit: primũ fide eius atq; auctoritate: quam etiam iſti ꝓbant: horũ ignorantia eſt ſupplenda. dehinc ſacerdotũ Aegyptioꝝ fallax malitia cõfutanda eſt qui uel aſtu: quod manifeſtius eſt: euidentem irã miſericordiamque ueri dei memoriæ ſubtrahere conati ſunt: particulatim expoſitõe cõfuſa: ne in contumeliam idoloꝝ ſuoꝝ eũ colendũ merito oſtenderent: cuius conſilio annũciata hæc mala: & auxilio euitata docuiſſent. uel forte ut indulgentius accipiamus: obliti ſunt. Illius. n. noſtri Ioſeph: q fuit ueri dei ſeruus: & p creatura domini ſui pie ĩtenteque ſollicit⁹: ꝓuiſione ipſi abundabant frugibus: quaſi ſacerdotes. ſed qa falſi ſacerdotes erant: cum cæteris eſurientibus non dolebant. Enĩuero: cui placet: obliuiſcit. cui dolet: minimit. q̃q̃ huius tpis argumentum hiſtoriis factiſque reticentibus ipſa ſibi terra Aegypti teſtis ꝓnunciat: quæ tunc

redacta in poteſtatem regiam:reſtitutaque cultorib⁹ ſuis ex oī fructu ſuo uſq; ad nūc qntæ ptis inceſſabile uectigal pſoluit. Fuit itaq; hæc fames magna ſub rege Aegyptioꝝ Diapolito:cui nomen erat Amoſis quo tpe Baleus Aſſyrios:Argiuos Apis regebat. Fuerūt autē ante annos famis ſeptem præcedentes alii ſeptē ubertatis āni:quoꝝ affluētia; tanto negligentius periturā:quanto uberius natā Ioſeph noſter ſolertia ſua collegit:& condidit:totamq; Aegyptū conſeruauit. Acqſiuit uniuerſam Pharaoni pecuniā.& deo gloriam reddens diſpenſatiōe iuſtiſſima:cui uectigal uectigal:cui honorē honorem omniū pecora:terras:cenſuſque collegit.ipſos aūt qui ſemetipſos cū terris ſuis accipiendæ ſtipis taxatione uendiderāt:ſtatuta quintæ partis pactione laxauit Hūc Ioſeph:quē conſtituit deus Aegvptiis conſeruatæ ſalutis auctorē:qs credat ita in breui eoꝝ excidiſſe memoria:ut filios eius atque uniuerſam cognationē paulo poſt ſeruitio addixerint:laborib⁹ affecerint: internitionib⁹ ꝓfligauerint?Quā ob rē non ē mirandū:ſi nūc quoque aliq repiūtur:q cū a ceruicibus ſuis īpendentē gladiū prætento xpiano noīe auerterint ipſū nomen chriſti:quo ſolo ſalui ſūt: aut diſſimulent:aut infamēt.grauariq; ſe eoꝝ tpibus afferant: quoꝝ meritis liberantur.

De Amphitryone Deucalione & Libero.

Nno.dccc.decimo ante urbē conditā Amphitryon Athenis tertius a Cecrope regnauit:cuius tpibus aquaꝝ illuuies maiorem partē populoꝝ Theſſaliæ abſumpſit:paucis p refugia montiū liberatis maxime in monte Parnaſo: in cuius circuitu Deucalion tūc regno potiebaẽ:qui tūc ad ſe ratibus confugiētes ſuſceptos p gemina Parnaſi iuga fouit.aluique:a quo ꝓpterea genus humanū reparatū ferūt. Tūc etiā ī Aethiopia peſtes plurimas diroſque morbos pene uſque ad deſolationē exæſtuauiſſe Plato teſtat⁹ ē. Et ne forte diuiſa tpa eſſe credanẽ iræ dei furoriſque bellici:ea tēpeſtate ſubactā Indiam Liber pr̄ ſanguine madefecit:cædibus oppleuit:libidinib⁹ polluit:gentē utique nulli hominū unq̄ obnoxiam.uernacula tantum qete contentam.

Hic dicitur ꝙ populus dei in Aegypto afflictus ē:& decem plagis pcuſſa ē Aegyptus.

Nno ante urbem conditā octingenteſimoqnto infanda Aegyptiis mala atque intolerabiles plagas incubuiſſe Pompeius

Corneliuſque teſtantur: Qui qdem cū hæc ambo de Iudæis referēda
ꝓponantur. aliquātulū me pro ſua diuerſitate mouerūt. Ait enī Pom
peius ſiue eius abbreuiator Iuſtin⁹ hoc modo. Aegyptii cū ſcabiem ac
uitiliginē paterent. reſponſo moniti Moyſen cū ægris ne peſtes ad plu
res ſerperet terminis Aegypti pellūt. Dux igitur exulū factus ſacra Aegy
ptioꝝ furto abſtulit quæ armis repetentes Aegyptii domū redire tem
peſtatibus cōpulſi ſunt. At uero Cornelius de eadem re ſic ait: Plurimi
auctores cōſentiunt cū orta per Aegyptū tabes corpora fœdaret regē
Boccoꝝ adito ammonis oraculo remedium petētem purgare regnum
& id gen⁹ hominū ut īuiſum diis alias ī terras uehere iuſſū. ſic conqui
ſitum collectumque uulg⁹ poſtquā uaſtis in locis relictum ſit. cæteris
per lachrymas torpētib⁹ Moyſen unum exulum monuiſſe ne quam de
oꝝ tēploꝝ hominumue opem exſpectarēt ſed ſibimet duci cœleſti cre
derēt primo cui⁹ auxilio præſentes miſerias pepuliſſent. Itaque Corne
lius dicit quod ipſis Aegyptiis cogentib⁹ ī deſerta ꝓpulſi ſunt Iudæi.
& poſtea ſubiūgit incaute quod ope Moyſi ducis ī Aegypto miſerias
pepuliſſent. qua re oſtenditur quædā quæ per Moyſen ſtrenue acta ſunt
fuiſſe celata. Itē Iuſtinus aſſerit pulſū æque cū populo Moyſen ſacra
Aegyptioꝝ fuiſſe furatū quæ Aegyptyos armis recipere molientes co
actos tempeſtatib⁹ ac repulſos domū rediſſe. Et hic aliquid āplius & ſi
nō totū ꝓdidit quod ille celauit Quaꝓpter quia Moyſi magno illi du
ci teſtimoniū ambo dixerūt ab ipſo ſicut quæ ꝑ eū & geſta & dicta ſūt
ꝓferātur cum populum dei hoc eſt gen⁹ Ioſeph Aegyptii cui⁹ ope ſal
ui erant ſeruitio oppreſſū labore cruciarent. inſup etiā ad necandā ſo
bolem ſuā crudeli imperio cogerent dimitti deus populū ſuū liberum
ad ſeruiendū ſibi per Moyſen nuntiū iubet. Cōtēotuſque duriſſimis
cōtumaces ſuppliciis agit qui decem plagis onerati ac protriti tandem
quos dimittere noluerāt etiā feſtinare coegerūt. Poſt aquas ī ſanguinē
cōuerſas ardētib⁹ ſiti grauiora afferētes pœnarū rmedia quam pœnas
poſt horridos ranaꝝ ſqualores ꝑ omīa mūda immundaque reptantes
poſt ignitos ſciniphes & nūquā ſe toto aere uibrantes pene īeuitabiles.
poſt muſcas caninas etiā per īteriora mēbroꝝ horridis motib⁹ curſitā
tes acerbeque inferētes tam grauia tormēta quam turpia: poſt grādem
omniū pecoꝝ & iumentoꝝ repentinam ruinam ſtragēque generalem
poſt ueſicas efferueſcentes: ulceraque manantia & ut ipſi dicere malue
runt ſcabiem ac uitiliginem totis corporib⁹ erūpentē: poſt grandinem
cū igne ꝑmiſtam paſſim homīes armenta atque arbores ꝓterentē: poſt
locuſtarum nubes exhauſtis omībus ipſas quoque radices ſeminum

perſequentes:poſt tenebras imaginibus diras: craſſitudine palpabiles: diuturnitate ferales.poſtremo poſt uniformem ĩ tota Aegypto primitiuæ ſobolis necem:paremque per uniuerſos orbitatũ tempeſtatẽ:qui iubenti deo non ceſſerant:ceſſere punienti.ſed mox peſſime pœnitẽtes dimiſſos perſequi auſi ultima nefandæ ꝑuicaciæ expendere ſupplicia. Nam rex eoꝝ uniuerſum Aegypti exercitũ curribus atque equitibus inſtructum in circũerrantes egit:cuius numeꝝ hoc ſolo uel maxĩe argumento coniicere poſſumus:quod eum.cccccc.milia uiroꝝ timuerẽt atque fugerunt.Sed ꝓtector depreſſoꝝ & ultor cõtumaciũ deus diuiſit ſubito rubꝝ mare ac dilatatis utrinque marginibus rigentiũ ũdaꝝ in montis faciem latera erecta ſuſpendit:ut inoffenſis pelagi uiis ꝓuocatis pii uiam deſperatæ ſalutis impii foueam inſperatæ mortis intrarent.Itaque Hebræis tuto ꝑ ſicca gradientibus refuſis a tergo aquarũ aſtantiũ molibus obruta eſt & interfecta cũ rege ſuo uniuerſa Aegypti multitudo.tota ꝓuincia plagis ante cruciata : ac poſtremo interfectione uacuata ẽ.Extant etiam nunc certiſſima horũ monumenta geſtoꝝ.Nam tractus curruũque rotaꝝ orbitæ non ſolũ in litore ſꝫ etiã ĩ ꝓfundo:quouſque uiſus admittitur: peruidentur. Etſi forte ad tẽpꝰ uel caſũ:uel curioſitate turbantur:cõtinuo diuinitus in priſtinã faciẽ uentis fluctibuſque reparant᷑:ut ſi qs timore dei non doceat᷑ uel ꝓpalatæ religionis ſtudio:iræ eiꝰ tranſactæ ultionis terreat᷑ exẽplo.His etiã tꝑibus adeo iugis & grauis æſtus incãduit:ut ſol ꝑ deuia tranſuectus: uniuerſũ orbẽ nõ calore affeciſſe:ſed igne torruiſſe dicat᷑. Impreſſũq; feruorẽ & Aethiops plus ſolitũ & inſolitũ Scytha nõ tulerit. Ex qno etiã quidam:dũ non concedũt deo ineffabilem potentiã:ſuas ĩanes ratiũculas conquirentes ridiculã Phætontis fabulam texuerũt.

De duobus fratꝝ filiis.

Tem anno ante urbem conditam ſeptingenteſimo ſeptuageſimo qnto inter Danai atque Aegiſthi fratꝝ filios quĩquagĩta patricidia una nocte cõmiſſa ſunt.Ipſe deinde tantoꝝ ſcelerũ fabricator Danaus regno:quot tot flagitiis acquiſierat pulſus.Argos cõceſſit.ibique indigne perſuaſis in facinus Argiuis Sthenelũ: q eum ꝓfugũ egẽtemque ſuſceperat:regno expulit.atque ipſe regnauit. Buſiridis in Aegypto cruentiſſimi tyranni crudelis hoſpitalitas:& crudelior tunc religio fuit:qui innocentẽ hoſpitum ſanguinem diis ſcelerũ ſuoꝝ participibus propinabat:quod execrabile ſine dubio hominibus

ipſis: nedum etiam diis uideri poteſt. Tunc etiam a Progne Terei &
Philomenæ inceſtui parricidium adiunctum eſt: execrabilius utrique
conuiuium per infandos cibos additum eſt. cum propter ſororis pu-
dicitiam ereptam: præciſamque linguam filium paruulum mater occi
dit. pater comedit. Iſdem temporibus Perſeus a Græcia in Aſiam trãſ
uectus eſt: ibi barbaras gentes graui diuturnoque bello domuit: & no
uiſſime uictor nomen ſubiectæ genti dedit. Nãque a Perſeo Perſæ uo
cati ſunt. At ego nũc cogor fateri me proſpiciendi finis cõmodo de tan
ta malorum ſæculi circunſtantia præterire plurima. cuncta breuiare.
Nequaquam enim tam denſam aliquando ſiluam prætergredi poſſeꝫ
niſi etiam crebris interdum ſaltibus ſubuolarem.

De regno Aſſyriorũ: quod p̃ qnqua ginta reges propemodum actum eſt.

Am cum regnũ Aſſyrioꝝ per mille centum ſexaginta annos
uſque ad Sardanapulum per quinquaginta propemoduꝫ re
ges actum ſit: & nunquam pene uel inferendis uel excipiendis
uſque ĩ id tempus bellis quieuerit: quis finis reperietur: ſi ea cõmemo
rare numerando: ne dicam deſcribendo conemur. præſertim cũ & Græ
corum prætereunda nõ ſint: & Romanoꝝ uel maxime recenſenda ſint
nec mihi nũc enumerare opus eſt Tantali & Pelopis facta turpia & fa
bulas turpiores: quoꝝ Tantalus rex Phrigioꝝ Ganymedẽ Trois Dar
danioꝝ regis filium cũ flagitioſiſſime rapuiſſet: maiori conſerti certa
minis fœditate detinuit: ſicut Panocles poeta confirmat: qui maximũ
bellũ excitatum ob hoc fuiſſe cõmemorat: ſiue quia hunc ipſum Tan
talum utpote aſſeclam deoꝝ uideri uult raptum pueꝝ ad libidinẽ Io
uis familiari lenocinio præparaſſe qui ipſum quoque filium Pelopem
epulis eius non dubitarit ĩpendere. Tedet etiam ipſius Pelopis contra
Dardanuꝫ atque Troianos quælibet magna referre certamina: quæ q͞a
in fabulis celebrari ſolita ſunt: negligentius audiũtur. Illa quoqꝫ præ
tereo: quæ de Perſeo & Cadmo Thebanis Spartaniſque per ĩextricabi
les alternantium maloꝝ recurſus: Palephato ſcribente referuntur. Ta
ceo flagitia Lemniadum. prætermitto Pandionis Athenienſium regis
flebileꝫ fugã. Atrei & Thyeſtæ odia. Stupra & parricidia: cœlo quoqꝫ
inuiſa diſſimulo. Omitto Oedipum interfectorem patris: matris ma
ritum: filioꝝ fratrem: uictricum ſuũ. Sileri malo: Eteoclem atque Po
lynicem mutuis laboraſſe concurſibus: ne quis eoꝝ parricida nõ eſſet.

Nolo meminiſſe Medeæ amore ſæuo ſauciæ:& pignorū paruulorum cæde gaudentis:& quicqd temporibus illis perpetratū coniici daꝛ:qualiter homines ſuſtinuerint:quod etiā aſtra fugiſſe dicuntur.

De certamine inter Chretenſes & Athenienſes.

Nno ante urbē conditam qngenteſimo.lx.atrociſſimum īter Cretenſes & Athenienſes certamen fuit:ubi utrinque populis infeliciter ꝓfligatis cruentiorē uictoriam Cretenſes exercuerūt:qui nobiliū Atheniēſiū filios minotauro:utꝝ fero homini an humanæ beſtiæ aptius dicā neſcio:deuorandos crudeliter addicebant: atque informe ꝓdigiū effoſſis Græciæ luminibus ſaginabant.Iiſdē diebus Laphitæ & Theſſali famoſis nimiū certauere cōflictib⁹.Sed Theſſalos Palephatus in libro primo incredibiliuꝫ prodit:ipſos a Laphitis creditos dictoſque fuiſſe centauros eo:quod diſcurrētes in bello equites:ueluti unū corpus equoꝝ & hominū uiderentur.

Vbi Veſores rex Aegypti meridiem & ſeptentrionē uendicare ſibi uoluit.

Nno ante urbem conditā.cccc.lxxx.Veſores rex Aegypti meridiem & ſeptētrionē diuiſas pene toto cœlo ac pelago plagas aut miſcere bello aut regno iūgere ſtudens Scythis bellū primus indixit:miſſis prius legatis:qui hoſtibus parendi leges dicerēt:ad quæ Scythæ legatis reſponderūt.Stolide opulentiſſimū regem aduerſus inopes ſumpſiſſe bellum:qūod timendū ipſi magis uerſa uice fuerit ꝓpter incertos belli euentus.nulla præmia:& dāna manifeſta.porro ſibi non expectandū:dum ad ſe ueniatur.ſed ultro prædæ obuiam ituros.Nec mora.nam dicta factis inſequuntur. Primū ipſum Veſorem territum refugere in regnū cogunt:deſtitutū uero exercitū inuadunt: omnemque belli apparatū capeſſunt. Vniuerſam quoque Aegyptum populaſſent:niſi paludibus īpediti repulſi fuiſſent. Inde continuo reuerſi perdomitā cædibus īfinitis Aſiam uectigalem fecere.ubi per.xv. annos ſine pace īmorati tandem uxoꝝ flagitione reuocanꝛ denuntiantiū:ni redeāt:ſobolē ſe a finitimis quæſituras.Medio aūt tēpore apud Scythas duo regii iuuenes Plinos & Scholopythus ꝑ factionē optimatum domo pulſu ingentem iuuentutē ſecū traxere. & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta amnē Thermodōtē cōſederūt cāpis Thermiſcyræis

ſibi ſubiectis:ubi diu ꝓxima quæque populati cōſpiratōe finitimorū
ꝑ inſidias trucidātur. Hoꝝ uxores exilio ac uiduitatæ pmotæ arma ſu
munt.&:ut omnibus par ex ſimili conditione animus fieret:uiros:q ſu
perant:interficiūt.atque accenſæ in hoſtem ſanguine ſuo ultionem cæ
ſoꝝ coniugū finitimoꝝ excidio conſequūtur.

Vbi Amazones arma ſumpſernnt.

Vnc pace armis quæſita externos cōcubitus ineūt. editos ma
res mox necant.fœminas ſtudioſe nutriūt:inuſtis infantiū de
xterioribus mamillis:ne ſagittaꝝ iactu īpedirent. Vnde Ama
zones dictæ.Haꝝ duæ fuere reginæ Marpeſia & Lampedo:quæ agmi
ne diuiſo in duas ptes uiciſſim curam belli & domus cuſtodiam ſortie
bantur.Igiť cum Europā maxima pte domuiſſent:Aſiæ uero aliquan
tis ciuitatibus captis:ipſæ aūt Epheſum aliaſque urbes condidiſſent:
præcipuā exercitus ſui partē onuſtā opulentiſſima præda domum re
uocant.reliquæ ad tuēdū Aſiæ imperiū relictæ cū Marpeſia regina cō
curſu hoſtiū trucidantur.Huius locū capeſſit Orethia filia:quæ ſin
gularē uirtutibus gloriā perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama
excitas gentes tāta admiratio & formido īuaſerat: ut Hercules quoq;
cū iuſſus fuiſſet a domino ſuo exhibere arma reginæ:quaſi ad ineuita
bile periculū deſtinatus:uniuerſam Græciæ lectam ac nobilem iuuen
tutē contraxerit:nouē longas naues præparauerit: nec tantū cōtextus
examine uitiū ex īprouiſo aggredi.& inſperatas circūuenire maluerit
Duæ tūc ſorores regno præerant Arthiope & Orithyia. Hercules ma
ri aduectus incautas inermeſque pacis īcuria deſides oppreſſit.īter cæ
ſas captaſque q̄plurimas duæ ſorores Antiope & Menalippe ab hercu
le.& Hippolyte a Theſeo retentæ ſunt.ſed Theſeus Hippolytem ma
trimouio aſciuit.Hercules Menalippē ſorori reddidit.& arma reginæ
precio redēptionis accepit:poſt Orithyiam Penteſilia regno potita eſt
cuiꝰ Troiano bello clariſſimo īter uiros documēta uirtutis accepimꝰ.

Hic dicitur de Gotis:quos Alexander & Cæſar eſſe uitandos iudicarunt.

Rodolor pudet terroris humani.Mulieres patria ꝓfugæ Eu
ropā atq; Aſiam:ideſt plurimas fortiſſimaſque mūdi partes
intrauerūt.ꝑuagatæ ſunt.deleuerūt.&.c.pene ānis euertēdo

urbes plurimas:atque alias cōſtruendo tenuerunt.nec tamen miſeriæ hominū preſſura tempoꝝ deputata ē.Modo aūt Getæ illi qui & nunc Goti:quos Alexander euitandos ꝓnūciauit:Pyrrhus exhorruit.Cæſar etiam declinauit:relictis uacuefactiſque ſedibus:ac totis uirib⁹ tuti Romanas ingreſſi ꝓuincias.ſimulque ad terrorem diu oſtentati ſocietatem Romani fœderis precibus ſperant:quam armis uendicare potuiſſent.exiguæ habitationis ſedē non ex ſua electiōe: ſed ex noſtro iudicio rogant:qbus ſubiecta & patente uniuerſa terra præſumere: qđ eēt libitū:libeꝝ fuit.ſemetipſos ad tuitionē Romani regni offerunt:quos ſolos inuicta regna timuerūt.& tamen cæca gentilitas cū hæc Romana uirtute geſta nō uideat:fide Romanoꝝ īpetrata nō credit. nec acqeſcit cū intelligat:confiteri beneficio chriſtianæ religionis: quæ cognataꝫ ꝑ omnes populos fidem iungit:eos uiros ſine prælio ſibi eſſe ſubiectos: quoꝝ fœminæ maiorem terraꝝ partē immenſis cædibus deleuerūt

De raptu Helenæ:& coniuratione Græcoꝝ.

T uero ante urbem conditā.ccc.triceſimo & amplius anno raptus Helenæ cōiuratio Græcoꝝ & concurſus mille nauiuꝫ dehinc decennalis obſidio ac poſtremo famoſum Troiæ excidiū prædicatur:in quo bello per decem annos cruentiſſime geſto: quas nationes:quantoſque populos idem turbo inuoluerit: atque afflixerit. Homerus poeta in primis clarus luculentiſſimo carmine palam fecit. nec per ordinem nūc retexere noſtrum eſt:qūia & operi longū & omnibus notum uidetur. Veꝝtamen qui diuturnitatē illius obſidiōis euerſionis atrocitatem:cædem captiuitatemque didicerūt:uideant: ſi recte iſto:qualiſcūque eſt præſentis tēporis ſtatu offendūtur: quos hoſtes occulta miſericordia dei cū per omnes terras inſtructis copiis perſeq poſſent:pacis gratia prætentis obſidibus per oīa maria ſequūtur. & ne forte hæc quietis amore facere credantur:ſe ipſos ac ꝑicula ſua pro romanoꝝ pace aduerſus alias gentes offerunt.

Aeneæ in Italiam aduentus.

Aucis præterea annis interueniētibus Aeneæ ꝓfugi ex Troia aduentus in Italiā quæ arma cōmouerit:qualia per trienniuꝫ bella excitauerit:quantos populos īplicuerit:odio excidioqꝫ afflixerit ludi litterarii diſciplina noſtræ quoque memoriæ inſitum ē

Hoꝝ prӕterea tempoꝝ medio īteriacent exilia.naufragiaque Grӕcoꝝ
Pelopenſiũ clades:Codro moriente.fatoꝝ ignari Thraces noua ī bella
ſurgentes.& generalis tunc per totā Aſiam Grӕciamque cōmotio.

De Sardanapalo rege Aſſyrioꝝ nouiſſimo.

Nno ante urbē conditam.lx.iiii.nouiſſimus apud Aſſyrios re
gnauit Sardanapalus:uir muliere corruptior: qui inter ſcor
toꝝ greges fœmineo habitu purpuram collo tractās a prӕſe
cto ſuo Arbacto.qui tũc Medis prӕerat uiſus:atque execrationi habi
tus:mox etiam excitis Medoꝝ populis ad bellũ ꝓuocatus & uictus ar
dente pyrӕ ſe iniecit.Exhinc regnum Aſſyrioꝝ in Medos cōceſſit. De
inde multis prӕliis undique ſcatentibus:quӕ per ordinem diſſerere ne
quaquam aptũ uidetur:per uarios ꝓuentus ad Schytas Chaldӕoſqꝫ
& rurſus ad Medos parili uia rediit.In qua breuitate penſandũ ē:quā
tӕ ruinӕ cladeſque gentium fuere.quāta bella fluxerũt:ubi totiēs tot
& talia regna mutata ſunt.Poſt hӕc Medis Phraortes imperitauit:qui
creberrimis Perſaꝝ Aſſyriorumque bellis uiginti & duos regni ſui an
nos conſumpſit.Poſt hunc Diocles regnauit:uir armis expertiſſimus
ſemperque bellis īmoratus:qui auctum late imperiũ moriēs Aſtyagi
dedit.Aſtyages uirili prole uacuus Cyrum nepotem apud Perſas ge
nitum habuit.Sed Cyrus mox ut adoleuit:congregata Perſarũ manu
auo certamē indixit.Porro Aſtyages oblitus ſceleris ſui:quod ī Har
palũ dudum admiſerat:cũ filium eius unicũ & paruulũ īterfecit: epu
landumque patri appoſuit:ac.ne quid infeliciſſime orbitati felix igno
rantia ſubtraheret:infames epulas oſtenſis patri cũ capite manibus im
properauit.Huius ergo facti īmemor ipſi Harpalo ſummam belli cō
miſit:qni acceptum exercitũ ſtatim Cyro per ꝓditioneꝫ tradidit: quo
comperto Aſtyages raptis ſecuꝫ copiis ī Perſas ipſe ꝓficiſcit̃.actiuſqꝫ
certamen inſtaurat:ꝓpoſito ſuis metu:ſiquis de prӕlio cedere moliret̃
ferro exciperetur:qua neceſſitate inſtanter Medis pugnātibꝰ: pulſa iterꝝ
Perſaꝝ acies cũ paulatim cederet:matres & uxores eoꝝ obuiā occurrũt.
orant in prӕliũ reuertantur.Cuntantibus ſublata ueſte obſcœna cor
poris oſtendũt:quӕrentes:num in uteros matrꝝ uel uxoꝝ uellent refu
gere.Quo facto erubeſcentes in prӕliũ redeũt.& facta īpreſſione quos
fugiebāt:fugere compellũt.Ibi tũc Aſtyages capitur: cui Cyrus nihil
aliud q̃ regnum abſtulit.eũque maxime Hyrcanoꝝ genti prӕpoſuit.
In medos uero ipſe reuerti noluit. Is finis imperii medoꝝ fuit. ſed ciui

tates quæ tributariæ medoruꝫ erant: a Cyro defecerant: quæ res Cyro multoꝝ belloꝝ cauſa & origo extitit.

Quod Phalaris Siculus tyrannidē arripuit.

A tempeſtate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrānide depopulabatur: qui crudelis mente: commentis crudelior omnia nefarie in innocentes agens inuenit aliquando: quē iuſte puniret iniuſtus. Nam Perillus quidam æris opifex affectans tyrāni amicitiam aptum munus crudelitati illius ratus taurum æneum fecit: cui fabre ianuam e latere compoſuit: quæ ad contrudendos damnatos receptui foret: ut cum in cluſis ibidem ſubiectis ignibus torreretur ſonum uocis extortæ capacitas concaui æris augeret: pulſuque ferali competens imagini murmur emitteret. nefarioque ſpectaculo mugitus pecudis: non hominis gemitus uideretur. Sed Phalaris factuꝫ amplexus factorem execratus & ultioni materiam præbuit & crudelitati Nam ipſum opificem ſua inuentione puniuit. Fuerat etiam paulo ſuperiori tempore apud Latinos rex Romulus: qui per annos. xviii. flagitiis impietatibuſque creſcens ad poſtremum diuino iudicio fulmīe interceptus matura ſupplicia immatura ætate exoluit. Eligant nunc: ſi uidetur: Latini & Siculi: utrum in diebus Romuli & Phalaris eē maluiſſent: innocentium uitas pœnis extorquentium: an his temporibus chriſtianis: cum imperatores Romani ipſa in primis religione compoſiti poſt communitas rei publicæ bono tyrannides ne ipſorum qdē iniurias exigunt tyrannorum.

De bello Peloponnenſiū & Athenienſiū.

Nno ante urbē conditā. xiii. Peloponnenſiū Athenienſiūque maximū bellū totis uiribus animiſque cōmiſſū ē: In quo cædibꝰ mutuis ad hoc coacti ſunt: ut uelut uicti ſe ab alterutro ſubtraherent: belloque diſcederēt. Tunc & Amazonū gentis & Cimmerioꝝ in Aſiam repētinus incurſus: plurimā diu lateqꝫ uaſtationem ſtrageqꝫ edidit. Anno uiceſimo ante urbē cōditā Lacedæmonii cōtra Meſanios ꝓpter ſpretas uirgines ſuas ī ſolēni Meſanioꝝ ſacrificio ꝑ ānos. xx. īdefeſſo furorē bell ītes ruinæ ſuæ totas Græciæ uires īplicueīt: q cū ſe magnis execratiōibus deuouiſſent: ſacramētiſqꝫ obſtrinxiſſent

domum niſi Meſana expugnata nunquam eſſe redituros: ac per deceꝫ annos longa fatigati obſidione:nec tamen aliquem uincendi fructũ adepti:porro autem & querelis uxorum ſuper longa uiduitate:& periculo ſterilitatis conteſtantium permoti reuocarentur:conſultatione habita ueriti:ne intercepta ſpe ſobolis ſibi magis hac pſeuerantia:quã meſaniis perditio nutriretur:ſelectos in exercitu eos:qui poſt iuſiurãduꝫ in ſupplementum militiæ uenerant: Spartam remittunt: quibus ꝓmiſcuos omnium fœminarum concubitus permiſere: infami ſatis nec tamen utili licentia. Ipſi aũt propoſito inſiſtentes expugnant fraudeque Meſanios uictos ſeruitio premũt. At illi cruentã diu dominationem ĩter ubera & uincula ꝑpeſſi iugũ excutiũt. arma ſumũt. bellũ ĩſtaurãt. Lacedæmonii Tyrteũ poetã Athenienſem ducẽ prælio legũ: qui trib⁹ conflictib⁹ fuſi amiſſum exercitũ: uocata ĩ libeetatẽ ſeruoꝝ manu: ſuppleuerũt. Sed: cũ ſic quoque deſiſtendũ certamine ꝓpter metũ ꝑiculi arbitrarentur: Tyrtei poetæ & ducis cõpoſito carmine: & ꝓ contiõe recitato: rurſus accenſi mox in certamen ruũt. Tantaque ui aĩoꝝ concurſum ẽ: ut raro unquã cruentius præliũ exarſerit. At poſtremũ tamen uictoria Lacedæmonioꝝ fuit. Tertio Meſanii reparauer̃ certamẽ. nec Lacedæmoniis mora ĩ auxiliũ copias multas utrinque duxerũt. Athenienſes uero Lacedæmonios alibi intentos e diuerſo aggredi parãt. nec Lacedæmonii quieuere. Nã ipſi in Meſanios occupati Peloponnenſes ĩmiſerũt: q Athenienſes bello excipent. Athenienſes aũt miſſa ĩ Aegyptum ꝑua claſſe ĩpares uiribus nauali congreſſu facile uincũt̃. Dehĩc recepta claſſe aucti etiã militũ robore uictores in præliũ uocant. Lacedæmonii quoqꝫ omiſſis Meſaniis in Athenienſes arma cõuertũt. Diu graues & uariæ pugnæ & anceps uictoriæ ſtatus. quare ad poſtremum pendẽte euentu utrinque diſceſſũ ẽ. Sciendũ tamen eſt: ipſam eẽ Spartã: quã Lacedæmoniã ciuitatẽ dicũt: atque ĩde Lacedæmonios Spartanos dici. Igit̃ ĩde reuocati Lacedæmonii ad Meſanioꝝ bellũ: ne mediũ tempus ocioſũ Athenienſib⁹ relinquerent: cũ Tebanis paciſcũtur: ut Boetioꝝ ĩperiũ eis reſtituerent: quod tẽporibus belli Perſici amiſerãt ſi illi Athenienſiũ bella ſuſciperent. Tant⁹ furor Spartanorũ erat: ut duobus bellis ĩpliciti ſuſcipere terminũ non recuſarẽt: dũmodo ĩimicis ſuis hoſtes acquirerent. Athenienſes tanta belloꝝ tẽpeſtate permoti duos dies deligũt. Periclẽ ſpectatæ uirtutis uirũ & Sophoclem ſcriptorẽ tragœdiaꝝ: qui diuiſo exercitu & Spartanoꝝ fines populati ſũt & multas Aſiæ ciuitates Athenienſium imperio adiecerunt. Hic porro per annos. l. incerta ſemper uictoria terra mariqꝫ pugnatuꝫ ẽ: donec

Spartani & opibus ĩminutis:& fide profligata ſociis quoque ꝓbro fu
ere. Sed hæc per tot ætatũ uolumina incubuiſſe Græciæ paruipẽditur
Nũc aũt interpellari interdũ uoluptates & ĩpediri parũq; libidines nõ
ſuſtinetur. q̃q̃ inter illius tẽporis homines atque iſtius hoc ĩtereſt. qđ
illi æquo animo hæc intoleranda tolerabant: quia ĩ his nati uel enutri-
ti erant: & meliora non nouerant. Iſti autem perpetuo in uita ſua tran
quillitatũ & deliciaꝝ ſereno aſſuefacti: ad omne uel modicu; obductæ
ſollicitudinis nubilum commouentur. Atque utinam ipſum depulſo
rem huius uel modicæ inquietudinis precarentur: cuius munere hanc
ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et: quoniam
ſpopondiſſe me memini: cum ueluti articulis quibuſdam dicendi ordi
nem definirem: dicturum me eſſe ab orbe condito uſque ad urbem cõ-
ditam: huic uolumini: quod ab orbe condito explicuimus: finis hic ſit
ut ab urbe condita ſequens libellus incipiat: qui contextiora illorũ tẽ-
porum mala exercitationibus quippe ad nequiciam atque eruditiori-
bus hominibus continebit.

PAVLI OROSII HISTORIAVM SECVNDI LIBRI INITIVM.

Eminem iam eſſe hominum arbitror: quem lateř poſſit: quod hominem in hoc mundo deus fecerit unde etiã peccante homine mundus arguitur. ac propter noſtram intemperantiã comprimendam terra hæc: in qua uiuimus: defectu cæteroꝝ aĩaliũ & ſterilitatem ſuoꝝ fructuũ caſtigatur. Itaque ſi creatura dei merito: & diſpẽſatio dei ſumus: quis magis diligit eam: quam ille: qui fecit? Quis autem ordinatius regit: q̃ is: qui & fecit & diligit? Quis uero ſapientius & fortius ordinare & re-gere facta poteſt: quam: qui & facienda prouidit. & prouiſa perfecit? Quapropter omnem poteſtatem a deo eſſe: omnemque ordinationem & qui non legunt ſentiunt: & qui legunt cognoſcunt. Quodſi poteſta tes a deo ſunt: quanto magis regna: a quibus reliquæ poteſtates ꝓgre-diuntur? ſi aũt regna diuerſa: quanto æquius regnũ aliquod maximũ cui reliquoꝝ regnoru; poteſtas uniuerſa ſubiicitur? Quale a pricipio Babylonicũ. & deinde Macedonicũ fuit. poſt etiã Aphricanum: atque

in fine Romanum: quod uſque ad nūc manet: eademque ineffabili or
dinatione per quattuor mundi cardines .iiii. regno℞ principatus fuere
diſtinctis gradibus eminentes: ut Babylonicum regnū ab oriente. a me
ridie Carthaginenſe. a ſeptentrione Macedonicum. ab occidēte Roma
nū: quo℞ inter primū & nouiſſimū: id eſt inter Babylonicum & Roma
num: quaſi inter patrem ſenem ac filium paruum Aphricanum & Ma
cedonicum breuia & media: quaſi tutor curatorque uenerūt: poteſta
te temporis non iure hæreditatis admiſſa: Quod utrum ita ſit: apertiſ
ſime expedire curabo.

De Nino rege Aſſyrio℞ occiſo.

Ex primus apud Aſſyrios: qui eminere cæteris potuit: Ninus
fuit. Occiſo Nino Semiramis uxor eius tertius Aſiæ regia Ba
byloniam urbem inſtaurauit. caputque regni Aſſyrii: ut eēt:
inſtituit. Regnū Aſſyrio℞ diu inconcuſſa potentia ſtetit. ſed cum Ar
bactus: quem alii Arbacem uocant præfectus Medo℞: idemque natōe
Medus Sardanapulum regem ſuum apud Babyloniam interfeciſſet:
regni nomen & ſummam ad Medos tranſtulit. Ita Nini & Babylōis re
gnū eo anno in Medos deriuatum eſt quo anno apud Latinos Procas
Amulii & Numitoris pater: auus aūt Rheæ Siluiæ: quæ mater Romu
li fuit regnare cœpit. Vt autem omnia hæc ineffabilibus myſteriis & ꝓ
fundiſſimis dei iudiciis diſpoſita non aut humanis uiribus aut īcertis
caſibus accidiſſe ꝑdoceam: omnes hiſtoriæ antiquæ a Nino incipiunt.
oēs hiſtoriæ Romanæ a Proca exoriūtur. Deinde a primo ā̄no imperii
Nini uſque quo Babylon a Semiramide inſtaurari cœpta eſt: interue
niūt anni .lx.iiii. Et a primo anno Procæ cū regnare cœpit uſq; ad con
ditionem urbis factam a Romulo: interſuut ā̄ni æque .lx.iiii. Ita regnā
te Proca futuræ Romæ ſementis iacta eſt. etſi nondū germen apparet.
Eodem anno ipſi⁹ Procæ regni Babylonis regnū defecit: etſi adhuc ba
bylon ipſa conſiſtit. Diſcedente aūt Arbacto in Medos partē regni pe
nes ſe retinuere Chaldei: qui Babyloniā ſibi aduerſum Medos uēdica
uerūt. Ita Babyloniæ poteſtas apud Medos. ꝓprietas apud Chaldæos
fuit. Chaldæi aūt ꝓpter antiquam regiæ urbis dignitatem non illā ſuā
ſed ſe illius uocari maluerūt. Vnde factum eſt: ut Nabuchodonoſor
cæterique poſt eū uſque ad Cyrum reges q̄uis Chaldæo℞ uiribus po
tentes. & Babyloniæ nomine clari legātur: in numero tamen & ordine
regum non habeantur illuſtriū.

Quando Babylon illa cecidit. & Roma ſurrexit.

Abylon itaque eo āno ſub Arbacto præfecto dehonorata eſt: quo Roma ſub Proca rege: ut ꝓprie dixerim ſeminata eſt. Babylon nouiſſime eo tēpore a Cyro rege ſubuerſa: quo primū Roma a Tarquiniorꝫ regū dominatione liberata eſt. Siquidē ſub una eadēque conuenientia temporꝫ illa cecidit: iſta ſurrexit. Illa tūc primū alienigenarꝫ ꝑpeſſa dominatū: hæc tunc primū etiam ſuorꝫ aſpnata faſtidium: Illa tunc quaſi moriens dimiſit hæreditatem. hæc uero pubeſcens tunc ſe agnouit hæredē. Tunc orientis occidit imperiū. & ortum eſt occidentis. Et ne diutius uerbis morer: cōmitto me dentibus inſanientiū: ſed ueritatis præſidio liberandū. Regnauit Ninus annis. lii. Medio imperii ſui tempore Babyloniam caput regni condidit.

De Babylone & Roma.

Tem Babylon poſt annos. M.c.lxiiii. quam cōdita erat a Medis & Arbacto rege eorꝫ: præfecto autem ſuo ſpoliata opibus & regno. atque ipſo rege priuata eſt. ipſa tamen poſt aliquandiu manſit incolumis. Similiter & Roma poſt annos totidē. hoc eſt. M c.lxiiii. a Gotis & ab Alarico rege eorum: comite autem ſuo irrupta: & opibus ſpoliata: non regno: manet adhuc: & regnat incolumis: quāuis intantum arcanis ſtatutis in utranque urbem conuenientiæ totius ordo ſeruatus ſit: ut & ibi præfectus eius Attabus regnu3 īuaſerit: & hic huius præfectus Attalus regnare tentauerit: tam&ſi apud hanc ſolam merito chriſtiani imperatoris Honorii attētatio prophana uacuata ſit Itaque hæc ob hoc præcipue commemoranda credidi: ut tanto arcano ineffabilium iudiciorum dei ex parte patefacto intelligant hi: q inſipienter utique de temporibus chriſtianis murmurant: unū deū diſpoſuiſſe tēpora: & in principio Babyloniis & in fine Romanis. Illius clementiæ eſſe: quod uiuimus. quod autem miſeræ uiuim⁹ intpantiæ noſtræ. Ecce. ſimilis Babyloniæ ortus. & Romæ ſimilis potētia. ſimilis magnitudo. ſimilia tēpora. ſimilia bona. ſimilia mala. tametſi nō ſimilis exit⁹ ſimiliſue defectus. Illa enim regnū amiſit. hæc retinet. Illa īterfectiōe regis orbata. hæc īcolumi īpatore ſecura ē. Et hoc quare? quoniā ibi ī rege libidinū punita turpitudo. hic xpīanæ religiōis cōtinētiſſima æqtas in rege ſuata ē. Ibi abſq3 religionis reuerētia auiditatē uoluptatis licētia furoris īpleuit. hic & xpīani fuerunt: qui pcerent: & ꝓpter quorum

memoriã.& ĩ quoꝝ memoria parceref. Quapropter deſinãt religionẽ lacerare:& laceſſere patientiam dei propter quam habent quod habẽt & utinam hoc quoque impunitũ habeant:ſi aliquando deſiſtant. Recolant ſane mecũ maioꝝ ſuoꝝ tempora bellis inquietiſſima: ſcelerib⁹ execrabilia:diſſentionibus fœda:miſeriis continuatiſſima:quæ & merito poſſunt horrere:qui affuere:& neceſſario debent rogare:ne ſint. euꝫ ſane rogare ſolũ deũ:qui & tunc occulta iuſticia permiſit ut fierent.& nũc apta miſericordia præſtat:ut non ſint:quæ modo a me plenius ab ipſo urbis exordio ꝓuolutis per ordinẽ hiſtoricis ꝓferentur.

Vrbs Roma in Italia condita.

Nno igitur poſt euerſionẽ Troiæ circiter:ccc.xxxv.Olympiace aũt ſexta: quæ quinto demũ anno quatuor in medio expleris apud Elidẽ Græciæ ciuitatẽ agone & ludis exercere ſolet: urbs Roma in Italia a Remo & Romulo geminis auctorib⁹ condita ẽ: cuius regnũ continuo Romulus parricidio imbuit. parique ſucceſſu crudelitatis ſine more raptas ſabinas ĩprobis nuptiis confœderatas maritoꝝ & parentũ cruore dotauit. Itaqꝫ Romulus ĩterfecto primũ auo Numitore:dehinc Remo fratre arripuit imperiũ.urbẽque conſtituit Regnum aui.muros fratris.templũ ſoceri ſanguine dedicauit.ſceleratoꝝ manu ꝓmiſcua impunitate collegit. Primus illi campus ad bellũ forum urbis fuit.miſta ſimul externa ciuiliaque bella nũquã defutura ſignificans. Sabinoꝝ:quos fœdere ludiſque pellexerat:fœminas taꝫ inhoneſte præſumpſit:quam nefarie defendit. Ducem eoꝝ Titum Tatiũ ſenem:honeſtis pietatis cauſis inſiſtentẽ:diu armis ꝓpulſatũ mox ut in ſocietatẽ regni aſſumpſit:occidit. Cum Veientibus prælium adhuc paruo nomine magnis uiribus agitatũ ẽ. Ceninenſiũ captũ ac dirutũ oppidũ.aſſumptis ſemel armis nunq̃ qes fuit:quippe qb⁹ egeſtas turpis atque obſcœna fames domi timeref:ſi unquã paci acqeuiſſent. Iam hĩc inceſſabilia certamina:& iuxta quãtitatẽ uiriũ ſemper grauia q̃ breuiſſime ſtrinxero: Tullum Hoſtilium militaris rei inſtitutorẽ fiducia bene exercitatæ iuuentutis Albanis intuliſſe bellũ:& diu altrĩſecus ſpe incerta certaqꝫ clade tandẽ peſſimos exit⁹ & dubios euẽt⁹ cõpẽdioſa tergeminoꝝ cõgreſſione fuiſſe. Rurſus pace dirupta Metiũ Suffetiũ Fidẽnate bello meditata etiã ꝓditõe ſuſpẽſũ:currib⁹ ĩ diuerſa raptantib⁹ duplicis animi noxã pœna diuiſi corporis expẽdiſſe. Latinos Anco Martio duce ſæpe congreſſos:aliquando ſuperatos. Tarquiniũ

Priſcũ omnes finitimos & potentes tũc.xii. Thuſciæ populos inume-
ris cõcidiſſe cõflictib⁹. Veientes Seruo Tulio iſiſtente uictos fuiſſe nec
domitos: Tarquinii Sup̄bi regnum occiſo ſocero ſcelere aſſũptum: ha
bita ĩ ciues crudelitate detentũ flagitio adulteratæ Lucreſiæ amiſſum
& int⁹ domeſtica uicia uirtuteſque forinſec⁹ emicantes ideſt opida uali
da in Latio per eum capta Ardeam Ocri colũ Sinueſſam Pometiamq3
& quicquid in Gabios uel fraude ꝓpria uel pœna filii uel Romanis ui
rib⁹ ꝑpetrauit Sed Romani quanta mala per.cc xl.&.iiii annos cõtinua
illa regum domĩatiõe ꝑtulerit nõ ſolũ uni⁹ regis expulſio uerũetiam
abiuratio regii nõis & poteſtatis oſtẽdit. Nam ſi unius tantum ſup̄bia
fuiſſet in culpa ipſum ſolu3 oportuiſſet expelli ſeruata regia dignitate
Melioribus igitur regibus urbe propulſis Romani conſulendum ſibi.
quam cuiquam ſuæ libertati dominandum rati cõſules creauerunt q-
bus ueluti adulta rei publicæ creſcentis ætas robuſtioribus auſis exer-
cebatur.

Nno poſt urbem cõditam.cc. xliiii Brutus primus apud Ro-
manos conſul primum conditorem regemque Romæ non ſo
lum exæquare parricidio ſed & uicere ſtuduit. Quippe duos
filios adoleſcẽtes totidemque uxoris ſuæ fratres Vitellios iuuenes re
uocandoꝝ in urbe regum placitos iſimulatos in concionem protraxit
uirgis cecidit ſecurique ꝑcuſſit. Ipſe deinde Veientum Tarquinienſi
umq3 bello cum Arunte Sup̄bi filio cõgreſſu ſibi cõmortuoque ꝓcu
buit. Porſenna rex Hetruſcoꝝ grauiſſim⁹ regii nominis ſuffragator.
Tarquinienſium manum ĩgerẽs trib⁹ cõtinuis annis trepidam urbem
terruit. cõcluſit. obſedit & niſi hoſtem uel mutuis cõſtanti urendæ ma
nus patiẽtia uel uirgo Chlœlia admirabili tranſmeati flumĩs audacia
ꝑmouiſſet: profecto Romani cõpulſi fuiſſent perpeti aut captiuitate3
hoſte iſiſtẽte ſup̄ati aut ſ̄uitutẽ r̃cepto rege ſubiecti. Poſt hæc Scabini
corraſis ũdiq3 copiis magno apparatu belli romani cõtendũt: quo me
tu cõſternati romani dictatorẽ creant cui⁹ auctoritas & potentia cõſulẽ
præiret quæ res in illo tunc bello plurimũ emolumenti tulit. Seqt̃ diſ-
ceſſio plebis a patribus cum Marco Valeriano dictatore delectum mi
litum agente uariis populis ſtimulat⁹ ĩiuriis ſacꝝ montẽ inſedit arma
tus: qua pernicie quid atrocius: cũ corpus a capite deſectum perditio-
nem eius: per quod ſpirabat: meditaretur: actumque de Romano noĩe
inteſtina pernicie foret: niſi maturata reconciliatio ſubrepſiſſet prius:
quã ſe diſceſſio ipſa cognoſceret. urget. n. ſe atq3 ĩminet ſibi extra illas

apertas bellorum clades ſucceſſu miſero clādeſtina pnicies. Quippe Tito Geſſonio & Publio Numitio conſulibus duo uel maxīa oīuʒ malorū abominamenta fames & peſtilētia feſſam urbē corripuere. Ceſſatū eſt paulisp a præliis. ceſſatū tamen a mortibus nō ē. Veientes & Hetruſci graues hoſtes adiūctis ſibi finitimorum copiis in bella ſurgentes obuiis Marco Fabio & Gneo Manlio conſulibꝰ excipiūtur: ubi poſt ſacr̄m iurationis: quo ſe Romani deuouerant: nō niſi poſt uictoriā ad caſtra redituros: adeo atrox certamen fuit: ut uictis uictoribuſque par forma eſſet. & amiſſo plurimo exercitu: occiſiſqʒ in pugna Manlio cōſule & Fabio conſulari Marcus Fabius conſul oblatū ſibi a ſenatu triūphuʒ ſuſcipere recuſaret: qa tantis rei publicæ detrimētis luctus potiꝰ debebaſ. Glorioſiſſima illa numero & uiribus Fabiorum familia Veientanū ſortita certamen quantā rei publicæ orbitatē occaſu ſuo intulerit: īfamibus uſque nūc uocabulis teſtes ſunt fluuius: q pdidit: & porta quæ emiſit. Nam cū ſex & .ccc. Fabii uere clariſſima Romani ſtatus lumīa ſpeciale ſibi aduerſum Veiētes decerni bellū expetiuiſſent: ſpem temere ſumptæ expeditōis primis ſucceſſibꝰ firmauerūt. Dehinc inducti in inſidias: circūuentique ab hoſtibꝰ oēs ibidē trucidati ſunt: uno tantuʒ ad enunciandā cladē reſeruato: ut miſerius audiret patria pditos: quā pdidiſſet. Ad hæc non Romæ tantū talia gerebanſ. ſed quæque puītia ſuis ignibꝰ æſtuabāt. & : quod poeta præcipuꝰ ī una urbe deſcripſit: ego de toto orbe deſcripſerim. Crudelis ubique luctus. ubique pauor. & plurima mortis imago.

De regno Perſarum & Cyro rege.

Gitur eodē tempore Cyrus rex Perſarum: quē ſuperiꝰ explicandæ hiſtoriæ cauſa cōmemorraueram: q tūc Aſiam: Scythiā: totūque orientem armis puagabaſ: cū Tarquinius Supbus urbē: uel rex: uel hoſtis aut ſeruitio premebat: aut bello: Cyrꝰ: ut dixi: cūctis aduerſum quos ierat: perdomitis: Aſſyrios & Babylonia petit gentem. urbēque tunc cūctis opulentiorē. ſed impetū eius Ganges fluuiꝰ ſecundæ poſt Euphratem magnitudinis ītercepit. Nā cū unū regiorum equorum candore formaque præcipuū cū eqte tranſmeandi fiducia perſuaſo: qua per rapacē alueū offenſi uada uorticis attollebanſ: abreptū præcipitatūqʒ merſiſſet: rex iratus ulciſci in amnem ſtatuit: conteſtās: eū: qui tam præclarum equū equitemqʒ uoraſſet: fœminis uix genua tangentibus a ſe permeabilem relinquendū. Nec in peragendo ſegnior totis copiis perpete anno Gangē fluuiū per magnas conciſū deductūqʒ

foſſas in.cccc.&.lx.alueos cōminuit. Eo ope ꝑdoctis foſſoribus etiam Euphraten longe ualidiſſimū & mediā Babyloniā interfluētē deriuauit. Ac ſic meabilibus uadis ſiccū: etiam patentibus aluei partibꝰ iter fecit. cepitque urbē: quam uel opere hūano extrui potuiſſe: uel humana uirtute deſtrui poſſe utrunque pene incredibile apud mortales erat. Nāque Babyloniam a Nembroth gygante fundatā: a Nino uel Semiramide reparatā multi ꝓdidere. Hæc campi planicie ūdique cōſpicua: natura loci lætiſſima: caſtroꝝ facie mœnibus paribꝰ ꝑ quadꝝ diſpoſita muroꝝ eius uix credibili relatu firmitas & magnitudo. ideſt latitudo cubitoꝝ. l. altitudo quater tanta. Cæteꝝ ambitꝰ eius. cccc. lxxx. ſtadiis circūuenit. Murus coctili latere atque interfuſo bitumine compactus foſſa extrinſecus late patens uice amnis circūfluit. A fronte muroꝝ. c portæ æreæ. Ipſa aūt latitudo in conſūmatione pinnaꝝ: utroque latere habitaculis defenſoꝝ æque diſpoſitis media intercapedine actas quadrigas capit: domꝰ intrinſecꝰ quater geminæ habitatiōes minaci ꝓceritate mirabiles. Et tamē magna illa Babylon prima poſt repationē hūani generis condita: nūc pene etiā minima mora uicta: capta: ac ſubuerſa ē. Ibi tūc Crœſus rex Lydoꝝ famoſus opibus: cū ad auxiliādū Babylonii s ueniſſet: uictus ſolicituſque ī regnū refugit. Cyrus aūt poſtea q̄ Babyloniā ut hoſtis īuaſit: ut uictor euertit: ut rex diſpoſuit: bellū trāſtulit in Lydiam: ubi conterritū ſuperiore iam prælio exercitū nullo negocio ſuꝑauit. Ipſū etiam Crœſum cepit: captūque uita & patrimonio donauit. Exaggerare hoc loco mutabiliū reꝝ inſtabiles ſtatus nō opus ē. qcquid enī ē opere & manu factū labi & conſumi uetuſtate Babylon capta confirmat: cuiꝰ ut primū īperiū ac potentiſſimū extitit ita primū ceſſit & ueluti quodā iure ſuccedētis ætatis debita poſteris traderet̄ hæreditas: ipſis quoq3 eandē tradēdi formulā ſeruaturis: ita ad ꝓxima aduentantis Cyri tentamēta ſuccubuit magna Babylon: & ī gens Lydia. ampliſſima orientis cū capite ſuo brachia uniꝰ prælii expectione ceciderūt. & noſtri in circūſpecta anxietate cauſant̄: ſi potentiſſimæ illæ quondam Romanæ rei publicæ moles nunc magis ībecillitate ꝓpriæ ſenectutis: quam alienis concuſſæ uiribus contremiſcūt.

Cyrus Scythis bellū intulit. & a Tomyri regina quæ tūc eis præerat: uictus. & occiſus eſt.

Gitur Cyrus ꝓximi tp̄is ſucceſſu Scythis bellū intulit: quē Tomyris regina: quæ tūc gēti præerat cū ꝓhibere tranſitum

araxis fluminis poſſet:tranſire pmiſit primũ ꝓpter fiducia3 ſui:dehĩc ꝓpter opportunitatẽ ex obiectu flumĩs hoſtis incluſi. Cyrꝰ itaq3 Scythiam ingreſſus ꝓcul a tranſmiſſo flumine eaſtra metatus. inſup aſtu eadẽ inſtructa uino epuliſque deſeruit:quaſi territus refugiſſet. Hoc cõperto regina tertiã ptẽ copiaꝝ & filiũ adoleſcentulũ ad pſequendu3 Cyrũ mittit. Barbari ueluti ad epulas ĩuitati primũ ebrietate uincũt. mox reuertente Cyro uniuerſi cũ adoleſcẽte obtrũcant. Tomyris exercitu ac filio amiſſo uel matris:uel reginæ dolorẽ ſanguine hoſtiũ diluere ꝓmptius:q̃ ſuis lachrymis parat. Simulat diffidentiã deſpatiõe cladis illatæ. paulatimq3 cedendo Superbũ hoſtẽ in inſidias uocat. Ibi quippe cõpoſitis ĩter montes inſidiis. cc. M. Perſaꝝ cum ipſo rege deleuit:adiecta ſup oĩa illius rei admiratione:quod nec nũcius quidem tãtæ cladis ſupfuit. Regina caput Cyri amputari:atq3 ĩ utrem humano ſanguine oppletũ coniici iubet:nõ mulіebriter increpitans. ſatia te ſanguine:quẽ ſitiſti:cuiꝰ per annos. xxx. inſatiabilis pſeueraſti.

Darius poſt aliquantum tẽporis: occiſo Cyro rege regnũ ſuſcepit

Nno ab urbe condita. cc. xl. qnto Darius Cyro apud Scythas interfecto poſt aliquantulũ ĩteruallũ ſorte regnũ adeptus ẽ. Regnauit. n. medius eoꝝ Cãbyſes Cyri filiꝰ:q deuicta Aegypto cũnctam Aegypti religionẽ abominatus cæremonias & tẽpla eius depoſuit. Poſt hunc etiam magi duo ſub noĩe quẽ occiderant:regis regno obrepe auſi:q quidẽ mox deprehenſi & oppreſſi ſunt: Dariꝰ itaq3 unus ex his q magoꝝ audaciam ferro coercuerant: cõſenſu oĩum rex creatus ẽ:q poſtq̃ Aſſyrios ac Babyloniam Perſaꝝ regno deficiẽte bello recupauit: Attyro rege Scythaꝝ hac uel maxime cã bellum intulit: quod filiæ eius petitas ſibi nuptias non obtinuiſſet. Magna ſcilicet neceſſitas ꝑ unius libidine hoĩs. dvii. M. uiroꝝ piculo mortis exponi. Incredibili quippe apparatu cũ. dvii. M. armatoꝝ Scythiam ĩgreſſus:nõ facientibus hoſtibus iuſtæ pugnæ poteſtatẽ:inſup repentinis ĩcurſibꝰ extrema copiaꝝ dilacerantibus:metuens ne ſibi reditus ĩterrupto põte Iſtri flumĩs negaret:amiſſis. lxxx. M: bellatoꝝ trepidꝰ refugit:quãuis hũc amiſſoꝝ numeꝝ inter dãna nõ duxerit & quẽ habendũ uix qſquã ãbire auſus eẽt:pditũ ille nõ ſenſit. Inde Aſiã Macedoniamq3 aggreſſus pdomuit. Ionas quoq3 nauali congreſſiõe ſuperauit. Deĩde ĩ Athenienſes:quod Ionas aduerſũ ſe auxilio iuuiſſent:ĩpetũ fecit. atq3 arma direxit: Porro Athenienſes ubi aduentare Dariũ cõpererunt: quanuis

auxiliũ a Lacedæmoniis popoſciſſent:tamẽ cũ detineri Perſas quatri duanæ religionis ocio compertum haberent:ſpem occaſione ſumentes inſtructis tantum.x.M.armatoꝝ ciuiũ:& Platæenſibus auxiliarib⁹.M. aduerſum.dc.milia hoſtiũ cãpis Marathoniis ꝓruperũt.Melciades ei tũc bello præfuit:qui celeritate magis q̃ uirtute fret⁹ alacri ſatis expe ditione prius hoſti cõminus inhæſit:q̃ poſſet expedito ſagittarũ iactu ꝓpulſari.Tanta in eo bello diuerſitas certandi fuit:ut ex alia parte ui ri ad occidendũ parati:ex alia pecudes ad moriendum præparatæ puta rentur.cc.Perſaꝝ apud cãpos Marathonios ea tẽpeſtate ceciderũt.Sen ſit Darius hoc damnũ.Nam uictus fugatuſque arreptis nauibus refu git in Perſas.Cũ aũt inſtauraret bellũ:& ulciſci in uictores moliret: in ipſo apparatu concidit olympiade ſeptuageſima quarta: hoc eſt poſt urbem conditam anno.cc.lxx.quinto:quo tẽpore Romæ Popilia uir go ob crimen ſtupri uiua defoſſa eſt.Xerxes Dario patri ĩ regno ſucce dens bellum aduerſus Græciã a patre ſuſceptũ:per qnquenniũ inſtru xit:quod Demaratus Lacedæmoniis:qui tunc forte apud Xerxen exu labat per tabellas primũ ſcriptas:deinde cæratas ſuis ꝓdidit.

Xerxes Dario in regnũ patris ſucceſſit.

Gitur Xerxes.dcc.M.armatoꝝ de regno.&.ccc:M.de auxiliis roſtratas & iam naues.M.cc.onerarias autẽ tria.M. numero habuiſſe narratur.ut merito inopinato exercitui ĩmenſæque claſſi uix ad potum flumĩa:uix ad ingreſſum terras:uix maria ad cur ſum ſuffeciſſe memoratuꝫ ſit.Huic tam incredibili tẽporibus noſtris agmini:cui⁹ numeꝝ nũc difficilius ẽ aſtrui:q̃ tũc fuit uinci. Leonides rex Spartanoꝝ cũ.iiii.M.hominũ in anguſtiis thermopylaꝝ obſtitit. Xerxes aũt contẽptu paucitatis obiectæ iniri pugnam.conſeri manum imperat.Porro illi:quoꝝ cognati & cõmanipulares in cãpis Maratho niis occubuerant & certaminis ſimul & cladis extitere principiũ.Deĩde ſuccedens ſibi turba maior ac ſegnior:cũ iam neque ad ꝓcurrenduꝫ li bera:neqꝫ ad pugnandũ expedita:neque ad fugiendum prompta ſolis mortibus ſubiaceret:triduo continuo nõ duoꝝ pugna:ſed cædes uni⁹ populi fuit.Quarto aũt die cũ uideret Leonides undiqne hoſtem cir cũfundi:hortat auxiliares ſocios:ut ſubtrahentes ſe pugnæ ĩ cacumẽ montis euadãt:ac ſe ad meliora tpa reſeruẽt.Sibi uero cũ Spartanis ſu is aliam ſortẽ eẽ ſubeũdã.plus ſe patriæ debere q̃ uitæ.Dimiſſis ſociis Spartanos admonet de gloria plurimũ:de uita nihil ſperanduꝫ neque

expectandũ uel hoſtẽ uel diẽ:ſed occaſione noctis ꝓrũpenda caſtra cõ miſcenda arma:conturbãda agmina eſſe:Nuſq̃ uictores honeſti⁹: quã in caſtris hoſtiũ eſſe ꝑituros. Perſuaſi igiť mori mallæ in ultionẽ futuræ mortis armanť:tanq̃ ipſi interitũ ſuũ & exigerent & uindicarẽt. Mirũ dictu ſecenti uiri caſtra.dc.M.irrũpunt:tumultus caſtris totis oriť Perſæ quoque ipſi Spartanos adiuuãt mutuis cædibus ſuis. Spartani quærẽtes regẽ:nec īuenientes cædũt:ſternũtque oīa caſtra: peruagãtur uniuerſa.& inter denſas ſtrues corpoꝝ raros hoīes uix ſequuntur. Victores ſine dubio nõ eſſent:niſi mori elegiſſent.Prælium a principio noctis in maiorẽ ꝑtem diei tractũ.ad poſtremũ uicẽdo fatigati: ubi qſq; eoꝝ deficientib⁹ mẽbris uiſus ẽ ſibi mortis ſuæ ultiõe ſatiatus: ibi īter īpedimẽta cadaueꝝ campũque craſſũ & ſemigelatũ ſanguine palpitando lapſus & mortuus ẽ.Xerxes bis uictus in terra nauale præliũ parat Sed Themiſtocles dux Athenienſiũ cũ intellexiſſet Ionas: qbus dum auxiliũ ſuꝑiori bello præbet: in ſe Perſarũ īpetũ uerterat in auxilium Xerxis inſtructã claſſem deducere:ſollicitare eos ꝑti ſuæ hoſtique ſubtrahere ſtatuit.Et quia colloquẽdi facultas negabať:locis: ad quæ Iones acceſſuri nauib⁹ uidebãtur:ꝓponi ſymbola:ſaxiſque affigi iubet. ſocios quondã & ꝑticipes periculoꝝ:nũc aũt iniuſte agentes apta īcrepatione corripiẽs:atq; ad antiquoꝝ iura fœdeꝝ religioſa adhortatiõe ꝑſuadens:præcipueque admonẽs:uti cõmiſſo prælio cædentiũ uice inhibeant remos.ſeſeq; bello auferãt.Igiť rex partẽ nauiu; ſibi detinens ſpectator pugnæ in litore manet.Contra aũt Artemidora regina Halicarnaſi:quæ in auxiliũ Xerxi uenerat:inter duces primos acerrime bello īmiſceť.ita:ut uerſa uice in uiro fœminea cautela:in fœmina uirilis audacia ſpectareť.Cũ aũt ãceps pugna eẽt:Iones iuxta præceptũ Themiſtoclis paulatī ſe certamini ſubtrahere cœperũt:quoꝝ defectio Perſas iã fugã circũſpicientes apte fugere ꝑſuaſit:in qua trepidatiõe multæ naues captæ merſæq; ſũt.Plures tamen ſæuitiam regis:uelut īmanitatẽ hoſtis timentes domũ dilabuntur.Anxium tot malis regem Mardonius aggreditur ſuadens regẽ in regnũ redire oportere prius quam aduerſa fama nouas res domi moliretur.Se autem ſi reſiduæ ſibi copiæ traderentur & ultionem ab hoſte exactuꝝ & ignominiã domeſticã propulſatuꝝ aut ſi aduerſa belli perſeueraſſent ceſſuꝝ ſe quidẽ hoſti ſed tamẽ ſine regis infamia ꝓbato cõſilio exercitus Mardonio tradiť. Rex Abydũ ubi pontẽ ueluti uictor maris cõſeruerat cum paucis ꝓficiſciť Sed cũ pontem hybernis tempeſtatib⁹ diſſolutũ offendiſſet piſcatoria ſcapha trepidus tranſiit Erat ſane quod ſpectare humanum genus &

dolere debuerat mutationes rerũ hac uel maxime uarietate permetiens exiguo cõtentũ latere nauigio ſub quo ipſũ pelag⁹ ante latuiſſet & iugum captiuitatis ſuæ uinctũ põte portaſſet uiliſſimo uni⁹ ſeruuli egere miniſterio cuius potẽtiæ dũ mõtes excidũtur ualles replẽtur amnes exhauriũt ipſa & rerꝫ natura ceſſiſſet pedeſtres quoq; copiæ quæ ducibus cõmiſſæ fuerant labore fame ac metu tabuerũt. & crudeſcente morbo tanta peſtis tantaque fœditas moriẽtiũ exorta eſt ut uiæ cadaueribꝰ replerent. diræ etiam alites improbæ beſtiæ eſcarũ illecebris ſollicitatæ moribũdum ſequerentur exercitũ. At uero Mardoniꝰ cui reliqua belli Xerxes commiſcerat afflatus primũ ſucceſſu breui mox in extrema deiectꝰ ẽ. Olynthũ ſiquidem Græciæ oppidũ expugnauit. Athenienſes uaria ſollicitatione adducere in ſpem pacis aggreſſus ẽ ubi ĩexpugnabilem eorũ libertatem uidet incenſa urbis parte in omnẽ Boetiam belli apparatũ deducit. Illic quoque eũ. c. M Græcorũ inſecuta ſunt & commiſſo ſine mora prælio Mardoniũ deletis copiis ipſius uelut e naufragio nudũ cũ paucis fugere cõpulerũt caſtra regiis opibus referta ceperũt nõ paruo q̃dem antiquæ induſtriæ damno. Nam poſt iſtius prædæ diuiſionem aurũ Perſicũ prima uirtutis Gratiæ corruptio fuit. Vrget igit inceptꝰ miſeros extrema ꝑditio. Nam forte eodẽ die quo in Boetiam Mardonii copiæ delatæ ſũt pars Perſici exercitꝰ ĩ Aſia ſub mœnibꝰ Mychales nauali prælio dimicabat. Ibi nouus repente rumor utriuſq; claſſis & populi impleuit aures Mardonii extinctas copias Græcos extitiſſe uictores. Mira diuini iudicii ordinatio In Boetia oriẽte ſole bellũ fuiſſe cõmiſſũ In Aſia meridianis horis ſub eadem die tantis ſpatiis maris terræque interiacentibꝰ nuntiatum cui rumori uel maximæ rei aſtipulatũ ẽ quod Perſas audita clades ſociorꝫ primũ dolore dehĩc deſpatiõe correptos nec bello expeditos nec fugæ habiles reddidit. Atque ita conſternatos ꝓfligatoſque conſtantior factꝰ hoſtis ſucceſſu felicitatis inuaſit.

Xerxes rex a ſuis occiſus eſt.

Erxes bello in Grætia infeliciter geſto cõtẽptibilis ſuis factus ꝑ Arthapanũ præfectum ſuum in regia circumuẽtus occidit O tempora deſiderio & recordatione digniſſima. O dies illos inoffenſæ ſerenitatis qui nobis ueluti e tenebris reſpiciendi proponunt quibꝰ breuiſſimo interuallo de uiſceribus unius regni decies nouies cẽtena milia uirorꝫ: tribus proximis regibus tria bella rapuerunt ut taceam de infeliciſſima tunc Græcia quæ totum hũc de quo nũc hebeſcimꝰ

numerꝝ moriendo ſupauit. Leonides ille clariſſimus dux Lacedemonioꝝ in bello iſto aduerſus Xerxem quod ſupremũ ipſi atque hoſtibꝰ fuit: cũ ſecentis famoſiſſima illa incitamenta dixiſſet: prandete: tanquã apud inferos cœnaturi: auxiliaribꝰ tamen: quos excedere bello iubebat miſericorditer ſuaſit: ut ſe ad meliora tpa reſeruarent. Ecce cũ ille promiſerit futura meliora: iſtique aſſerant meliora præterita: qd aliud colligi datur: utroque in ſuis deteſtante præſentia: niſi aut ſp bona eẽ ſed ingrata: aut nunq̃ oĩo futura meliora? At Romæ: ut ad id tempꝰ redeã: inde digreſſus ſũ. neque enĩ interuallo miſeriaꝝ ad alios tranſire compellor: ſed ſicut ſe quondã efferueſcentia mala ubique ipſis actibꝰ colligarunt: ita etiã ꝑmiſta referũtur. nobis quippe conferre inter ſe tẽpora urbis: non cuiuſquam partis eius laboribus inſultare ꝓpoſitũ eſt.

Quod grauis peſtilentia Romam inuaſit.

Omæ ergo poſt urbẽ conditã ãno. cc. ſexageſimo ſuſpẽſo ad modicũ bello grauis peſtilentia: quæ ſp ibi raras inducias aut factas intercepit: aut ut fierent coegit: p uniuerſam ciuitatem uiolenter incanduit: ut merito præcedente ꝓdigio cœlũ ardere uiſũ ſit quando caput gentiũ tanto morboꝝ igne flagrauit. Nã eo anno Ebutium & Seruiliũ ambos conſules peſtilẽtia cõſũpſit. militares copias plurima ex pte cõfecit. multos nobiles præcipueque plebem fœda tabe deleuit: q̃uis iã ſupiori etiam quarto anno oborta lues eundẽ populũ depopulata ſit.

Poſt peſtilentiã multa & grauia bella ſuſtinuerũt Romani.

Roximo dehinc ãno ciues exules ſeruique fugitiui duce Herdonio uiro Sabino inuaſerunt: incenderũtq; capitolium: ubi fortiſſime quidẽ Valerio conſule & ĩperatore obſtitere iuniores. ſed adeo atrox & graue diſcrimẽ prælii fuit: ut ipſe quoque conſul Valerius ibi fuerit occiſus: & indignã de ſeruis uictoriã inſup etiã ſua morte fœdauerit. Seqtur annꝰ in quo cõiũcto exercitu cõſul obſeſſus ẽ. Nã Minutiũ conſulẽ congreſſũ prælio Equi Volſcique ſuparunt. & fugientẽ in Algidũ fame: ferroq; cinxerũt. actumque ĩfeliciter foret ni Quintius Cĩcinnatus: præcipuus ille dictator artam obſidionẽ oppreſſo hoſte ſoluiſſet: q reptus ruri ab aratro accerſitꝰ ad ĩperii faſces ſumpto honore: inſtructoque exercitu: mox uictor effectus iugũ boũ equis ĩpoſuit. uictoriamque quaſi ſtiuã tenens ſubiugatos hoſtes p ſe

egit primus. Anno:q ab urbe cōdita ꝓximus trecēteſimo fuit: dū lega
ti ad Athenienſes ꝓpter Solonis leges deferendas miſſi expectantur:ar
ma Romana fames peſtilentiaq; cōpeſcuit. Ipſo aūt trecenteſimo anno
hoc eſt olympiade nonageſimaq̄nta poteſtas conſulū decēuiris tradi
ta conſtituendaꝝ legū Atticaꝝ gratia magnam rei publicæ perniciem ī
uexit. Nam primus ex decēuiris: cedentibus cæteris ſolus Appiꝰ Clau/
dius ſibi cōtinuauit īperiū. ſtatimque alioꝝ coniuratio ſubſecuta ē: ut
more contēpto: quo inſigne imperii penes unu;: poteſtas aūt cōis erat:
oēs oīa ꝓpriis libidinibus agitabant. Itaque inter cætera: quæ inſolētiſ
ſime cūcti præſumebant: repente ſinguli cū duodenis faſcibꝰ cæteriſq;
īperii inſignibus ꝓceſſerūt. & nouo īprobæ ordinationis incepto able/
gata religione conſulū emicuit agmen tyrannoꝝ duabus tabulis legū
ad decē priores additis. augenteſque inſolentiſſimo faſtu plurima die:
quo deponere magiſtratū mos erat: cū iiſdē inſignibus ꝓceſſerūt. Ma/
xima Appii Claudii libido auxit inuidia;: qui ut Virginiæ uirgini ſtu
prū inferret: prius ſeruitutis cauſam intulit. Quam ob rē adactus Vir
ginius pater dolore libertatis & pudore dedecoris ꝓtractam ad ſeruitu
tem filiam in cōſpectu populi pius parricida ꝓſtrauit: qua populus ne
ceſſitate atrocitatis ꝑmotus: & ꝑiculo libertatis admonitus montē Auē
tinū occupauit armatus. Nec tueri armis libertate; deſtitit: niſi poſtq̄
ſe cōiuratoꝝ conſpiratio ipſis quoque honoribus abdicauit. Tertia &
quinta poſt centeſimam olympiade per totū fere annū tam crebri tāq; crebri terremotus
etiam graues in Italia terræ motus fuerūt: ut de īnumeris quaſſationi/
bus ac ruinis uillaꝝ oppidorūque aſſiduis Roma intus fatigaret. Deī/
de ita iugis & torrida ſiccitas fuit: ut præſentis tūc futuriq; anni ſpem
gingnēdis terræ fructibus abnegarit. His deniq; tēporibus cū Fidenna
tes hoſtes maximoꝝ auxilioꝝ manu ſtipante terribiles Romanis arci/
bus īminerent: Aemilius tertio dictator magnam mali molē ipſis Fidē
nis uix captis depulit. & ſanauit. tanta in ipſis erat maloꝝ animoꝝ con/
tentio: ut uel domeſticæ clades ſuperfuſa forinſecus bella oblitterarent
uel poſt damna belloꝝ īducias relaxatas diuerſæ peſtes cœlo terraque
excandeſcentes inceſſabili infeſtatione corrūperent.

Quod Sicilia ſemper fuit nutrix tyrannoꝝ.

Icilia ab īitio patria Cyclopum: & poſt eos ſemper nutrix ty
rannoꝝ fuit. Sæpe etiam captiua ſeruoꝝ: quoꝝ primi carnibꝰ
hoīum inediæ cruciatibus. poſtremi mortibus paſcebantur:

excepto eo:quod externis bellis aut præda habebat:aut præmiuꝫ. Hæc
ut q̃ breuiſſime abſoluam:requiem maloꝝ:niſi nunc neſcit. imo ut eui
dentius diuerſitates tempoꝝ declaret:ſicut antea uel ĩteſtinos uel ex
ternos tumultus perpeſſa eſt inter oẽs ſola ſemper:ita nũc ex oĩbus ſo
la nunquam patitur. Nam etiam ut ſileam de diuturnitate uel illiꝰ ca-
lamitatis:qua preſſa ẽ:uel iſtius ecõtrario qua fruit pacis. Aetna ipſa:
quæ tũc cũ excidio urbiũ atque agroꝝ crebris eruptionibus æſtuabat
nũc tantũ innoxia ſpecie ad præteritoꝝ fideꝫ fumat. Igit ut prætermit
tam interim de tyrannis:quoꝝ mox qui fuit ultor ſucceſſor effectus ẽ
medio tpe:hoc eſt anno ab urbe condita.ccc.xxxv.cum Rhegyni apud
Siciliam diſcordia laborarent:ciuitaſque per diſſenſionẽ diuiſa ĩ duas
partes eẽt:ps una ueteranos ab Himera urbe Siciliæ ĩ auxiliũ uocauit.
Porro illi pulſis ciuitate primũ his:contra quos ĩplorabantur. deinde
mox cæſis etiam illis:qbus ad auxiliandũ conuenerant urbẽ cũ coniu-
gibus & liberis ſocioꝝ occupauere:auſi facinus nulli tyranno cõparan
dũ:quippe cũ Rhegynis quicquid uis perpeti ſatius fuerit:quã ut ul-
tro ĩuitarent:quibus patriã cõiuges liberos ac penates ipſi extorres ad
prædã relinquerent. At etiã Catinenſes:cũ Syracuſanos graues ĩfeſtoſ
que paterent:ab Athenienſibus auxilia popoſcerũt. Sꝫ Atheniẽſes ſuo
magis q̃ ſocioꝝ ſtudio inſtructã claſſem in Siciliam miſere:cũ & ſibi ꝓ
pagare molirent imperiũ.& Syracuſanam claſſem nuꝑ inſtructaꝫ La-
cedæmoniis ꝓficere uererent. Et quoniã Athenienſes:q miſſi erant: cæ
ſis hoſtibus ꝓſpera initia ſumpſerant:maiores copias robuſtioreſque
exercitũ cũ Lachete & Chariade ducibus in ſiciliam reduxerunt. Sed
Catinenſes belli tedio ꝑmoti cũ ſyracuſanis fœdus ĩcũt.auxilia Athe
nienſiũ ſpnunt. Poſt aũt ſyracuſanis conditões pacis meditatiõe domi
nationis tranſgredientibꝰ denuo legatos Athenas mittũt:q capillo bar
baque ſqualidi:& lugubribus pānis induti miſericordiã atqꝫ auxiliuꝫ
& ſermone & habitu precarent. Igitur magna claſſis inſtruit ducibꝰ Ni
cia & Lamacho:tantiſque uiribꝰ ſicilia repetit:ut ſuffragia ſua & hi ti
merent q ĩpetrauiſſent. Athenienſes duas ilico pedeſtres pugnas ſecun
dis ſucceſſibus faciũt:confertoſque in urbe hoſtes. & obiecta claſſe cir
cũdatos terra mariqꝫ cõcludunt. At ſyracuſani fractis feſſiſqꝫ rebꝰ au
xiliũ a Lacedæmoniis petũt:a qbꝰ mox mittit Gilippꝰ ſolꝰ qdẽ.ſꝫ ĩ quo
oĩuꝫ præſidioꝝ inſtar præferebat qui ueniens ut audiuit inclinatũ iam
belli ſtatũ:auxiliis partim in Græcia:partim in ſicilia contractis:oppor
tuna bello loca occupauit. Deinde duobus præliis uictꝰ: nec territꝰ ter
tio congreſſu Lamachũ occidit.hoſtes in fugã uertit.ſocios obſidione

liberauit. Hinc Athenienſes terreſtri prælio uicti expimenta maris ieũt & nauali certamine parant cõgredi: quo cognito Gilipp⁹ claſſem iſtru ctam a Lacedæmoniis accerſit. æque Athenienſes in locuʒ amiſſi ducis Demoſthenẽ & Eurymedontẽ cũ ſupplemento copiaꝝ mittunt. Pelo põnenſi quoqʒ cũ multaꝝ urbiũ cõſenſu & decreto ĩgẽtia ſyracuſanis auxilia miſere. Ita ſub ſpecie ſocialis belli domeſticos mot⁹ exequnt. & quaſi de Græcia tranſlatũ certamẽ in ſiciliã fuerit: ſic ex utraqʒ pte ſũ mis uirib⁹ dimicat. Igit Athenienſes prima congreſſiõe uincuntur: ca ſtra quoqʒ cũ oĩ pecunia uel publica uel priuata: & cũ uniuerſo iſtru ctu diuturnæ expeditõis amittunt. Fractis opib⁹ & in anguſtũ redactis ſuadet Demoſthenes: dũ non dũ oĩo res perditæ ſunt: quãtũlibet uide antur afflictæ: domũ redeant. ſiciliaqʒ decedant. Nicias aũt pudore ma le geſtaꝝ reꝝ ab initio deſpatior redditus manere cõtendit. Reparãt na uale certamẽ & mox p inſcitiã ir anguſtias Syracuſani maris deducti ĩ ſidiis hoſtiũ circũueniũtur. Eurylochus dux prim⁹ occidit. xi. naues ĩ cendũtur. Demoſthenes & Nicias claſſem dimittũt: quaſi tuti⁹ terrena expeditione fugituri. Gilippus aũt primũ naues eoꝝ relictas. c. xxx. in uadit. Dehinc ipſos fugientes pſequi aggreſſus capit: cæditque q̃pluri mos. Demoſthenes dedecus ſeruitutis uoluntaria morte declinat. Ni cias uero indignã turpemque uitam dedecore captiuitatis accumulat. Igitur Athenienſes biẽnio apud Siciliam non ſine Lacedæmonioꝝ dã no conflictati aliis domi malis circũueniunt. Alcibiades enim dux pri dem aduerſus Syracuſas ꝓnũciatus mox ad iudiciũ ꝑ quadã inſimu latione detentus uolũtario exilio Lacedæmoniã ſe contulit. impulitqʒ ſpartanos: ut turbatis Athenienſibus nouo rurſũ bello inſiſterẽt. neqʒ eis reſpirãdi ſpatiũ: qn opprimerent relaxarent. cui incepto ita Græcia omnis aſtipulata eſt quaſi ad cõmune incendiũ reſtringendũ bono pu blico congeſtis uiribus conſuleretur. Darius etiam rex Perſaꝝ memor paterni auitique in hanc urbẽ odii p Thiſſaphernẽ præfectum Lydiæ cum Lacedæmoniis fœdus paciſcit. eiſque ſumptus belli & copias pol licet. Miꝝ dictu Athenienſiũ tantas ea tẽpeſtate opes fuiſſe: ut cuʒ ad uerſus eos: hoc eſt aduerſus unã urbem Græciæ Aſiæ totiuſqʒ oriẽtis uirib⁹ incurſũ ſit: pugnando ſæpe nec unquaʒ cedẽdo conſũpti magis uideant fuiſſe q̃ uicti. Prĩcipio enĩ Alcibiades omnes ſocios deficere ab his ad Lacedæmonios coegit. ſed & ab his quoque per inuidiam inſidi as appetitus aufugit. & ad Thiſſaphernẽ ĩ Mediam conceſſit: cui ſtatĩ accõmodato ĩgenio & apti eloqĩ grã familiarior fact⁹ perſuadet: ne La cedæmonios tã ꝓfuſis opibus adiuuaret. iubet: eũ poti⁹ iſtius certamis

arbitrꝫ ſpectatorēque fieri debere.integraſque Lydiæ uires aduerſum uictorē reſeruādas.Quā ob rē Thiſſaphernes partē claſſis cū aliquanta manu deduci La cedæmonē iubet:ne uel abūdātes ſuffragiis alieno tuti ꝑiculo dimicarēt:uel ī totū deſtituti:ſuſceptū certamē omitterēt.

Diſcordia Athenienſiū.& bella grauia.

Pud Athenienſes uero cū diu domeſtica diſcordia agitaret᷑: iminente ꝑiculo ſūma imperii ad ſenatū populi uolūtate trāſfertur.Quippe odio diſcordiæ nutriunt᷑.At:ubi neceſſitas incūbuit:poſtpoſitis priuatis cauſis atque odiis in cōe conſulit᷑. Sed hoc ipſū cū ꝓpter inſitam genti ſuperbiā & tyrannicas libidines ꝑnicioſum foret:tandem Alcibiades exul ab exercitu reuocat᷑.& dux claſſis conſtituitur.Quo comperto principes primo Spartanis urbem ꝓdere moliti ſunt.deiude cū id fruſtra cogitaſſent:in exiliū ſponte ceſſerunt.Igitur Alcibiades patria liberata claſſem in hoſtes dirigit.Cōmiſſo prælio uictoriā Athenienſes capeſſunt.Porro aūt maior pars Spartani exercit⁹ cæſa.duces quoque pene oēs interfecti &.lxxx.naues captæ abſque his quæ in conflictu incenſæ demerſæque perierunt.Rurſū bellū in terraꝫ tranſlatū Spartanis æque infeliciter ceſſit:quibus rebus fracti Lacedæmonii petiere pacē:nec tamen īpetrare potuerūt.Præterea Syracuſana præſidia in Siciliā audita Carthaginenſis belli infeſtatiōe reuocata ſūt Quā ob rem Alcibiades claſſe uictrici totam Aſiā ꝑuagatur. bellis īcēdiis cædibus rapit.ſternitque omnia. Vrbes:quæ dudum a ſocietate defecerant:capit.recipitque q̄plurimas.Sic Alcibiades magni noīs factus Athenas cum admiratione & gaudio oīum uictor īgredit᷑.Paruo poſt īteruallo auget uires.exercitū claſſemque numero ꝓuehit. rurſumqꝫ Aſiam petit.Lacedæmonii uero Lyſandrꝫ ducem claſſi belloque præficiunt:Cyrus autem frater Darii in locum Thiſſaphernis Ioniæ Lidiæque præpoſitus magnis eos opibus auxiliiſque confirmat. Lyſander itaque Alcibiadis exercitum prædæ intentum ac per hoc ubiqꝫ diſpſū ac uagū repentino incurſu opprimit. ſine conflictu aliquos uincit. cæditque fugiētes.Magna hæc clades Athenienſib⁹. & multo atroci⁹ uulnus:q̄ dudū inflixerant:ſuſceperūt. quo cōperto Athenienſes opinati ſunt Alcibiadē antiquū exilii ſui dolorē iſto ſcelere ꝓditiōis uindicare curaſſe:ideoqꝫ in locū ei⁹ Cononē conſtituūt: cui reſiduā manū & ſūmam belli cōmittunt:qui ſupplere ſalteꝫ numero exhauſtas copias uolēs ſenes & pueros legit.exercitūqꝫ cōſcripſit.Sed hui⁹mōi man⁹ morā

bello nõ attulit:quippe quod robore:nõ numero confici ſolet. Itaque
ſtatĩ imbellis manꝰ uel capta uel cœſa ē.tantaque ſtrages occiſorũ illo
prælio facta ē:ut deletũ non ſolũ regnũ.ſed etiã nomen Athenienſiuꝫ
uideret̃. At illi deſꝑatis rebus ſtatuũt urbem ꝑegrinis dare:ut q ꝑ totã
Aſiam paulo ante dominati ſũt:nunc ex hac colluuie muros ſaltem li
bertatẽque teneant̃.& q̃uis uel ſuo iudicio ad hæc tuenda etiã obiectis
muris nõ ſufficiant:iterꝝ tamen exꝑiri nauale præliũ parant. Exꝑs con
ſilii furor dolorẽ uirtutẽ putat.quãtũque meditat̃ ira: tantũ ꝓmittit
audacia. Itaque oĩbus partĩ captis:partim ĩterfectis de ipſis quoqꝫ reli
quiis nihil reliq̃ factũ ē. Solus dux Conon ſuꝑſtes bello & populo:ti
mens ciuiũ crudelitatẽ ad Cyrũ regẽ conceſſit. Euagoras aũt dux La
cedæmonioꝝ adeptis oĩbus ciuitatibus nihil Athenienſibus præter ĩa
nem urbẽ reliq̃t.nec hoc diu.nam & ipſam urbẽ poſtea obſidiõe circũ
dedit. Angebat intrinſecus fames:deſolatio & morbos obſeſſos. Et cuꝫ
poſt oĩa miſeriaꝝ abominamenta:quæ etiã dicere horroris ē:nihil ſpei
præteritæ preter mortẽ occurreret:pacẽ petiuere. Magna hic ĩter Spar
tanos & ſocios fuit deliberatio & cũ plurimi inq̃tiſſimã ciuitatẽ ſter
nendã ſolo:populũque infeſtiſſimũ cũ ipſo noĩe abolẽdã ꝓnunciarẽt
Spartani negauerũt ſe ꝑmiſſuros:niſi ut e duobus Græciæ oculis unꝰ
erueretur.inſuꝑ etiam pacẽ ꝓmiſerũt:ſi Pyræi portus ducentia ĩ urbẽ
munimina uerterent̃.naueſque reliquas ultro traderent. Hinc cõditi-
oni addictis & ſuccũbentibus Lacedæmonii Lyſandꝝ ad cõponendas
in urbe parendi leges conſtituerũt. Inſignis hic annus & expugnatione
Athenaꝝ.& morte Darii Perſaꝝ regis.& exilio Dionyſii Siciliæ tyran-
ni fuit. Igit̃.xxx.rectores Athenienſibus ordinati.xxx.tyrãni exoriũt̃: 30 tyranni
qui primo ſe tribus.M.ſatellitũ ſtipant.mox etiam.dcc. milites uicto-
ris exercitus lateribus ſuis circũponũt.cædẽ oĩum paſſim futuraꝝ:oc
ciſo Alcibiade auſpicant̃:q fugiens in itinere clauſus cubiculo uiuꝰ in
cenſus ē:quo ĩterfecto ultore quaſi ſublato ſecuri miſeras urbis reliq-
as cædibꝰ rapiniſqꝫ exhauriũt. Theramenẽ quoqꝫ unũ ex nũero ſuo:
cui hæc diſplicere ſenſert:in exẽplũqꝫ reliquoꝝ trucidãt. Itaqꝫ oẽs paſ
ſim ex urbe diffugiunt:ſed ĩterdictu Lacedæmonioꝝ:cuꝫ ꝑ totaꝫ Græ
ciam exulibus negaret̃ hoſpitiuꝫ:oẽs ſe ad Argos ac Thebas cõtulert:
ubi ita hoſpitalitatis obſeq̃o forti ſunt:ut nõ ſoluꝫ dolorẽ amiſſæ pr̃iæ
lenirent:ueꝝ etiã ſpem recuꝑandæ meditarent̃. Erat inter exules Thra thraſybulus
ſybulus uir ſtrenuꝰ:& generis nobilitate ĩter ſuos clarꝰ:q auctor audẽ
di ꝓ patria fuit. Itaque caſtellũ Philẽ Atticoꝝ finiũ collecti exules ca
piunt.multaꝝqꝫ ciuitatũ opibus adiuti uires capeſſũt:quibꝰ quoque

Lyſias Syracuſanus orator:quaſi in auxilium urbis: quæ eſſet patria
communis eloquẽtiæ.d.milites cũ ſtipendiis ſuis miſit atrox id præliũ
fuit ſed his ꝑ patria pro libertate illis pro aliena dominatione certãtibꝰ
aioꝝ atque cauſaꝝ ipſa quoque tulit pugna iudiciũ.nam uicti tyran-
ni in urbẽ refugerũt omneſque quos ex Athenienſibꝰ prius ſibi ſatelli
tes legerat tũc ſuſpectos ꝓditiõis ab urbis cuſtodia remouerũt. Thra
ſybulũ quoque ipſum tẽtare corruptione auſi ſunt quod ubi fruſtra
ſperatũ eſt accerſitis a Lacedæmonia auxiliis rurſus ĩ bellũ ruunt ubi
duo ſæuiſſimi omniũ lõge tyrãnoꝝ trucidãt. Cæteros uictos & ĩ fugã
uerſos Traſybulus ubi uel maxime Athenienſes eſſe intelligit clãore
cõſequitur oratione retinet precibus ligat ꝓponens ante oculos eorum
quos fugere uel ad quos refugere uellent ſibi aduerſus.xxx. dominos
nõ aduerſus ciues miſeros bellũ eſſe ſuſceptũ.Quin potius oẽs qui ſe
meminerĩt eſſe Atheniẽſes ſequi oportere Athenienſiũ libertatis ulto
res.Itaque hæc exhortatio tantũ apud eos ualuit ut mox reuerſi ĩ ciui
tatẽ tyrãnos arce decedere atque Eleuſin emigrare cõpulerĩt qui poſt-
quam ĩ ſocietatẽ urbis ciues ſuos eatenꝰ exules exeperũt tyrãnos ĩ bel-
lum æmulatione ſuſcitãt qbus libertas alioꝝ quaſi ipſoꝝ ſeruitꝰ uide
batur. Tũc ĩ dicta pugna cũ prius quaſi ad colloquiũ cõuenirẽt circũ
uenti inſidiis ueluti pacis uictimæ trucidãtur. Ita reuocati ĩ unũ poſt
inexplebiles magnoꝝ lachrimas gaudioꝝ hæc prĩa fuudamina recupe
ratæ libertatis inſtaurant ꝓpoſita iuriſiurandi cõteſtatione uti diſcor
diæ animoſitateſque præteritæ ĩ obliuionẽ ꝑpetuam atque ĩ immorta
le ſilẽtiũ deducant.Quod pactionis genꝰ quaſi nouã uitæ inſtitutionẽ
nouamque felicitatẽ ſtatus ſui informantes amneſtiam uocauerũt idẽ
abolitionẽ maloꝝ.Sapientiſſima fuit hæc Athenienſiũ præſertim poſt
tanta miſeriaꝝ documẽta ꝓuiſio ſi quo pacto res humanæ manẽte cõ
ſenſu hominũ ut ordinant ualerent.Sed adeo hoc idẽ placitũ ĩter ipſa
pene placiti uerba corruptũ eſt ut uix intercedente biẽnio Socrates ille
clariſſimus philoſophoꝝ adactꝰ malis ueneno ſibi apud eos uitam ex-
torſerit.Deinde uix.xl annis ĩterueniẽtibꝰ ut alia ſileã iidẽ Athenienſes
adẽpta ſibi penitus libertate ſub Philippo Macedonuȝ rege ſeruierint.

Per cõcordiam res minimas creſcere:& p diſcordiam labi maxĩas.

Eruntamẽ ſapientiſſimi omniũ Athenienſes etiam ſuis malis
ſatis docti cõcordia mĩmas res creſcere:diſcordia maxĩas labi
cũctaque uel bona uel etiam mala quæ foris geruntur inter-
nis eſſe radicata & emiſſa principiis domi abſterſere odia & foris bella

preſſerũt reliqueruntque poſteris ſuis de ruina ſua exemplũ de repatione cõſiliũ ſi tamẽ ob infirmiſſimã humanæ mentis mutabilitatẽ quod in afflictis rebus cõſulit in ꝓſperis ſeruaretur. Iiſdem fere diebus bellũ ciuile imo etiã pluſquam ciuile uix parricidio terminatũ apud Perſas gerebatur Mortuo enĩ rege Dario cũ Artaxerxes & Cyrus filii eius de regno ĩbigerent tandẽ magnis apparatibus magnis ꝓuinciaꝝ ac populoꝝ ruinis ẽ utrinque certatũ ĩ quo cõflictu cũ e diuerſo cõcurrẽtes ſibi ambo fratres mutuo caſus obiectauiſſet prior Artaxerxes uulneratꝰ a fratre equi uelocitate morti exemptus euaſit. Cyrus autem mox a cohorte regia oppreſſus finem certamini dedit. Artaxerxes ergo & præda fraternæ expeditionis & exercitu potitus poteſtatẽ regni parricidio firmauit Sic uniuerſa Aſia atque Europa partim ĩ ſe ſingulæ partim inter ſe ĩuicem funeribus & flagitiis ꝑmiſcebantur. Ecce paruiſſima pagina uerbiſque pauciſſimis quantos de tot ꝓuinciis populis atque urbibus nõ magis explicui actus opeꝝ quã inplicui globos miſeriaꝝ. Quis enĩ cladẽ illius temporis quis fando funera explicet aut æquare lachrimis poſſit dolores? Veꝝ tamẽ hæc ipſa quæ a multo ĩteriectu ſæculoꝝ exoleuerunt facta ſũt nobis exercitia ĩgenioꝝ & oblectamẽta fabulaꝝ quamquã ſi quis intẽtius adhibeat animũ ſeſeque toto mẽtis affectu ipſis pene cauſis belliſque ꝑmiſceat ac rurſus ueluti ĩ arce ſpectaculi cõſtitutus utrunque ĩ ſuis qualitatibus tẽpus ꝑmetiatur facile dixerĩ eum iudicatuꝝ neque illa niſi irato atque auerſato deo poſſe tã ĩfeliciter ꝑturbari ac permiſceri neque iſta ſic niſi propicio & miſerante cõponi. His deinde temporibus grauiſſimo motu terræ cõcuſſa Sicilia inſuꝑ & æſtuantibus Aetuæ montis ignibus fauilliſque grandibus & calidis cum detrimento plurimo agroꝝ uillarumque uaſtata eſt Tunc etiam Athalente ciuitas Locris adhærens terræ contigua repẽtino maris impetu abſciſſa atque in inſulam deſolata eſt Athenienſium quoque miſerabiles reliquias peſtis inuaſit diuque populata eſt.

De bellis Romanorum.

Nno ab urbe cõdita.ccclv obſidio Veioꝝ.x cõtinuis annis obſeſſores magis quã obſeſſos detriuit. Nã Romani repẽtĩs ſæpe hoſtiũ eruptiõib⁹ cõminuti. præterea in hybernis bella ſortiti hyemare ſub pellib⁹: poſtremũ famẽ ac frigus in cõſpectu hoſtiũ ꝑpeti coacti ſũt. Vrbem nouiſſime ſine ullo digno Romanæ uirtutis teſtimonio cuniculis & clandeſtina obreptione ceperunt. Hanc utilẽ magis quã nobilẽ uictoriã primo dictatoris Camilli: qui eã de Veientibus patrauit: exiliũ: dehinc irruptio Galloꝝ & incendiũ urbis inſequitur: cui

cladi audeat qſq̄:ſi poteſt aliquos motus tpis huius comparare: q̄uis non æque pendeat præteriti mali fabulam præſentis iniuria. Igiť Galli Senones duce Brenno exercitu copioſo & robuſto nimis: cum urbē clu ſiam: quæ nūc Duſia dicitur: obſiderent: legatos Romanoꝝ: q tunc cō ponendæ inter eos pacis gratia uenerant: in acie aduerſū ſe uiderūt pu/ gnantes: qua indignatione permoti Cluſini oppidi obſidione dimiſſa totis uiribus Romam cōtendūt. Hos ita ruētes Fabius cū exercitu cō ſul excepit. nec tamen obſtitit. imo potius hoſtilis ille īpetus quaſi ari dam ſegetem ſuccidit ſtrauit. & tranſit. Teſtať hanc Fabii cladem flu uius Alia: ſicut Cremera Fabioꝝ. Nō. n. facile aliqs ſimilem ruinaȝ ro manæ militiæ recenſeret: etiam ſi Roma inſup incenſa nō eſſet. patentē Galli urbē penetrant. trucidant rigentes ſimulacroꝝ modo in ſuis ſe dibus ſenatores. eoſque incēdio domoꝝ crematos. lapſu culminū ſuo rū ſepeliūt. Vniuerſam reliquā iuuentutē: quam cōſtat uix mille ho minū tūc fuiſſe in arce Capitolii mōtis latitantē obſidiōe concludunt. Ibiqȝ īfelices reliqas fame: peſte: deſpatōe: formidine terūt. ſubigūt. uē dunt. Nā mille libris auri diſceſſiōis preciū paciſcunť: non quod apud Gallos Roma pui noīs fuit: ſed ꝙ illam ſic iam ante detriuerant: ut am plius tūc ualere nō poſſet. Exeūtibꝰ Gallis remanſerat ī illo quondaȝ urbis ambitu īformiū ruinaꝝ obſcœna cōgeries. & undiqȝ p īpedita er rantiū: & īter ſua ignotoꝝ offenſa uocis imago reſpōdētis trepidos ſu ſpendebat auditꝰ. horrore quatiebat aīos: ſilētioqȝ ipſo terrebat. Siqdē materia pauoris ē raritas ipſa uocis. Hīc illis mutare ſedes: aliud īcole re oppidū: altero & cenſeri noīe cogitatū placitū atqȝ tentatū ē. En tpa quoꝝ cōparatōe præſentia ponderanť. en qbus recordatio ſuſpirat. en: quæ incutiūt de eiecta: uel potiꝰ de neglecta religiōe pœnitentiam. Re uera pares ſūt. & cōferunť inter ſe hæ duæ captiuitates. Illa ſex mēſibꝰ deſæuiēs: & tribꝰ diebꝰ iſta tranſcurrens. Galli extincto populo: urbe de leta ipſiꝰ quoqȝ Romæ nomen in extremis cineribꝰ pſequentes. & Goti relicta intentōe prædandi ad cōfugia ſalutis: hoc ē ſcōꝝ locoꝝ agmina ignara cogētes. Ibi uix quenq̄ inuentū ſenatorē: q uel abſens euaſerit. hic uix quenq̄ reqri: qui forte uel latēs perierit. Recte ſane pōt cōpara ri: hūc fuiſſe ibi ſenatoꝝ numeꝝ: qui hic fuerit perditoꝝ. Plane: quod re ꝑditur: fatendum eſt: in hac clade præſenti plꝰ deū ſæuiſſe: homines minꝰ. Tum peragēdo ipſe: quod illi nō impleuiſſent: cur eos miſerit de monſtrauit. qppe: cū ſupra hūanas uires eēt incendere æneas trabes: & ſubruere magnoꝝ moles ſtructuraꝝ: ictu fulminū forū cū imaginibꝰ uanis: quæ ſupſtitione miſerabili uel deū: uel hominē mētiūť abiectū

eſt.Horumque omnium abominatoꝝ quod imiſſa per hoſtẽ flamma non adiit:miſſus e cœlo ignis euertit. Et:quoniam uber dicendi materia eſt:quæ nequaq̃ hoc concludi libro poteſt:hic præſentis uoluminis finis ſit: ut in ſubſequentibus cætera ꝓſequamur.

PAVLI OROSII TERTII LIBRI INITIVM.

T in ſuperiori iam libro cõteſtatus ſum: eti ĩ nũc neceſſarie repeto:ſecundum præceptuꝫ tuũ de anteactis conflictationibus ſæculi & me nec oĩa poſſe:quæ geſta ſũt:& ſicut geſta ſũt:explicare quoniam magna atque innumera copioſiſſime a plurimis ſcripta ſunt. Scriptores aũt etſi non eaſdem cãs:eaſdẽ tamen res habuere ꝓpoſitas. quippe cũ illi bella:nos belloꝝ miſerias euoluamus. Præterea ex hac ipſa: de qua quæror:abũdanti anguſtia oritur mihi:& concludit me ſolicitudo nodoſior. Si eni aliqua ſtudio breuitatis omitto:putabunt aut mihi nũc defuiſſe:aut in illo tũc tẽpore nõ fuiſſe. Si uero ſignificare cuncta: nec exprimere cũcta:nec exprimere ſtudens cõpendioſa breuitate ſuccigo obſcura faciã.& ita apud pleroſque erũt dubia:ut nec dicta uideãt maxime:cũ e cõtrario nos uim reꝝ:nõ imaginẽ cõmendare curemꝰ. Breuitas aũt atqꝫ obſcuritas:imo ut eſt ſp obſcura breuitas:etſi cognoſcẽdi imaginẽ præfert:aufert tamẽ ĩtelligẽdi uigorẽ. Sed ego cum utrunqꝫ uitandum ſciam:utrunque faciam:ut quocunque modo alterutra tẽperent:nec multa prætermiſſa:nec multũ conſtricta uideantur.

Quomodo Galli Romam incenderunt.

Nno ab urbe cõdita.ccc.lx.iiii.quẽ annũ ſicut grauiſſimuꝫ ꝓpter ignoratã ſibi captiuitateꝫ Roma perſenſit ita magnificuꝫ ꝓpter iſolitam pacem Gæcia habuit. Eo ſiqdeꝫ tempore quo Galli Romam captam ĩcenſamqꝫ tenuerunt ac uendiderunt: Artaxerxes rex Perſaꝝ diſcedere ab armis:& quieſcere in pace uniuerſam Græciam per legatos præcepit:denuncians contradictorẽ pacis bello ĩpetendum:quem ita iubentem potuiſſent utiqꝫ Græciam cõſtanter cõtẽnere q̃ fortiter ſæpe uicerũt:niſi porrectam undecunqꝫ occaſionẽ quaꝫ auide

deſiderauerant:tam libenter hauſiſſent.Oſtenderũt.n:q̄ ægre & miſe
re illa eatenus geſſerint:quæ tam facile indigna etiam conditõe depoſu
erũt.Nam quid tam indignũ liberis & fortibus uiris q̄ lõge remoti:ſæ
pe etiam uicti hoſtis:& deinde minitantis ĩperio arma deponerẽ? paciqꝫ
ſeruire:ſi non ipſo tantũ annũciatæ pacis ſono ꝑ corda cunctoꝝ ægra
belli tabuiſſet intentio?& poſt diuturnas laboruꝫ uigilias oſcitantes ac
ſtupefactos qes inopinata laxaſſet prius: quam ipſam quietẽ uolũtas
pacta cõponeret? Vnde aũt tanta fatigatio omniũ ꝑ totam Græciaꝫ po
puloꝝ corda corporaque oppreſſerit:quæ efferos aĩos ignoto acqeſce
re ocio tam facile ꝑſuaſit:q̄ breuiſſime oſtẽdam. Lacedæmonii utpote
hoĩes & Græci hoĩes:quo plura habebant:eo ampliora cupiẽtes poſtq̄
auxilio Athenienſiũ potiti ſunt:uniuerſam Aſiam ſpe dominationis
hauſerũt.Itaque toto orienti bellũ mouentes Hircilidẽ ducẽ in hanc
militiam legũt:qui cum ſibi aduerſus duos potentiſſimos Artaxerxis
Perſaꝝ regis præfectos Pharnabuzũ & Thiſſaphernẽ pugnanduꝫ ui
deret:ꝓuiſo ad tẽpus conſilio:ut põdus geminæ cõgreſſionis eluderet
denũciato bello unũ appetit:alteꝝ pacta pace ſuſpendit. Pharnabuz⁹
Thiſſaphernẽ apud Artaxerxem cõem tũc regem defert:ut ꝓditorem
præſertim qui cũ hoſte belli tpe de fœderis conditione pepigiſſet: hor
taturque regẽ:ut in locũ eius Cononẽ Athenienſem uirũ:q tũc forte
apud Cypꝝ exulabat:ducẽ nauali bello conſtituat.Acceptis igitur.d.
argenti talentis Conon ꝑ Pharnabuzũ euocat̃.claſſique preficitur : q
bus cõpertis Lacedæmonii & ipſi auxilia naualis belli a rege Aegypti
Hercinione ꝑ legatos petũt.a quo.c.inſtructas triremes & ſecenta.M.
modia frumenti acceperũt:a ſociis etiã undique magna cõtraxere ſub
ſidia.Cui militiæ conſenſu omniũ Hageſilaũ ducẽ decreuerũt: uiruꝫ
pede claudũ:ſed q in difficillimo reꝝ ſtatu mallẽt ſibi regem claudica
re:quam regnũ.raro nunquã ita pares oĩ induſtria duces in unũ coire
bellũ:q acerbiſſimis inuicẽ præliis fatigati:& multo ſanguĩe obliti: ue
lut ĩuicti ab alterutro receſſerũt.Igitur Conon accepto iteꝝ a rege per
ſeipſũ magno ſtipendio reuerſus ad claſſem ĩuadit hoſtiles agros: tur
res caſtella:cæteraque præſidia expugnat. &:ueluti effuſa tempeſtas:
quacũque incũbit:cuncta ꝓſternit.Lacedæmonii uero domeſticis ma
lis circũuenti externis inhiare deſiſtũt:abiiciũtque ſpẽ dominatõis im
minente ꝑiculo ſeruitutis.Hageſilaũ aũt:quem cũ exercitu in Aſiam
miſerant:ad ſubſidium patriæ reuocant.Interea Lyſander dux apud
Spartã per Hageſilaũ regẽ relictus maximã munitamque claſſeꝫ tũc
inſtruxerat:motus æmulatione uirtutis Hageſilai: ut illo pedeſtrem

expeditionē agitante:ipſe quoq₃ nauali diſcurſu ora maritima ꝑuagatetur. Conon uero ſuſcepto oī negocio duplicē curā īpendebat: debēs ſociis ſolicitudinē: patriæ fidē: ut huic exhiberet natura₃. illis præberet induſtriā: in hoc ꝓpenſior ciuibus: quod quieti libertatique eoꝝ alieni ſanguinis diſcrimen īpenderet: pugnare aduerſus inſolentiſſimos hoſtes periculo regis: præmio patriæ. Conſerunt itaque nauale certamen Perſæ Conone & Spartani Lyſandro duce. milites & remiges ipſiq₃ ductores uno pariter in mutuā cædē ardore rapiūtur. Magnitudine atq₃ atrocitate belli iſti⁹ inclinatus ex hoc ſp ē in poſteꝝ Lacedæmoniorum ſtat⁹. ꝓna nanq₃ ex illo fluere ac ſublapſa retro referri ſpes Spartanoꝝ uiſa: donec aſſurgendo ægre ac miſere recidendo confecta & poteſtate careret & noīe. Athenienſibus uero hæc eadē pugna initiū recuperādæ potentiæ: ſicut Lacedæmoniis amittendæ fuit. Primi igitur Thebāi auxilio Athenienſiū fulti ſ͞upiore clade ſaucios ac trepidos aggrediūtur multa animati fiducia ꝓpter uirtutē & induſtriam Epaminūdæ ducis ſui: cum quo ſibi facile obtinere poſſe imperiū totius Græciæ uidebanť Fit itaque terreſtre præliū Thebanis mīmo negocio uincentibus. Vincíť enī etiā hoc conflictu Lyſander & occiditur. Pauſanias quoq₃ dux alter Lacedæmonioꝝ inſimulatus ꝓditionis in exiliū trudiť. Thebani aūt uictoria potiti: collecta uniuerſi exercitus manu Spartam cōtēdūt putantes ſe uacuā ciuitatem præſidio: nullo intraturos negocio: cuius iam oēs pene copias cū ipſo rege deleſſent: atque ab oīb⁹ ſociis deſtitutos uiderent Lacedæmonii ꝑiculo ciuitatis īpulſi: habito īexercitati militis qualicūque delectu obuiā hoſti ꝓcedūt. Sed uicti ſemel aduerſus uictores obſiſtendi nec uirtus nec animus erat. Cū igitur cædes uni⁹tātum pene partis agereť: repente rex Hageſilaus accerſitus ex Aſia īprouiſus bello ſ͞upuenit. Thebanoſque iam ſucceſſu duplicis uictoriæ lætiores ſegnioreſque aggreditur. nec difficile ſ͞upat maxime: cu₃ adhuc apud ipſum pene integræ uires habereńť. Ipſe tamen Hageſila⁹ grauiter uulneratus ē. At uero Athenienſes cū cōperiſſent inſꝑata Lacedæmonios uictoria ſubleuatos: priſtinæ ſeruitutis: de qua tunc reſpirare uix cœperāt: trepidi metu exercitū contrahūt: eūque Boetiis ī auxiliū adiungūt cōmiſſu Iphicratis ducis: q adoleſcens admodum uix nō dū uiginti annos nat⁹ infirmitatē ætatis maturatæ animi nutriebat. Conō quoque uir quidē Athenienſis. dux autē Perſici exercitus: audito Hegeſilai reditu: ad populandos Lacedæmonioꝝ agros reuertiť. Ita Spartani exercitu circunſonantiū undique hoſtium clauſi: atq₃ exterriti ultima ꝓpemodum deſpatione tabuerunt. Sed Conon poſtquam uaſta

d

epaminundas

hagesilaus

hoſtilis ſoli populatione ſatiatus ẽ. Athenas ꝑgit in maxĩo gaudio ci
uiũ: ipſe quippe triſtis. cum uideret urbẽ populo quondã cultuq; or
natiſſimã: tũc miſerabili ruinaꝝ ac deſolatõis ſqualore confectã. Itaq;
magnũ pietatis miſerationiſque monumentũ in ꝛ̃epatiõe eius opera
tus ẽ. Nanq; eã a Lacedæmoniis exinanitã lacedæmonioꝝ præſidiis re
pleuit. Perſis incẽdentib' cõcrematã: Perſis ædificãtib' reformauit. Inte
rea Artaxerxes rex Perſaꝝ: ſicut in prĩcipio dictũ ẽ: uniuerſis Græciæ
populis per legatos: ut ab armis diſcederent: & paci acqeſcerẽt: ĩperauit
non quod miſericorditer feſſis cõſuleret. ſed ne illo ꝑ in Aegypto bellis
occupato aliqua in regnũ ſuũ tentaret irruptio. Cũctis igitur Græcis
optatiſſima qete reſolutis: domeſticoque ocio torpẽtib' Lacedæmonii
inqeti magis q̃ ſtrenui: & furore potius q̃ uirtute intolerabiles poſt bel
la depoſita tẽtant furta belloꝝ. Nã ſpeculati abſentiã Arcadũ caſtellũ
coꝝ repentina irruptiõe perfringũt. Arcades uero excitati ꝑ iniuria ꝟiun
cto ſibi Thebanoꝝ auxilio amiſſo furto bellũ repetũt. In eo prælio Ar
chedam' dux Lacedæmonioꝝ uulneratus: cũ etiam cædi ſuos uictos
uideret: occiſoꝝ corpora per præconẽ ad ſepulturã popoſcit: qđ ſignũ
uictoriæ traditæ inter Græcos haberi ſolet. Thebani aũt hac cõfeſſiõe
cõtenti dato parcendi ſigno finẽ dedere certamini. Paucis deinde inter
uenientibus induciaꝝ diebus Lacedæmoniis ad alia bella cõuerſis The
bani cũ Epaminũda duce de ĩuadenda lacedæmonia quaſi ſecura & de
ſtituta cepe fiduciã. Taciti intẽpeſta nocte lacedæmonẽ ueniũt. ſed non
ita incautã uel indefenſam: ut rebanť: offendũt. Armati eni ſenes cũ re
liqua turba imbellis ætatis præcognito aduentu hoſtiũ in ipſis ſe por
taꝝ anguſtiis obiecerũt. & aduerſus. xv. milia militũ uix centu; cõfecti
æuo hoĩes ꝓruperũt. His itaque tantã belli molẽ ſuſtinentibus iuuen
tus ſupueniens cõgredi aduerſus Thebanos apto certamine incũctan
ter decreuit. Cõmiſſo prælio cũ Lacedæmonii uincũtur: repente Epa
minũdas dux Thebanoꝝ incautius dimicans uulneratur: qua re dum
his ex dolore metus: illis ex gaudio ſtupor naſcitur: ueluti ex cõſenſu
tacito utrinque diſceſſum eſt. Epaminũdas aũt grauiter ſautiatus: cũ
de uictoria ſuoꝝ cõperiſſet: ſcutũque deoſculatus eſſet: remota manu
qua uulnus occluſerat egreſſu ſanguĩs ad mortẽ patefecit introitum
cuius mortẽ ſic Thebanoꝝ ꝑditio ſubſecuta ẽ: ut nõ ꝑdidiſſe ducẽ: ſ;
ipſi cũ eo tunc ꝑiiſſe uiderenť. Contextui indigeſtæ hiſtoriæ inextrica
bilẽ cladẽ atque incertos belloꝝ orbes huc atq; illuc lymphatico furo
re geſtoꝝ uerbis e ueſtigio ſecutus ĩplicui: quoniã tanto ut uideo inor
dinatius ſcripſi: quanto magis ordinẽ cuſtodiui. Improba dominandi

Lacedæmonioꝝ cupiditas quantis populis:qualibꝰ urbibꝰ:qbus ꝓuin
ciis:cuiuſmodi odioꝝ motus:quantas cāſ certaminū ſuſcitarit:qs uel
numero uel ordine uel ratione diſponat:cum ipſi quoque non plꝰ affli
cti bellis:quam belloꝝ confuſione referanť:ſi qdē tracto ꝑ aliquot æta
tes cōtinuo hoc bello Athenięſes:Lacedæmonii:Arcades:Boetii: The
bani:poſtremo Græcia:Aſia:Perſis atque Aegyptiis cū Libya inſuliſ
que maximis nauales ſimul pedeſtreſque cōflictus indiſcretis egeř diſ
curſibus.referre cæſa hominū.M.non poſſem:etiā ſi bella numerarem
At nūc increpet hæc tpa:atque illa collaudet qcūque neſcit hoſce oēs
iſtaꝝ urbiū ꝓuinciarūque populos ita nūc in ſolis ludis ac theatris cō
ſeneſcere:ſicuti tunc in caſtris maxime præliiſque tabuiſſe. Florentiſſi
ma illa & totius tunc imperiū orientis affectans Lacedæmoniorū ciui
tas uix.c.habere potuit ſenes.ita īceſſabilibꝰ circūuēta malis īmaturas
expēdebat miſere ætates. Et querūtur nūc hoīes:quoꝝ refertæ pueris
& ſenibus ciuitates ſecura iuuenū ꝑegrinatione ditanť.pacificiſque ex
ercitis ſtipēdia domeſticæ uoluptatis acquirūt:niſi forte ut aſſolēt hu
manæ mutabilitati ſordere oīa præſentia nouitate reꝝ actu audituque
prurientibus etiam ipſa uita faſtidio eſt.

Terræ motus in Achaia aliquando factus.

Nno ab urbe cōdita.ccc.lxxvi.ſæuiſſimo terræ motu Achaia
uniuerſa concuſſa ē. & duæ tunc ciuitates:ideſt Ebora & He
lice abruptis locoꝝ hiatibus deuoratæ.At ego nunc ecōtrario
poteram ſimilia in diebus noſtris apud Conſtātinopolim æque modo
principem gentiū prædicta & facta:ſed non ꝑfecta narrare: cū poſt ter
ribilē denunciationē conſciamque mali ſui conſciam|ſubter commota
funditꝰ terra tremeret:& deſuꝑ fuſa celitus flāma pēderet: donec orōe
Arcadii principis & populi chriſtiani:præſentē ꝑditionem deus exora
tus auerteret:ꝓbans ſe ſolum eē & cōſeruatorē humiliū:& punitorem
maloꝝ.Sed hæc ut cōmemorata ſint magis q̄ explicata:uerecundiæ cō
ceſſerim:ut & q ſcit recolat.& q neſcit inquirat.Interea Romani: qui ꝑ
lxx.annos ab urbe Volſcoꝝ:præterea Phaliſcoꝝ:Equoꝝ: & Sutrinoꝝ
ſubacti & attriti aſſiduis bellis conficiebanť:tandē in ſupra ſcriptis die
bus Camillo duce cepe eaſdeʒ ciuitates.& rediuiuo finem dedere certa
mini. Preneſtinos autem eodem tpe:q uſqʒ ad portā Romæ bellando &
cedendo uenerant:ad flumen Aliam Tito Quintio pugnante uicerť.

Dicit Romam graui peſtilentia laboraſſe.

Nno ab urbe condita.ccc.lxxxiiii. Lucio Genutio & Quinto Seruilio conſulibus ingens uniuerſam Romaȝ peſtilentia corripuit.nō ut aſſolet pl' minuſue ſolito tēpoꝝ turbata tēpies: hoc ē aut intēpeſtiua ſiccitas hyemis:aut repentinus calor ueris: aut ī congruus humor æſtatis:uel autūni diuitis indigeſta illecebra. inſup etiam expirata de Calabris ſaltibus aura corrūpens repētinos acutaꝝ infirmitatū afferre tranſcurſus:ſed grauis & diuturna quæ ī nullo diſpar ſexu:in nulla diſſimilis ætate generali cūctos per biēniū iugiter tabe confecit:ut etiā quos non egit in mortē:turpi macie exinanitos afflictoſque dimiſerit.Conquerenť hoc:ut arbitror:loco obtrectatores tēporis chriſtiani:ſi forte ſilentio prætererim: quib' tūc cæremoniis Romani placauerit deos.& ſedauerint morbos.Cum peſtilētia indies crudeſceret:auctores ſuaſere pontifices:ut ludi ſcænici diis expetētib' ederenť:& ita ꝑ depellēda temporali peſte corpoꝝ accerſitus ē perpetuus morbus aīoꝝ. Vber nunc quidem mihi locus iſte doloris atque īcrepationis eſt.ſed in quo iā reuerentia tua ſtudiū ſapientiæ & ueritatis exercuit:mihi ſuper eo audere fas nō ē. Cōmonuiſſe me ſatis ſit:& ex qualibet intentione lectorē ad illius lectionis plenitudinē remiſiſſe.

Marcus Curtius ſe præcipitio dedit.

Equitur hanc miſeriā lucē:miſeriorēque eius expiationem ꝑximo anno ſatis triſte prodigiū.Repente ſiquidē medio urbis terra diſſiluit:uaſtoque præruptu hiantia ſubito īterna patuerūt.Manebat diu ad ſpectaculū terrorēque cūctoꝝ patenti uoragīe īpudens ſpecus:nefariāque uiui hoīs ſepulturā diis interpretib' expectabat.Satiſfecit īprobis faucibus præcipitio ſui Marcus Curtius: uir eques armatus.iniecitque crudeli terræ inopinatā ſacietatem:cui parū cēt:quod ex tanta peſtilentia mortuos per ſepulchra ſuſciperet:niſi & uiuos ſciſſa ſorberet.

Vbi regnū macedonū:& ubi nat' eſt Alexander.

Nno ab urbe cōdita.ccc.lxxxviii.iteꝝ terribilis. Galloꝝ īundatio iuxta Anienē fluuiū ad quartū ab urbe lapidē cōſedit: facile ſine dubio pondere multitudis & alacritate uirtutis ꝑturbatā occupatura ciuitatē:niſi ocio & lētitudine torpuiſſet. Vbi atrociſ

ſimam pugnam Manlius Torquatus ſingulariter ichoauit: Tit' Quitus dictator cruentiſſima cogreſſione cōfecit. fugati ex hoc prælio plurimi Galli inſtauratis iteꝝ copiis in bellū ruētes a Gaio Sulpitio dictatore ſupati ſūt. Poſt paululū quoq; Thuſcoꝝ pugna ſub Gaio Martio conſecuta ē: ubi coniici datur: quanta hominū multitudo cæſa ſit: quando octo. M. ſunt capta Thuſcoꝝ. Tertio aūt in iiſdē diebus Galli ſe in prædā p maritima loca: ſubiectoſque cāpos Albanis montibus diffuderūt: aduerſū quos nouo militū delectu habitu: conſcriptiſque legionibus decē. lx. M. Romanoꝝ: negatis ſibi auxiliis Latinoꝝ proceſſerūt. Confecit hanc pugnā Marcus Valerius: auxiliante coruo alite: unde poſtea Coruin' ē dictus. Occiſo. n. ꝓuocatore Gallo hoſtes territi: ſparſimque fugiētes grauiter trucidati ſunt. Numerandū etiā iter cætera mala cenſeo primū illud ictū cū Carthaginēſes fœdus: quod iiſdē tpibus fuit. præſertī exquo tam grauia orta ſunt mala: ut exhīc cœpiſſe uideanť. Anno ſi quidē ab urbe condita quadringenteſimo ſecundo legati a Chartagine Romā miſſi ſunt. fœduſque pepigerūt. Quam ex ingreſſu Carthaginenſiū in Italiā maloꝝ grauedinē ſecuturā: cōtinuarūque miſeriaꝝ tenebras iuges hiſtoriaꝝ fides: locorūq; īfamia: & abominatio dieꝝ: qbus ea geſta ſūt ꝑteſtanť. Tunc etiam nox uſq; ad plurimam diei ptē tendi uiſa ē. & ſaxea de nubib' grando deſcendens ueris terram lapidib' uerberauit. Quib' dieb' & Alexander Magnus magn' uere ille gurges miſeriaꝝ atq; atrociſſimus turbo toti' oriētis ē natus.

Artaxerxes Iudæos captiuos ducit.

Vm etiam Ochus: q & Artaxerxes poſt tranſactū ī Aegypto maximū diuturnūque bellū plurimos Iudeoꝝ in tranſmigrationem egit. atque in Hyrcania ad Caſpiū mare habitare præcepit: quos ibi uſq; in hodiernū diē ampliſſimis generis ſui incremētis extat conſiſtere. atque exinde quandoque erupturos opinio eſt: cuius etiam belli tempeſtatē tranſcurrens & Sidona opulentiſſimam Phœnicis ꝓuinciæ urbem deleuit. & Aegyptum quanuis prius uictus tūc tamen ſubactam: cōminutamque ferro Perſaꝝ ſubiecit īperio. Iam hinc ſtatim a Romanis aduerſus Sannitas gentē opibus armiſque ualidam ꝓ Campanis & Sidicinis bella ſuſcepta ſunt. Sanniticū bellum ancipiti ſtatu geſtum Pyrrhus uel maximus Romani nōis hoſtis excepit. Pyrrhi bellū mox punicū conſecutu; ē. Et q̄uis nunq̄ poſt mortē Numæ a belloꝝ cladibus fuiſſe ceſſatum Iani patentes ſp portæ indicent: ex eo

tamen:ueluti p meridiē toto ipreſſus cœlo malorum feruor incaduit.

Initium belli Punici.

Orro aūt inchoato ſemel bello Punico utrum aliquādo bella cædes atque ruinæ oīumque infandarum mortiū genera: niſi Cæſare Auguſto imperante ceſſauerint:inqrat:īueniat.pdat:qſquis infamanda chriſtiana tpa putat. Aſq3 illo tamē īter bella Punica unius anni:ueluti alitis prætervolantis excurſu Romani propter Iani portas clauſas inter febres morboſq3 rei publicæ adhuc breuiſſimo pacis ſigno:uelut tenuiſſimo aquæ gelidæ hauſtu illecti ſunt:ut in peius recaleſcentes:multo grauius uehementiuſque afflictarent. At uero ſi īdubitatiſſime cōſtat ſub Auguſto primū Cæſare poſt Parthicā pacē uniuerſum terrarum orbē poſitis armis:abolitiſq3 diſcordiis generali pace & noua qete compoſitū Romanis paruiſſe legibus:Romana iura: q̄ ppria arma maluiſſe:ſpretiſque ducibus ſuis iudices elegiſſe romāos. Poſtremo oībus gentib' cūctiſque puinciis īnumeris ciuitatib':infinitis populis:totis terris unā fuiſſe uolūtatē:libero honeſtoque ſtudio ī ſeruire paci:atq3 in cōe cōſulere: quod prius ne una qdē ciuitas un'ue populus ciuiū:uel quod maius ē:una domus fratrum iugiter habere potuiſſet. Quod ſi etiam cū īpante Cæſare iſta puenerint: ī ipſo imperio Cæſaris illuxiſſe ortū in hoc mundo domini nr̄i Ieſu chriſti liquidiſſima pbatione manifeſtū ē:inuiti licet illi quos in blaſphemiā urget īuidia:cognoſcere faterique cogūt:pacē iſtam totius mūdi & tranqlliſſimā ſerenitatē nō magnitudine Cæſaris:ſed poteſtate filii dei: q in dieb' Cæſaris apparuit:extitiſſe.nec unius urbis īperatori:ſed creatori orbis uniuerſi orbē ipſum generali cognitōe paruiſſe:q ſicut ſol oriens die3 luce pfundit:ita miſericorditer adueniens extenta mūdū pace ueſtierit Quod plenius cū ad id ipſū:pficiente domino uentū fuerit:pferemus.

Quod Romani Latinis bellū intulerunt.

Gitur.cccc viiii.ab urbe condita Romani bellū Latinis rebellantib' intulerūt Manlio Torquato & Decio Murena conſulibus:in quo bello unus cōſul interfectus ē. alter extitit parricida. Manlius enī Torquatus filiū ſuū pemit: iuuenē uictorē interfectoremque Metii Thuſculani nobilis militis:& tū præcipue puocātis atq3 inſultantis hoſtis. Ali' uero cōſul:cū iterato cōflictu illud cornu

cui præerat cædi atque affligi uideret:in confertiſſimos hoſtes ſpōte ꝑ
lapſus occubuit.Manli⁹ q̄uis uictor:occurſū tamen nobiliū iuuenum
Romanoꝝ:q legitime exhiberi ſolet:triumphans parricida nō meruit.
Anno aūt poſt hūc ſubſequente Minutia uirgo ueſtalis ob admiſſū ī
ceſtū dominata ē.uitaque obruta in campo:q nūc Sceleratus uocatur

Scelus matronaꝝ hic refertur.

T uero paruo exin tempore interiecto:horreſco referre:quod
geſtū eſt.Nam Claudio Marcello & Valerio Flacco cōſulib⁹
incredibili rabie & amore ſceleꝝ Romanæ matronæ exarſerūt
Erat utique fœdus ille ac peſtilens ann⁹.inflictaque iam undiq; cater
uatim ſtrages egerebanť.& adhuc penes oēs de corrupto aere ſimplex
credulitas erat.cū exiſtente quadam ancilla indice & cōuincente:primū
multæ matronæ ut biberēt:quæ coxerant:uenena cōpulſæ:deīde ſimul
ut hauſere conſūptæ ſūt.Tanta aūt multitudo fuit matronaꝝ ī his fa
cinoribus conſciaꝝ:ut.ccc.lxxx.damnatæ ex illis ſimul fuiſſe referanť.

Alexander rex a Lucanis uictus & occiſus.

Nno ab urbe cōdita.ccc.xxii.Alexander rex Epirotarum Ale
xandri illius Magni auūculus traiectis in Italiam copiis:cū
bellū aduerſus Romanos pararet:& circa finitimas Romæ ur
bes firmaret uires exercitus ſui:auxiliaque uel ſibi acqreř uel hoſtib⁹
ſubtrahere ſtudens bellis exercereť:a Sannitis qui Lucanæ gēti ſuffra
gabanť maximo bello ī Lucania uictus atque occiſus ē. Sed quoniam
aliquantū Romanas clades recēſendo ꝓgreſſus ſū:uel Alexandri iſti⁹
mentione cōmonitus de Philippo Macedonū rege: qui Olympiadem
hui⁹ Alexandri Epirotæ ſororē uxorē habuit:ex qua Alexandrū ma
gnū genuit:pauciſſimis annis retro repetitis magna paruis:inq̄tū pote
ro:colligam.

De regno Philippi patris Alexandri regis macedoniæ.

Nno ab urbe condita.cccc.Philippus Amyntæ filius Alexan
dri pater regnū macedonū adeptus.xxv.annis tenuit: quibus
hos oēs acerbitatū aceruos cūctaſque malorū moles ſtruxit.
Hic primum ab Alexandro fratre obſes Thebanis datus ꝑ triennium
apud Epaminunda ſtrenuiſſimū impatorem & ſummū philoſophū

eruditus eſt.Ipſo aũt Alexandro interfecto ſcelere Eurydices matris:
q̃uis ea cõmiſſo adulterio:& altero primũ filio occiſo filiaque uiduata
generi nuptias mariti morte pepigiſſet:cõpulſus a populo regnuꝫ: qđ
paruo occiſi fratris filio tuebatur ſuſcepit:qui cũ foris cõcurſu exur
gentium undique hoſtium:domi autem deprehenſaꝝ ſæue inſidiaruꝫ
metu fatigaretur:primum bellum cum Athenienſibus geſſit.Quibus
uictis arma ad Illyrios tranſtulit:multiſque milibus hoſtiuꝫ trucida-
tis Lariſſam urbem nobiliſſimam cepit.Inde Theſſaliã nõ magis amo-
re uictoriæ:q̃ ambitione habendoꝝ equitũ Theſſaloꝝ:quoꝝ robur ex
ercitui ſuo admiſceret:inuaſit.Ita Theſſalis ex ĩprouiſo præoccupatis
atque in poteſtatẽ redactis iungendo equitum peditũque fortiſſimas
turmas & copias ĩuictiſſimum fecit exercitum.Igiť uictis Atheniẽſibꝰ
ſubiectiſque Theſſalis Olympiadẽ Euruchæ regis moloſſoꝝ ſororẽ
duxit uxorem.Qui Eurucha cum per hoc quod ſocietatẽ macedonũ
affinitate regis paciſcebať:ĩperium ſuũ ſe dilatuꝝ putaret: ꝑ hoc dece
ptus amiſit.priuatuſque in exilio conſenuit.Deinde Philippus cũ me
thonam urbẽ oppugnaret:ictu ſagittæ oculum ꝑdidit. ipſam uero ur
bem mox expugnauit.& cepit.Exin Græciã totam ꝓpe conſiliis præuẽ
tam uiribus domuit.Quippe Græciæ ciuitates:duꝫ ĩperare ſingulæ cu
piunt:imperiũ oẽs ꝑdiderũt.Et dũ in mutuũ exitiuꝫ ſine modo ruũt:
oĩbus perire:quod ſingulæ admitterent:oppreſſæ demũ ſeruienteſque
ſenſerunt:quaꝝ dum inſanas conuerſatiões Philippus ueluti e ſpecu
la obſeruaret:auxiliũque ſꝑ inferioribus ſuggerendo:contentiões bel
loꝝ fomites callidus doli artifex foueret:uictos ſibi pariterq; uictores
ſubiecit.Huic aũt ad obtinendam totius Græciæ dominationẽ: domĩa
tio ĩmoderata Thebanoꝝ dedit facultatem:qui uictos Lacedæmonios
ac Phocenſes:cædibus & rapiniſque cõfectos:cum inſup ĩ cõi Græciæ
concilio tanta pecuniæ multa onerauiſſent:quantam illi ſoluere nullo
mõ poſſent ad arma fugere coegerunt.Itaque Phocẽſes & Philomello
duce & auxiliis Lacedæmonioꝝ Athenienſiũque fulti cõmiſſa pugna
hoſtibuſque fugatis Thebanoꝝ caſtra ceperũt: Sequenti prælio inter
ĩmenſas utriuſque populi ſtrages Philomellus occiſus eſt: In cuiꝰ lo
cum Phocenſes Enomaũ ducẽ creauerũt.Porro aũt Thebani & Theſ
ſali omiſſo delectu ciuiũ Philippum Macedoniæ regẽ:queꝫ hoſtẽ priꝰ
repellere laborabant:ultro ſibi ducem expetiuerũt. Cõmiſſo prælio &
Phocenſibus pene ad internitionẽ cæſis uictoria ad Philippũ conceſſit
Sed Athenienſes audito belli euentu: ne Philippus tranſiret in Græciã
anguſtias thermopylaꝝ pari rõne:ſicut aduentantibus antea Perſis oc

cupauere.Igitur Philippus:ubi excluſum ſe ab ingreſſu Græciæ præ
ſtructis thermopylis uidet:paratū in hoſtes bellū uertit in ſocios. Nā
ciuitates quarꝝ paulo ante dux fuerat:ſibi aggratulantes: ac ſe excipiē
tes patentes hoſtiliter īuadit.crudeliter diripit oīque ſocietatis conſci
entia penitus abolita cōiuges:liberoſque omnium ſub corona uēdidit
templa quoque uniuerſa ſubuertit.ſpoliauitque.nec tamen unquam
p.xxv.annos quaſi iratus diis uictus ē.Poſt hæc in Cappadociam tran
ſiit.ibique bellū pari perfidia geſſit.captos p dolū finitimos reges īter
fecit.totamque Cappadociā īperio Macedoniæ ſubdidit.Inde poſt cæ
des & incendia depredationeſque in ſocias urbes geſtas:parricidia ī fra
tres cōuertit:quos patri ex nouerca genitos cuꝫ cohæredes regni uere
ret:interficere aggreſſus ē.Cū aūt unū ex his occidiſſet: duo in Olyn
thū confugerūt.quam mox Philippus hoſtiliter aggreſſus urbē anti
quiſſimam & florentiſſimā:cædibus ac ſanguine repletā opibꝰ hoībuſ
que uacuauit.abſtractos & frēs ſupplicio & neci dedit. Dehinc cū exci
dio ſocioꝝ & parricidio fratꝝ elatus licere ſibi oīa:quæ cogitauiſſꝫ:pu
taret:auraria loca in Theſſalia & argenti metalla in Thracia inuaſit.ac
ne aliquod ius uel fas inuiolatuꝫ prætermitteret:præoccupato mari &
claſſe diſpſa piraticā quoque exercere inſtituit.Præterea cū euꝫ fratres
duo Thraciæ reges de regni terminis ambigētes:iudicē ex cōſenſu præ
optauiſſent:Philippꝰ more ingenii ſui ad iudiciū tanq̄ ad bellū cū in
ſtructo exercitu ingreſſus īſcios iuuenes uita regnoqꝫ priuauit. Athe
nienſes uero q priꝰ Philippi ingreſſū thermopylarꝝ munitōe repulerāt
ultro pacē eiꝰ expetētes:fraudulentiſſimū hoſtē de neglecta introitus
cuſtodia cōmouerūt.Cæteræ etiā Græciæ ciuitates ut ītentiꝰ ciuilibus
bellis uacarēt:ſub ſpecie pacis & fœderis ſponte ſe externæ dnātiōi ſub
iecerūt.maxīe cū Theſſali Boetiiqꝫ poſcerēt Philippū:ut ꝓfeſſū ſe ad
uerſū Phocenſes ducē exhiberet:ſuſceptūqꝫ bellū gereret: cōtra Pho
cēſes adhibitis ſecū Atheniēſibꝰ & Lacedæmoniis:uel differri bellum:
uel auferri precio & precibꝰ laborabant.Philippꝰ tacite utriſqꝫ diuerſa
ꝓmiſit:Phocēſibꝰ pacē & ueniā ſe daturꝝ ſacrō cōfirmās. Theſſalis ue
ro affuturꝝ ſe mox cū exercitu ſpōdet.bellū tamen ab utriſqꝫ pari ue
tat.Igiť Philippꝰ inſtructis copiis anguſtias thermopylarꝝ ſecurꝰ īgre
dit.eaſqꝫ occupatas:diſpoſitis præſidiis emunit.Tūcqꝫ primū ſe non
Phocēſes ſoli.ſed & oīs Græcia captā eē pſenſit.Siqdē primo Phocen
ſes Philippꝰ rupta fide:calcatoqꝫ ſacrō infandæ dilaceratōi dedit.Inde
oīum urbes fineſque populatus cruenta præſentia effecit: ut etiam ab
ſens timeretur.Vbi uero in regnū rediit more paſtorū qui pecora ſua

nũc ꝑ æſtiuos:nunc ꝑ hybernos ſaltus circũducunt:populos & turbas ut illi replenda:uel relinquenda quæque loca uidebant:ad libidinẽ ſuã tranſfert. Miſeranda ubique facies:& atrociſſimũ miſeriaꝝ gen⁹ obuerſabat:ꝑpeti excidiũ ſine irruptione:ſine bello captiuitatem:ſine crimĩe exiliũ ſine uictore dominatũ Premit miſeros ĩter iniuriaꝝ ſtimulos ſupfuſus pauor. ipſaque diſſimulatione dolor creſcit hoc altius demiſſ⁹ quominus ꝓfiteri licet timẽtibus ne ipſæ quoque lachrimæ pro cõtũacia accipiãtur alios populos auulſos a ſedibus ſuis finib⁹ hoſtiũ opponit. alios in extremis regnĩ termĩs ſtatuit. quoſdã æmulaaione uiriũ ne poſſent quod poſſe credebãtur in ſupplemẽta exhauſtaꝝ urbium diuidit. Ita glorioſiſſimũ illud quondam florẽtis græciæ corpus in multas laceratasque particulas extincta primũ libertate cõcidit. Sed hæc cum ꝑ aliquãtas Græciæ ciuitates exercuiſſet & tamẽ omnes metu premeret coniiciens ex præda paucoꝝ opes omniũ ad ꝑficiendã æqualẽ ĩ uniuerſis uaſtationẽ utili emolumẽto neceſſariã maritimã urbẽ ratus Byzãtium nobilem ciuitatẽ aptiſſimam iudicauit ut receptaculũ ſibi terra marique fieret eamque obſiſtentẽm ilico obſidione cinxit

De ciuitate Bizantio quæ Conſtantinopolis dicta eſt.

Aec autem Byzantiũ quõdam a Pauſania rege Spartanoꝝ cõdita. poſt aũt a Cõſtantino chriſtiano prĩcipe ĩ maius aucta & Conſtantinopolis dicta glorioſiſſimi nũc imperii ſedes & toti⁹ caput orientis eſt. Philippus uero poſt longam & irritã obſidionem. ut pecuniã quam obſidẽdo exhauſerat prædando repararet piraticam aggreſſus ẽ Captas itaque. clxx naues mercib⁹ confertas diſtraxit. & anhelãti ĩopiæ pua recreatiõe ſubuenit. Inde ꝓpter agẽdam prædã & curandaꝫ obſidionẽ diuiſit exercitũ. Ipſe aũt cũ fortiſſimis profectus multas Cherroneſi urbes ſuſcepit. ꝓfligatiſque populis opes abſtulit Ad Scythiã quoqꝫ cũ Alexãdro prædandi ĩtentiõe ꝑtranſiit Scythas tũc Etheas regebat q cũ Iſtrianoꝝ bello premeret auxilia a Philippho ꝑ Apolloniẽſes petiit: Sed cõtinuo Iſtrianoꝝ rege mortuo & belli metu & auxilioꝝ neceſſitate liberat⁹ pactiõeꝫ fœderis cũ Philippho habitam diſſoluit. Phicipp⁹ dimiſſa obſidiõe Byzantii Scythicũ bellũ totis uirib⁹ aggredit Cõmiſſoqꝫ prælio cũ Scythæ & nũero & uirtute præſtarẽt. Philippi fraude uĩcũt. In ea pu. xx. M pugna eroꝝ ac fœmĩaꝝ Scythicæ gẽtis capta pecoꝝ magna copia abducta auri atque argenti nihil reptum Nam & ea res prĩo fidẽ inopiæ Scythicæ dedit Viginti milia nobilium

equoꝝ ſufficiendo generi in Macedoniam miſſi ſũt. ſed reuertẽti Philippo Traballi bello obuiant: In quo ita Philippus in femore uulneratus ẽ: ut p corpus ei⁹ equ⁹ interficeret. Cũque eũ oẽs occiſum putarẽt in fugam uerſi prædã amiſerũt. Aliquantula deinde mora dũ cõualeſcit a uulnere: in pace conqeuit. Statĩ uero ut cõualuit: Athenienſib⁹ bellũ intulit: qui in tanto diſcrimine poſiti Lacedæmonios quẽdã hoſtes: tunc ſocios aſciſcũt: totiuſque Græciæ ciuitates legationib⁹ fatigãt: ut cõem hoſtem cõibus uiribus petant. Itaque aliquantæ urbes Athenienſibus ſeſe cõiunxere: quaſdã uero ad Philippuȝ belli metus ſtraxit. Prælio cõmiſſo cũ Athenienſes longe maiori numero militũ præſtarẽt aſſiduis tamen bellis indurata Macedonũ uirtute uincũtur: quã pugnam longe oĩbus anterioribꝰ bellis atrociorẽ fuiſſe ipſe reꝝ exitus docuit.

Græcia libertatem ſuam amiſit.

Am & hic dies apud uniuerſam Græciæ acqſitæ dominatiõis gloriã & uetuſtiſſimæ libertatis ſtatũ finiuit. Poſtea Philipp⁹ cruentiſſimã uictoriã in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Siqdem principes ciuitatũ alios ſecuri pcuſſit. alios in exiliũ egit. & oĩbus bonis priuauit. Pulſos qdẽ a ciuibus in patriã reſtituit: ex qbus ccc. exules iudices rectoreſque præfecit. qui ut antiquũ dolorem noua poteſtate curarent: preſſos infeliciter populos in ſpem libertatis reſpirare non ſinerẽt. Præterea magno delectu militũ ĩ ſubſidiũ regiæ diſpoſitionis ex tota Græcia habito. cc. milia peditũ: &. xv. milia eqtuȝ abſqȝ exercitu Macedonũ & infinita gentiũ barbarie Perſica expeditõi ĩ Aſiã miſſurus inſtruxit. Tres duces: hoc ẽ Parmenionẽ: Amyntã & Attalũ præmittendos in Perſas legit. Et dũ ſupra ſcriptæ copiæ de Græcia congregarent: Alexandri: q erat Olympiadis uxoris ſuæ frater: & poſt a ſabinis in Lucania ꝓſtratus ẽ: quẽ Epiri regẽ ob mercedẽ ſtupri ꝑpetrati in eũ cõſtituerat nuptias in copulando ei filiã ſuam Cleopatraȝ celebrare decreuit: q cũ pridie q̃ occideret ĩterrogat⁹ fuiſſet: quis finis hõi eẽt magis optand⁹: reſpõdiſſe fert. eũ eſſe optimũ: qui uiro forti p⁹ uirtutũ ſuaꝝ gloriam in pace regnanti ſine cõflictatõe corporis & dedecore animi ſubitus & celer inopinato ferro potuiſſet accider: qd ipſi mox cõtigit. Nec ab iratis diis quos ſp paruipenderat: quoꝝque aras tẽpla ſimulacraqȝ ſubuerterat: qui lectiſſimam: ut ipſi uidebat: mortẽ adipiſceret: potuit ĩpediri. Nam die nuptiaꝝ: cum ad ludos magnifice apparatos inter duos Alexandros filiumque contenderet. a Pauſania nobili Macedonũ adoleſcente in anguſtiis ſine cuſtodib⁹ circũuẽt⁹ occiſus

pauſanias o… philippa

eſt. Aſſerant nüc:multiſque hæc uocib⁹ efferăt:quaſi uiroꝝ fortiũ laudes & facta felicia:qb⁹ amariſſimæ alioꝝ calamitates in dulces fabulas cedũt:ſi tamẽ nunq̃ ipſi iiurias qb⁹ aliquando uexanť: relatu triſtiori deplorẽt. Si uero de ꝑpriis querimoniis tantũ alios audiẽtes affici uolunt:q̃tũ ipſi ꝑpetiendo ſenſerũt:prius ipſi nõ præſentib⁹ præterita ſed geſtis geſta cõparent. & utraq; ex auditu:uelut certi alienoꝝ arbitri iudicẽt ꝑ.xxv.annos ĩcendia ciuitatũ:excidia belloꝝ:ſubiectiões ꝓuĩciaꝝ cædes hoĩum:opũ rapinas:prædas pecoꝝ:mortuoꝝ ueditiões: captiuitateſque uiroꝝ unius regis fraus effera. & dominatus agitauit.

Alexander ſucceſſit Philippo in regnũ.

Vfficerent iſta ad exemplũ miſeriaꝝ inſinuata memoriæ nr̃æ geſta ꝑ Philippũ:etiã ſi Alexander ei nõ ſucceſſiſſet in regnũ Cuius bella:ĩmo ſub cuius bellis mũdi mala ordine ſequẽtia ſuſpendo pauliſper:ut in hoc loco pro cõuenientia tempoꝝ Romana ſubiici ĩ. Anno ab urbe condita.cccexxvi. Caudinas furculas ſatis celebres & famoſas inſignis romanoꝝ fecit infamia. Nã cũ ſuperiore bello uiginti milia Sannitũ Fabio magiſtro equitũ pugnã conſerente cecidiſſent:circunſpectiore cura Sannites ac magis inſtructo apparatu apud Caudinas furculas conſederunt: Vbi cũ Vecturiũ & Poſthumiũ conſules omneſque copias Romanoꝝ anguſtiis locoꝝ armiſq; clauſiſſẽt: Pontius dux eoꝝ intantũ abuſus ẽ uictoriæ ſecuritate:ut Herennium patrẽ conſulendũ putaret:utꝝ occideret clauſos:an parceret ſubiugatis, ut uiuos tamẽ dedecori reſeruaret:elegit. Romanos eni antea ſæpiſſime uinci & occidi:nunquam autem capi:aut ad deditionẽ cogi potuiſſe conſtabat. Itaque Sannites uictoria potiti uniuerſũ exercitum Romanũ turpiter captũ:armis etiã ueſtimentiſq; nudatu;:tantũ ſingulis uilioribus operimentis ob uerecũda corpoꝝ tegenda cõceſſis:ſub iugo miſſum:ſeruitioq; ſubiectũ:longũ agere pompæ ordinẽ præceperunt. Secentis aũt equitibus Romanis in obſidatũ receptis oneratos ignominia cæteris rebus uacuos conſules remiſerũt. Quid de exaggerãda hui⁹ fœdiſſimi fœderis macula uerbis laborẽ:qui tacere maluiſſem? Hodie enĩ Romani aut oio nõ eſſent:aut Sannio dominante ſeruirent: ſi fide; fœderis:quã ſibi ſeruari a ſubiectis uolũt:ipſi ſubiecti Sannitib⁹ ſeruauiſſent. Poſteriore anno infringũt Romani firmatã cũ Sannitib⁹ pactionẽ:eoſq; in bellũ cogũt:quod Papyrio conſule inſiſtẽte cõmiſſum magnas ſtrages utriuſq; populi dedit. Cũque hinc ira recẽtis ĩfamiæ ĩde

gloria ꝓximæ uictoriæ pugnãtes ſtimularet:tandẽ Romani ꝑtinaciter moriendo uicerũt:nec cædi ꝑiter uel cædere deſtiterũt:niſi poſtquã uictis Sãnitibus & capto duce eoꝝ iugũ repoſuerũt. Idẽ deinde Papyri⁹ Satricũ expulſo inde Sãnitico præſidio expugnauit.& cepit.Hic auteꝫ Papyrius adeo tũc apud Romanos bellicoſiſſim⁹ habebat: ut cuꝫ Alexander magn⁹ diſponere diceret ab oriente deſcẽdẽs obtinere uiribus Aphricã:atqꝫ inde in Italiã tranſuehi.Romani inter cæteros duces tũc in re publica ſua optimos:hũc præcipuũ fore:qui Alexandri ĩpetũ ſuſtinere poſſet:meditarentur.

papyrius

Initium regni Alexandri magni.

Gitur Alexander anno ab urbe condita.ccccxxvi.patri Philippo ſucceſſit in regnũ:qui primã exꝑientiam animi & uirtutis ſuæ cõpreſſis celeriter Græcoꝝ motibus dedit:quibus auctor ut ab ĩperio Macedonũ deficerent:Demoſthenes orator auro Perſarũ corruptus extiterat.Itaque Athenienſib⁹ bellũ deprecantibus remiſit: quos inſup etiã multo metu ſoluit.Thebanos diruta ciuitate deleuit. reliquos ſub corona uendidit.cæteras uero urbes Achaiæ & Theſſaliæ uectigales fecit.Illyricos quoque & Thracas tranſlato mox abhĩc bello domuit.Inde profectus ad Perſicum bellum omnes cognatos ac ꝓximos ſuos interfecit.In exercitu eius fuiſſe tantũmodo peditũ.xxxii.milia eqtũ.iiii.M.d.naues.c.lxxx.referũtur.hac taꝫ ꝑua manu uniuerſum terraꝝ urbẽ utꝝ mirabilius ſit quod uicerit:an quod aggredi auſus fuerit:incertũ ẽ.Primo eius cũ Dario rege cõgreſſu.dc.M. Perſaꝝ in acie fuerũt.quæ nõ minus arte Alexandri ſuꝑata:quã uirtute Macedonũ terga uerterũt.magna igitur cædes Perſaꝝ fuit. In exercitu aũt Alexandri.cxx.equites & nouẽ tãtũ pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiæ ciuitatem.quæ nũc Sardis uocitatur:obſeſſam expugnatãqꝫ cepit.ac direptiõi dedit.Inde nũciato ſibi Darii cũ magnis copiis aduẽtu:timens anguſtias:ꝗbus inerat locoꝝ:Tauꝝ montem mira celeritate tranſcẽdit:&.d.ſtadiis ſub una die curſu trãſmiſſis Tharſũ uenit.ibiqꝫ cũ ſudans in Cydnũ ꝑfrigidũ amnem deſcendiſſet:obriguit. cõtractu neruoꝝ ꝓximus morti fuit.Interea Darius cum.ccc.M. peditũ &.c.M equitum in aciem procedit.mouebat hæc multitudo hoſtiuꝫ etiã Alexandꝝ maxime reſpectu paucitatis ſuæ:quanuis iam pridẽ.dc.M. hoſtiũ eadẽ paucitate ſuꝑatis non ſolũ non timere pugnaꝫ: ſed etiã uictoriam ſꝑare didiciſſet.Itaque:cum intra iactuꝫ teli uterque conſtitiſſet exercit⁹:& intentos in ſignũ belli populos diſcurrentes prĩcipes uariis

periculum mortis alexandri

incitamentis acuerent:ingentib⁹ utriq; animis pugna cõmittit. In qua ambo reges Alexander & Dari⁹ uulnerant.ac tãdiu certamẽ anceps fuit:quoadusq; fugeret Dari⁹.Exinde cædes Perſarꝝ ſecuta ẽ.Ibi tunc peditũ octoginta.M.eqtũ.decẽ.M.cæſa:capta aũt quadraginta.M.fuere Ex Macedonib⁹ uero cecidere centũ trigita pedites.eqtes.cl. In caſtris Perſarꝝ multũ auri cæterarũq; opũ repertũ ẽ.Inter captiuos caſtroru; mater & uxor eadẽque ſoror & filiæ duæ Darii fuere.Quarꝝ redẽptiõ; Darius cũ etiã oblata regni dimidia parte nõ ĩpetrauiſſet:tertio cũctis Perſarꝝ uiribus ſociorũque auxiliis cõtractis bellũ inſtaurat. Sed dum hæc Dari⁹ agit:Alexander Parmenionẽ ad ĩuadendã Perſicã claſſe; cũ copiis mittens ipſe in Syriã ꝓficiſcit.Ibique ex multis ſibi regib⁹ cum inſulis ultro occurrentib⁹ alios ablegit.alios mutauit.alios ꝑdidit.Tyrũ urbẽ antiqſſimam & florentiſſimam fiducia Carthaginẽſiũ ſibi cognatorꝝ obſiſtentẽ oppreſſit & cepit.Exin Ciliciam:Rhodũ atq; Aegyptũ ꝑtinaci furorẽ ꝑuadit.Inde ad templũ Iouis Ammonis ꝑgit:ut mẽdacio ad tẽpus cõpoſito ignominiam ſibi patris incerti & infamiam adulteræ matris aboleret.Nam accerſitũ ad ſe phani ipſi⁹antiſtitem ex occulto monuit:qd ſibi tanq̃ cõſulenti reſponderi uelit:ſicut hiſtorici eorũ dicũt.Ita cert⁹ Alexander fuit nobiſq;ꝑdidit:diis ipſis mutis & ſurdis:uel ĩ poteſtate eẽ antiſtitis qd uelit fingere.uel in uolũtate cõſulentis:qd malit audire. Reuertẽs ab Ammone ad tertiũ Perſicũ bellũ Alexandriã in Aegypto cõdidit.Dari⁹ uero ſpe pacis amiſſa.cccciiii.M:peditũ:&.c.M.equitũ Alexandro ab Aegypto reuertẽti apud Tharſum bello ſe opponit.Nec pugnæ mora.omnes cæca rabie in ferrũ ruũt:Macedones totiens a ſe uictis hoſtib⁹animoſi:Perſæ:niſi uĩcant:mori præoptantes.Raro in ullo prælio tantũ ſanguis fuſum eſt. Sed Darius cũ uinci ſuos uideret:mori in bello paratus perſuaſu ſuorꝝ fugere cõpulſus eſt.Hoc prælio Aſiæ uires & regna ceciderunt.totuſque oriẽs ĩ poteſtatem Macedonici ceſſit ĩperii.atque ita attrita eſt in hoc Perſarum omnis fiducia:ut poſt hoc nullus rebellare auſus ſit:patiẽterq; Perſæ poſt imperium tot annorꝝ iugũ ſeruitutis acceperũt.

Alexander Darium uicit.

Lexander nanqne trigĩtaquattuor cõtinuis dieb⁹caſtrorꝝ prædã ꝑcenſuit.ac Perſepoli caput Perſici regni urbẽ famoſiſſimã confertiſſimãque opibus totius orbis inuaſit: Dariũ uero cum a ꝓpinquis ſuis uinctum compedibus aureis teneri comperiſſet:

pſequi ſtatuit. Itaque iuſſo ut ſe ſequeret exercitu: ipſe cũ. M. militũ ꝓfectus inuenit in itinere ſolũ relictũ: multis cõfoſſum uulneribus: & extrema uitæ ꝑ uulnera efflantẽ. Hũc mortuũ ĩani miſericordia referri: & in ſepulchris maioꝝ ſepeliri præcepit: cuiꝰ nõ dicã matrẽ uel uxorem: ſed etiam puulas filias crudeli captiuitate detinebat. In tanta maloꝝ multitudine difficillima dictis fides. tribus præliis totidẽq; annis qnquies decies centena. M. peditũ equitũq; conſumpta ſunt. Et hæc qdem ex eo regno illiſq; populis: unde iã ante ãnos nõ multo plures decies nouies centena. M. ꝓfligata referũtur: q̃q̃ extra has clades per eoſdẽ tres annos & Aſiæ ciuitates plurimæ oppreſſæ ſunt: & Syria tota uaſtata: Tyrus exciſa: Cilicia exinanita: Cappadocia ſubacta: Aegyptꝰ addicta ſit: Rhodus quoq; inſula ultro ad ſeruitutẽ tremefacta ſucceſſerit: plurimaq; ſubiectæ Tauro ꝓuinciæ. atq; ipſe mons Taurꝰ diu detrectatũ iugũ domitus & uictus acceperit. Et ne forte quiſq̃ opinetur uel orientẽ ſolũ Alexandri uiribꝰ ſubactũ: uel Italiã tantũmodo Romana inqetudĩe fatigatã: tũc etiã bellũ Agidis Spartanoꝝ regis ĩ Græcia. Alexandri regis Epiri in Lucania. Zopyrionis præfecti in Scythia gerebat: quoꝝ Agis Lacedemonius excitata & rebellante ſecũ uniuerſa Græcia cũ Antipatri fortiſſimis copiis cõgreſſus inter magnas utroꝝque ſtrages & ipſe ꝓcubuit. Alexander aũt in Italia affectãs occidẽtis ĩperiũ: æmulans Alexandꝝ magnũ: poſt numeroſa & grauia bella ibidẽ geſta: a Brutiis Lucaniſq; ſuperatꝰ ẽ. corpuſq; eiꝰ ad ſepulturã uenditũ. Zopyrion uero præfectꝰ Põti adunato. xxx. M. exercitu. Scythis bellũ inferre auſus ẽ. & uſq; ad internitionẽ cæſus funditꝰ cũ oĩbꝰ copiis ſuis abraſus ẽ. Igit Alexander magnꝰ poſt Darii mortẽ Hyrcanos & Mardos ſubegit. ubi etiam illũ adhuc bello intentũ Thaleſtris: ſiue Minothea excita ſuſcipiendæ ab eo ſobolis grã cũ. ccc. mulieribꝰ ꝓcax Amazon ĩuenit. Poſt hæc Parthoꝝ pugnã aggreſſus: quos diu obnitentes deleuit ꝓpemodũ ante quã uicit. Inde Dracas Euergetes Parymas: Patapamenos: Hydaſpios: cæteroſq; populos q ĩ radice Caucaſi morabant: ſubegit: urbe ibi Alexandria ſuꝑ amnẽ Tanaĩ conſtituta. Sed nec minor eiꝰ ĩ ſuos crudelitas: q̃ in hoſtẽ rabies fuit. Docent hoc Amyntas cõſobrinꝰ occiſus: nouerca fratreſq; eiꝰ necati: Parmonio & Philiotas trucidati: Attalꝰ: Eurylochꝰ: Pauſanias: multiq; Macedõiæ prĩcipes extĩcti: Clitꝰ quoq; annis grauis: amicitia uetꝰ nefarie ĩterfectꝰ Qui cũ ĩ cõuiuio fiducia regiæ amicitiæ aduerſus regẽ opera ſua Philippo præponentẽ memoriam pr̃is tueretur: ab offenſo fruſtra rege uenabulo tranſfoſſus cõe cõuiuiũ moriens cruẽtauit. S; Alexãder hũani

ſanguinis inſaturabilis ſiue hoſtiũ ſiue etiam ſocioꝝ recentem tamen ſp ſitiebat cruorem. Itaque ꝑtinaci ĩpetu in bella ꝓcurrẽs Choraſmos & Dacos: indomitam gentem in deditionem accepit. Calliſthenem philoſophum: ſibique apud Ariſtotelem condiſcipulum cuꝫ plurimis aliis principibus: quod eum depoſito ſalutanidi more: ut deũ non adoraret: occidit. Poſt hæc Indiam petit: ut oceano ultimoque oriẽte finiret imperium. Nyſam urbẽ adiit. Dedalos montes regnaque Cleophilis reginæ expugnauit: quæ cum ſe dedidiſſet: concubitu regnũ redemit.

Indiam ingreſſus eſt Alexander.

Eragrata ꝑdomitaque Alexandri India: cũ ad ſaxũ mire aſpitatis: miræque magnitudinis & altitudinis: in quod multi populi confugerant: ꝑueniſſet: cognoſcit Herculẽ ab expugnatione eiuſdẽ ſaxi terræ motu prohibitum. æmulatione ꝑmotus: ut Herculis acta ſuparet: cũ ſũmo labore ac ꝑiculo ſaxo potitus oẽs loci eius gentes in deditionem accepit. Cũ Poro fortiſſimo Indoꝝ rege cruẽtiſſimũ bellum geſſit: in quo Alexander cũ ipſo Poro ſingulariter cõgreſſus: occiſoque deiectus equo: concurſu ſatellitũ præſentiã mortis euaſit. Porus multis uulneribus confoſſus retentus & captus ẽ: quo ob teſtimoniũ uirtutis in regnũ reſtituto: duas ſibi cõdidit ciuitates Nicã. & Bucephalã: quam de nomine equi ſui ita uocari præcepit. Inde Areſtas Stathenos Paſſidas & Gangaridas cæſis eoꝝ exercitib⁹ Macedones expugnauere. Cũque ad confines uentũ eẽt: ibi contra ducẽta milia equtum hoſtiũ pugnã conſeruerũt. Et cũ ætate detriti: aĩo ægri: uirib⁹ laſſi difficile uiciſſent: caſtra ob memoriam plus ſolita magnifica cõdiderũt. Exin Alexander ad amnem Agaſinum pergit. Per hunc in oceanũ deuehiť: ibi Geſſonas Syboſqꝫ: quos Hercules condidit: oppreſſit. Hĩc Mardos & Subagras nauigat: quæ gentes eum armatis. lxxx. milib⁹ peditũ excipiũt. Cõmiſſoque prælio diu anceps & cruenta pugna: tandẽ triſtem pene oẽm uictoriam Macedonibus dedit. Nam fuſis hoſtiũ copiis Alexander exercitũ ad urbem duxit. Et cũ murum aſcendiſſet primus: uacuam ciuitatem ratus ſolus introrſuꝫ deſiluit: quẽ cũ undiqꝫ infeſti hoſtes circũdediſſent: incredibile dictu ẽ: ut eum nõ multitudo hoſtiũ: non uis magna teloꝝ: non tant⁹ laceſſentiũ clamor terruerit. ſolus tot milia ceciderit: ac fugarit. At: ubi ſe obrui a circunfuſa multitudine perſenſit: muri obice poſteriora tutatus: contrarios facili⁹ eo uſqꝫ ſuſtinuit: donec ad periculũ eius clamorẽque hoſtiũ: perfractis muris

exercitus oīs irrūperet. In eo prælio ſagitta ſub māma traiect⁹: fixo genu eatenus pugnauit: donec eū a quo uulneratus eēt: occideret. Inde cōſcenſis nauibus cū oceani litora pagraret: ad urbē quandā cui Ambira rex præerat: puenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnā ptē exercitus ſagittis hoſtiū ueneno illitis amiſit. ac poſt herba p ſomniū ſibi oſtēſa & in potū ſauciis data: cū reliqs ſubueniret: urbē expugnauit: & cepit.

Omnes ꝓuinciæ in Babylonia ad Alexandꝝ territæ legatos: pacem petentes miſerūt.

Oſt quaſi circunacta meta de oceano Indū flumen ingreſſus Babylona celeriter rediit: ubi eū exterritaꝝ totius orbis ꝓuinciaꝝ legati opperiebant: hoc eſt Carthaginēſiū & toti⁹ Aphricæ ciuitatū: ſed & Hiſpanoꝝ: Galloꝝ: Siciliæ: Sardiniæq3. plurimæ præterea partis Italiæ tantus rumor in ſūmo oriente cōſtituti ducis populos: ultimique occidentis īuaſerat: ut inde pegrinam toto mūdo cerneres legationē: quo uix crederes puenisse rumorē. Alexāder uero apud Babyloniā cū adhuc ſanguinem ſitiens male caſtigata auiditate miſtri inſidiis uenenū potaſſet: interiit. O dura mens hominu3. & cor ſp inhumanū. Ego ipſe qui hæc ꝓ aſſerenda oīum tempoꝝ alternata calamitate pcenſeo: in relatu tanti mali: quo uel ipſa morte: uel formidīe mortis accepta totus mūdus intremuit. nūquid non lachrymaui oculis? nūqd non corde cōdolui? nunquid non reuoluens hæc ꝓpter cōem uiuendi ſtatum maioꝝ miſerias meas feci? cū tamen ſi quādo de me ipſo refero ut ignotos primū barbaros uiderim: ut infeſtos declinauerim: ut dominantibus eblanditus ſim: ut infideles præcauerim: ut inſidiantes ſubterfugerim: poſtremo: ut pſequentes in mari ſaxis: ſpiculiſque appetētes: manibus etiā pene iam apprehendentes repētina nebula circūfuſus euaſerim: cūctos audientes me in lachrymas cōmoueri uelim. & tacitus de non dolentibus doleā: reputans duriciem eoꝝ: qui quod nō ſuſtinuere non credunt. Hiſpanus Maurin⁹ ad ſupplicandū Alexandro Babylona adiit. cruentūq3 dominū ultro: ne hoſtē excipet: per Aſſyriā Indiāque quæſiuit: terraꝝ metas luſtrās: & utriq3 infeliciter not⁹ oceano. & tamē tā uiolentæ neceſſitatis memoria uel obliuione defecit: uel uiluit uetuſtate. Et nos ppetuæ recordatōi hæſuꝝ putamus: quod plurima orbis parte ſecura unū angulū fugax latro uiolauit: quaſi uero Gotoru3 & Sueuoꝝ pacem: ut non dicā uerſa uice Indus uel Aſſyrius: ſed etiā uel ipſe qui hoſtem patit. Hiſpanus orauerit. At uero ſi illa Alexādri tpa

laudanda potius ꝓpter uirtutem: qua totus orbis obtentus ē: quam de teſtanda ꝓpter ruinā: qua totus orbis effuſus eſt: iudicantur: inuenient & modo plurimi: q hæc laudanda cenſeant: quod multa uicerũt. & mi ſerias alioꝝ felicitatem ſuam reputent. Sed dicet quiſpiam. Iſti hoſtes Romani ſunt. Reſpondebitur. Hoc & tunc toto orienti de Alexandro uidebat̃. taleſque & Romani aliis uiſi ſunt: dũ bellis qetos ignotoſque petiuerũt. Sed illi acquirere regna. iſti euertere ſtudent. Separata ſunt hoſtis excidia. & iudicia uictoris. Siqdem & illi pri⁹ eos bellis afflixerẽt: quos poſtea legib⁹ ſuis ordinarũt: & hi nũc hoſtiliter turbant: quæ qđ nõ permiſerit de⁹: ſi edomita obtinerent: ritu ſuo cõponere molirentur dicendi poſteri reges magni: q nũc nouiſſimi hoſtes adiudicant̃. Quoli bet hæc geſta talia noīe cenſeant̃: hoc ē ſiue dicāt̃ miſeriæ: ſiue uirtutes utraqꝫ priorib⁹ cõparata hoc tpe minora ſũt. atque ꝓ nobis ita utraqꝫ faciunt in cõparatione Alexandri atqꝫ Perſaꝝ: Si uirtus nunc uocanda eſt: minor eſt hoſtium. ſi miſeria minor eſt Romanoꝝ.

Papyrius conſul contēptis auguriis magnam cõſecut⁹ eſt uictoriā.

Nno ab urbe cõdita. ccc. l. Fabio Maximo qnquies Decio Mu ræna quater conſulibus quatuor fortiſſimi florentiſſimique populi Italiæ in unũ agmen fœduſque coierũt. Nanqꝫ Hetru ſci & Vmbri Sannites & Galli uno agmine conſpirantes Romanos dele re conati ſunt. Tremefacti hoc bello Romanoꝝ animi. & labefacta fidu cia eſt. nec auſi ſunt tantũ ſpare de uiribus. dolo diuidere hoſtes poti⁹ rati pluribus ſe bellis īplicauere q̄ grauibus. Itaque cũ qbuſdā ſuis ad populandos hoſtiles agros in Vmbriam Hetruriamqꝫ præmiſſis Vm broꝝ Hetruſcorũque exercitum redire ad tuitionem ſuoꝝ coegiſſent cũ Sannitibus & Gallis bellũ inire ꝓperarunt. in quo bello cũ Gallorũ īpetu premerent̃ Romani: Decius conſul occiſus eſt. Fabius tamē poſt magnā Decianæ partis ſtragē: tandē uicit. Eo prælio. xl. M. Sannitum: ſiue Galloꝝ cæſa ſunt. Romanoꝝ uero ſeptē. M. ex Decii tantũmõ pte qui occiſus eſt: referunt̃. Fuiſſe aũt abſque Hetruſcis & Vmbris: quos aſtu Romani bello aduocauerunt: Galloꝝ & Sannitũ. xl. M. peditũ & x. M. equitũ. At uero ſeptem. M. Liuius refert & carpentarios. M. in ar mis contra aciem ſtetiſſe Romanam. Sed ut ſæpe dictũ eſt: ſꝑ Romano rum aut domeſticam quietem extraneis bellis interpellatam: aut exter nos euentus morbis interioribus aggrauatos tantum: ut omnimode in gentes animi undecũque premerent̃. Hanc cruentā triſtemqꝫ uictoriā

peſtilentia ciuitatis onerauit:& triũphales põpas obuiæ mortuoꝝ exe
qæ polluerũt.Nec erat cui de triũpho gaudia ſuadereñ:cum tota ciui
tas aut ægris ſuſpiraret:aut mortuis.Sequiť annus quo Romani ĩſtau
rato a Sannitibꝰ bello uicti ſũt.atque in caſtra fugerũt. Poſtea uero Sã
nites nouũ habitũ animũque ſumẽtes hoc ẽ deargẽtatis armis ac ueſti
bus paratoque aĩo:niſi uincãt:mori bello ſeſe offerũt. Aduerſuꝫ quos
Papyrius conſul cũ exercitu miſſus cũ a pullariis auguribꝰ uana cõie
ctantibus cõgredi ꝓhibereť:irridens eos tã feliciter confecit bellũ:quaꝫ
conſtanter arripuit.Nã in hoc prælio.xii.M hoſtiũ cæſa.tria.M.capta
referũtur.ſed hanc quoque iſtius uere laudandã hiſtoriã: quam uani
haruſpices ĩpedire nõ potuerũt: oborti ſubito corrupere morbi. Nã tã
ta ac tam intolerabilis peſtilẽtia tunc corripuit ciuitatem: ut ꝓpter eaꝫ
quacũque rõne ſedandã:libros ſibyllinos cõſulendos putarint:horren
dũque illũ Epidauriũ colubꝝ cum ipſo Aeſculapii lapide aduexerit:
quaſi uero peſtilẽtia aut ante ſedata nõ ſit:aut poſt orta nõ fuerit. Præ
terea altero ab hinc anno Fabius Gurges cõſul male aduerſus ſannites
pugnauit.Nanqꝫ cõmiſſo exercitu uictus in urbẽ refugit. Itaqꝫ cuꝫ ſe
natꝰ de ſummouendo eo deliberaret:pr̄ eiꝰ Fabius Maximꝰ ignominiã
filii deprecatus legatuꝫ ſe filio ituꝝ ultro obtulit:ſi illi depellẽdæ igno
miniæ & gerendi iteꝝ belli facultas dareť.Qua ĩpetrata prælioqꝫ cõſer
to:cum ſubito pugnantem filium conſulem inſiſtente Põtio ſannitum
duce & ĩfeſtis hoſtium telis cõcluſum uideret:in medium ſe agmen piꝰ
ſenex equo uectꝰ ingeſſit.Quo facto ꝑmoti Romani tota ibi incubuer̃
acie:donec ipſum ducem Pontium deleto hoſtili exercitu: uictum op
preſſumqꝫ cepert̃. Cæſa ſunt ĩ eo prælio ſannitum.xx.M.capta autem
iiii.M.cum rege ſuo.Tandemqꝫ ſanniticum bellum quod p.x.lviiii.an
nos multa Romanoꝝ clade trahebať:capti ducis deſtitutõe finituꝫ eſt.
Anno ſubſequente cũ ſabinis Curio cõſule belluꝫ geſtuꝫ eſt: ubi quot
milia hoĩum ĩterfecta:quot capta ſint:ipſe cõſul oſtendit:q cum ĩ ſena
tu magnitudinem acqſiti agri ſabini & multitudineꝫ capti populi refer
re uellet:numeꝝ explicare non potuit.Anno ab urbe condita.cccc.lx.iii
Dolobella & Domitio cõſulibus Lucani Brutii ſannites quoque cuꝫ
Hetruſcis & ſenonibꝰ Gallis facta ſocietate:cum rediuiuum cõtra Ro
manos bellum molireñ:Romani ad exorandos Gallos miſere legatos:
quos cum Galli ĩterfeciſſent:Cæcilius prætor ob ulciſcendam legatoꝝ
necem & cõprimendum multoꝝ hoſtium cum exercitu miſſus ab He
truſcis Galliſque oppreſſus interiit.ſeptem præterea tribuni militum ĩ
ea pugna occiſi.multi nobiles trucidati.xiii.M.etiam militũ romanoꝝ

illo bello ꝓſtrata ſunt. Ita autem quotienſcūque Galli exarſerīt: totis opibus ſuis Roma detrita ē: ut ſub præſenti nūc cōcurſatiōe Gotoru3 magis debeat meminiſſe Galloꝝ.

Mortuo Alexandro rege Macedoniæ duces eius mūtuis ſe bellis cōſūpſerunt.

T ego nunc reuocor ut hæc eadē tempora qbus Romani iſta perpeſſi ſūt & quæ inter ſe bella geſſerunt Macedonnm duces reuoluā: qui mortuo Alexandro ſortiri diuerſas ꝓuīcias mu tuis ſe bellis cōſūpſerunt quoꝝ ego tumultuoſū tēp' ita mihi expecta re uideor: quaſi aliqua immenſa caſtra per noctē de ſpectacnlo montis aſpectans nihil ī magni cāpi ſpatio præter īnumeros focos cernī. Ita p totū Macedoniæ regnū hoc eſt p uniuerſa3 Aſia3 & plurimā Europæ partē Lybiæq3 uel maxīa3: horrendi ſubito belloꝝ globi colluxerūt. q cum ea præcipue loca: in qbus exarſere populati ſunt: reliqua oīa terro re rumoris: quaſi fumi caligine turbauerūt. Sed nequaq̄ tantoꝝ regu3 ac regnoꝝ bella excidiaque explicabo: niſi prius ipſa cum regib' regna ꝓdidero. Igiť Alexander p. xii. annos trementē ſub ſe orbem ferro preſ ſit. Principes uero eius. xiiii. annis dilaniauerīt: & ueluti optimam præ dam a magno leone ꝓſtratam auidi diſcerpſere catuli. ſeque ipſos in ri xam inuicem irritatos prædæ æmulatōe fregerūt. Itaque prima Ptole mæo Aegypti & Aphricæ Arabiæque pars ſorte ꝓuenit. Confinē huic ꝓuinciæ Syriam Lamedō. Mitylenæ' Ciliciam. Philotas & Philo Illy rios accipiūt. Mediæ maiori Acropat'. minori ſocer Perdicæ præponiť Suſania gens Scyno. Phrygia maior Antigono Philippi filio aſſignať Lyciā & Pamphiliā Learchus. Cariā Caſſander. Lydia3 Menander ſor tiūtur. Leonat' minorē Phrygiam accepit. Thracia & regiones Pōtici maris Lyſimacho. Cappadocia cu3 Paphlagonia Eumedi data. Sūma caſtroꝝ Seleuco Antiochi filio ceſſit. ſtipatorib' r̄gis ſatellitibuſq3 Caſ ſander fili' Antipatri præficiť. In Bractiana ulteriore & Indiæ regiōib' præfecti priore: q ſub Alexandro eſſe cœpant: pmanſerūt. Sed inter du os amnes Hydaſpē & Indū conſtitutos Taxillas habuit. in colonias in Indis conditas Pithō Agenoris fili' mittiť. Parapamenos fines Cauca ſi montis Axiarches accepit. Draicas & Argeos Statanor. Bractianos Amyntas ſortiť. Sagilianos Scythæ'. Nicanor Parthos. Philipp' Hyr canios. Phrataphranes Armenios. Neoptolemus Perſas. Peuteſtes Ba bylōios: Artho'. Pelaſgos. Archeſilaus Meſopotamiā adepti ſūt. Igiť cā & origo belloru3 epiſtola Alexandri regis fuit: qua iuſſit oēs exules patriæ libertatique reſtitui. Potentes. n. ciuitatum Græcia: timentes ne

exules recepta libertate ultionē meditarenť:a rege Macedonū defecit Primi Athenienſes contracto.xxx.M.exercitu &.cc.nauibꝰ bellū cum Antipatro:cui Græcia ſorte obuenerat:gerūt. Per Demoſthenē quoqꝫ oratorē Sicyona Argos & Corinthū cæteraſqꝫ ſibi ſocias adiūgūt. Antipatꝝ obſidione cingūt. Ibi dux eoꝝ Leoſthenes telo ex muris iacto ꝑfoſſus occiditur. Athenienſes Leonato:qui Antipatro auxiliū ferebat:occurrūt.eiuſqꝫ copiis cōminutis ipſū interficiūt. Perdica uero bellūꝫ Ariarato Cappadocū regi intulit:eūque uicit:in qua uictoria nil:præter uulnera & ꝑicula conquiſiuit. Nam oēs ante irruptionē urbis ſuæ:ſuccenſis domibꝰ ſuis:ſe ſuaque oīa cōcremauerant. Poſt hæc bellum īter Antigonū & Perdicā oritur:grauiſſime multis ꝓuinciis & inſulis ob auxilia uel negata:uel preſtita dilaceratis. Diu deliberatū:utrum ī Macedoniā bellū transferret:an in Aſia gereret. nouiſſime ipſe Perdica Aegyptū cū ingenti exercitu petit. Sic Macedonia in duas ꝑtes diſcurrentibꝰ ducibus in ſua uiſcera armať. Ptolemæus Aegypti uiribꝰ & Cyrenenſibꝰ copiis inſtructꝰ occurrere bello Perdicæ parat. Inter hæc Neoptolemus & Eumenes cruētiſſimo inter ſe prælio digladiati ſunt Victus Neoptolemꝰ ad Antipatꝝ fugit:Quē ut Eumenē deinſperato opprimat:purget:quod Eumenes futuꝝ ratꝰ:inſidiātes inſidiis capit. In eo bello Polypercon occidiť. Neoptolemꝰ & Eumenes mutuis ſunt uulneribꝰ cōfoſſi.ſed Neoptolemꝰ interiit. Eumenes uictor euaſit. Perdica cū Ptolemæo acerbiſſime bello congreſſus:amiſſis copiis ipſe quoque īterfectus ē. Eumenes Pithon & Illyriꝰ & Alceta frater Perdicæ a Macedonibꝰ hoſtes ꝓnūcianť:bellūque aduerſuꝫ eos ab Antigono decerniť. Itaqꝫ Eumenes & Antigonꝰ collatis aduerſū ſe maximis copiis conflixerūt:Eumenes uictꝰ in quoddā caſtellū munitiſſimū fugit. unde auxilia Antipatri tūc potētiſſimi ꝑ legatos popoſcit:quo nūcio territus Antigonus ab obſidione diſceſſit. Sed nec ſic Eumeni ſpes firma aut ſalus certa. Quare ultimo cōſilio Argyraſpidas ab arma deargētata ſic dictos:hoc ē milites q ſub Alexandro militauerant:in auxilium rogat. Qui faſtidioſe ducē in diſponendo bello adeuntes:ab Antigono uicti:caſtriſqꝫ priuati & uxore & liberos:ſimulqꝫ oīa quæ ſub Alexādro acqſiuerant:ꝑdiderūt:q poſtea turpiter per legatos reddi ſibi quæ perdiderāt:uictorē rogant. Antigonus aūt ſe redditūꝝ polliceť:ſi ſibi uinctū Eumenē pertraherent:Ita illi ſpe recuperatōis illecti dedecoriſſima ꝓditione ducem ſuum:cuius ſigna paulo āte ſecuti fuerāt.captiui ipſi captū catenatūque duxerūt.& mox cum fœdiſſima ignominia i exercitu Antigoni diſperſi ſunt. Interea Eurydice Aridei regis Mac

donū uxor multa ſub noīe uiri nefaria egit per Caſſandꝝ: quē flagiti oſe cognitū ad ſummū faſtigiū per oēs honoꝝ gradus ꝓuexerat:q ex libidine mulieris multas Græciæ ciuitates afflixit. Tunc Olympias mr̄ Alexandri regis hortante polyperconte cū ab Epiro in Macedoniā ꝓſe quente Eacida rege Moloſſoꝝ ueniret: & ab Eurydice finibus ꝓhibe ret: adnitentibus Macedonib' Arideum regem & Eurydicē iuſſit occi di: q̄q̄ & ipſa Olympias cōtinuo meritas crudelitatis pœnas luit. Nā cū muliebri audacia multas principū cædes ageret audito aduētu Caſſan dri diffiſa Macedonibus cū Rhoxane nuru ſua & nepote Hercule ī ur bē Picthiū concedit: ubique cōtinuo per Caſſandꝝ capta interfecta eſt Filius Alexandri magni cū matre in arcē Amphipolytanā cuſtodiēd' ē miſſus. perdica Alceta & polypercōte cæteriſq; ducibus: quos cōme morare longū ē: diuerſæ ꝑtis occiſis: finita bella inter ſucceſſores uide banť: cum Antigonus ardēs cupiditate dominādi liberare bello Hercu lē regis filiū ab obſidione ſimulat. His cognitis ptolemæ' & Caſſander īita cū Lyſimaco & Seleuco ſocietate bellū terra mariq; enixe īſtruūt Antigonus in eo bello cū filio Demetrio uinciť. Caſſander ptolemæo in uictoria ꝑticeps factus: cū Appolloniā rediret: īcidit in Abderitas: q ꝓpter ītolerandæ multitudīs ranas & mures relicto patrio ſolo & ātiqs habitaculis emigrātes nouas ſedes prætenta interī pace requirebāt. Sed Caſſander & uirtutē & multitudinē gentis agnoſcens: ne adacti neceſſi tate Macedemoniā bello quaterēt atque īuaderent: receptos ī ſocietatē in ultimis Macedoniæ finib' collocat. Inde cū iam Hercules Alexādri filius. xiiii. eſſet annoꝝ: timens ne eū Macedones: quaſi legitimū regem præoptarēt: occidendū tacite cū matre curauit. Ptolemæus iteꝝ cū De metrio nauali prælio conflixit: & cū pene oēm claſſem atq; exercitu; ꝑ didiſſet: uictus in Aegyptū refugit. Hac uictoria elatus Antigonū re gem ſe cū Demetrio filio appellari iubet: quod exemplū oēs ſecuti: re giū nomen ſibi dignitatēq; ſūpſerūt. Igiť Ptolemæus & Caſſander cæ teriq; factionis duces: cū decipi ſe ab Antigono ſigillatī uiderent: ꝑ epi ſtolas ſe inuicē cōfirmantes coeūdi in unū tēpus locumque cōdicūt. & bellū aduerſus Antigonu; cōibus uirib' inſtruūt. Caſſander finitimo rum bellis īplicit' Lyſimachum clariſſimum inter oēs ducem cum in genti manu ꝓ ſe ſociis in auxilium miſit. Seleucus quoq; ex Aſia ma iore deſcendēs nou' Antigono hoſtis acceſſit. Hic ſiquidē Seleuc' plu rima ꝑ orientem inter ſocios regni Macedonici bella geſſit. Pricipio Ba bylonē bello expugnauit & cepit. Bractianos nouis motib' aſſurgētes ꝑdomuit. Trāſitum deinde in Indiā fecit: quæ poſt mortem Alexādri:

ueluti detracto excuſſoq; a ceruicibꝰ iugo præfectos eiꝰ occiderat. Sandrocotto quodā ad uindicandā libertatē duce: q poſtea crudeliter in ciues agēs: quos de extrema dnātione defenderat: ipſe ſeruitio premebat. Cū hoc ergo Sādrocotto Seleucꝰ q̄uis multa & grauia bella geſſiſſ;: nouiſſime firmatis regni cōditiōibꝰ: & pacta pace diſceſſit. Adunatis itaq; copiis Ptolemæi ſociorūq; eiꝰ pugna cōmittiť: cuiꝰ q̄to potentior apparatꝰ: tanto grauior ruina fuit. Nam ī ea tūc totius pene Macedonici regni uires conciderꝰt. In ipſo bello Antigonꝰ occiſus ē. ſed finis belli huiꝰ initiū alteriꝰ fuit. Nam cū uictoribus de præda nō coueniſſet: iteꝝ ī duas factiōes deducūť. Seleucꝰ Demetrio. Ptolemæus Lyſimacho iungiť. Caſſandro defūcto filius Philippus ſuccedit. Sic quaſi ex ītegro noua Macedoniæ bella naſcūť. Antipater Theſſalonicē matrē ſuam Caſſandri uxorē. q̄uis miſerabiliter ꝑ uita peccantem: manu ſua tranſuerberauit. Alexander frater eiꝰ dū bellū aduerſū fratrē ob ultionē mr̄is inſtruit: a Demetrio cuiꝰ auxiliū petierat: circūuentus occidiť. Lyſimachus cū Doricetis regis Thracū infeſtiſſimo bello urgereť: aduerſus Demetriū pugnare nō potuit. Demetrius argumento Græciæ & totius Macedoniæ elatus ī Aſiam tranſire diſpoſuit. Ptolemæus aūt & Seleucus & Lyſimachus expti priore certamine: q̄tæ uires eſſent cōcordiæ: iteꝝ ſocietate facta: adunatiſq; exercitibus bellū in Europa; tranſfert aduerſus Demetriū. His ſe comitē & bellis ſociū Pyrrhus rex Epiri iūgit: ſpans Demetriū Macedonia poſſe depelli. Nec ſpe fruſtratus fuit: qppe exercitu eius corrupto: ipſoq; in fugam acto regnū Macedoniæ Pyrrhus īuaſit. Deinde Lyſimachus geneꝝ ſuū Antipaꝝ inſidiantē ſibi interfecit: filiūq; ſuū Agathoclē ultra hūanū morem poſus occidit: qbus qdem diebus Lyſimaſia ciuitas formidoloſis terræ motibus euerſa: oppreſſoq; populo ſuo crudele ſepulchꝝ fuit. Lyſimachū aūt aſſiduis ſe parricidiis cruentantem omnes ſocii deſeruerūt. & ad ſeleucū ſe deferētes ꝑnū iam æmulatōe regni: ut bellū Lyſimacho inferret hortati ſunt Res fœdiſſimi ſpectaculi erat: duos reges quoꝝ Lyſimachus annos natus. lxxxiiii. ſeleucus aūt. lxxvii. de eripiendis regnis alterutꝝ cōcurreť in acie ſtare. arma gerere. Vltimū hoc qdē bellū Alexandri cōmilitonū fuit. ſed quod ad exemplū miſeriæ humanæ fuerit reſeruatu;. Quippe cum orbē terraꝝ extinctis iam. xxxiii. ducibus Alexandri ſoli poſſiderent: anguſtiſſimos ſenectutis ac uitæ ſuæ terminos nō aſpiciens anguſtos eē īpio ſuo totius mundi terminos arbitrabanť. In eo bello Lyſimachus uel amiſſis uel interfectis prius ante hanc pugna;. xv. liberis poſtremus occiſus ē. ſic Lyſimachus ſolutio pugnæ Macedoniæ fuit. ſed

nec Seleucꝰ qdeꝫ tanta uictoria īpune ē lætatꝰ. Nā neqꝫipſe poſt .lxxvii
annos quietē naturalis mortis inuenit. ſed extortā ſibi īfeliciter uitā:ue
lut immatura morte finiuit. Quippe inſiſtente Ptolemæo cuiꝰ ſororem
Lyſimachus in matrimoīo habuerat inſidiis ciruētus occiſus eſt. Hæc
ſūt īter parentes & filios fratres & ſocios cōſanguinitatis ſocietatiſque
commercia. Tāti apud illos diuina atque humana religio pendebatur.
Erubeſcāt ſane de recordatiōe præteritoꝝ:qui nūc īteruentu ſoliꝰ fidei
chriſtianæ:ac medio tātū iuratiōis ſacramēto uiuere ſe cū hoſtibꝰ: nec
pati hoſtilia ſciunt qbꝰ indubitantiſſime ꝓbatur: qd̕ nō:ſicut illi antea
cæſa iungebāt fœdera porca: ſed quia nūc inter Barbaros ac Romanos
creatorē eis dominū ſuū cōteſtantes tantū fide adhibita ī ſacramētum
ſeruant euāgelia: quantū tūc nec inter parentes ac filios potuit ſeruare
natura:Nūc autem finis Macedonici belli.finis etiā libri fiat:præſertim
cū iam abhinc Pyrrhi bella incipiant:& mox Punica conſequanť.

PAVLI OROSII IN QVARTVM LIBRVM PRAEFATIO.

Ixiſſe Aeneam Virgiliꝰ refert: cū poſt pericula ſua ſuorū
que naufragia reſiduos ægre ſocios ſolareť. Forſitā & hæc
olim meminiſſe iuuabit. Hæc ſentētia ſemel apte ficta ſem-
per uim ſuam triplicē diuerſiſſimis effectibꝰ refert: cum &
præterita tanto gratiora habētur in uerbis quanto grauiora referūtur
in geſtis.& futura dū deſiderabilia faſtidio præſentiū fiunt:ſemp̄ meli
ora credūť. Ipſis autē præſentibꝰ ob hoc ī nulla parte miſeriaꝝ iuſta cō
paratio adhiberi pōt quia multo maiore moleſtia afficiūt:quantulacū
que ſint iſta:quæ ſūt:quam illa quæ ſiue tranſacta ſiue uētura & ſi ma
gna dicūtur īterim omnino nō ſūt. Veluti ſi quis nocturnis pulicibus
titillatus atque ex eo uigiliis anxius alias forte quas ex ardētiſſimis fe-
bribꝰ diu ſuſtinuit uigilias recordeť ꝓculdubio impatiētiꝰ feret iſtoꝝ
īquietudinē quā illaꝝ recordationē Sed quāuis apud omniū ſenſus ꝓ
captu tempoꝝ ita uideri queat:nūquid tamē aliquis exiſtet q uel ī ipſa
anxietate ꝓnūtiet grauiores pulices eſſe quam febres aut acerbius accpi
at ſe uigilare ſanū q̄ dormire potuiſſe morituꝝ. Quæ cū ita ſint delica
tis iſtis & querulis noſtris utcūque cōcedo ut hæc qbus nunc qa ſic ex-
pedit interdū admouemur ſentiēdo grauia putēt. Nō tamē cōniueo:ut
etiam aſſerāt cōparādo grauiora queadmodū:ſi quis moliſſimis e ſta
tis cubiculoque ꝓcōmodo matutinus egrediens nocturno gelu lacuna
riū dorſa obriguiſſe herbaſque incanuiſſe ꝓſpiceret: & inopinato uiſu
admonitꝰ diceret:frigus ē hodie: hic mihi nequaquā reprehēdendus ui

deret quia uel cõmuni uſu uel ꝓprio ſenſu locutus eſſet. At:ſi trepid⁹
ĩ cubiculũ recurrẽs ſtratiſqꝫ ſeſe adoperiẽs uel magis abdẽs clamaret
tantũ omnino frigus eſſe quantũ nec in Apẽnino aliq̃do fuerit cũ Ha
nibal elephantos equos plurimãque exercit⁹ ſui patrẽ:niuibus clauſus
atque oppteſſus amiſit:hũc ego puerilib⁹ licentiis nauſeantẽ:nõ modo
dicentem iſta nõ ferrẽ:ſed etiã ab ipſis ſtratis ocii ſui teſtibus in populũ
publicũque ꝓtraherẽ eique foras ꝓducto infantes ĩ eo atque ex eo ge
lu ludentes iocundãtes ſudanteſqꝫ mõſtrarẽ:ut uerboſa nugacitas deli
catis uitiata nutrimẽtis nõ in tempore uiolentiã ſed in ſe eſſe ſegniciem
doceretur.& ĩ cõparatione reꝝ diiudicanda nõ maiores parua toleraſſe
ſed ſe nec parua tolerare ſufficienter probarent.Quod euidentius ipſis
in memoriam reuolutis præteritoꝝ cladib⁹ approbabo:Pyrrhi bello in
primis ſicut ordo eſt prodito cuius cauſa & origo hæc fuit.

De Pyrrho rege qui multa bella intulit Romanis.

Nno ab urbe condita.cccc lxiiii.Tarentini Romanam claſſem
forte prætereũtẽ e ſpectaculo theatri proſpectam hoſtiliter in
uaſerũt quinqꝫ tantũ nauibus uix ꝑ fugam elapſis: cætera re
tracta in portũ claſſis & profligata eſt. præfecti nauiũ trucidati oẽs bel
lo utiles cæſi:reliqui precio uenditi ſũt.Continuo miſſi Tarentũ a Ro
manis legati ut de illatis quererent ĩiuriis pulſati ab eiſdẽ auctas inſup
ĩiurias retulerũt.His cauſis bellũ ĩgens exortũ eſt Romanos q̃ quanti
que hoſtes circũſtreperent ꝑmetientes: ultima adegit neceſſitas ꝓleta
rios quoque in arma cogere hoc eſt eos qui ĩ urbe ſufficiendæ ſemꝑ ꝓ
lis cauſa uacabãt militiæ aſcriberẽ.quippe cũ fruſtra de prole cura ſit ni
ſi rebus præſentibus cõſulat.Itaque irruit in uniuerſos Tarentinoꝝ fi
nes cum Leuino cõſule Romanus exercitus.igniferroque uaſtat omĩa
plurima expugnat oppida ĩiuriam ĩſolẽter acceptam crudeliter uindi
cat. Cõtinuo Tarentinos plurimis finitimoꝝ præſidiis fultos maxime
Pyrrhus auxit q̃ etiam ĩ ſe ob magnitudinẽ uirium cõſiliorũque ſum
mam belli nomenqꝫ traduxit.Nam Tarentũ utpote ex Lacedæmoniis
cõditaꝫ cognatamqꝫ Græcie ciuitateꝫ uĩdicatur⁹ totas uires Epiri The
ſſaliæ & Macedoniæ elephantes etiam uſque ĩ id temp⁹ inuiſos Romaĩs
numero.xx.in Italiã primus ĩuexit terra mari uiris equis armis belluis
ad poſtremum uiribus ſuis doliſque terribilis ſed delphici illius naui
ſſimi ſpiritus & mendaciſſimi nebulonis: quem uatem magnum ipſi
ferunt reſponſo circumuentuſque ambiguo exitum fecit qualem non
putabat illum conſuluiſſe.Itaque apud Heracleam Campaniæ urbem

fluuiūque Lirim prima īter Pyrrhū regē & Leuinū conſulem pugna cōmiſſa eſt. Conſūptus ē grauiſſimo certamine dies: utrinq; oibus mori intētis: fugere neſciis. Introductos aūt inter concurrētia agmina elephantos: forma truces: odore graues: mole terribiles: ut uidere Romāi nouo pugnandi genere circūuenti & territi: eqs maxime pauitantibus diffugerūt. Sed poſtq̄ Minuti⁹ quartæ legionis primus haſtat⁹ ꝓtēta; in ſe manū belluæ gladio deſecuit: & conturbatā dolore uulneris auerti bello: atq; in ſuos ſæuire cōpulit: eiuſq; īmoderato diſcurſu ꝑturbari: ac ꝑmiſceri cœperūt: finis pugnæ etiā beneficio noctis īpoſitus ē. Victos fuiſſe Romanos turpis fuga ꝓdidit: quoꝝ tunc cecidiſſe peditum referūtur. xi. M. dcccc. lxxx. capti aūt. ccc. & . x. Eqtes uero cæſi. cc. xlvi. capti. dccc. ii. ſignaque amiſſa. xxii. Nā quant⁹ e diuerſo numer⁹ ſocioꝝ Pyrrhi fuerit extinctus: memoriæ nō eſt traditū maxīe: qa ſcriptoꝝ ueteꝝ mos ē ex ea ꝑte quæ uicerit: occiſoꝝ nō cōmemorare numeꝝ: ne uictoriæ gloriā maculent dāna uictoris: niſi forte cū adeo pauci cadunt: ut admirationē terrorēque uirtutis augeat paucitas ꝑditoꝝ: ſicut ī prima belli Perſici congreſſiōe apud Alexandꝝ Magnū fuit: cui īter. cccc. fere milia hoſtiū interfecta: nouē tantūmodo in exercitu ei⁹ pedites defuiſſe referūtur. Sed Pyrrhus atrocitatem cladis: quam hoc bello excepat: diis ſuis hōibuſque teſtatus e: affigens titulu; in templo Tarentini Iouis: in quo hæc ſcripſit. Qui antehac fuere īuicti uiri pater optime Olympi: hos ego in pugna uici. uictuſque ſū ab eiſdē. Et cū a ſociis increparet: cur ſe uictū dicere: qui uiciſſet: reſpondiſſe fert. Ne ego ſi iteꝝ eodē modo uicero: ſine ullo milite Epirū reuertar. Interea Romanus exercit⁹ poſtq̄ uictus clā fugit e caſtris: miſerabilē belli clade; grauioribus mōſtris auctā accumulatāque perſenſit. Nā pabulatores forte ꝓgreſſos: uelut hoſtilis quædam oborta tēpeſtas cū horribili fragore cœli correptos diris fulminibus exuſſit. Quippe. xxxiiii. eoꝝ quida; turbo ꝓſtrauit. xxii. ſemineces relicti. iumēta exaīata & capta q̄pluria: ut merito contigiſſe non in ſignū uaſtatōis futuræ: ſed uaſtatio ipſa referat. Secunda inter Pyrrhū & Romanos cōſules pugna ī Apuliæ finibus fuit: ubi clades belli ad utroſq;: ſed maxime ad Pyrrhum. uictoria ad Romanos conceſſit. Nā cū diu obnixe cunctis in mutuam cædē ruētibus anceps illi pēderet euent⁹: Pyrrh⁹ tranſfixo brachio ſaucius prior ceſſit e prælio. Sed & Fabriti⁹ legat⁹ tunc uulnerat⁹ ē. Elephanti prima pugna uulnerari: atq; ī fugā cogi poſſe deprehēſi. deīde ſubiectis inter poſteriora ac mollia ignib⁹ exagitati: ardētes īſup machīas furore trepido circūferētes exitio ſuis fuer. Cæſa ſūt ī ea pugna. iiii. M. rōanoꝝ. de

exercitu uero Pyrrhi.xx.M.proſtrata ſunt.Regis ſigna ablata. xxxxiii Romanoꝝ undecim amiſſa ſunt.

Romanoꝝ miſeria nullis ceſſat induciis.

Yrrhus bello fractꝰ Agathocle mortuo rege Syracuſano ad Siciliæ accerſitus īperiū ſyracuſas cōceſſit.ſed & Romanoru3 miſeria nullis ceſſat induciis.Conſumitur morboꝝ malis īter capedo belloꝝ.& cū foris ceſſaꝫ a prælio:agiꝫ introrſū ira de cœlo Nā Fabio Gurgite iteꝝ Gaio Genutio Clepſina conſulibus peſtilētia gra nis urbem ac fines eiꝰ īuaſit:quæ oēs tu3 præcipue mulieres pecudeſq3 corripiens:necatis ī utero fœtibꝰ futura ꝓle uacuauit. & īmaturis par tubꝰ cum piculo matꝝ extorti abortus ꝓiiciebanꝫ. adeo ut defectura ſucceſſio:& defutuꝝ aīantiū genus adēpto uitalis ptus legitimo ordīe crederet.Interea reuerſum ex Sicilia Pyrrhum Curius conſul excepit tertiūq3 id bellum cōtra Epirotas apud Lucaniā in Auruſinis campis geſtum eſt.Itaque primo cōcurſu:cum Pyrrho milites Romanoꝝ im preſſione trepidarēt:circumſpectanteſq3 fugam belli cedere molirētur Pyrrhus eleph ītos ex ſubſidiis iuſſit induci. Romani aſſueti iā pugna re cum belluis:cum malleolos ſtuppa īuolutos:ac pice oblitos: uncis ī ſup & aculeis tenaces præparauiſſent:coſq3 flāmatos ī terga belluaru3 turreſque uibrarent:nō difficile furentes ardenteſq3 belluas in eoꝝ ex cidia:quoꝝ ſubſidia fuerant:retorſerēt.Octoginta nāq3 milia peditum in illo prælio habuiſſe regem dicunt.equitum uero ſex.M.Ex his cæſa referunꝫ.xxx.M.capti autem.ccc.Pyrrhus qnto decimo anno: quo ue nerat: ab Italia uictus aufugerat:q poſt multa grauiſſimaq3 bella quæ geſſit in Græcia apud Argos Achaiæ florentiſſimam urbem Spartani regni auiditate ſeductus:ſaxo ictus interiit. Tunc quoq3 apud Roma nos Sextilia uirgo ueſtalis cōuicta:damnataque inceſti ad porta3 Col linam uiua defoſſa eſt.

Cōperta morte Pyrrhi Tarentini noua arma ſolicitant.

Nno ab urbe cōdita.cccc.lxxvi.Tarentini Pyrrhi morte cōpta iteꝝ noua aduerſus Romanos arma ſolicitāt.Carthaginenſiū auxilia poſcunt p legatos atq3 accipiūt.Cōſerto prælio uicere Rōani: ubi iā tūc Carthaginēſes:q̄uis nōdū hoſtes adiudicati: uinci ta men a Rōanis ſe poſſe ſenſerēt.Sequenti anno magna3 uiſceꝝ ſuoꝝ pte3 ſeueritas rōana cōcidit.Na3 aduentāte dudu3 Pyrrho octaua legio dif fidens rōanæ ſpei nouū ſcelꝰ auxit.Rhegynos omnes:qbꝰ ſubſidio præ

erat:interfecit.predam ſibi omneȝ atqȝ ipſum oppidũ uendicauit. Hoc facinus in tam ſceleratos defectores puuiendũ Genutio conſuli uiſum eſt:q obſeſſa Rhegynoꝝ urbe captiſque omnibus ipſe quidem in reliquos pfugas:& latrones exercuit digna ſupplicia. Romanos uero milites integre legionis Romaȝ miſit:q populi iuſſu medio foro uirgis cæſi:ſecurique pcuſſi ſunt. Viſũ ſibi eſt tũc Roma uincere: cũ legionem ſuam integram occidit:quæ ſine dubio uicta fuiſſet:ſi eam hoſtili prælio perdidiſſet.

Obſcœna & dira ꝓdigia uiſa ſunt Romæ.

Nno ab urbe condita.cccc.lxx.vii.obſcœna & dira ꝓdigia uel uiſa Romæ:uel nũciata ſũt. Aedes ſalutis ictu fulmis diſſoluta.pars muri ſub eodẽ loco de cœlo ut dicũt tacta ẽ. Lupi tres ante lucem ingreſſi urbẽ ſemeſũ cadauer intulerũt:ſparſũque mẽbratim in foro ipſi ſtrepitu hominũ exterriti reliquerũt. Apud Phormias multis ictibꝰ fulminũ mœnia undique ambuſta & diſſoluta ſũt. Apud agꝝ Calœnũ repente flãma ſciſſo hiatu terræ eructata tribꝰ diebꝰ & tribus noctibꝰ terribiliter exæſtuans qnque agri iugera exhauſto penitꝰ ſucco ubertatis ĩ cinerẽ extorruit ita:ut nõ fruges ſolum ſed & arbores cũ imis ſtirpibꝰ abſũpſiſſe referaꝛ. Sequenti abhinc ãno Sẽproniꝰ cõſul aduerſus Picẽtes duxit exercitũ. Et cũ directe intra iactũ teli utraque acies cõſtitiſſet:repẽte ita cũ horrendo fragore terra tremuit ut ſtuporẽ miraculi utrũque pauefactũ agmẽ hebeſceret. Diu attoniti utrinque populi hæſitauere. Præiudicata inceſti conſcía tandẽ ꝓcurſu cõcito ĩiere certamẽ. Triſte adeo id bellũ fuit:ut merito dicaꝛ tãtũ ſanguinẽ humanũ ſuſceptura etiã cum gemitu horriſono tũc terra tremuiſſe. Romani q pauci admodũ eo prælio euaſere uicerũt.

Inter multa ꝓdigia ſanguis e terra.lac uiſũ eſt emanare de cœlo.

Nno ab urbe condita.cccc.lxxx.inter prodigia ſanguis e terra lac uiſũ manare de cœlo. Nã & plurimis locis ſcaturiẽs e fontibꝰ cruor fluxit.& de nubibus guttatĩ in ſpecieȝ pluuiæ lacte demiſſo diris:ut ipſis uiſũ ẽ:terrã imbribꝰ irrigauerũt. Eo tpe Carthaginenſes dato aduerſũ Romanos auxilio Tarẽtinis: cũ a ſenatu p legatos arguerenꝛ:turpiſſimã rupti fœderis labẽ præſũpta accumulauerꝛ piurio. Tũc etiã Vulciniẽſes Hetruſcoꝝ florẽtiſſimi luxuria pene pierenã cũ licẽtia ĩ cõſuetudinẽ ꝓrogata ſeruos ſuos paſſim liberos facerẽt

cõuiuiis alligarent:coniugiis honeſtarent: libertini in ptem poteſtatis recepti plenitudinẽ p ſcelus uſurpare molliti ſũt:& liberati ſeruitutis iugo ambitu dominatõis arſerũt.& quos dominos ſubditi æquanimi ter dilexerunt:eos iam liberi:quos dominos fuiſſe meminerãt: execrati ſunt.Itaque cõſpirantes in facinꝰ libertini:quoꝝ tãta manus fuit: ut ſi ne controuerſia auſu potirent:correptam urbẽ ſuo tantũ generi uẽdi cant.patrimonia cõiugiaque dominoꝝ ſibi p ſcelus uſurpant:extorres dominos ꝓcul abigũt:qui miſeri exules egenteſq; Romã deferũt: ubi oſtentata miſeria:querelaque defleta p Romanoꝝ ſeueritatẽ & uindi cati ſunt & reſtituti.Anno ab urbe condita.cccc.lxxx.primo peſtilentia ingens apud Romã conflagrauit: cuiꝰ atrocitatẽ ſignificare cõtentus ſũ:quia uerbis ĩplere non poſſũ.Si enĩ ſpaciũ tpis:quo manſit inquirit ultra bienniũ uaſtando porrecta ẽ.ſi depopulatio:quã egerit: cenſus ĩ dictus ẽ:q non q̃tũ hoĩum depiſſet,ſed q̃tũ ſupfuiſſet inqreret.ſi uio lentia quã id fecerit: ſibyllini libri teſtes ſũt:q eam cœleſti ira ĩpoſitã reſponderũt.Sed ne quẽq̃ quaſi tẽtatio cauillatõis offendat: quod cũ ſibylla iratos deos dixerit.nos iram cœleſtẽ dixiſſe uideamur:audiat & intelligat:quod hæc.&ſi plerũq; p aereas ptãtes fiũt:tamẽ ſine arbitrio oĩpotentis dei oĩo nõ fiũt. Eodẽ tpe Capparonia uirgo ueſtalis ĩceſti rea ſuſpendio piit.corruptor eius conſciiq; ſerui ſupplicio afflicti ſũt Ecce continuati quæ & quanta numeramꝰ:accidiſſe annis ſingulis plu rima:inter quos certe raro aut pene nullo nihil triſte geſtũ ẽ.Et hoc cũ iidẽ ſcriptores ꝓpoſito ſibi magis laudandi negocio cauerẽt numeroſi tates miſeriaꝝ:nec eoſdẽ qbus hæc & de qbus ſcribebant offenderẽt.au ditoreſq; ſuos exẽplis præteritoꝝ terrere potiꝰ:q̃ inſtruere uiderentur Porro aũt nos in ultimo tempoꝝ poſiti mala Romanoꝝ ſcire nõ poſſu mus:niſi p eos:q laudauere Romanos.Ex quo ĩtelligi dat: quanta illa fuerint:quæ ſtudio ꝓpter horrorẽ impreſſa ſunt.cũ tanta inueniantur quæ tenuiter inter laudes emanare potuerũt.

Bella Punica ſucceſſerũt.

T.quoniã ex hoc iam punica bella ſuccedũt res ipſa exigit ut de Carthagine quæ ante urbẽ Romam duos &.lxx.annos ab Eliſa cõdita inuenit:deq; eius cladibus ac domeſticis malis ſi cut Põpeius Trogus & Iuſtinus exprimũt:uel pauca referant.Cartha ginenſes uelut uernaculũ atque inteſtinuũ ſp inter ſe malum habuere diſcordiam:qua infeliciter exagitante nulla unq̃ tempora uel foris ꝓ ſpera uel domi quieta duxerẽt.ſed cũ inter cætera mala etiam peſtilẽtia

laborarent:homicidiis ꝓ remediis uſi ſunt. Quippe hoíes:ut uictimas imolabant:ætatemq; ípuberē:quæ & hoſtiū miſericordiam ꝓuocaret: aris admouebant: De quo ſacroꝵ ímo ſacrilegioꝵ genere quid potiſſimū diſcutiendū ſit:nō íuenio. Si enī huiuſmōi rit⁹ aliqui demões præcipere auſi ſūt:ut mortib⁹ hoíu; occiſione hoíu; ſatiſfieret:ítelligēdū fuit ſe opaꝛios atq; adiutores peſtilentiæ conduci ut ipſi:quos illa non corripuiſſet:occiderēt. Sanas enī atq; ícorruptas offerri hoſtias mos ē. ita ut illi nō ſedarent morbos.ſed præuenirēt. Itaq; Carthaginēſes aduerſis diis ꝓpter iſtiuſmodi ſacra.ſicut Pōpeius Trog⁹ & Iuſtin⁹ fatēť ſicut & apud nos cōſtat ꝓpter præſūptionē ípietatēq; ipſoꝵ irato deo cū in ſicilia diu infeliciter dimicaſſent:tranſlato in Sardiniā bello iterū infelici⁹ uicti ſunt: ꝓpter quod ducē ſuū Mezeū & paucos:qui ſupfuerant.milites exulare iuſſerūt. Exules ueniā p legatos petentes repulſi patriam bello & obſidione cinxerūt. Ibi tūc Mazeus dux exulū Chartalonē filiū ſuū ſacerdotē Herculis:quod ſibi uelut inſultās purpuratus occurrerat:in crucē ſub oculis patriæ ut erat dign⁹:cū purpuris inſuliſque ſuſpēdit. Poſt paucos aūt dies urbē ipſam cepit:qui cū interfectis plurimis ſenatoꝵ cruente domíaretur:occiſus ē. Hæc tpib⁹ Cyri Perſaꝵ regis geſta ſūt: Poſt hæc uero Hamilcho rex Carthaginenſiu; cū in Sicilia bellū gereret:repente horribili peſte exercitu; amiſit. Nec mora morbis:populo cateruatí cadente.cito quiſq; correpť mox mortuus iā nec ſepeliebatur:cui⁹ mali nūti⁹ cū attonitā tā repentino luctu Carthaginē repleuiſſet:nō ſec⁹:ac ſi capta eēt:turbata ciuitas fuit. Oia ululatib⁹ pſonabant.clauſæ ubiq; ianuæ.cūcta priuata publicaq; officia dānata.uniuerſi ad portū currūt.egredienteſq; de nauibus paucos q cladi ſupfuerant de ſuis pcontabanť. Poſtq̄ de clade ſuorū dicentib⁹ illis uel gementib⁹ miſeri intelligūt:tunc toto litore plagentium uoces tūc infeliciū matꝵ ululatus & flebiles querelæ audiebāť. Inter hæc exiens procedit & ipſe de naui ſua imperator ſordida & ſeruili tūica diſcīctus: Ad cuius conſpectū plangentia iūgunť agmía. Ipſe quoq; man⁹ ad cœlū tendens nūc ſuā.nūc publicam infelicitatē accuſat & deflet ad poſtremū uociferans per urbē:tandē ingreſſus domū cunctos q lachrimantes pſequebanť:ultimo dimiſit alloqo.ac deíde obſeratis ianuis excluſis etiā filiis gladio dolorē uitamq; finiuit. Hæc Darii tēporibus geſta ſunt. Poſt hæc Hanno uir quidam Carthaginēſis:priuatis opib⁹ rei publicæ uires ſuperans:inuadendæ dominationis hauſit cupiditatem. Cui rei conſiliū utile rat⁹ ē:ut ſimulatis unicæ filiæ nuptiis oēs ſenatores quoꝵ dignitatē obſtiturā íceptis ſuis arbitrať:inter pocula ueneno

necaret:Quæ res per miniſtros ꝑdita ſine ultiōe uitata ē:ne ī uiro potē
ti plus negotii res faceret cognita q̄ cogitata.Hoc cōſilio eluſus Háno
alio machinamento facinus aggredi parat.Seruitia cōcitat:qbꝰ repente
incautam urbē opprimeret.Sed cū ante ſtatutā cædibus diē ꝑditum ſe
præuentumque intellexiſſet:caſtellū quoddā cū uiginti milibꝰ ſeruoꝝ
armatus occupat.Ibi dū Aphros regēque Mauroꝝ concitat:captus ē.
ac primo uirgis cæſus.deinde eſoſſis oculis & manibus cruribuſq; fra
ctis:cū a ſingulis mēbris pœna exigeretur:in cōſpectu populi necatꝰ eſt
Corpus uerberibꝰ laceratū crucifixū eſt.filii cognatique oēs ſupplicio
traditi:neqs eū eiuſdē familiæ unq̄ aut imitari:aut ulciſci meditaretur
Hæc tpibus Philippi geſta ſunt.Poſt hæc Carthaginenſes cū Tyrum
urbem auctorē originis ſuæ ab Alexandro Magno captam euerſamq;
didiciſſent:timentes tranſitū eius in Aphricam futurū:Hamilcharem
quendam cognomento Rhodanū:uirū facundia ſolertiaq; præcipuū
ad ꝑſcrutandos Alexandri actus direxerunt:q per Parmenionē quaſi
tranſfuga exceptus dehinc in militiam regis admiſſis oīa ciuibus ſuis p
tabellas ſcriptas:& poſt cæra ſuperlitas enūciabat.Hūc mortuo Alexā
dro Carthaginem reuerſum:quaſi urbem regi uenditaſſet:non ingra
to tantū aīo.ueꝝ etiā crudeli īuidia necauerūt.Deinde cū aſſidua:nec
unq̄ ſatis ꝓſpera aduerſus Siculos bella gererent:& ſyracuſas urbe; ſi
ciliæ tūc florentiſſimā obſidione cinxiſſent:p Agatoclem ſiciliæ regem
miro circūuenti ingenio uſque ad extrema deſperationis adducti ſunt
Nāque Agathocles cū apud ſyracuſas a Carthaginenſibus obſideret:
ac ſe neque bello parē inſtructu copiaꝝ:neque obſidiōis patientē ſtipē
dioꝝ ſufficientia uideret:bene ꝓuiſo:ac melius diſſimulato conſilio in
Aphricā cū exercitu tranſiit.Ibi ſuis qd moliat:aperit.deinde:qd facto
opus ſit:docet.Ilico unanimiter naues primū:in quibꝰ uenere īcendūt
nequa ſpes refugiēdi foret.Deinde cū oīa in quæ direxiſſet:ꝓſterneret:
uillas caſtellaque īcenderet:Hannonē quendam cū.xxx.M:Pœnoru;
obuiū habuit:quē cum duobꝰ.M.ſuoꝝ interfecit.Ipſe aūt duos in eo
bello tantū ꝑdidit:Qua pugna & Aphroꝝ animis incredibiliter fractis
& ſuoꝝ in īmenſum auctis urbes caſtellaque expugnat.prædas ingen
tes agit.hoſtium multa milia trucidat.caſtra deinde ad quintū lapide;
a Carthagine ſtatuit:ut damna reꝝ opulētiſſimaꝝ uaſtationēq; agro
rū & incēdia uillaꝝ de muris ipſius urbis ſpecularent.Adiicit præſen
tibus malis triſtior fama.Nam & apud ſiciliam deletꝰ cum imperatore
Aphroꝝ exercitꝰ nūciat:quē reuera incautu; ac pene ocioſum Andro
Agathoclis frater oppreſſerat.Hoc p tota; Aphrica; rumore diſperſo

non tributariæ tantũ urbes ab his: ueꝝ etiã ſocii reges deficiebant inter quos rex quoque Cyrenaꝝ Apellas pact⁹ ẽ dũ Agathocle coiõnẽ belli: dũ regnũ Aphricæ ardenter affectat. Sed poſtq̃ in unũ exercit⁹ & caſtra iunxerũt: ꝑ Agathoclem blandimentis & inſidiis circũuentus occiſus eſt. Carthaginenſes contractis undiq3 copiis ĩ bellũ exarſere. Quibus Agathocles habens ſecũ Aphellæ copias cõgredit. eoſque magno utriuſque exercitus ſanguine & graui prælio ſupat. Hoc certamĩs diſcrimine tanta deſpatio pene illata eſt: ut niſi in exercitu Agathoclis orta ſeditio fuiſſet: tranſfugiturus ad eũ Hamilchar dux Pœnoꝝ cu3 exercitu fuerit. Ob quã noxam in medio foro iuſſu Carthaginenſiũ patibulo affixus crudele ſpectaculum ſuis præbuit. Deinde cũ poſt mortem Agathoclis Carthaginenſes Siciliã ĩſtructa claſſe uaſtarẽt: a Pyrrho rege Epiri ab Italia accerſito: terreſtri naualique certamĩe ſæpe ſuperati nouiſſime ad romana bella cõuerſi ſunt. Pro dolor: legũt ne iſta de ueteribus: qui de recentib⁹ conquerunt? ĩmo legunt & ea non æqtate ſed æmulatione coniiciũt. Maximo enĩ illo & ineffabili: que3 nec ipſi diſcernũt: ſtimulo cõpugũtur: non ꝑpter tpa mala: ſed ꝑpter tpa chriſtiana. & deriuatio eſt ĩuidi ulceris: ut quicqd agit ſub execrabili: atrocius eſſe uideatur: ſicut etiã inter nos ſæpe ĩimicoꝝ oculis uideri ſolet eos: quos execrant: nihil non prauũ: nihil non turpe: nihil nõ obſcœnũ nihil non uulneroſũ dicto factoue agere. & hoc tamen ſimpliciter. In tantũ enim captũ cor obliquat inuidia: ut rectum natura nõ uideat: de quoꝝ numero ſunt iſti. Sed multo miſeriores: quia inimici dei ac perinde inimici ueritatis: de qbus flẽtes hæc dicimus: & quos miſericorditer ſi patiant arguimus: ut ſanemus: qui uitioſo oculo hæc uident. atq3 iõ duplicia illis uident: quæ uident: & confuſi caligine neqciæ in id cadũt: ut minus uidendo plus uideant: cũ tamen id quod ẽ: ita ut eſt uider nõ poſſint: qui grauiora arbitrant flagella patris: q̃ hoſtis incendia: q acerbiorem uocant blandientẽ: admonentẽ: & redimentẽ deũ: q̃ perſequentem: dominantẽ: trucidantẽque diabolũ: q̃q̃: ſi de patre intelligerent: de caſtigatione gauderent: & ſi præuideret fructus eruditionis: eſſet diſciplina tolerabilis: ac ꝑpter ſpẽ: quæ nũc gentibus data ẽ: ante uero nõ fuerat: leuiora ducerẽt: etſi grauiora paterent: q̃q̃ contẽptus miſeriarum poſſunt etiã a ſuis diſcere: apud quos ſũma mala ꝓ ſummis bonis exiſtimata ſunt tantũ: ut gloriã fame celebrẽ atque illuſtrẽ conſequerẽt: ꝑ quos colligi dat: quanta nobis: qbus æternitas beata ꝓmittit: ſint toleranda ꝓ uita: cũ illi tanta potuerint tolerare ꝓ fama.

Quod Romani Siculos & Pœnos uicerũt.& Regulus haud procul a flumine Bragada ſerpentem miræ magnitudis interfecit

Nno ab urbe cõdita.cccc.lxxxiii.Appio Claudio & Quĩto Fabio conſulibus Mamertinis:quorum Meſana nobilis Siciliæ ciuitas erat:auxilia contra Hieronẽ Syracuſanũ regem & Pœnorum copias Hieroni iũctas Appiũ Claudiũ conſulẽ cũ exercitu miſere Romani:q tam celeriter Syracuſanos Pœnoſque ſupauit:ut ipſe quoque rex rerum magnitudine perterritus ante ſe uictũ:quam congreſſum fuiſſe ꝑdiderit:qui ex infractis uiribus amiſſaque fiducia cũ pacẽ ſupplex rogaret.cc.argenti talentis iuſſu conſulu3 multatus accepit. Conſules itaque Agrigentũ Siciliæ ciuitatẽ adeũtes:ibi præſidia Pœnorum opibus ualloque cinxerũt.Cũque incluſus ea obſidione ſenior Hannibal ĩperator Pœnorum ad ſummã egeſtatẽ redactus eſſet: Hanno ĩperator nou⁹ Carthaginenſiũ cũ equitibus.M.d.&.xxx.peditũ milibus.xxx.etiã elephantis ex ĩprouiſo interceſſit. expugnationẽque ciuitatis pauliſp diſtulit.ſed cõtinuo ciuitas capta ẽ.Pœni maximo bello uicti & ꝓfligati xi.elephanti in poteſtatẽ redacti.Agrigẽtini ſub corona oẽs uẽditi ſũt. Hannibal ſenior facta cũ paucis eruptiõe diffugit.Gneo Cornelio Aſina & Gaio Duilio conſulibus:cũ Hannibal ſenior orã Italiæ maritimã inſtructa.lxx.nauiũ claſſe uaſtaret romani & ipſi claſſem fabricari atq3 inſtrui præcipiũt:quod Duilius conſul celeriter ĩpleuit. Nã intra.lxx. dies:quã arbores cæſæ erant:c.xxx.nauiũ claſſis deducta ĩ ancoris ſtetit Cornelius Aſina conſul alter cũ ſedecim nauib⁹ Liparam inſula3 petit ubi ab Hannibale:quaſi ad colloquiũ pacis euocato: Punica fraude captus.atque in uinculis necatus ẽ.Quod ubi Duilius alter conſul audiuit:cũ.xxx.nauibus aduerſus Hannibalẽ ꝓfect⁹ ẽ.Cõmiſſo nauali prælio Hannibal amiſſa naui:qua uehebat̃ ſcapha ſubductus aufugit.xxx naues eius & una captæ.xiii.merſæ.iii.M.hominu3 occiſa.vii.M. capta referunt̃.Poſtea Carthaginenſes Gaio Aquilio Floro & Lucio Cornelio Scipione conſulibus:Hannonẽ in locũ Hannibalis ſubrogatũ ꝓ Sardis Corſis defenſandis nauali prælio præfecerũt:qui a Scipione cõſule uictus:amiſſo exercitu ipſe confertiſſimis hoſtib⁹ ſe immiſcuit. ibique interfectus ẽ.Eode3 anno.iii.M.ſeruorum &.iiii.M.naualiũ ſociorum in urbis Romæ excidium cõiurarunt.& niſi maturata ꝓditio conſilium præueniſſet:deſtituta præſidio ciuitas ſeruili manu periiſſet.Anno ab hoc ꝓximo Calatinus conſul Cameram ſiciliæ urbẽ petens temere in anguſtias deduxit exercitum:quas Pœnorum copiæ iam dudu3 præſtruxerant

Cui cũ oĩo nulla uel obſiſtendi uel euadẽdi facultas eſſet: Calphurnii Flãmæ uirtute & ope liberatus ẽ:q lecta.ccc.uirorũ manu inſeſſum ab hoſtibus tumulũ occupauit.& in ſe pœnos oẽs pugnando cõuertit:donec Romanus exercit⁹ obſeſſas anguſtias hoſte nõ urgente trãſiret.Cæſi ſunt in eo prælio oẽs.ccc.ſolus Calphurni⁹ q̃uis multis cõfoſſus uulnerib⁹ & cadaueribus obtectus euaſit.Hannibal ſenior a Carthaginẽſibus iteꝝ claſſi præpoſitus infeliciter cũ Romanis nauali prælio cõgreſſus.& uictus ẽ.ab exercitu ſuo ſeditione orta lapidibus cooptus ĩteriit Attili⁹ cõſul Liparã Melitamq; inſulas Siciliæ nobiles ꝑuagatus euertit.Conſules in Aphricã iuſſi tranſferre bellũ cũ.cccc.xxx.nauib⁹ Siciliã petierũt:qb⁹ Hamilchar Pœnoꝝ iperator & Hãno claſſi præfectus occurrit.Cõſerto nauali prælio Carthaginenſes in fugã uerſi.lxiiii.naues ꝑdiderũt.Victores cõſules in Aphricã cõuerſi ſũt.primãque oĩu; Clipea; urbẽ in deditionẽ recepũt.Inde Carthaginẽ petẽtes.ccc.aut eo ampli⁹ caſtella populati ſũt.infeſtaque Carthagini ſigna circũtulerũt Manli⁹ cõſul ab Aphrica cũ uictrici claſſe decedẽs.xxvii.M.captiuoꝝ cũ ingentib⁹ ſpoliis Romã reuexit.Regulus bellu; Carthaginẽſe ſortitus:iter cũ exercitu faciens haud ꝓcul a flumine Bragada caſtra cõſtituit:ubi cũ plurimos militũ aquandi neceſſitate ad flumẽ deſcendẽtes ſerpẽs miræ magnitudis deuoraret:Regulus ad expugnandã beſtiã cũ exercitu ꝓfectus ẽ.ſed nihil in tergo ei⁹ ꝓficiẽtib⁹ iaculis:atq; oĩ teloꝝ ictu irrito:quæ ꝑ horrendã ſquamaꝝ cratẽ:quaſi ꝑ obliquã ſcutoꝝ teſtudinẽ labebant̃.mirũque in modũ:ne corpus læderẽt: ab ipſo corpor̃ pellebant̃:cũ inſuꝑ magnã multitudinẽ morſũ cõminui: ĩpetu proteri halitu etiã peſtifero exanimari uideret.balliſtas deferri ĩperauit ꝑ quas ſaxũ murale ſpinæ ei⁹ incuſſũ cõpagẽ toti⁹ corporis diſſoluit.Talis ſiqdẽ eſt natura ſerpẽtis:ut cũ pedibus carere uideat̃:coſtis tamen & ſquamis quas a ſũmo gutture uſq; ad imã aluũ parili mõ diſpoſitas habet: ita inſtruatur ut ſquamis:quaſi unguib⁹ coſtis:quaſi crurib⁹ ĩnitatur Nõ enĩ ut uermis:cui ſpinæ rigor nõ ẽ:& in directũ corpuſculi ſui ꝑtes gradatĩ porrigẽdo cõtractas:cõtrahendo porrectas motũ explicat: ſ; alternis intenta conatib⁹ latera ſinuoſa circũfert:ut ꝑ exteriorẽ ſpinæ curuaturã rigentẽ coſtaꝝ aciẽ tendat:coſtis aũt natura ad ſummu; rectis ſquamaꝝ ungulas figat:quod uiciſſim & celeriter agendo nõ ſolũ plana ꝑlabit̃:ſed etiam cõuexa conſcẽdit:tot ueſtigiis ĩſtructa: quot coſtis Hui⁹ itaque rei cauſa ẽ:ut ſi in qualibet corꝑis ꝑte ab aluo uſq; ad caput ictu aliquo collidat̃:debilis reddita curſũ habere nõ poſſit:qa ubicũque illi ictus inciderit:ſpinam ſoluit:ꝑ quam coſtaꝝ pedes & motus

de ſerpente

corporis agebant. unde etiam hic ſerpens qui tamdiu tot iaculis inuul
nerabilis obſtitit: ad uni' ſaxi ictū debilis ceſſit. ac mox circūuētus telis
facile oppreſſus eſt. Coriū aute3 eius Romam deuictū quod fuiſſe. cxx
pedū ſpatio ferunt: aliquamdiu cunctis miraculo fuit. Regulus aduer
ſus tres imperatores ideſt Haſdrubales duos & accitū ex Sicilia Hamil
chare3 atrociſſimū bellum geſſit: in quo cæſa ſūt Carthaginenſiū. xvii.
M. capta autem. v. M. elephanti. x & viii. abducti. oppida. lxxxii. in dedi
tionē ceſſere Romanis. Carthaginenſes fracti bellis: & cladibus exinani
ti pacem a Regulo popoſcerūt. ſed cū intolerabiles & duras cōditiones
pacis audiſſent: tuti' rati ſeſe armatos mori: quā miſeros uiuere: precio
nō ſolū Hiſpanoꝝ uel Galloꝝ auxilia quæ iam dudū plurima habebāt
ſed etiam Græcoꝝ cōparanda duxerūt. Itaque Xanthippū Lacedæmo
nioꝝ regē cū auxiliis accitū ducē bello præfecerūt. Xantippus īſpectis
Pœnoꝝ copiis atque ī campū deductis longe ī melius mutato appara
tu: pugnam cū Romanis inſeruit. Ingēs ibi ruina uiriū Romanaꝝ fuit
Nā. xxx. M. Romanoꝝ militū in illa tūc cōgreſſione proſtrata ſunt. Re
gulus ille dux uir nobilis cū. d. uiris capt' eſt. & in catenas cōiectus. x. de
mum anno Punici belli nobilem triūphum Carthaginēſibus præbuit.
Xantippus tam audacis facti cōſcius rerum inſtabiliū mutatiōe3 timēs
ilico ex Aphrica migrauit ī Græciam. Igit Aemilius Paulus & Fului'
Nobilior conſules audita captiuitate Reguli & clade exercitus Roma
ni tranſire in Aphricam cū claſſe. cc. nauium iuſſi Clipeam petunt. Eo
Carthaginēſes cū pari claſſe confeſtim uenerunt. nec differre potuit na
uale certamē. ciiii. naues Carthaginēſium demerſæ. xxx. cū pugnatori
bus captæ. præterea. xxxv. M. militū cæſa ſunt. Romanoꝝ autē nouem
nauibus deprehēſis. M. c. periere milites. Conſules aute3 Clipeæ caſtra
poſuerūt. Duo Hannones imperatores Pœnorū eo rurſus cum exerci
tu magno conuenerunt. prælioque commiſſo. ix. M. militū pdiderunt.
Sed & tunc apud Romanos nunq̄ diuturna felicitas erat. & qualeſcūq3
ſucceſſus magnis continuo maloꝝ molibus obruebant. Cū itaque Ro
mana claſſis ad Italiam prædis honuſta remearet: infando naufragio e
uerſa ē. Na3 ex. ccc. nauibus. ccxx. perierūt. lxxx. uix abiectis oneribus
liberatæ ſūt. Hamilchar dux Pœnoꝝ cū exercitu in Numidia3 Mauri
taniamque miſſus: poſtq̄ hoſtiliter cruēteque in uniuerſos egit: quod
regulū libēter ſuſcepiſſe dicerent. M. argenti talētis. &. xx. M. boum re
liquos condemnauit. Principes aute3 omnium populoꝝ patibulo ſuffi
xit. Tertio anno ſicut ſemp indomitus furor cito piculoꝝ obliuiſcitur
Seruilius Cæpio & Sēpronius Bleſus cōſules. cclx. nauibus ī Aphrica3

transſgreſſi uniuerſam orã maritimam: quæ circa ſyrtes iacet depopula ti ſunt. atq3 in ſupiora ꝑgreſſi: captis euerſiſq3 ciuitatib' plurimis īgen tem prædã ad claſſem deuexerũt. Inde cũ ad Italiã redirẽt: circa Palinu ri ꝓmontoriũ: quod a Lucanis montib' in altũ excurrit: illiſi ſcopulis c.l. naues onerarias nobilẽque prædã crudeliter acqſitã infeliciter perdi derũt. Vicit aliquando apud Romanos īprobiſſimã cupiditatẽ enormi tas miſeriaꝝ. Nã patres: qbus nauticæ rei ia3 ptæſũ erat: decreuere ne am plius quã. lx. nauiũ claſſis ad ſubſidiũ haberet Italiæ: quod qdẽ decre tũ cõtinuo adacti indomita cupiditate ruperũt. Præterea Cotta cõſul ī Sicilia3 tranſgreſſus plurimis præliis aduerſus Pœnos & Siculos terra mariq3 pugnauit. & p totam Siciliã partī hoſtiũ: ptim etiã ſocioꝝ īhũa nas ſtrages reliqt. Lucio Cæcilio metello Gaio Furio Placido cõſulib' Haſdrubal nou' Carthaginenſiũ īpator cũ elephantis. c. xxxiii. & equi tũ: peditũque ãplius. xx. M. Lilybæũ uenit ex Aphrica. & cõtinuo cum metello cõſule apud Panormũ pugnã conſeruit. ſed metell' uī magnã belluaꝝ timẽs prius eas magno uſus cõſilio uel in fugã: uel in mortem egit. & ſic facile q̃uis magnã uī hoſtiũ ſupauit. xx. M. Carthaginẽſiũ ī eo prælio cæſa ſunt. elephanti quoque. xxvi. interfecti. ciiii capti. & per Italiã ducti maximũ Italis gentib' ſpectaculũ præbuerunt. Haſdrubal cũ paucis Lilybæũ ꝑfugit. atq3 abſens a Pœnis capite dãnatus eſt.

Quod Carthaginenſes deuicti pacẽ a Romanis petierũt nec īpetrauerẽt

Oſt hæc feſſi tot malis Carthaginẽſes pacẽ eſſe petenda3 a Ro manis decreuerũt: ad quam rẽ Attiliũ Regulũ antea duce3 ro manũ: quẽ iam p qnq3 annos captiuũ detinebant: inter cæteros legatos præcipue mittendũ putauerũt: quẽ nõ impetrata pace ab Italia reuerſũ: reſectis palpebris illigatũ in machina uigilando necauerũt. Al ter deinde Attili' Regulus & Manli' Vulſco ãbo bis conſules cũ claſſe cc. nauiũ & . iiii. legionib' Lilybæũ ꝑfecti ſunt: quod oppidũ in ꝓmõto rio ſitũ Romani obſidere conati: ſupueniente Hannibale: q Hamilcha ris fuit filius uicti: maiore exercitus ſui pte pdita: ipſi ægre euaſerunt. Poſt hos Claudius conſul cũ claſſe. c. xx. nauiũ ad Drepani portũ con tra hoſtẽ ꝑfectus: ibiq3 mox except' claſſe Pœnoꝝ ſupatus ẽ. Et ipſe q dẽ cũ. xxx. nauib' Lilybæũ in caſtra confugit. reliquæ oẽs: hoc ẽ. lxxxx aut captæ aut demerſæ fuerẽt. octo. M. militũ cæſa. xx. M. capta referũt. Gaius quoq3 iunior collega Claudii uniuerſam claſſe3 naufragio ami ſit. Anno etiã cõſequẽti claſſis Punica ī Italiã tranſiit. eiuſq3 plurimas

partes longe lateque uaſtauit.Interea Luctatius cũ claſſe.cc.nauiuꝫ in Siciliam tranſuectus:dũ apud Drepanũ ciuitatẽ pugnam inter primores ſiciliæ cieret:tranſfixo femore ægerrime cũ iam obrueret erectus eſt Porro aũt Pœni cũ:cccc.nauib⁹ magniſqꝫ copiis ad ſiciliam duce Hannone cõcurrũt.Nec tamen Luctati⁹ ſegnior.imo conſilia Pœnoꝝ celeritate mira ꝑuenit.Poſtq̃ ꝓximæ ſibi utrorũque claſſes apud Aegades ĩſulas ꝑ totam noctẽ intertextis ꝓpemodũ ancoris cõſtiterunt:orta luce prior Luctati⁹ ſignũ bello dedit.Crudeſcẽte pugna uict⁹ Hanno nauẽ auertit.& dux fugæ prim⁹ fuit.Aliquanta cũ eo ꝑs exercit⁹ ſui Aphricam petũt.alii confugere Lilybæũ.Sexaginta tres Punicæ naues captæ ſunt.c.xxv.demerſæ.xxx.duo milia hominuꝫ capta.cæſa.xiiii.M.fuere Romanoꝝ aũt.xii.naues demerſæ ſunt. Luctatius deinde ad Erycinaꝫ ciuitatẽ:quam Pœni tenebant:uenit.ibiqꝫ duo.M.Carthaginenſiũ conſerta pugna interfecit.

Carthaginenſes Romã mittũt.& pacẽ petunt cõditionibuſqꝫ ante ꝓpoſitis conſequũtur.

Vnc Carthaginenſes præcipiti feſtinatõe ad Luctatiũ cõſulẽ ac deinde Romã mittũt:Orant pacẽ:quam cõditionibus ante ꝓpoſitis ilico conſequũtur.Conditiões aũt erant: ut Sicilia Sardiniaque decederẽt:ꝓ quo ĩpenſis bellicis puri argenti.iii.M.talentorũ Euboicoꝝ æquis penſionibus ꝑ annos.xx.penderent.Huius pacis cõditio habita eſt poſt annũ tertiũ & uiceſimum: ex quo bellum Punicum primum fuerat inchoatum.Quis rogo duaꝝ ciuitatum unum bellum ꝑ annos.xxiii.geſtum fando explicet?quos reges Carthaginẽſiuꝫ:quot cõſules Romanoꝝ:quot agmĩa exercituum:quantum numeꝝ nauiuꝫ cõtraxerit?ꝓfligarit?oppreſſerit?& tum demum ſi illa ad plenum ꝑpenſa uideant:de præſentibus iudicet?Anno ab urbe cõdita.dvii.repentina ſubuerſio ipſius Romæ præuenit triumphum Romanoꝝ. Neque eniꝫ temere dixerĩ quando non uel modicam læticiam Romæ ſuperueniens repente q̃ grauiſſimus luctus oppreſſerit. Siqdem Quĩto Luctatio Catulo Aulo Manlio cõſulibus diuerſæ ignium aquaꝝqꝫ clades pene abſumpſere urbem.Nam Tyberis inſolitis auctus imbribus. & ultra opinionem uel diuturnitate uel magnitudine redundans oĩa Romæ ædificia in plano poſita deleuit.Diuerſæ qualitates locoꝝ ad unam cõuenerẽ perniciem:quoniam quæ ſegnior redundatio tenuit: madefacta diſſoluit.& quæ curſus torrentis inuenit:ĩpulſa deiecit. Aquaꝝ grauiſſimaꝫ cladem grauior ignis ſecuta uaſtatio eſt:q ignis incertuꝫ unde ſurrexerit.plurimas ciuitatis partes peruagatus:cum hominum domorumqꝫ

miſerabilē ſtragē feciſſet:tū eti ĩ tantū opū uno incēdio conſūpſit: q̄tū plurimæ & pegrinæ uictoriæ cōferre nō poſſent. Dehinc cū oīa ĩ circuitu fori popularet:ædē Veſtæ corripuit. Et nec ſibi ſiqdē diis ſubueniētibus:ignē illū q æternꝰ putabaſ:tēporariꝰ ignis oppreſſit. Vnde etiam Metellus dū arſuros deos eripit:uix brachio ſemiuſto ablatus aufugit Tito Sempronio Gracco & Gaio Valerio Fulcone conſulibꝰ cū Phaliſcis bellauere Romani.eoque prælio.xv.M.Phaliſcoꝝ interfecta ſunt.

Galli ciſalpini noui hoſtes bellū Romanis intulerūt.

Odē anno Galli ciſalpini noui extitere hoſtes: aduerſuꝫ quos uaria ſorte bellatum ē. Nā in primo cōflictu Valerio conſule iii.M.d.cecidere Romani.ſecundo.xiiii.M.Galloꝝ cæſa.ii.M capta ſunt.ſed ob priorē cladē triumphus conſuli denegatꝰ ē. Tito Mālio Torquato Gaio Attilio Bubulco conſulibꝰ Sardinia inſula rebellauit:auctoribꝰ Pœnis:unde mox Sardi ſubacti & oppreſſi ſunt. Carthaginenſibꝰ autē uiolatoribus pacis:quā ipſi popociſſent:inferri bellum decretum ē. Cōtra Carthaginēſes pacē ſuppliciter popoſcerēt.& cuꝫ hi miſſis legatis nihil ꝑfeciſſent:poſt etiam.x.principibꝰ bis æque ſupplicātibus nec ĩpetrarent:nouiſſime hannonis mimi hoīs ĩter legatos oratōe meruerīt. Hoc anno porta Iani gemini clauſa ē:qa nuſq̄ eodē āno bellū erat:quod ſub Numa ſolum Pōpilio rege ꝑuenerat. Hic demuꝫ nobis tacendum eſt.& qa tpa qdem cōferri nr̄a nullo mō poſſunt: ſilētio trāſmitti expedit:ne obtrectatores dieꝝ uitæ ſuæ ad inſultandum potiꝰſibi hoc ſtrepitu ſuſcitemꝰ. Ecce portæ Iani clauſæ fuerīt.foris bellū Romanoꝝ nō fuit.oēm ſobolē ſuam in gremio ſuo conqeſcentem Roma continens nō ſupauit.

Poſt primū punicū bellū Roma uno anno poſt.cccc.ānos qeuit.

T hoc quando? poſt primū bellū Punicū.poſt q̄tū tpis? poſt ānos.cccc.lx.q̄diu? anno uno & qd altero ſubſecutū eſt? ut de cæteris taceā? bellum Gallicū.& Hannibal cū bello Punico ſecundo.heu mihi cognouiſſe hæc & denudaſſe. Quinetiā me pudet.pax iſta unius anni:uel magis ūbra pacis:lenimentū miſeriaꝝ:an incentiuū maloꝝ fuit? ſtillicidiū iſtud olei ĩ mediū magnæ flāmæ cadens extixit fomitem tanti ignis? an aluit? Paꝝ aquæ frigidæ ardentiſſimis hauſtū ĩ febribus ſanauit egrotum? an potius ĩcendit? per annos prope.dcc.ideſt ab Hoſtilio Tullo uſque ad Cæſarem Auguſtuꝫ una tantūmō æſtate

Romana ſanguinē uiſcera nō ſudarūt.& inter plurimas magnoꝝ ſæculoꝝ ætates miſera ciuitas.uere miſera mater uix uno tempore a timore luctuū ut nō dicā ab ipſis luctib⁹ cōquieuit.Hoc ſi qſquam hominū tā paꝝ ī uita ſua quietis habuiſſet:nunquid uel uixiſſe diceret? Aut ſi qſquā ꝑ totum annū dolorib⁹ & cruciatibus agat:medio autē anni ipſius ſpatio unū tantuȝ diem trāquillū & ſine cōflictatiōibus tranſigat:nunquid ex eo die leuamētū maloꝝ accipiet? ac nō totū annū miſeriis deputabit.Sed illi īquit hunc annū pro glorioſo ſigno infatigabilis uirtutis collocauerūt.atque utinam ꝓ obliuione calamitatis continuæ præteriſſent. Nam:ſicut ī corpore hominis ita demū dinoſcit lepra:ſi uariatim īter ſanas cutis partes color diuerſus appareat:at ſi ita ſe ubique diffundat:ut oīa unius coloris:q̄uis adulteri faciat:perit illa diſcretio:ita ſi labor cōtinu⁹ æquali tolerantia ſine reſpirandi appetitu ꝑfluxiſſet:ītētio uoluntatis & electio cōſuetudīs diceret.Cum autē ī hoc pauxillū ocii tantopere uel maioꝝ gaudia:uel minoꝝ ſtudia reclinantur:profecto diſcernit: & quā iocunditatē habuerit hæc breuitas: & quaȝ amaritudinē illa ꝓlixitas:hoc eſt.quies illa quam grata fuiſſet:ſi diuturna manſiſſet & hæc īceſſabilis miſeria quam etiaȝ uitanda fuerit:ſi uitari quacūque potuiſſet.Anno ab urbe cōdita.dcxliiii.Hamilchar dux Carthagīnenſium ab Hiſpanis ī bello:cum aliud bellum aduerſus Romanos clam pararet:occiſus eſt.

Legati Romanoꝝ ab Illyriis īterfecti ſunt:pro quibus atrociſſimum bellum geſtum eſt.

Equēti anno legati Romanoꝝ ab Illyriis interfecti ſunt. Poſt cū ipſis Illyriis atrociſſimuȝ bellū geſtum ē in quo multis oppidis populiſque deletis:reliqui ſe Fuluio Poſthumioque cōſulib⁹ dediderūt. Tertio deinceps anno miſeraȝ ciuitatē ſacrilegis ſacrificiis male potentes funeſtauere pontifices.Namque decē uiri cōſuetudinē priſcæ ſuꝑſtitionis aggreſſi Galluȝ uirum & Gallaȝ fœminam cuȝ muliere ſimul Græca in foro boario uiuos defoderunt.Sed obligamentum hoc magicuȝ in contrariū continuo uerſum ē. Namq; diras illas: quas fecerant externoꝝ mortes fœdiſſimis ſuoꝝ cædib⁹ expiauerunt.Si quidē Lucio Aemilio Catulo Gaio Attilio Regulo conſulib⁹ magna formidine conſternatus ſenat⁹ defectione ciſalpinæ Galliæ:cuȝ etiam ex ulteriore Gallia ingēs aduētare exercitus nuntiaret: maxime Geſſatoꝝ quod nomen non gentis:ſed mercenarioꝝ Gallorum eſt. Itaque ꝑmoti conſules totius Italiæ ad præſidiuȝ imperii contraxere uires.Quo facto

in utriuſque cõſulis exercitu.dccc.M.armatoꝝ fuiſſe referuntur: ſicut Fabius hiſtoricꝰ:qui eideꝫ bello ĩterfuit:ſcribit: Ex quibus Romanoꝝ & Campanoꝝ fuerũt peditũ.ccclxviii.M.equituꝫ uero.xxvi.M.dc. cætera multitudo ſocioꝝ fuit.Commiſſo prælio apud Arretiuꝫ Attilius cõſul occiſus eſt.Octingẽta milia Romanoꝝ : nec ſaltẽ tãta:quanta eos terrere debuit:cæſa ſui parte fugerũt. Nã.iii:M.eoꝝ tũc ĩterfecta hiſtorici tradunt:quod ideo ignominioſus turpiuſqꝫ eſt:tam paucis amiſſis tanta agmina diffugiſſe: quia ſe ĩ aliis uictoriis nõ uiribus animoꝝ præualuiſſe:ſed belloꝝ prouẽtibus ꝓdiderũt. Quis.n.rogo in exercitu Romanoꝝ crederet:numeꝝ iſtũ fuiſſe ſaltẽ:nõ dico fugiſſe. Poſt hæc ſecũdum cũ Gallis prælium geſtũ ẽ:in quo plane.xl.M.trucidata ſũt Gallorum. Sequẽti ãno Manliꝰ Torquatus & Fuluins Flaccꝰ cõſules primi trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnatũ eſt ibi cuꝫ Inſubribꝰ Gallis:quoꝝ interfecta ſunt.xxiii.M. quinque milia capta. Eo deinde anno:qui huic ꝓximus fuit:dira miſerã urbeꝫ terruere prodigia. Miſeram utique:quæ huic fremitu hoſtiũ:ĩde nequicia demonũ terrebatur Nãque ĩ Piceno flumĩe ſanguis effluxit. & apud Tuſcos cœluꝫ ardere uiſũ ẽ & Arimini nocte multã lucẽ claraꝫ effulſiſſe:ac tres lunas diſtãtibus cœli regiõibꝰ exortas apparuiſſe. Tũc quoque magno terræ motu Achaia & Rhodus inſulæ adeo cõcuſſe ſũt: ut labentibus uulgo tectis ingẽs ille quoque coloſſus rueret. Eodẽ ãno Flaminius cõſul contẽptis auſpiciis:quibꝰ pugnare prohibebat̃:aduerſum Gallos cõflixit.& uicit In quo bello octo milia Galloꝝ cæſa. decẽ & ſeptẽ milia capta ſũt. Poſt hoc Claudiꝰ cõſul Geſſatoꝝ trigĩta milia deleuit: ubi etiã ipſe Viridomaꝝ regẽ in primã aciẽ ꝓgreſſus occidit:& ĩter multa Inſubrium:quos ad deditionẽ coegerat oppida:Mediolanũ quoque urbẽ florentiſſimaꝫ cepit:Deinde Iſtri noui hoſtes excitati ſũt: quos Cornelius Mimitiuſque cõſules multo quidẽ Romanoꝝ ſanguine ſubegerũt.Emergit hic paululũ ãtiquiꝰ ille Romanoꝝ improbæ laudis etiam de patricidiis appetitꝰ.Nam Fabius cenſor Fabiũ Buteonẽ filiũ ſuum furti ĩſimulatũ interfecit:dignũ ſcꝫ facinus: quod pater uel parricidio plectẽdum duceret:quod ne leges quidem:niſi multa pecuniæ aut ſummuꝫ exilii circa quẽlibet hominum cenſuerunt.

Hãnibal imꝑator Pœnoꝝ ĩimicitias fecit cũ Romanis.

Nno ab urbe cõdita.dxxxiiii.Hannibal Pœnoꝝ imꝑator Sagũtũ florẽtiſſimam Hiſpaniæ ciuitatẽ:amicã populi Romani:primũ bello petitã: deinde obſidione cinctaꝫ: & fame excruciatam

oĩaque fortiter cõtemplatione fidei:quam Romanis deuouerãt: digna indignaque tolerantẽ.viii.demũ mẽſe deleuit. Legatos romanoꝝ ad ſe miſſos ĩiurioſiſſime etiã a cõſpectu ſuo abſtinuit.Exinde odio romani nominis:quod patri Hamilchari:cũ eſſet.ix:ãnos natus:fideliſſime alias infideliſſimus ante aras iũrauerat:Publio Cornelio Scipione & Publio Sempronio Lõgo conſulibꝰ Pyreneos mõtes trãſgreſſus inter ferociſſimas Galloꝝ gẽtes ferro uiam aperuit.& nono demum die a Pyreneo ad alpes peruenit:ubi dũ mõtanos Gallos repelleret ab aſcenſu:obnitentes bello ſuperat.atque inuias rupes igni ferroque reſcindit.quatriduũ cõmoratus quinta demũ die cum maximo labore ad plana Italiæ peruẽit Fuiſſe tũc exercitũ eius centuꝫ miliũ peditũ.&.xxx.M.equitũ definiũt Scipio conſul Hannibali primus occurrit.cõmiſſoque prælio apud Ticinũ ipſe grauiter uulneratus ꝑ Scipionẽ filium admoduꝫ prætextatũ q̄ poſt Aphricanus cognoĩatus ẽ:ab ipſa morte liberatꝰ euaſit. Cæſus eſt ibi pene oĩs romanus exercitus.Pugnatuꝫ ẽ deinde eodẽ conſule ad flumen Trebiã.iterũque romani pari clade ſuꝑati ſunt.Semproniꝰ conſul cognito collegæ caſu a Sicilia cũ exercitu redit:q̄ ſimiliter apud eũdẽ fluuiũ cõgreſſus amiſſo exercitu pene ſolus euaſit.In eo tamen prælio etiã Hannibal ſauciatꝰ ẽ:q̄ poſtea cũ in Hetruriam primo uere trãſiret:in ſũmo Apẽnino tẽpeſtate correptus biduo continuo ĩmobiliter cum exercitu niuibus cõcluſus & honuſtus obriguit:ubi magnꝰ hoĩuꝫ numerꝰ iumẽta q̄plurima.elephanti aũt pene oẽs frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tũc Scipio frater conſulis Scipionis in Hiſpania plurima bella geſſit.Magonẽ quoqꝫ Pœnoꝝ ducẽ bello uicit.& cepit.

Multa ꝓdigia uiſa ſunt in cœlo.

Iris tũc etiã romani ꝓdigiis territi ſũt.Nã & ſolis orbis minui uiſus eſt. & apud Arpos parmæ in cœlo uiſæ. ſol quoque pugnaſſe cũ luna.apud Capenas intra diẽ duas lunas ortas.i Sardinia ſanguine duo ſcuta ſudauiſſe.in Phaliſcis cœlũ ſcindi:uelut mano hiatu uiſũ.apud Antiũ metentibꝰ cruentas ſpicas in corbẽ decidiſſe Igit Hãnibal ſciens Flaminiũ conſulẽ ſolũ in caſtris eẽ: quo celeriꝰ ĩparatũ obrueret:primo uere ꝓgreſſus arripuit ꝓpiorẽ:ſed paluſtrẽ uiam & tũ forte Sarnꝰ late redundans pendulos & diſſolutos cãpos reliquerat de qbꝰ dictum ẽ.& quæ rigat æquora Sarnꝰ: in quos cum exercitu Hannibal ꝓgreſſus nebulis maxĩe:quæ de palude exhalabãt ꝓſpectũ auferẽtibꝰ:magnam ꝑtem ſocioꝝ iumentoꝝqꝫ ꝑdidit. Ipſe aũt uni elephanto

qui ſolus ſupfuerat:ſuperſedens uix difficultatē itineris euaſit. ſꝫ ocu
lū:quo dudū iam ægrotauerat uiolentia frigoris & uigiliaꝝ ac laboris
amiſit. Vbi uero ꝓxim⁹ caſtris Flaminii conſulis fuit:uaſtatiōe circūia
centiū locoꝝ Flaminiū in bellū excitauit. Hæc pugna ad Thraſumenū
lacū facta ē:ubi exercitus Roman⁹ infeliciſſime arte circūuentus Hāni
balis fūditus trucidatus ē. Ipſe quoqꝫ cōſul occiſus. xxiii. M. romanoꝝ
in eo prælio cæſa ſex. M. capta referunt. De exercitu uero Hannibalis. ii
M. ceciderūt. Famoſum hoc apud Thraſumenū lacū certamen fuit tā
ta Romana maxīe:cū ita intentus pugnantiū ardor extiterit: ut grauiſ
ſimū terræ motū:q tūc forte tam uehemens factus ē:ut urbes diruiſſe:
montes tranſtuliſſe:diſcidiſſe rupes:& flumina retrorſuꝫ coegiſſe refe
rat:pugnantes oīo nō ſenſerūt. Factam ad Thraſumenū ruinā ſeqtur
pugna Cannenſis:q̄uis Fabii Maximi dictatoris tēpus mediū fuerit: q
īpetum Hannibalis cūtando tardauit.

Apud Cannas pugnatū ē cū Hannibale & uicti ſūt Romani.

Nno ab urbe cōdita. d. xl. Lucius Aemilius Paulus & Publius Terētius Varro cōſules cōtra Hānibalē miſſi impatiētia Varronis cōſulis īfeliciſſime apud Cannas Apuliæ uicum oēs Romanæ ſpei uires pene perierūt. Naꝫ in ea pugna. xliiii. M. Romanorum īterfecta ſūt:q̄q̄ & de exercitu Hannibalis magna ps cæſa ē. nullo tameꝫ Punico bello Romani adeo ad extrema īternitionis abducta ſūt. Periit enī in eo cōſul Aemili⁹ Paulus. conſulares autem & prætorii uiri. xx. interfecti ſūt. Senatores uel capti uel occiſi ſūt. xxx. nobiles uiri. ccc. pedeſtriū militū. xl. M. eqtum. iii. M. d. Varro cōſul cum. l. equitib⁹ Venuſum fugit. Nec dubium eſt ultimū illuꝫ diem Romani ſtatus futuruꝫ fuiſſe:ſi Hannibal mox poſt uictoriā ad peruadendam urbem cōtēdiſſꝫ Hannibal in teſtimonium uictoriæ ſuæ tres modios anuloꝝ aureoruꝫ Carthaginem miſit:quos ex manibus īterfectoꝝ equitum Romanorū ſenatorumque detraxerat. Vſque adeo auteꝫ ultima deſperatio rei publicæ apud reſiduos Romanos fuit: ut ſenatores de relinquenda Italia ſedibuſque quærendis conſiliuꝫ ineundū putarint:Quod auctore Cæcilio Metello confirmatum fuiſſet:niſi Cornelius Scipio tribunus tūc militum idem qui poſtea Aphricanus fuit diſtricto gladio deterruiſſꝫ. ac potius pro patriæ defenſiōe ī ſua uerba iurare coegiſſet. Romani ad ſpem uitæ: quaſi ab inferis reſpirare auſi dictatorem Decium Iunium crearent: qui delectu habito ab annis decem & ſeptem immaturæ inordinatæque militiæ quatuor legiōes undecūqꝫ cōtraxit. Tūc etiā ſeruos

ſpectati roboris ac uolũtatis uel oblatos: uel ſi ita op⁹ fuit: publico pre
cio emptos ſub titulo libertatis ſacro militiæ adegit. Arma quæ deerát:
tẽplis detraxerunt. egenti ærario priuatæ opes refuſæ ſunt. Ita equeſter
ordo: ita plebs trepida: oblita ſtudiorum ĩ cõe conſuluit. Iuni⁹ quoque di
ctator antiquũ romanæ miſeriæ factũ recolens ꝓ ſupplemẽto exercit⁹
edicto: uelut aſylo patefacto hoĩes: qcunq; ſceleribꝰ ac debitis obnoxii
eſſent: ĩpunitate pmiſſa militiæ mancipauit: quorum numer⁹ ad ſex. M. ui
rorum fuit. Cãpania uero uel poti⁹ oĩs Italia ad Hannibalẽ deſpata peni
tus romani ſtat⁹ repatione defecit. Poſt hoc Luci⁹ Poſthumius prætor
aduerſũ Gallos pugnare iuſſus cũ exercitu cæſus ẽ. Deinde Sẽpronio
Graccho & Quinto Fabio Maximo conſulibꝰ Claudius Marcellus ex
prætore ꝓconſul deſignatus Hannibalis exercitũ prælio fudit. primuſ
que poſt tãtas rei publicæ ruinas ſpem fecit: Hannibalem poſſe ſupari.
Scipiones aũt in Hiſpania Haſdrubalẽ Pœnorum ĩperatorẽ ad Italiã ex
ercitũ cõparantẽ: grauiſſimo bello oppreſſerũt. Nã. xxxv. M. militũ de
exercitu ei⁹ uel cæde: uel captione minuerunt. Celtiberos milites cũ pri
mũ externã manũ romani in caſtris hrẽ cœperũt. precio ſolicitatos ab
hoſtiũ ſocietate in caſtra ſua duxerũt. Sẽpronius Gracchus ꝓcõſul ab
hoſpite ſuo Lucano quodã ductus ĩ inſidias occiſus ẽ. Cẽtenius Penu
la cẽturio decerni ſibi ultro bellũ aduerſũ Hannibalẽ petiit: A quo cũ
octo. M. militũ: quos in aciẽ eduxerat: cæſus ẽ. Poſt hũc Gneus Fului⁹
prætor ab Hannibale uictus amiſſo exercitu uix euaſit. Pudet recorda
tiõis. Quid. n. dicã ĩprobitatẽ magis? an miſeriã romanorum? ĩmo uerius
uel ĩprobã miſeriã? uel miſeram ĩprobitatem? Quis credat? eo tpe: quo
ærariũ populi romani egenã ſtipẽ priuata collatõe poſcebat. miles ĩ ca
ſtris nõ: niſi aut puer: aut ſeruus. aut ſceleratus: aut debitor: & ne ſic q
dem numerus idoneus erat: ſenatus in curia oĩs pene nouitius uidebat.
Poſtremo cũ ita ĩminutis fractiſq; oĩbus deſparet: ut conſiliũ de relin
quenda Italia ſubiret: eo tpe cũ unũ domeſticũ bellũ: ut diximus: ferri
uix ullo mõ poſſet: tria inſup tranſmarina bella qs credat fuiſſe ſuſce
pta? unũ in Macedonia cõtra Philippũ potentiſſimũ Macedoniæ regẽ
alterum in Hiſpania cõtra Haſdrubalem Hannibalis fratrẽ tertiũ in Sar
dinia cõtra Sardos: extra hoc q̃rtũ Hannibalis: quo in Italia premebat
& tamen fortis in alterutrum deſpatio in meliora ꝓfecit. Nam in his oĩbus
deſpando pugnarũt. pugnando uicerũt. Ex quo euidẽter oſtendit nec tpa
tunc fuiſſe traq̃lliora ociis: ſ; hoĩes miſeriis fortiores. Anno ab urbe cõ
dita. d. xliii. claudi⁹ Marcell⁹ ſyracuſas opulẽtiſſimã urbẽ ſiciliæ ſecũda
oppugnatiõe ui cepit: quã cũ iã pridẽ obſediſſ; archimedis ſyracuſani

ciuis admirabili ingenio præditi machinis repulſus expugnare non po
tuit.

Hannibal uſque ad Anienē flumē deuenit tertio lapide ab urbe Roma.

Ecimo anno poſtq̄ Hannibal ĩ Italiā uenerat Gneo Fuluio &
Publio Sulpitio cōſulibꝰ Hannibal de Campania mouit exer
citū. & cū ingenti clade oīuꝫ p Sidicinū Sinueſſanūqꝫ agꝝ uia
Latina ꝓfectus ad Anienē fluuiū tribꝰ milibꝰ ab urbe cōſedit incredibi
li totius ciuitatis metu cuꝫ ſenatu populoqꝫ diuerſis curis trepido ma
tronæ quoque amētes pauore ꝑ ꝓpugnacula currerent: & cōuehere in
muros ſaxa: primæque ꝓ muris pugnare geſtirēt. Ipſe aūt cū expeditis
eqtibus uſque ad portam Collinā infeſtus acceſſit. deinde oēs copias in
aciē direxit. Sed & conſules Fuluiꝰ & Publius nō detrectauere pugnam
At ubi expoſitæ utrinqꝫ acies cōſtiterūt: in cōſpectu Romæ premiū ui
ctoriæ futuræ tantꝰ ſubito ſe imber e nubibꝰ grādine miſtus effudit ut
turbata agmina uix armis retētis in ſua ſe caſtra colligerēt. Deinde cuꝫ
ſerenitate reddita in cāpū copiæ atque ĩ aciē rediiſſent: rurſū uiolētior
fuſa tēpeſtas maiore metu mortaliū audaciā coercuit. territoſqꝫ exerci
tus in tētoria refugere coegit. Tūc cōuerſus in religionē Hānibal dixiſ
ſe fert: potiundæ ſibi Romæ mō uoluntatē non dari: mō ptātē. Reſpon
deant nūc mihi obtrectatores ueri dei hoc loco: Hannibali a capeſſenda
ſubruendaque Roma utꝝ romana reſtitit fortitudo: an dīna miſeratio
an forſitan conſeruati iſti dedignantur fateri: qđ Hannibal & uictor ex
timuit: & cedens ꝓbauit? At: ſi iſtā dīnā tutelam ꝑ pluuiam de cœlo ue
niſſe manifeſtū eſt: ipſam aūt pluuiā opportunis & neceſſariis tꝑibꝰ nō
niſi ꝑ chriſtū: q ē uerꝰ deus miſtrari: & ab huiuſmōi hōibus ſatis certo
ſciri: nec negari poſſe exiſtimo. maxīe nūc: quando ad documentū potē
tiæ eius cū ſiccitate turbante pluuiam poſcere aſſidue contingit: & alter
nis uicibꝰ nūc gētiles: nūc xpiani rogant: nec unq̄ etiā ipſis teſtibꝰ factū
eſt: ut optati imbres ſuꝑueniant: niſi ĩ die: quo rogari chriſtū & xpianis
rogare ꝑmittitur: ꝓculdubio conſtat: urbē Romam ꝑ hunc eūdē uerū
deū: q eſt chriſtus Ieſus ordinanteꝫ ſm̄ placitū ineffabilis iudicii ſui: &
tunc affuturæ fidei credulitatem ſeruatam fuiſſe: & nunc ꝓ parte ſui in
credulam caſtigatam. At uero in Hiſpania ambo Scipiōes a fratre Haſ
drubalis ĩterfecti ſūt. In Cāpania Capua capta eſt a Quinto Fuluio ꝓ
conſule. principes aūt Campanoꝝ ueneno mortē ſibi cōſciuerūt. Senatū
oēm Capuæ & ꝓhibēte ſenatu romano Fuluiꝰ ſupplicio necauit. Inter
fectis in Hiſpania Scipionibꝰ cū oībus incuſſo pauore cūtantibꝰ Scipio
ſe admodum adoleſcens ultro obtuliſſet: & pudenda penuria eēt ærarii

Claudio Marcello & Valerio Leuino auctorib⁹:q tūc conſules erant: aurꝶ argentūque ſignatū ad queſtores palam oēs ſenatores in publicuȝ contulerūt ita:ut nihil præter anulos ſingulos bullaſqȝ ſibi ac filiis: & deinde filiabus uxoribuſqȝ ſingulas tantū auri uncias: & argēti nō amplius q̄ ſingulas libras relinquerent.

quid romam deule[…] ad erariū

Scipio in Hiſpania imperiū ꝓconſulare ſortitus ē.

Cipio annos natus.xxiiii.imperiū ī Hiſpania procōſulare ſortitus ultionē patris præcipue & patrui aīo intendens Pyreniū trangreſſus prīo impetu Carthaginē nouā cepit :ubi ſtipēdia maxima præſidia ualida copiæ auri argētique magnæ Pœnoꝶ habebantur:ibi etiaȝ Magonē fratrē Hannibalis captū cum cæteris Romam miſit.Leuin⁹ cōſul ex Macedonia rediēs Acrigētum urbem Siciliæ expugnauit.ibique Hannonem Aphroꝶ ducē cepit.xl.ciuitates ī deditionē accepit.xxvi.expugnauit. Hannibal ī Italia Gneum Fuluium procōſulem præterea tribunos.xi.& vi.M.militum īterfecit. Marcell⁹ cōſul cū hannibale triduum continuum dimicauit.Primo die pari pugna diſceſſum eſt.ſequēti uictus cōſul.tertio die uictor octo.M. hoſtium īterfecit.ipſumqȝ Hannibalē cuȝ reliquis fugere ī caſtra cōpulit.Fabius conſul Maxim⁹ Tarentum. quæ a romanis deſciuerat: iteꝶ expugnauit.& cepit.Ibique ingentes copias Hannibalis cuȝ ipſo duce eius Carthalone deleuit.xxx.M. hominuȝ captiuoꝶ uēdidit.precia in fiſcum retulit.Sequēti anno ī Italia Claudius Marcell⁹ cōſul ab Hannibale cum exercitu occiſus eſt.Scipio in Hiſpania Pœnoꝶ duceȝ Haſdrubalem uicit.& caſtris exuit. Præterea.lxxx. ciuitates aut deditiōe:aut bello ī poteſtatē redegit.Aphris ſub corona uenditis ſine precio dimiſit Hiſpanos.Hannibal utꝶqȝ cōſulem Marcelluȝ & Criſpinum inſidiis circunuētos īterfecit. Claudio Nerone & marco Liuio ſalinatore cōſulib⁹ cuȝ Haſdrubal Hannibalis frater ab Hiſpaniis ꝑ Gallias ad Italiam ueniret:iuſſuſque a Carthaginēſibus ut fratri cuȝ copiis iungeret: magna ſecum auxilia Hiſpanoꝶ Gallorumque deduceret cuȝ maturato aduentu deſcēdiſſe iam ex alpib⁹ conſulibus ꝑditus fuiſſet: ab exercitu romano ignorante Hannibale præuentus cum omni exercitu ſuo īterfectus eſt. Diu quidem incert⁹belli euent⁹ fuit:elephantis maxime Romanā īfeſtantib⁹ aciem:qui a militibus romanis occiſi ſunt:quos a uolitando uelites uocant: quod genus militiæ paulo ante fuerat repertum: ut lecti agilitate iuuenes cuȝ armis ſuis poſt terga eqtum ſederēt: & mox cuȝ ad hoſtem uētum eſſet:eqs deſilirent:& cōtinuo pedites ipſi ex alia parte equitibus per quos aduecti fuerant: dimicantibus hoſtem perturbarent. Ab his

ergo uelitib⁹ elephāti retroacti cum regi iā a ſuis nō poſſent fabrili ſcal-pro intra aures adacto necabanť: Id gen⁹ occidēdæ cū opus eſſet: belluæ idē dux Haſdrubal ꝑtimus īuenerat. Fuit hoc plælio pœnis Metaurus flumen ubi Haſdrubal eſt uict⁹ quaſi Thraſumenus lacus. & Ceſſana Piceni ciuitas ut uicus ille Cānenſis. Nam. lviii: M. de exercitu Haſdrubalis ibi occiſa ſūt. capta ſunt. v. M. cccc. Quatuor. M. ciuiū Romanoꝝ īter eos repta atq; ꝛuocata ſūt: qđ uictorib⁹ cōſulibus ſolatio fuit. Naꝫ & ab exercitu eoꝝ: viii. M. ceciderunt. Hanibali caput fatris ſui Haſdrubalis ante caſtra ꝓiectū eſt: Quo uiſo & ſimul clade Pœnoꝝ cognita: anno tertio. x. quā ī Italiam uenerat: refugit in Brutios. Poſt hæc anno cōtinuo īter Hānibalē & Romanos quies a tumultu belloꝝ īterceſſiſſe uiſa eſt: qa īquietudo morboꝝ ī caſtris erat. & grauiſſima peſtilētia utiq; exercitus angebanť. Interea Scipio uniuerſa Hiſpaīa a Pireneo uſq; ad oceanum ī ꝓuintiam redacta: Romā uenit. Cōſul cum Lycinio Craſſo creatus in Aphricā tranſiit. Hannonē Hamilcharis filiū ducem Pœnorum īterfecit exercitūque eius partim cæde. partim captiuitate diſꝑdit Nā. xl. M. Pœnoꝝ eo prælio occidit. Semproni⁹ cōſul cum Hānibale cōgreſſus & uict⁹ Romaꝫ refugit. Scipio ī Aphrica aggreſſus hyberna Pœnoꝝ atque alia Numidaꝝ: quæ utraq; haud ꝓcul ab Vtica erant: nocte concubia fecit īcēdi. Pœni trepidi cū caſu accidiſſe ignē putarēt: īermes ad extinguendū cōcurrerunt. quare facile ab armatis ſuperati ſunt uel oppreſſi. In utriſque caſtris. xl. M. hominū igni ferroque conſūpta ſūt capta. v. M. duces ipſi miſerabiliter āmbuſti ægre effugerunt. Haſdrubal imperator Carthaginem profugus uenit. Itaque Syphæ & Haſdrubal mox plurimū reparauere exercitum. atque iteꝝ cum Scipione cōgreſſi ſunt. uictique fugerunt. Sciphacem fugientem Lælius & Maſaniſſa ceperūt. Cætera multitudo Cyrtham confugit: quā Maniſſa oppugnatam in deditionem recepit. Syphacem ad Scipionē catenis uinctū deduxit: quem Scipio cum īgentibus ſpoliis plurimiſque captiuis Romam perducendum Lælio tradidit.

Hannibal reuerſus ē: ut feſſis Carthaginenſibus ſubueniret.

Annibal in Aphricaꝫ redire iuſſus: ut feſſis Carthaginēſibus ſubueniret: flens reliqt Italiā: oībus Italici generis militib⁹ qui ſequi nollēt īterfectis: cui cū ad Aphricanū litus ꝓpinquanti iuſſus eſſet qdam de nauticis aſcēdere in arborē nauis atq; inde ſpeculari: quaꝫ regionē teneret: ſepulchrū dirutū ſe ꝓſpexiſſe reſpōdit. Abominatus dictū Hannibal deflexo curſu ad Leptim oppidum copias ex

poſuit:ubi cõtinuo refecta multitudine Carthaginẽ uenit. deinde Scipionis colloquiũ petiit. Ibi cũ diu ſe attoniti mutua admiratõe duo clariſſimi duces ſuſpexiſſent: infecto pacis negocio prælium conſertũ eſt: quod diu magnis ducũ artibꝰ diſpoſitũ: magnis copiarũ molibꝰ geſtũ magnis militũ uiribꝰ cõſũmatum Romanis uictoriã cõtulit. Octoginta elephanti: ibi uel capti uel occiſi ſũt. Carthaginẽſiũ ĩterfecta ſũt. xx. M d. Hannibal oĩa & ante præliũ & ĩ prælio expertꝰ cum paucis: hoc ẽ uix iiii. eqtibus ĩter tumultũ elapſus Andrumetũ cõfugit. poſtea Carthaginẽ poſt. xxx. & ſex annos quam ĩde paruꝰ cum patre exierat: uenit Cõſultantiq; ſenatui nullam eſſe ſpem reſiduam: niſi ĩ petenda pace pſuaſit. Gaio Cornelio Lentulo Publio Aelio Peto cõſulibus Carthaginenſibꝰ pax per ſcipionẽ uolũtate ſenatus populique cõceſſa eſt. Naues tamẽ plus quam. d. ĩ altũ ꝓductæ in cõſpectu ciuitatis incẽſæ ſunt. ſcipio iam tũc cognomento Aphricanꝰ triumphans urbẽ nigreſſus eſt: quem Terẽtius qui poſtea comicus ex nobiliſſimis Carthaginenſibꝰ captiuis pilleatus: quod ĩdultæ & libertatis inſigne fuit: triũphantẽ poſt currũ ſecutus eſt.

Secundum Punicum bellum finitum eſt & macedonicum ſucceſſit.

Nno ab urbe condita: d. xlvi. bellum Punicum ſecundum finitum eſt: quod geſtum ẽ annis. xvii: cui Macedonicum cõtinuo ſucceſſit: quod Quĩtꝰ Flaminius cõſul ſortitus poſt multa & grauiſſima prælia: qbus Macedones uicti ſunt: pacẽ Philippo dedit. Deinde cum lacedæmoniis pugnauit: uicto Nabide duce ipſorum nobiliſſimos obſides Demetrium Philippi filium & Armenem Nabidis filium ante currum duxit. Romani captiui: qui ſub Hãnibale per Græciam captiui uenditi fuerãt: uniuerſi recepti capitibꝰ raſis ob deterſam ſeruitutem: currum triumphantis ſecuti ſunt. Eodem tempore Inſubres Boii atque Ceomanni contractis in unum uiribus. Hamilchare Pœnorum duce qui in Italia remanſerat Cremonam Placentiamq; uaſtantes difficillimo bello a Lucio Fuluio prætore ſuperati ſunt. Poſtea Flaminius procõſul Philippum regem & cu; eo Thracas Macedonas Illyrios multaſque præterea gentes: quæ ĩ auxilium eiꝰ uenerãt: bello ſubegit. Victi Macedones caſtra amiſerũt. viii. M. hoſtiũ eo die cæſa. v. M. capta Polybiꝰ ſcribit Valerius dicit. xl. M. trucidata Claudius uero. xxxii. M. ĩterfecta commemorat. ſed hæc uarietas ſcriptoꝝ utiq; fallacia ẽ. Fallaciæ aute; cauſa ꝓfecto adulatio eſt du; uictoris laudes accumulare uirtute; q; p̃riæ extollere uel præſentibus uel poſteris ſtudent. Alioqn ĩqſitꝰ nõ fuiſſ; numerus nec q̃liſcunq; fuiſſet expreſſus qđ ſi glorioſu; eſt duci

& patriæ plurimos hoſtiũ peremiſſe quanto magis lætum patriæ ē du
ci beatũ poteſt uideri ſuoꝝ uel nullos uel pauciſſimos ꝑdidiſſe Ita luci
diſſime patet quod ſimili impudentia mentiendi qua occiſoꝝ hoſtium
numerꝰ dicit᷑ ſociorũ quoque amiſſoꝝ damna minuunt᷑:uel etiã omīo
reticētur. Igitur Sempronius Tuditanus ī Hiſpania citeriore bello op
preſſus cũ omni exercitu Romano interfectꝰ ē. Conſul Marcellus ī He
truria a Boiis oppreſſus magnã partē exercitus ꝑdidit:cui poſtea Euri
us cōſul alter auxilio acceſſit. atque ita uniuerſam Boioꝝ gentem igni
ferroque uaſtātes ꝓpemodũ uſq; ad nihilũ deleuerũt. Lucio Valerio
Flacco Porcio Marco Catone cōſulibꝰ Anthiochus rex Syriæ bellũ cō
tra populum Romanũ inſtruens ī Europã tranſiit ex Aſia. Tũc etiam
Hãnibal propter excitãdi belli rumores:qui de eo apud Romanos fere-
bant᷑ exhiberi Romæ a ſenatu iuſſus clam ex Aphrica ꝓfectꝰ ad Antio
chum migrauit quem cũ apud Epheſum īueniſſet mox cuntantē ī bel
lũ impulit. Tũc etiam lex quæ ab Oppio tribuno plebis lata fuerat:ne
qua mulier plus quã; ſemunciam auri haberet:neue uerſicolori ueſti-
mēto:nec uehiculo per urbē uteret᷑: poſt xx. ãnos abrogata eſt. Publio
Scipione Aphricano iteꝝ & Tito Sempronio Longo cōſulibus apud
Mediolanũ. x. M. Galloꝝ cæſa. ſequenti aũt prælio. xi. milia Gallorum
Romanoꝝ uero. v. M. occiſa ſunt. Publius Digitiꝰ prætor ī Hiſpania ci
teriore pene oēm amiſit exercitũ. Marcus Fuluiꝰ prætor Celtiberos cũ
ꝓximis gentibꝰ uicit. regēque eoꝝ cepit. Minutius a Liguribus ī extre
mum ꝑiculi adductus & inſidiis hoſtiũ circũuentus uix Numidarum
equitũ induſtria liberatus ē. Scipio Aphricanus inter cæteros legatꝰ ad
Antiochũ miſſus etiã cum Hannibale colloquiũ familiare habuit. ſed
infecto pacis negocio ab Antiocho diſceſſit. In utraque Hiſpania ꝑ Fla
miniũ Fuluiũque prætores bella multũ horrida cruentaque utriuſq;
populi geſta ſunt. Porro Publio Cornelio Scipione & Marco Acilio
Glabrione conſulibus Antiochus q̄uis thermopylas occupaſſet:quaꝝ
munimine tutior ꝓpter dubios belli euētus fieret:tamen cōmiſſo bello
a conſule Glabrione ſupatus uix cum paucis fugit e prælio. Epheſũq;
ꝑuenit. Is habuiſſe fert᷑ armatoꝝ. lx. M. ex q̄bus. xl. M. cæſa:capta aute;
plus quam. v. M. referuntur fuiſſe. Alter conſul Scipio cũ Boioꝝ gēte
conflixit. in quo prælio. xx. M. hoſtiũ interfecit. Sequenti anno Scipio
Aphricanus habens in auxilio Eumenen Attali filiũ aduerſus Hanni
balē:qui tũc Antiochi claſſi præerat:bellũ nauale geſſit. Antiochus ui
cto Hannibale & in fugã acto:ſimulque oī exercitu amiſſo pacem roga
uit. filiũque Aphricani:quē utꝝ explorātem: an ī prælio cepiſſet:īcertũ

eſt:ultro remiſit. In Hiſpania ulteriore Lucius Aemiliꝰ ꝓconſul a Luſitanis cũ uniuerſo exercitu cæſus interiit. Lucius Cebiꝰ in Hiſpaniã ꝓficiſcens a Liguribꝰ circũuentus cũ uniuerſo exercitu occiſus ẽ. ũde nec nunciũ quidẽ ſupfuiſſe conſtat: ut intentionẽ ipſam Romæ Maſſilienſes nũciare curauerint. Cõſul Fuluius de Græcia ĩ Gallogræciam: quæ nũc eſt Galatia tranſuectus ad Olympũ montẽ ꝑuenit: ad quẽ uniuerſi Gallogræci cũ coniugibꝰ & liberis cõfugerant. ibique acerbiſſimũ bellũ geſſit. Nanque de ſupioribus locis ſagittis & ſaxis grãdibꝰ cæteriſqꝫ telis Romani grauiter contriti tandẽ uſqꝫ ad congreſſũ hoſtiũ ꝓrupũt xl. M. Gallogræcoꝝ eo prælio interfecta referunt. Martiꝰ conſul aduerſus Ligures ꝓfectus: ſupatuſque. iiii. M. militũ amiſit. & niſi uictus refugiſſet celeriter in caſtra: eandẽ internitõis cladẽ: quã Bebius dudũ ab eiſdẽ hoſtibus accepat: ptuliſſet. Marco Claudio Marcello Quinto Fabio Labeone conſulibꝰ Philippus rex ꝗ legatos populi romani ĩterfecerat: ꝓpter Demetrii filii ſui: quẽ legatũ miſerat: uerecũdiſſimas preces: ueniã meruit. eundẽque continuo uelut Romanis amicũ ſuique proditorem: fratre quoque ipſiꝰ ad parricidiũ fratris miſtro: nihil de utroqꝫ miſeꝝ mali ſuſpicantẽ: ueneno necauit. Eodẽ anno Scipio Aphricanus ab ingrata ſibi urbe diu exulans apud Linterniũ oppidũ morbo periit. Iiſdẽ etiam diebꝰ Hannibal apud Pruſiam Bithyniæ regẽ cũ a romanis repoſceret: ueneno ſeſe necauit. Philopomenes dux Achiuoꝝ a Meſaniis captus occiſus ẽ in Sicilia. Tũc Vulcani inſula: quæ ante non fuerat: repente mari edita cũ miraculo oĩum uſque ad nũc manet. Quintꝰ Fuluius Flaccus prætor in citeriore Hiſpania maxĩo prælio. xxiii. M. hominũ fudit: quatuor milia cepit. Tiberiꝰ Sempronius Gracchus in Hiſpania ulteriore. c. l. oppida uacuata quaſſataqꝫ bellis ad deditionẽ coegit. Eadẽ tẽpeſtate & Lucius Poſthumius in citeriore Hiſpania. xl. M. hoſtiũ bello ĩterfecit. Gracchus prætor ibideꝫ iteꝝ. cc. oppida expugnauit. & cepit. Lepido & Mutio cõſulibꝰ Baſternaꝝ gens ferociſſima auctore Perſa Philippi filio: prædaꝝ ſpe ſolicitato: & tranſeundi Iſtri flumĩs facultate: ſine ulla pugna uel aliquo hoſte deleta eſt. Nã tũc forte Danubius: ꝗ & Iſter craſſa glatie ſupſtratus pedeſtrẽ facile tranſitũ patiebat. Itaque cum ĩprouide toto & maximo ſimul agmine inæſtimabilis hominum: uel equoꝝ multitudo tranſiret: enormitate ponderis & cõcuſſione gradientium cõcrepãs gelu & glatialis cruſta diſſiluit uniuerſũqꝫ agmen: quod diu ſuſtinuerat mediis gurgitibꝰ uicta tandem & cõminuta deſtituit. atque eadem rurſus fragmentis ĩpedientibus ſupducta ſubmerſit. Pauci ex oĩ populo ꝑ utrãque ripã uix cõciſis euaſere uiſceribꝰ.

Publio Lycinio Craſſo & Gaio Caſſio Longino cõſulibus Macedõicũ bellũ geſtũ ẽ:merito inter maxĩa bella referendũ. Nã in auxilio Romanoꝝ tota primũ Italia deĩde Ptolemæus rex Aegypti & Ariarates Cappadociæ:Eumenes Aſiæ & Maſaniſſa Numidiæ fuerũt. Perſen & Macedonas ſecuti ſunt. Thraces cũ rege Cothe.& uniuerſi cũ rege Genitio Illyrii. Itaque aduenienti Craſſo conſuli Perſes occurrit. cõmiſſoque prælio miſerabiliter uicti fugere Romani. Sequenti pugna pene pari clade partis utriuſq; in Hyberna diſceſſũ ẽ. Deĩde Perſes ꝓfligato multis præliis exercitu Romano in Illyriũ trãſgreſſus Sulcanũ oppidũ defenſum præſidiis romanis pugnando cepit:ubi magnam Romanoꝝ præſidioꝝ multitudinẽ partim occidit:ptim ſub corona uẽdidit:parti ſecũ ĩ Macedoniam duxit. Poſtea cũ eo Lucius Aemiliꝰ Paulus cõſul dimicauit.& uicit. Nã.xx.M.peditũ in eo prælio interfecit. Rex cũ eqtatu ſubterfugit.ſed cõtinuo captus atq; in triũpho cũ filiis ante currũ actꝰ poſt apud Albã in cuſtodia defecit. Filius eius iunior fabricã ærariã ob tolerandam inopiam Romæ didicit.ibique conſũptus ẽ. Plurima præterea & ſatis diuerſis ꝓuentibꝰ bella multaꝝ ubiq; gentiũ geſta ſũt: quæ breuitatis cauſa prætermiſi.

Bella in Hiſpania geſta.

Nno ab urbe condita.dc. Lucio Lycinio Lucullo & Aulo Poſthumio Albino conſulibus:cũ oẽs Romanos ingens Celtiberoꝝ metꝰ ĩuaſiſſet:& ex oĩbꝰ nõ eẽt:q ire in Hiſpaniã uel miles uel legatꝰ auderet:Publiꝰ Scipio:q poſtea Aphricanꝰ ẽ dictus:ultro ſeſe militatuꝝ in Hiſpaniam obtulit:cũ tamen in Macedoniã ſorte iã deputatus eẽt. Itaque ꝓfectus in Hiſpaniã magnas ſtrages gẽtiũ dedit.ſæpiꝰ etiã tam militis q̃ ducis uſus officio. Nĩ & barbaꝝ ꝓuccantẽ ſingulariter cõgreſſus occidit. Sergiꝰ autẽ Galba prætor a Luſitanis magno prælio uictus ẽ. uniuerſoq; exercitu amiſſo ipſe cũ paucis uix elapſus euaſit. Eodẽ tpe cenſores theatꝝ lapideũ in urbe cõſtrui cenſuerunt:quod ne tũc fieret:Scipio Naſica grauiſſima oꝛone obſtitit: dicens inimiciſſimũ hoc fore bellatori populo:ad nutriendã deſidiã laſciuiamq; cõmẽtum. Adeoque mouit ſenatũ:ut nõ ſolũ uẽdi oĩa theatro cõparata iuſſerit:ſed etiã ſubſelia ludis poni ꝓhibuerit. Quã ob rem intelligãt nr̃i q bus qcquid extra oblectamentũ libidinis occurrit:offenſio ẽ ꝓpter hoc quod ſe infirmiores eẽ hoſtibus ſuis ipſi ſentiũt. & fateãt theatra accuſanda non tpa.nec blaſphemandũ deũ uetũ ſolũ:q uſque nũc ea prohibet:ſed abominandos deos:uel dæmones ſuos q iſta petiuerũt: ꝓfundo

ſiqdem ſatis malignitatis ſuæ argumento tale ſacrificiū flagitātes:quo
non magis fuſo cruore,pecudū q̄ ꝓfligata uirtute hominū paſcerētur
Nā utique tunc nec hoſtes:nec fames:nec morbi:nec ꝓdigia deerant:im
mo tūc plurima erant.ſed theatra nō erant:in qbus quod incredibile di
ctu ē:ad aram luxuriæ uirtutū uictimæ trucidanť. Carthaginēſib⁹ ali-
quando uiſū ē hoīes īmolare.ſed male præſūpta pſuaſio breui præter-
miſſa ē.A Romanis uero exactū eſt:ut ſemet ipſos pditioni īpenderent
Factū eſſe ſic fateť:& clamant:ut fiat:q ꝓ mactanda gregis ſui pecude
fortaſſe offenderenť:& ꝓ interficienda cordis ſui uirtute lætanť. Quin
potius Naſicæ erubeſcāt:qui xpīanis exprobandū putant. & non nobis
de hoſtibus quos ſp habuerūt.ſed illi de theatro:quod haberi ꝓhibue
rat:conqueranť.Igitur in Hiſpania Sergius Galba prætor Luſitanos ci
tra Tagū flumen habitantes cū uolūtarios in deditionē recepiſſet: per
ſcelus interfecit. Simulans ēnī de cōmodis eoꝝ ſe actuꝝ fore: a circūpo
ſitis militibus cūctos inermes incautoſq; ꝓſtrauit: quæ res poſtea uni-
uerſæ Hiſpaniæ ꝓpter Romanoꝝ pfidiam cauſa maximi tumult⁹ fuit

Iteꝝ bellū terribile ortū eſt in Hiſpania.

Nno ab urbe cōdita.dc.ii.Lucio Cenſorino & Marco Manlio
conſulibus tertiū Punicū bellū exortū ē.Igiť cū ſenatus delē-
dam Carthaginem cenſuiſſet:ꝓfecti in Aphricam conſules &
Scipio tunc tribun⁹ militū ꝓpe Vticam maioris Aphricani caſtra tenu
erūt.Ibi Carthaginenſibus euocatis iuſſiſq; ut arma & naues traderēt
nec moratis tanta uis armatoru; repente tradita eſt:ut facile tota ex his
Aphrica potuiſſet armari.Sed Carthaginenſes poſtq̄ arma tradiderūt
& relicta urbe ſecedere ꝓcul a mari.x.M.paſſuū iuſſi ſunt:dolorem ad
deſperationem contulerunt:aut defenſuri ciuitatem: aut cum ipſa per
ipſam ſepeliendi.duceſque ſibi duos creauerūt Hadrubales. armaque
primum facere aggreſſi æris ferrique īopiā auri & argenti metallis ſup
pleuerunt.conſules oppugnare Carthaginem ſtatuunt: cui⁹ ſit⁹ hui⁹-
modi fuiſſe diciť. Viginti duo milia paſſuū muro āplexa tota mari pe-
ne cingebať abſque faucibus:quæ.iii.M.paſſuum apiebanť. Is loc⁹ mu
rum.xxx.pedes latum habuit ſaxo quadrato in altitudine cubitoꝝ.xl.
Arx:cui Byrſæ nomen erat:paulo amplius quam.ii.M.paſſuū tenebat
Ex una pte mur⁹ cōis erat urbis & Byrſæ:īminens mari : quod mari ſta
gnum uocabant:quoniam obiectu ꝓtentæ linguæ tranquillatur. Con
ſules igiť q̄uis aliquantā muri partem quaſſatam machinis diruiſſent:

tamen a Carthaginenſibus uicti ac repulſi ſunt: quos fugientes Scipio repulſo intra muros hoſte defendit. Cenſorinus in urbẽ rediit. Manli⁹ omiſſa Carthagine ad Haſdrubalem arma conuertit. Scipio maſaniſſa mortuo inter maſaniſſæ filios tres Numidiæ regnum diuiſit: quo circa Carthaginẽ reuerſo Manlius Tezagam urbẽ expugnauit atq; diripuit. Duodecim. M. ibi Aphrorũ cæſa: ſex. M. capta ſunt. Haſdrubal Pœnoꝝ ĩperator Maſaniſſæ nepos ſubſelioꝝ fragmẽtis in curia a ſuis propter ſuſpitionẽ ꝓditionis occiſus eſt. Iuuencius prætor in Macedonia aduerſus Pſeudophilippũ congreſſus cũ maxima clade totius romani exercitus interfectus eſt.

Tertium bellum Punicum actum eſt.

Nno ab urbe condita. dc. vi. ideſt anno. l. poſt bellũ Punicu; ſecundũ Gneo Cornelio & Lentulo Lucio Mũmio conſulibus Publius Scipio ſupioris anni conſul delere Carthaginẽ ſuprema ſorte molitus Cothonẽ ingredit: ubi dũ ſex cõtinuis dieb⁹ ac noctibus pugnatur: ultima Carthaginenſes deſpatio traxit ad deditionẽ: petentes: ut quos belli clades reliquos fecit: ſaltem ſeruire liceat. Primum agmen mulieꝝ ſatis miſerabile. poſt uiroꝝ magis deforme deſcẽdit. nã fuiſſe mulieꝝ. xxv. M. uiroꝝ. xxx. M. memoriæ traditum eſt. Rex Haſdrubal ſe ultro dedit. Tranſfugæ: qui Aeſculapii templũ occupauerãt uoluntario præcipitio dati igne conſumpti ſunt Vxor Haſdrubalis ſe duoſque filios ſecũ uirili dolore & furore fœmineo ĩ mediu; iecit ĩcendiũ: eundẽ nũc mortis exitũ faciens nouiſſima regina Carthaginis: quẽ quondam prima feciſſet. Ipſa aũt ciuitas decẽ & ſeptẽ diebus continuis arſit. miſerũque ſpectaculũ de uarietate conditiõis humanæ uictorib⁹ ſuis præbuit. Diruta eſt aũt Carthago oĩ mirabili lapide in puluerẽ cõminuto. dcc. poſt anno quo condita erat. Multitudo oĩs captiuoru; exceptis paucis principibus uenũdata eſt. Ita. iiii. poſtq̃ cœptũ fuit anno: bellum Punicum tertiũ terminatũ eſt. Sed mihi quãlibet ſtudioſe quærenti: ueꝝ tamen hoĩ tardioris ingenii nuſquam oĩo cauſa belli Punici tertii: quam ĩtantũ Carthago accenderit: ut iuſte euerti decerneret: eluxit. Illudque me uel maxime mouet: quod ſi ita: ut in ſupioribus bellis euidens in aſſurgentem cã & dolor accendebat: conſultatõe nõ op⁹ erat. At uero cũ alii Romanoꝝ ꝓpter ꝑpetuã Romæ ſecuritatẽ delendã eſſe decernerent. alii uero propter perpetuam Romanæ uirtutis curã: qua; ſibi ſp ex ſuſpitione æmulæ urbis ĩpenderent: ne uigor romanus bellis ſemper exercitus in languidam ſegniciem ſecuritate atq; ocio ſolueret

incolumē Carthaginē ſtatūi ſūo permittendam eſſe cenſerent:cauſam non ex iniuria laceſſentiū Carthaginenſium:ſed ex inconſtantia torpe ſcentiū Romanoꝝ ortam inuenio:Quod cum ita ſit:cur chriſtianis tpibus imputant.hebetationē ac rubiginem ſuam:qua foris craſſi:intˀexeſi ſunt:qui porro ante.dc.fere annos:ſicut ſui timētes prudenteſq̨ prædixerant:cotam illam ſplendoris & acuminis ſui Carthaginem pdidert Itaque finem uolumini faciā: ne forſitā collidēdo uehementiˀ diſcuſſa ad tempus rubigine:ubi neceſſariū acumen elicere non poſſum:ſupuacūam aſperitatē inueniam:q̄q̄ obuiantem aſperitatem nequaquā expaueſcerem:ſi interioris ſpem acuminis inuenirem.

PAVLI OROSII IN QVINTVM HISTORIARVM LIBRVM PRAEFATIO.

Cio aliquantos poſt hæc deinceps pmoueri poſſe quod uictoriæ Romanæ multaꝝ gētium & ciuitatū ſtrage crebreſcūt:q̄q̄ ſi diligenter appendāt: plˀ damni inuenient accidiſſe:q̄ cōmodi. Neque enim parui pendenda ſunt tot bella ſeruilia: ſocialia: ciuilia fugitiuoꝝ:nulloꝝ utiq̨ fructuū & magnaꝝ tamen miſeriaꝝ.Sed cōniueo:ut quēadmodu3 uoluēt:ita fuiſſe uideaꝰ:unde arbitror eſſe dicturos.Ecquid his tpibus beatius: qbˀ cōtinui triūphi:celebres uictoriæ:diuites prædæ:nobiles pōpæ magni ante currˀ reges & longo ordine uictæ gentes agebanꝰ:qbus breuiter reſpondebiꝰ:& ipſos de tpibus ſolere cauſari: & nos ꝑ eiſdē tpibˀ inſtituiſſe ſermonē:quæ tempora non uni tantū urbi attributa. ſ3 orbi uniuerſa conſtat eſſe coīa.Ecce q̄ feliciter Roma uincit: tam infeliciter quicq̄d extra Romam ē uinciꝰ.Quanti igiꝰ pēdēda eſt gutta hæc laborioſe felicitatis:cui aſcribiꝰ unius urbis beatitudo in tanta mole infelicitatis:per quam agiꝰ totiˀ orbis euerſio:Aut ſi ideo felicia putanꝰ:quia uniˀ ciuitatis opes auctæ ſunt.cur non potiˀ infeliciſſima iudicenꝰ qbus miſerabili uaſtatione multaꝝ ac bene inſtitutaꝝ gentiū potētiſſima regna ceciderūt:An forte aliud tūc Carthagini uidebatur.cū poſt annos c.xx.qbus modo belloꝝ clades:modo pacis conditōes perhorreſcēs nūc rebelli intentione:nūc ſupplicitet bellis pacem:nūc pace mutabat bella: nouiſſimeque miſeris ciuibus paſſim ſe in ignem ultima deſpatione iacientibus unus rogus tota ciuitas fuit:cui etiā nūc ſitu paruæ mœnibˀ deſtitutæ pars miſeriaꝝ eſt audire:quid fuerit.Edat Hiſpania ſentētiā

ſuam:cum per annos.cc.ubique agros ſuos ſanguine ſuo rigabat: ĩpor tunũque hoſtem ultro hoſtiatim inquietantẽ nec repellerẽ poterat nec ſuſtinere:cum ſe quique diuerſis urbibus ac locis fracti cæde bellorum: ob ſidionũ fame exinaniti:interfectis cõiugibus: ac liberis ſuis ob remedia miſeriarum cõcurſu miſero ac mutua cæde iugulabant. Quid tũc de ſuis tẽporibus ſentiebat: ipſa poſtremo dicat Italia: cur per annos.cccc. Romanis utique ſuis contradixit.obſtitit.repugnauit:ſi eorum felicitas ſua ĩ felicitas non erat:Romanoſque fieri rerum dominos bonis communib' nõ obſtabat.Non requiro de ĩnumeris diuerſarum gentiũ populis diu antea liberis tũc bello uictis:patria abductis:precio uenditis:ſeruitute diſperſis:quid tunc ſibi maluerint:quid de Romanis opinati ſint: qd de tẽporibus iudicarint.Omitto de regibus magnarum opũ:magnarum uiriuꝫ: magnæ gloriæ diu potentiſſimis:aliquando captis:ſeruiliter catenatis:ſub iugum miſſis:ante currũ actis:in carcere trucidatis:quorum tam ſtultum eſt exquirere ſententiam:quam durum non dolere miſeriam. Nos: nos inquam ipſos uitæque noſtræ electionem:cui acquiemus conſolamur Maiores noſtri bella geſſerunt.bellis fatigati pacem petẽtes tributa obtulerũt·Tributum precium pacis ẽ.Nos tributa pendimus:ne bella patiamur.ac per hoc in portũ ad quem illi tandem ꝓ euadendis malorum tempeſtatibus confugerunt.nos conſiſtim'.& manemus.Igitur nr̃a tp̃a uiderimus:utrum felicia.certe feliciora illis ducimus.quam : quod illi ultimo delegerũt:nos continue poſſidemus.Inquietudo.n. bellorum qua illi attriti ſũt:nobis ignota eſt.ĩ ocio aũt:quod illi poſt ĩperiũ Cæſaris natiuitatẽque chriſti tenuiter guſtauerũt:nos naſcimur.& ſeneſcim'. qđ illis erat debita penſio ſeruitutis:nobis eſt libera collatio defenſiõis.Tãtumque ĩtereſt inter præterita præſentiaque tp̃a:ut quod Roma ĩ uſũ luxuriæ ſuæ ferro extorquebat a uoſtris:nunc in uſum cõis rei publicæ conferat ipſa nobiſcũ. Aut ſi ab aliquo dicitur:tolerabiliores parentib' noſtris romanos hoſtes fuiſſe:quã nobis Gotos eſſe audiat & intelligat quanto aliter:quam circa ſe ipſum agitur:ſibi eſſe uideatur.Olim cum bella toto orbe feruebant:quæque ꝓuincia ſuis regibus:ſuis legibus:ſuiſque moribus utebatur:nec erat ſocietas affectionuꝫ:ubi diſſidebat diuerſitas poteſtatũ.Poſtremo ſolutas & barbaras gentes qs tandeꝫ ad ſocietatem adduceret:quas diuerſis ſacrorum ritibus inſtitutas etiã religio ſepabat? Si quis igitur tunc acerbitate malorum uictus patriam cuꝫ hoſte deſeruit:quem tandẽ ignotum locum ignotus adiit? quam gentẽ generaliter hoſtẽ hoſtis orauit? cui ſe congreſſu primo credidit: non ſocietate nominis ĩuitatus:non cõmuniõe iuris adductus: nõ religiõis unitate

ſecurus? An paꝝ exēpli dederūt Buſiris in Aegypto peregrinoꝝ infeli/ citer incurrentiū impiiſſimus īmolator? crudeliſſimaque circa aduenas Dianæ Tauricæ litatura. ſed magis crudelia ſacra Thraciæ cū Polyne ſtore ſuo uſque ad ꝓpinquos hoſpites ſcelerata. &:ne antiquitatibꝰ ui deat īmorari: teſtis eſt Roma de Pompeio interfecto. teſtis ē Aegyptus de interfecto Ptolemæo. Mihi aūt prima qualeſcūq; motus ꝑturbatōe fugienti: de cōfugiendi ſtatōe ſecuro ubique patria: ubiq; lex & religio mea eſt. nūc me Aphrica tā libenter excepit: quā cōfidenter acceſſi. Nūc me inquā iſta Aphrica pace ſimplici excepit ſinu ꝓprio iure cōi. de qua aliquando dictū & uere dictū ē. hoſpitio ꝓhibemur harenæ. bella cient. primaq; uetant cōſiſtere terra. Nūc ultro ad ſuſcipiēdos ſocios religio nis & pacis ſuæ beniuolū late gremium pādit: atq; ultro feſſos: quos fo ueat: īuitat.

Per fidē christianam ubique ſecuꝝ eſſe pegrinū.

Atitudo orientis: ſeptentrionis copioſitas: meridiana diffuſio magnaruȝ inſulaꝝ largiſſimæ tutiſſimæque ſedes mei iuris & noīs ſunt. quia ad christianos & Romanos Romanꝰ & xpianꝰ accedo. Nō timeo deos hoſpitis mei. nō timeo religionem eiꝰ nece mea. non habeo talem: quem ꝑtimeſcam locū: ubi & poſſeſſori liceat ꝑpetrarē quod uelit: & pegrino non liceat adhibere: quod cōuenit ubi ſit ius hoſ pitis: quod meū non ſit. Vnus deus: q tpibus: quibus ipſe īnoteſcere uo luit: hanc regni ſtatuit unitatē: ab oībus & diligiē & timetur. Eædem le ges quæ uni deo ſubiectæ ſūt: ubiq; dominanē. ubicūque ignotꝰ acceſſe ro: repentinam uim: tanq̄ deſtitutꝰ nō pertimeſco. Inter Romanos ut di xi: Romanus: inter christianos christianus: inter hoīes homo legibꝰ im ploro rem publicā: religione conſcientiā: cōmunione naturam. utor tem porarie oī terra quaſi patria: qa: quæ uera ē. & illa quam amo: patria: in terra penitus nō ē. Nihil perdidi: ubi nihil amaui: totumque habeo: qđ do. Quem diligo: mecum eſt. maxime: quia & apud oēs idē eſt: q me nō modo notū oībus ueꝝ & ꝓximū facit: nec egentem deſerit: qa ipſius eſt terra & plenitudo eius: ex qua oībus oīa iuſſit eſſe cōia. Hæc ſūt nr̄oruȝ tempoꝝ bona: quæ in totū uel in tranqllitate præſentiū: uel in ſpe futu roꝝ uel in præfugio cōi non habuere maiores. ac per hoc inceſſabilia bel la geſſerūt: qa mutandaꝝ ſediū coīone non libera pſiſtendo in ſedibꝰ ſu is aut infeliciter necati ſunt: aut turpiter ſeruierē. Quod clarius prom/ tiuſque ipſis ueteꝝ geſtis p ordinē explicatis aperieē. Anno ab urbe cō dita ſecenteſimo ſexto: hoc eſt eodem anno: quo & Carthago deleta eſt

Gneo Cornelio Lentulo & Lucio Mũmio conſulibus ruinã Carthagi nis euerſio Corĩthi ſubſecuta ẽ:quaꝝ potẽtiſſimaꝝ urbiũ paruo uni⁹ temporis interuallo per diuerſas mũdi partes miſerabile colluxit incen diũ. Nam cũ Metellus prætor Acheos Boetioſque duobus bellis hoc ẽ primo apud thermopylas:iteꝝ in Phoceis deuiciſſet quoꝝ priore bello occiſa eſſe.xx.M.ſecũdo.vii.M.cæſa Claudi⁹ hiſtoricus refert. Valeri⁹ Antias in Achaia pugnatũ eſſe.&.xx.M.Acheorũ cũ duce ſuo Dieuo cecidiſſe cõfirmat. Polybius uero Achiuus q̃uis tunc in Apbrica cũ Sci pione fuerit:tamẽ qa domeſticam cladem ignorare non potuit:ſemel in Achaia pugnatũ Critolao duce eſſerit. Dieuũ uero adducẽtẽ ex Arca dia milites ab eodẽ Metello prætore oppreſſum cũ exercitu docet. S3 de uarietate diſcordantiũ hiſtoricoꝝ aliquanta iam diximus: quorũ ſuffi ciat detecta hæc & male nota mendacioꝝ nota. quare paꝝ credendũ eſſe in cæteris euidenter oſtendũt:qui in his quoque quæ ipſi uiderunt di uerſi ſunt. Igitur poſt extincta totius Achaiæ præſidia:deſtitutatũ ur biũ euerſionẽ metello prætore meditãte cõſul Mũmius repentinus cũ paucis uenit in caſtra:q dimiſſo ſtatim metello Corinthũ ſine mora ex pugnauit:urbẽ toto tunc orbe longe oĩum opulentiſſimã:quippe quæ uelut officina oĩum artificũ atque artificioꝝ & emporiũ cõe Aſiæ atq3 Europæ per multa retro ſæcula fuit. Permiſſa crudeliter etia3 captiuis prædandi licentia ſic oĩa cædibus ignibuſq3 cõpleta ſũt: ut de muroru3 ãbitu quaſi e camĩo in unũ apicẽ coartatũ exũdaret incẽdiũ. Itaq3 plu rima parte populi ferro flãmiſque conſũpta reliqua ſub corona uendi ta ẽ. Vrbe incenſa muri fũditus diruti ſũt. Muralis lapis in puluerẽ re dactus. præda ingens erepta ẽ. Sane cũ ꝓpter multitudinẽ & uarietate3 ſtatuaꝝ ſimulachrorũque in illo ciuitatis incẽdio permiſta in unũ au ri argenti atque æris oĩa ſimul metalla fluxiſſent:nouũ gen⁹ metalli fa ctũ eſt: Vnde uſque in hodiernũ diẽ ſiue ex ipſo ſiue ex imitatiõe ei⁹ æs Corinthium:ſicut memoriæ traditũ ẽ:& Corinthia uaſa dicuntur.

æs corinthium

Iteꝝ bella grauia ſurrexiſſe in Hiſpania.

Iſdem conſulibus Viriatus in Hiſpania genere Luſitanus: hõ paſtoralis & latro primũ infeſtando uias:deinde uaſtando ꝓui cias:poſtremo exercit⁹ prætoꝝ & conſulũ Romanoꝝ uicendo fugando:ſubiiciẽdo maxĩo terrori Romanis oĩbus fuit. Siqdẽ Iberꝝ & Tagũ maxima & diuerſoꝝ locoꝝ flumina late tranſgrediẽti & ꝑuagã ti Gaius Vecili⁹ prætor occurrit:cõtinuo cæſo uſq3 ad internitionẽ pene oĩ exercitu ſuo uix ipſe prætor cum paucis fuga lapſus euaſit. Deinde

Gaiũ Plautiũ prætorẽ idem Viriatus præliis multis fractum fugauit. Poſt & Claudi⁹ Vnimanus cũ magno apparatu belli inſtructi cõtra Viriatum miſſus quaſi ꝓ aboléda ſupiore macula: turpiorẽ auxit ipſe ĩfamiã. Nam cõgreſſus cũ Viriato uniuerſas quas ſecũ deduxerat copias: maximaſq; uires Romani exercit⁹ amiſit. Viriatus trabeas: faſces: cæteraque inſignia Romana in mõtib⁹ ſuis trophæa præfixit. Eodẽ tpe.ccc. Luſitani cũ.M.Romanis in quodã ſaltu contraxerẽ pugnã: in qua.lxx Luſitanos: Romanos aũt.ccc.xx.cecidiſſe Claudi⁹ refert. Et cum uictores Luſitani ſparſi ac ſecuri abirent: un⁹ ex his longe a cæteris ſegregatus cũ circũfuſis eqtibus pedes ipſe deprehenſus unius eoꝝ equo lancea pfoſſo ipſius eqtis ad unũ gladii ictũ caput deſecuiſſet: ita oẽs metu pculit: ut ꝓſpectantib⁹ cũctis ipſe cõtẽptim atq; ocioſus abſcederet. Appio Claudio Quinto: Cæcilioque Metello cõſulibus Appi⁹ Claudius aduerſus Salaſcos Gallos cõgreſſus & uictus.x.M.militũ pdidit. Repata pugna.v.M.hoſtiũ occidit. Sed cũ iuxta legẽ qua conſtitutũ erat.ut qſqs.v.M.hoſtiũ pemiſſet: triũphandi hẽret ptãtem: iſte quoq; cũ triumphũ expectaſſet: ꝓpter dãna uero ſupiora nõ ĩpetrauiſſet: infami ĩpudẽtia atq; ambitõe uſus: priuatĩ cũ trib⁹ triũphauit Lucio Cæcilio Metello & Fanio Maxĩo Seruiliano conſulibus inter cætera ꝓdigia Androgynus Romæ uiſus iuſſu haruſpicuꝫ ĩ mare merſus ẽ. ſed nihil ĩpie expiatõis ꝓcuratio ꝓfecit. Nã tanta ſubito peſtilẽtia exorta ẽ ut miniſtri quoq; faciẽdoꝝ funeꝝ primũ nõ ſufficerẽt. deinde nõ eſſent. itaq; magnæ domus uacuæ uiuis: plenæ mortuis remanſerunt. largiſſimæ ĩtrorſum hæreditates. & nulli penitus hæredes. Deinde iam non ſoluꝫ ĩ urbe uiuendi: ſed etiã appropinquãdi ad urbẽ negabat facultas. Tã ſæui p totã urbẽ tabeſcentiũ ſub tectis atq; in ſtratis ſuis cadauerũ putores exhalabant: Expiatio illa crudelis & uiã mortib⁹ hoĩuꝫ morte hoĩs inſtruẽs: tandẽ Romanis ĩter miſerias erubeſcentib⁹: quã miſera & uana cẽt ĩnotuit: Ante enĩ in ſuffragiũ præueniẽdæ cladis eſt habita: & ſic peſtilentia ſubſecuta ẽ: quæ tamen ſine ullis ſacrificioꝝ ſatiſfactionib⁹ tãtummodo ſm menſurã arcani iudicii expleta correptiõe ſedata eſt: quã ſi artifices illi circũuentionũ aruſpices ſub ipſa: ut aſſolent: declinatiõe morboꝝ forte celebraſſent: proculdubio ſubſidiis & ritib⁹ ſuis reductæ ſanitatis gloriam uẽdicaſſent. Ita miſera & ad ſacrilegia male religioſa ciuitas mendaciis: qbus liberari nõ poterat: eludebatur. Igitur Fabi⁹ cõſul contra Luſitanos & Viriatũ dimicans Bacciam oppiduꝫ: quod Viriat⁹ obſidebat: depulſis hoſtib⁹ liberauit: & in deditionem cũ plurimis aliis caſtellũ recepit. Fecit facin⁹ etiã ultimis barbaris Scythiæ: non dicã

ꝓdigiũ Androgynus

Romanæ fidei & moderatõi execrabile. Quingentis enĩ principib⁹ eorũ quos ſocietate mutatos deditiõis iure ſuſceperat:man⁹ præcidit. Põpei⁹ ſequẽtis anni cõſul fines Numantinorũ ingreſſus:accepta maxĩa clade diſceſſit:non ſolũ exercitu pene oĩ ꝓfligato:ueꝝ etiã plurimis nobiliuȝ qui eius militiæ aderant:interẽptis. Viriat⁹ aũt cũ per.xiiii.ãnos Romanos duces atqȝ exercit⁹ ꝓtriuiſſet:inſidiis ſuoꝝ interfectus ẽ:ĩ hoc ſolo romanis circa eũ fortiter agentibus:quod ꝑcuſſores ei⁹ ĩdignos præmio iudicarunt. At ego non mõ nũc. neqȝ etiã ſæpe intertexere orientis illa inextricabilia bella poteraȝ:quæ raro unq̃ niſi ſceleribus aut incipiũt:aut terminant. ſed romanoꝝ:cũ quibus nobis actio ẽ tanta ſũt ut iure faſtidiantur aliena. Mithridates tũc ſiquidem rex Parthoꝝ ſextus ab Arſace:uicto Demetrio præfecto Babyloniã urbẽ:fineſque ei⁹ uniuerſos uictor inuaſit:Oẽs præterea gentes:quæ inter Hydaſpẽ fluuiũ & Induȝ iacent:ſubegit. Ad Indiã quoqȝ cruentum extendẽs imperiũ Demetriũ ipſũ ſibi ſecũdo bello occurrentem & uicit. & cepit. quo capto Diodot⁹ quidam cũ Alexandro filio regnũ eius & regiũ nomen uſurpauit: qui poſtea ipſum Alexandꝝ filiũ:quem participẽ periculi in ꝑuadendo regno hũerat:ne in obtinendo conſortẽ haberet:occidit. Marco Aemilio Lepido & Gaio Hoſtilio Mancino conſulib⁹ ꝓdigia apparuere diuerſa. & quantũ in ipſis fuit ex more curata ſũt. ſed non ſꝑ aucupatoribus euentuum & ſtructoribus fallaciaꝝ haruſpicibus opportuni caſus ſuffragant. Nanque Mancin⁹ conſul poſtq̃ a Popilio apud Numantiaȝ ſuſcepit exercitũ:adeo prælia infeliciter cũcta geſſit. atque in id ſuprema deſperatiõe perductus ẽ:ut turpiſſimũ fœdus cũ Numantinis iiſdẽ facere cogeret:q̃uis & Põpeius iam aliud æque infame fœd⁹ cuȝ iiſdẽ Numantinis paulo ante pepigiſſet. Senat⁹ diſſoluit fœdus. & Mancinuȝ tradi præcepit Numantinis:qui nudato corpore:manibus poſt tergũ reuinctis ante portas Numantinoꝝ eſt expoſitus. Ibique uſque in noctẽ manens:a ſuis diſert⁹:ab hoſtibus aũt nõ ſuſceptus lachrimabile utriſque ſpectaculũ præbuit.

Quod falſa numina ſibi uſurparunt Romani.

Xclamare hoc loco dolor exigit:cur falſo uobis Romani magna illa numina iuſticiæ ac fidei fortitudis & miſericordiæ uẽdicatis? A Numãtinis hæc ueri⁹ diſcite. Fortitudine op⁹ fuit. pugnando uicerunt:Fides exigebatur:credentes aliis ſꝫm ſe: quos occidere potuerant:pacto fœdere dimiſerunt. Iuſticia probanda erat. ꝓbauit eaȝ uel tacitus ſenatus:cum iidẽ Numantini per legatos ſuos aut ĩuiolatã

pacem ſolã:aut oẽs quos pignore pacis accepto uiuos dimiſerant:repo-
ſcebant. Miſericordia examinanda uidebaẽ. ſatis documẽti dederũt uel
emittendo ad uita inimicũ exercitũ:uel ad pœnã nõ recipiẽdo Mãcinũ.
Mancinus ne rogo dedẽdus fuit:q uicti exercitus ĩpendentẽ trucidatio
nem prætentu boni pacti fœderis diſpulit?q periclitantes patriæ uires ĩ
meliora tpa reſeruauit? At ſi diſplicuit fœdus quod pactum eſt cur mi
les hoc pignore redẽptus:aut cũ reuerteretẽ receptus ẽ? aut cũ repeteretẽ
reddit⁹ nõ ẽ? At ſi placuit ſeruati militis qualiſcũque ꝓuiſio:cur Man
cinus q hoc pepigit:ſolus dedit⁹ fuit? Nu p Varro:ut ꝑpropera pugna ĩ
iretur:collegã Paulũ obluctantẽ ĩpulit. trepidantẽ præcipitauit exerci-
tũ. infelices copias apud infames illas Romanis cladibus Cannas nõ diſ
poſuit certamini. ſed oppoſuit morti plus q̃. xl. M. ibi militũ romanoꝝ
ſola ĩpatientia ſua:de qua ſibi uictoriã iam dudũ Hannibal præſume-
bat:amiſit. Collega etiã Paulo quo tandẽ uiro ꝑdito nouiſſime ĩ urbeꝫ
pene ſolus ĩpudentiſſime redire auſus meruit ĩpudentiæ ſuæ præmiuꝫ
N ĩ gratiæ ei: quod de re publica non deſpaſſet:quam tamẽ ipſe fecerat
deſpatã:publice in ſenatu actæ ſũt. Porro Mancin⁹ q ſorte bellica circũ
uentũ exercitũ ne ꝑderet:laborauit. ab eodẽ ſenatu deditiõe dãnatus eſt
Scio Romani & illud in Varrone diſplicuit. ſed tpi conceſſũ ẽ. & hoc in
Mancino placuit. ſed ſecundũ tẽpus præſũptũ ẽ. atqꝫ iõ ab initio pſeci
ſtis:ut nec ciuis cõſulat cõuenienter ingratis. nec hoſtis fideliter credat
infidis. Interea Brut⁹ in interiore Hiſpania. lx. M. Gallogræcoꝝ:q Luſi
tanis auxilio uenerãt:aſperrimo bello & difficili:quãuis incautos circũ
ueniſſet:oppreſſit:quoꝝ in eo prælio. l. M. occiſa. ſex. M. capta referunẽ
pauci fuga euaſerẽt. In citeriore Hiſpãia Lepid⁹ ꝓcõſul Vacceos ĩnoxiã
gentẽ & ſupplicẽ & ſenatu ꝓhibente ꝑtinaciter expugnare tẽtauit. Sed
mox accepta clade grauiſſima ĩprobæ ꝑtinaciæ pœnas luit. ſex. M. qppe
Romanoꝝ in hoc ĩiuſto bello iuſtiſſime cæſa ſũt reliq exuti caſtris: ar
mis etiã ꝑditis euaſerũt. Nec min⁹ turpis hæc ſub Metello clades:quaꝫ
ſub Mãcino fuit:quare nũc ſibi hæc tpa loco felicitatis aſcribãt nõ dico
Hiſpani tot pulſati fatigatiqꝫ bellis. ſed ipſi Romãi tã cõtinuis ſubacti
cladib⁹ totiẽſqꝫ ſuꝑati ut nõ exprobrẽ:quot prætores eoꝝ: quot legati:
quot cõſules:quot legiões:quantiqꝫ exercit⁹ conſũpti ſunt. Illud ſoluꝫ
reuoluo quãta fuerit timoris amẽtia. Miles roman⁹ hebetat⁹:ut iaꝫ nec
ad experimentũ qdẽ belli cohibere pedẽ:atqꝫ offirmarẽ aĩum poſſet. ſed
mox conſpecto Hiſpano ſpecialiter hoſtẽ diffugiens:uinci ſe pene pri⁹
crederet:q̃ uideri. Quo argumẽto patet apud utroſqꝫ miſera illa tpa iu
dicata:cũ & Hiſpani etſi uincere poterãt:ĩuiti tamẽ deſererent ocia ſua

dulcia & bella externa tolerarent. & Romani quanto impudeuti⁹ alienæ qeti ſeſe ingererent: tanto turpi⁹ uincerentur.

In urbe Roma pueꝝ natum nouum monſtrum. & in Sicilia monteꝫ Aetnã uaſtos ignes eructaſſe.

Eruio Fuluio Flacco & Quinto Galphurnio Piſone cõſulib⁹ Romæ puer ex ancilla nat⁹ eſt quadrupes: quadriman⁹: oculis iiii. aurib⁹ totidem: natura uirili duplex. In Sicilia mons Aetna uaſtos ignes eructauit. ac fudit: qui torrentũ modo ꝑpræcipites prona proxima quæque corripientib⁹ exuſſere flãmis. longinqora aũt fauillis calidis cũ uapore graui late uolitantibus torruerũt: quod Siciliæ ſp uernaculũ genus monſtri nõ portendere malum aſſolet. ſed inferre. In Bononienſi agro fruges in arboribus natæ ſunt. Igitur in ſicilia bellũ ciuile ortum eſt: quod adeo graue & atrox multitudine ſeruoꝝ tunc ad arma inſtructoꝝ copiaqꝫ & magnitudine uiriũ fuit: ut nõ dicaꝫ prætores Romanos: quos penit⁹ profligauit. ſed cõſules quoqꝫ terruerit. Nã. lxx M. ſeruoꝝ tũ in arma cõſpirantiuꝫ fuiſſe referuntur: excepta urbe Meſana: quæ ſeruos liberaliter habitos in pace cõtinuit. Cæteꝝ ſicilia ĩ hoc quoqꝫ miſerior eſt q̃a inſula: & nnnq̃ erga pactum ſuum iuris idonea: nunc tyrannis ſubiecta: nunc ſeruis: uel illis dominatu improbo exigentibus ſeruitutẽ: uel iſtis præſumptiõe ꝑuerſa cõmutantibus libertateꝫ: maxime q̃a clauſa undique mari egerere foras nõ facile põt inteſtinum malũ. Viperinã quippe conceptionẽ ꝑditionis ſuæ aluit: ſua libidĩe auctam ſua morte uictura. In hac aũt ſeruilis tumult⁹ excitatus quãto rarior cæteris: tanto truculẽtior eſt: q̃a intentiõe cõmouetur libera multitudo: ut patriam augeat: ſeruilis: ut perdat.

Scipio conſul creatus Numantiam deleuit.

Nno ab urbe cõdita. dc. xx. cum maior pene infamia de fœdere apud Numantiã facto: quam apud Caudinas quondaꝫ furculas pudorẽ Romanæ frontis oneraret: Scipio Aphrican⁹ cõſenſu oĩuꝫ ex tribuno cõſul creatus: atqꝫ ad expugnandaꝫ Numantiam cũ exercitu miſſus ẽ. Numantia aũt citerioris Hiſpaniæ haud ꝓcul a Vacceis & Cantabris. in capite Gallatiæ ſita: ultia Celtiberoꝝ fuit: Hæc per annos. xiiii. cũ ſolis. iiii. M. ſuoꝝ. xl. M. Romanoꝝ nõ ſolũ ſuſtinuit: ſꝫ etiam uicit. pudẽdiſqꝫ fœderibus affecit. Igiẽ Scipio Aphrican⁹ Hiſpaniam igreſſus nõ ilico ſe ingeſſit hoſtibus ut q̃ſi incautos circũueniret ſciens nunq̃ id genus hoĩuꝫ adeo in ociũ corpore atque aĩo reſolui: ut

non ipſa qualitate habitudinis ſuæ apparatus alioꝝ præcelleret. ſed ali quandiu militē ſuū in caſtris uelut in ſcholis exercuit. Et cū ꝑtē æſta tis totamque hyemē: ne attentata qd pugna tranſegiſſet: ſic quoq; parꝝ ꝓpemodū hac ꝑfecit induſtria. Nāque ubi copia pugnandi facta eſt ex ercitus roman' oppreſſus īpetu Numantinoꝝ terga cōuertit: ſed increpatione & minis obiectantis ſeſe cōſulis: manuq; retinentis tandem indi gnatus in hoſtem rediit. & quem fugiebat fugere cōpulit. Difficilis ī re latu fides. Numantinos effugauere. & fugientes uidere Romani. Vnde q̄uis Scipio: qa præter ſpem acciderat: lætatus & gloriat' eſſet. tamē ul tra bellū aduerſus eos audendū nō eſſe ꝓfeſſus ē. Itaque Scipio inſiſten dū inopinatis ꝓuentib' cenſuit. urbē ipſam obſidione cōcluſit. foſſa & circūdedit: cui' latitudo pedib'. x. altitudo. xx. fuit. Ipſū deinde uallu; ſudibus præſtructū crebris turrib' cōmuniuit. ut ſi qua ab erūpēte ho ſte ī eū tentaret irruptio: iā nō quaſi obſeſſor cū obſeſſo: ſed uerſa uice obſeſſus obſeſſo repugnaret. Numantia aūt in tumulo ſita haud ꝓcul a flumine Durio tria. M: paſſuū ambitu muri āplexabat: q̄uis aliq aſſe rant eā & paruo ſitu & ſine muro fuiſſe. Vnde credibile ē: cū hoc ſpacii cura alendoꝝ cuſtodiendorūq; pecoꝝ: uel etiā exercēdi ruris cōmodo: cū bello premerent: incluſerit: ipſi arcē paruā natura munitā obtinētes Alioqn tantā paucitatē hoīu; tā amplū urbis ſpaciū nō munire magis q̄ ꝑdere uidebat. Igit concluſi diu Numantini: & fame trucidati deditionē ſui obtulerūt. ſi tolerabilia iuberentur: ſæpe etiā orantes iuſtæ pugnæ facultatē: ut tanq̄ uiris mori liceret. Vltimo oēs ſubito duab' portis eruperūt: larga prius potiōe uſi nō uini: cui' ferax is locus nō ē: ſed ſucco tritici ꝑ artē confecto: quē ſuccū a calefaciēdo celiā uocāt. Suſci ta; enī ignea illa uis germīs madefactæ frugis. ac deinde ſiccatur. & poſt ī farinā redacta molli ſucco admiſcet: quo fermento ſapor auſteritatis & calor ebrietatis adiicit. Hac igit potiōe poſt longā famē recaleſcētes bello ſeſe obtulerīt. Atrox diu certamē & uſq; ad ꝑiculū romanoꝝ fuit Iteꝝq; romani pugnare ſe aduerſū Numātinos fugiēdo ꝓbauiſſent ni ſi ſub Scipiōe pugnaſſent. Numantini īterfectis ſuoꝝ fortiſſimis bello cedūt: cōpoſitis tamē ordinib'. nec ſicut fugientes ī urbem reuertūtur corpa īterfectoꝝ ad ſepulturā oblata accipe noluerīt. nouiſſima ſpe deſ patōis ī morte; oēs deſtinati clauſa; urbem ipſi introrſū ſuccenderīt: cū ctiq; ꝑiter ferro ueneno atq; igne conſūpti ſūt. Romani nihil ex his pe nit' hūere uictis præter ſecuritatem ſuā. neq;. n. euerſa Numātia uiciſſe ſe magis Numātinos q̄ euaſiſſe duxerūt. Vnū Numantinū uictoris ca tena nō tenuit: ūde triūphu; dederit: Roma nō uidit. Auꝝ uel argentū

Laus numan[tinorum]

quod igni ſupereſſe potuiſſet:apud pauperes nõ fuit.arma & ueſtes ig nis abſumpſit.

Deleta Numantia cæteras gentes pacẽ petiiſſe.

Git ea tẽpeſtate cũ hæc apud Numantiam geſta ſunt:apud ro mam Gracchoꝝ ſeditiones agitabant.Scipio autem cum dele ta Numantia cæteras Hiſpaniæ gentes pace cõponeret: Tireſũ quendam Celticum principem conſuluit:qua ope res Numantina aut prius ĩuicta duraſſet:aut poſt fuiſſet euerſa. Tireſus reſpondit. Cõcor dia ĩuicta diſcordia exitio fuit:quod Romani tanq̃ ſibi ac de ſe dictuꝫ exempli loco acceperũt.qppe qbus iam de ſeditiõe diſcordantis toti' ur bis nunciabat.Carthagine Numantiaqꝫ deleta orit apud Romanos uti lis de ꝓuiſione collatio.& orit infamis de ambitiõe cõtentio.Gracch' tri bunus plebis iratus nobilitati:quod inter auctores Numantini fœderis notatus eẽt:agꝝ a priuatis eaten' poſſeſſũ populo diuidi ſtatuit. Octa uo tribuno plebis obſiſtẽti ademit ĩperiũ.& ſucceſſorẽ Numitiũ dedit His cauſis ſenatũ ira.populũ ſupbia ĩuaſit. ac tunc forte Attalus Eu menis fili' moriens teſtamento populũ Romanũ impio Aſıæ heredem ſuccedere iuſſerat.Gracchus gratiam populi precio appetẽs legẽ tulit uti pecunia:quæ fuiſſet Attali:populo diſtribueret. Obſiſtẽte Naſica etiam Põpeius ſpopondit:ſe Gracchũ cũ primũ magiſtratũ adiiſſet: ac cuſaturꝝ.

In urbe ortam ſeditionem grauem.& in Sicilia ſeruilem contagionẽ

Raccbus cũ niteret:ut ipſe tribun' plebis ſubſequẽte anno per maneret:cũque comitioꝝ die ſeditões populi accederet:aucto re Naſica inflãmata nobilitas fragmẽtis ſubſellioꝝ plebẽ fuga uit.Gracchus p gradus qbus itur ſup Calphurniũ fornicem detracto adminiculo fugiẽs ictus fragmẽto ſubſelii corruit.Rurſuſqꝫ aſſurgẽs alio ictu clauæ cerebro ĩpactæ exanimat' ẽ.Ducenti præterea ĩ ea ſediti one ĩterfecti.eoꝝque corpora in Tiberim ꝓiecta ſunt. ipſi' quoqꝫ Grac chi inhumatũ cadauer extabuit.Orta præterea ĩ Sicilia belli ſeruilis cõ tagio multas late infecit ꝓuincias.Nã & Minturnis.cccc.l.ſerui ĩ crucẽ acti:& Sinueſſæ ad.iiii.M.ſeruoꝝ a Quĩto Metello & Gneo Seruilio cæ piõe oppreſſa ſũt.In metallis quoqꝫ Atheniẽſiũ idẽ tumult' ſeruilis ab Heraclito prætore diſcuſſus ẽ.Apud Delon & ſerui nouo motu ĩtume ſcẽtes opidãis præueniẽtib' preſſi ſũt abſqꝫ illo prio Siciliẽſis mali fomi te:a quo iſte uelut ſcĩtillæ emicãtes diuerſa hæc incẽdia ſeiauit. ĩ ſicilia

enī poſt Fuluiū conſulē Piſo conſul Mamerciū oppiduꝫ expugnauit. ubi octo. M. fugitiuoꝝ interfecit. quos aūt capere potuit patibulo ſuffixit: cui cū Rutuli⁹ cōſul ſucceſſiſſet: idē quoqꝫ Taurominiū & Aetnaꝫ firmiſſima fugitiuoꝝ refugia bello recepit: ubi ampli⁹ q̄. xx. M. tunc ſeruoꝝ trucidata referūtur. Miſera ꝓfecto talis belli & inextricabilis cauſa. Pereundū utique dominis erat: niſi inſoleſcentib⁹ ſeruis ferro obuiā iret. Sed tamē in ipſis quoqꝫ infeliciſſimis dānis pugnæ & infeliciorib⁹ lucris uictoriæ: quanti ꝑiere uicti: tantū ꝑdidere uictores.

Attalū regem Aſiæ teſtamento Aſiam reliquiſſe Romanis.

Nno ab urbe condita. dc. xxii. Publius Lycini⁹ Craſſus cōſul & pontifex maximus aduerſus Ariſtonicū Attali fratrem qui traditā teſtamento Romanis Aſiā ꝑuaſerat: cū inſtrūctiſſimo ē miſſus exercitu. Præterea magnis regibus: hoc ē Nicomede Bithiniæ Mithridate Ponti & Armeniæ Ariarathe Cappadociæ Philomene Paphlagoniæ: eorumque maximis copiis adiutus conſerto tamen bello uictus ē. Et cum exercitu poſt plurimam cædem in fugā acto ipſe iam circūuentus ab hoſtibus: & pene captus eēt: uirgam: qua erat uſus ad eqū: in oculum Thracis impegit. Barbarus aūt cum ira & dolore exarſiſſet: latus Craſſi gladio tranſuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis effugit & dedecus & ſeruitutē. Perpenna conſul: qui Craſſo ſucceſſerat: audita morte Craſſi & clade exercitus Romani raptim in Aſiā peruolauit. Ariſtonicū recenti uictoria feriantem īprouiſo bello adortus nudatum omnibus copiis in fugā uertit. Cūque Stratonicē urbē: ad quaꝫ ille confugerat obſidione cinxiſſet: trucidatū fame ad deditionem coegit Perpēna conſul apud Pergamū corrept⁹ morbo diē obiit. Ariſtonic⁹ ueto ductus ad urbē Romā iuſſu ſenatus in carcere ſtrangulatus ē. Eodē anno Ptolemæi Alexandrinoꝝ regis uita miſera miſeriorē uitæ exituꝫ dedit. Is enī ſororē ſuam ſtupro cognitam: ac deīde ī mr̄imōio receptaꝫ turpi⁹ quam duxit: abiecit. Priuignam uero ſuaꝫ hoc ē filiam ſororis & cōiugis coniugē: aſciuit: filiūqꝫ ſuū: quē ex ſorore ſuſcepat: necnō & filiū frīs occidit. Quam ob rē tantis īceſtis parricidiiſqꝫ execrabilis ab alexandrinis regno pulſus ē. Iiſdē tꝑibus Anthioch⁹ nō cōtent⁹ Babylōia atque Hecbathana totū Mediæ īperiū aduerſus Pharaathen Parthoꝝ regē congreſſus uictus ē: q cū in exercitu ſuo. ccc. M. armatoꝝ haberē uideret. c. M. & amplius calonū & lixaꝝ īmiſta ſcortis & hiſtrionibus trahebat. Itaque facile cum uniuerſo exercitu ſuo Parthorum uiribus oppreſſus interiit. Gaio Sempronio Tuditano & Marco Acilio cōſulibus

Publiūm Scipionem Aphricanūm ptidie ꝑ contione de piculo ſalutis ſuæ conteſtatum:quod ſibi ꝑ patria laboranti ab īprobis & ingratis de nunciari cognouiſſet:alio die mane exanimē in cubiculo ſuo reptuȝ nō temere inter mala romanoꝝ maxima recenſuerim:præſertī cum tant⁹ i ea urbe Aphricani uigor & modeſtia ualeret:ut facile uiuo eo neqȝ ſo ciale neque ciuile bellum poſſe exiſtere crederetur. Hunc qdam uxoris ſuæ Semproniæ:Gracchoꝝ autem ſororis dolo necatum ferunt: ne ſce lerata:ut credo:familia:atque in pniciem patriæ ſuæ nata inter īpias ſe ditiones uiroꝝ non etiam facinorib⁹ mulieꝝ eſſet īmanior.

Iteꝝ Aetnam uaſto tremore exundaſſe igneis globis

Arco Aemilio & Lucio Oreſte conſulib⁹ Aetna uaſto tremo re concuſſa exūdauit igneis globis. Rurſuſque alio die Lypa ra inſula & uicinū circa eam mare ī tantū efferbuit:ut aduſtas quoqȝ rupes diſſoluerit:tabulataque nauiū liquæfactis ceris extortue rit:exanimatos piſces ſupnatantes excoxerit:homines quoque niſi qui longius potuere diffugere:reciprocato anhelitu calidi aeris aduſtis in trorſum uitalibus ſuffocarit.

Vbi in Aphrica a belloꝝ excidiis ceſſatū eſt:horribilem & inuſitatā perditionem locuſtaꝝ ſecutam.

Arco Plautio Iſæo & Marco Fuluio Flacco conſulib⁹ uix duȝ Aphricam a belloꝝ excidiis qeſcentē horribilis & inuſitata p ditio cōſecuta ē. Nanqȝ cū p totam Aphricā īmenſæ locuſtaꝝ multitudines coaluiſſent. & nō modo iam ſpē cunctā frugū abraſiſſent herbaſqȝ oēs cum parte radicū & folia arboꝝ cū teneritudine ramoruȝ conſūpſiſſent:ueꝝ etiam amaras cortices atque arida ligna perroſiſſent repentino arreptæ uēto:atque in globos coactæ:portatæque diu p aerē Aphricano pelago īmerſæ ſunt. Haꝝ cū īmenſos aceruos longe undis urgentibus fluctus p extenta late litora ꝓpuliſſent:tetrū nimis atqȝ ul tra opinionem peſtifeꝝ odorē tabida & putrefacta congeries exhaluit. Vnde omniū pariter animantiū tanta peſtilentia conſecuta ē: ut auiuȝ pecudū ac beſtiaꝝ corruptione aeris diſſolutaꝝ putrefacta paſſiȝ cada uera uitiū corruptionis augerent. At uero quanta fuerit hominū lues ego ipſe dū refero:toto corpore phorreſco. Siqdem in Numidia in qua tunc Micipſa rex erat. dccc. M. hominū circa oram uero maritimā quæ

maxime Carthaginenſi atq; Vticẽſi litori adiacet: plus q̃.cc.milia piſſe traditũ eſt. Apud ipſam uero Vticam ciuitatẽ.xxx.milia militum: quæ ad præſidium totius Aphricæ ordinata fuerant extĩcta atq; abraſa ſũt. Quæ clades tam repentina ac uiolẽta inſtitit: ut tunc apud Vticam ſub una die p unã portam ex illis iuniorib' plus q̃.M.d. mortuos elatos fuiſſe narref. Vec tamen pace & gr̃a oĩpotentis dei dixerim: de cui' miſericordia & in cui' fiducia hæc loquor: q̃uis & tpibus noſtris exoriãtur aliquando hæ diuerſis ptibus locuſtæ: & plerũque etiam. ſed tolerabiliter ledant: nunq̃ tamen tpibus chriſtianis tanta uis inextricabilis mali accidit: ut pnicies locuſtac: quæ nullo mõ ferri uiua potuiſſet: mortua pl' noceret. & qua diu uiuente peritura erant oĩa: ea perdita pereuntib' magis oĩbus optandum fuerit: ne periret.

Poſt euerſam Carthaginẽ itec iuſſum eſt eã reſtitui.

Nno ab urbe cõdita.dc.xxxvii. Lucio Cæcilio Metello & Quĩto Tito Flaminio cõſulibus Carthago ĩ Aphrica reſtitui iuſſa.xx. & ſecundo demũ anno: q̃ fuerat euerſa: deductis ciuiu; Romanoc familiis: quæ eam incolerent: reſtituta & repleta ẽ: magno ante ꝓdigio præcedente. Nam cũ menſores ad limitandum Carthaginenſem agc miſſi ſtipites terminorum indices fixos: nocte a lupis reuulſos mordicus: corroſoſque reperiſſent: aliq̃diu hæſitatum ẽ: utc Romanæ paci expediret: Carthaginem reformari. Eodem anno Gaius Gracchus Gracchi illius: q iam occiſus in ſeditõe fuerat frater: tribun' plebis per tumultum creatus: magna rei publicæ pnicies fuit. Nam cu; ſæpe populum romanum largitionibus ꝓmiſſiſque nimiis in acerbiſſimas ſeditiones excitauiſſet: maxime legis agrariæ cã ꝓ qua etiam frater eius Tiberius Gracchus fuerat occiſus: tandẽ a tribunatu minutio ſucceſſore deceſſit. Minutius tribunus cum maxĩa ex pte deceſſoris ſui Gracchi ſtatuta cõuulſiſſet: legeſque abrogaſſet. Gaius Gracchus cũ Fuluio Flacco ingenti ſtipatus agmĩe capitoliũ ubi concio agitabatur: aſcendit. Ibi maximo tumulto excitato qdam præco a Gracchanis ĩterfectus: uelut ſignum belli fuit. Flaccus duobus filiis armatus cinctus: comitante & Graccho togato: breuẽque gladiũ ſub ſiniſtra occultante: q̃uis & præconẽ fruſtra præmiſiſſet: q ſeruos ad libertatẽ uocaret: Ianum tanq̃ ĩ arce occupauit: contra quẽ Decius Brutus uir cõſularis a cliuo publico cum ingenti certamine irruit. Ibi diu obſtinatiſſime dimicauit Flaccus. Gracchus poſtq̃ in tẽplum mineruæ ſucceſſerat: gladio incũbere uolẽs

interuentu lictoris retent⁹ ē. Itaque cū diu anceps bellū agitaret: tandē ſagittarii ab Opimio miſſi conſertā multitudinē diſturbauerunt. Duo Flacci pater filiuſq; cū p ædē Lunæ in domū priuatam deſiluiſſent: fo reſque obieciſſent: reſciſſo craticio pariete: cōfoſſi ſunt. Gracch⁹ pro ſe amicis pugnantib⁹ ac peuntib⁹ ægere ad pontē ſubliciū puenit: ibiq; ne uiu⁹ caperet: ceruicē ſeruo ſuo præbuit. Caput Gracchi exciſū cōſuli allatū eſt. corpus ad Corneliā matrē Miſſenū oppidū deuectū ē. Hæc aūt Cornelia Aphricani maioris filia Miſſenū poſt prioris filii morte; ſeceſſerat. Bona Gracchi publicata ſunt. Flaccus adoleſcēs in robore ne catus eſt. Ex factione Gracchi. cc. l. hoīes in Auētino mōte cæſi referūt Opimi⁹ conſul ſicut in bello fuit fortis: ita in quæſtione crudelis. Nam amplius q̄ tria. M. hominū ſuppliciis necauit: ex qbus plurimi ne dicta qdem cā innocētes interfecti ſunt. Iiſdē tpibus Metellus Baleares inſu las bello puagatus edomuit. & piratica; infeſtationē: quæ ab iiſdē tunc exoriebat plurima incolaꝝ cæde cōpreſſit. Gneus quoq; Domiti⁹ pcon ſul Allobroges Gallos iuxta oppidū Vindaliū grauiſſimo bello uicit: maxime cū elephantoꝝ noua forma equi hoſtiu; hoſteſque conterriti diffugiſſent. xx. M. ibi Allobrogū cæſa referūtur. iii. M. capta ſunt.

Aetnam ultra ſolitum exarſiſſe.

Odē tpe Aetna mons ultra ſolitū exarſit: & torrentibus igneis ſupfuſis lateq; circūfluentib⁹ Catinā urbē fineſq; ei⁹ oppreſ ſit ita: ut tecta ædiū calidis cinerib⁹ præuſta & prægrauata cor ruerent: cui⁹ leuandæ cladis cā ſenatus. x. annoꝝ uectigalia Catinenſib⁹ remiſit.

Iugurthæ Numidaꝝ regi bellū cōſenſu populi Romāi ſenatū īdixiſſe.

Nno ab urbe cōdita. dc. xxviii. Fabius conſul Bytinto regi Ar neruoꝝ Galliæ ciuitatis bellū maxīo inſtructu cōparāti adeo cū paruo exeſcitu occurrit: ut Bytintus paucitatē romanoru; uix ad eſcā canibus: quos in agmine habebat: ſufficer poſſe iactaret: qui cū ſibi ad tranſferendas copias unum pontem Rhodani fluminis parū eē intelligeret: aliū cū paucis lintrib⁹ cateniſq; cōnexū ſupſtratis confi xiſque tabulis ſtruxit. Cōſerta pugna: & diu grauiter agitata uicti gal li: cōuerſique in fugā: dū quiſque ſibi timet: coaceruatis īcōſulte agmi nibus præpropero tranſitu pōtis uincla ruperūt. ac mox cū ipſis lintri bus merſi ſunt. c. lxxx. M. armatoꝝ in exercitu Bytinti fuiſſe tradūtur.

ex qbus c.l.M.uel cæſa uel merſa ſunt. Quint' Martius cõſul Gallorꝫ gentem ſub radice alpiũ ſitã bello aggreſſus ẽ: q cũ ſe Romanis copiis circũſeptos uiderent: belloq; ĩpares fore intelligerẽt: occiſis cõiugib' ac liberis in flammas ſeſe ꝓiecerũt. Qui uero præoccupantibus Romanis pagendæ tũc mortis ſuæ copiã nõ habuerant: captique fuerĩt alii ferro alii ſuſpẽdio. alii abnegato cibo ſeſe conſũpſerũt: nulliſq; oĩo uel puu lus ſupfuit: q ſeruitutis conditionem uitæ amore tolerant.

Nno ab urbe cõdita. dc.xxxv. Publio Scipiõe Naſica & Lucio Calphurnio Beſtia conſulib' Iugurthæ Numidarꝫ regi bellũ conſenſu populi Romani ſenat' indixit. Sed ego de Iugurtha ordinis tantũ loco & cã cõmemorationis breuiter pſtrinxerim: qa ut de natura eius uaria atque intolerabili. ita & de rebus tam doloſe: quã ſtre nue geſtis ꝓpter opimã ſcriptorꝫ luculentiam ſatis ſufficiens apud oẽs noticia eſt. Igitur Iugurtha Micipſæ Numidarꝫ regis adoptiu' hæreſ que inter naturales eius filios factus primũ cohæredes ſuos: ideſt Hye pſalẽ occidit. Atherbalẽ bello uictũ Aphrica expulit. Calphurniũ ĩde conſulẽ aduerſũ ſe miſſum pecũnia corrupit: atq; ad turpiſſimas cõdi tiones pacis adduxit. Præterea cũ Romã ipſe ueniſſet oĩbus pecũia aut corruptis: aut attentatis ſeditões diſſenſioneſque pmiſcuit: quam cum egredereť: infami ſatis notauit eulogio: dicẽs. O urbẽ uenalẽ & mature pituram: ſi emptorẽ ĩuenerit. In ſequenti anno Aulũ Poſthumiu; Po ſthumii cõſulis fratrẽ: quẽ is. xl. M. armatorꝫ exercitui præfecerat apđ Calamam urbẽ theſauris regiis cõditis inhiantẽ bello oppreſſit: cui ui cto ignominioſiſſimũ fœdus exegit. Vniuerſam pene Aphricam a Ro manis deficientẽ regno ſuo iunxit. Poſtea tamen Metelli cõſulis ĩtegri tate & diſciplina coercit': duobus etiam præliis uictus uidit præſente ſe & uaſtari Numidiam ſuam & nõ poſſe defendi. a quo in deditionẽ coa ctus. ccc. obſides dedit. frumentũ atque alios cõmeatus pſoluturũ ſeſe ſpopondit. iii. M. ampli' pfugarꝫ reddidit. Exin cũ incertus in pace im probos nõ ꝓhiberet excurſus: Gaii Marii cõſulis nõ minore pene q̃ ipſe præditus erat: aſtutia Romaniſq; uiribus fractus eſt: maxĩe poſtq̃ Ma rius urbẽ Capſam ab Hercule Phœnice: ut ferunt cõditam regiis tunc theſauris confertiſſimam dolo circũuenit. & cepit. Diffidẽs deinde pro priis rebus & uirib' Iugurtha ſocietatẽ cũ Boccho maurorꝫ rege fecit: cuius eqtatu in ĩmenſũ auctus marianũ exercitũ creberrimis incurſio nibus fatigauit. Poſtremũ apud Cyrtham urbẽ antiquã maſaniſſæ re giam aduerſũ Romanos expugnationẽ ei' parantes. lx. milia equitum

iuſtructus occurrit. Nunq̃ ulla Romano militi tumultuoſior pugna
& terribilior fuit: adeo ut diſcurſu & fremitu circũcurſantiũ & ĩpeten
tiũ equitũ ſuſcitatus puluis cælũ ſubtexuerit: diẽ ademerit: noctemq;
obduxerit: tantꝰ aũt teloꝝ nimbus ingruerit ut nulla pars corporis eẽt
ab ictu tuta: qppe quibꝰ & uiſus ad ꝓſpiciendũ ĩpedimento caliginis &
expeditio ad cauendũ compreſſiõe multitudinis deerat. Nec laborabat
eques Maurus ac Numida: ut bene collocatũ hoſtẽ opportuno teli im
petu rimareť. ſed potiꝰ in incertũ pila mittebant: certi: quod uulnera in
certa nõ eſſent. Ita coacti in unũ Romani eqtes. in unũ pedites denſabãť
Intercapedinẽ tanti ꝑiculi nox interueniẽs finẽ dedit. Eadẽ poſtera die
& belli & ꝑiculi facies erat erumpere in hoſtẽ: q̃uis ſtricto miles gladio
nõ ualebat ferire. eminꝰ enĩ iaculis repellebať. fugeř nõ poterat. Vndiq;
enĩ uelocior ad pſequendũ eques incluſerat. Iã tertia dies & nullũ ũde
cũq; ſuffragiũ. dira undiq; mortis facies obiiciebať. Tandẽ Marius cõ
ſul forti deſpatõe ſpei uiã fecit. & cũ uniuerſo ſimul agmĩe prorupit e
uallo. cãpoq; ſeſe ſimul e prælio dedit. Et cũ iteꝝ circũfuſi hoſtes non
ſolũ agminis extrema laniarent: ueꝝ etiã media excuſſis ꝓcul telis cede
rent: turbatoſq; Romanos inſup etiã æſtu ſolis ĩtolerantia ſitis: mortis
circũſtantia uſque ad extremũ deſpationis fatigaret: ſubito notũ illud
romanoꝝ aduerſus Aphros tẽpeſtatũ imbriũq; ſuffragiũ cælo miſſũ
inſpatæ ſalutis fuit. Siqdẽ repentina pluuia ſitientibꝰ Romanis & æſtu
antibꝰ refrigeriũ potũque præbuit. Porro aũt Numidis haſtilia teloꝝ:
quæ manu intorquere ſine amẽtis ſolent. lubrica ac ꝑ hoc ĩutilia reddi
dit. Scuta etiã: quæ elephanti corio extẽto atque durato habilia & tuta
geſtabant: cuiꝰ ea natura ẽ: ut acceptũ imbrẽ: tanq̃ ſpõgia ebibat: ac per
hoc intractabile repentino pondere fiat: qa circũferri nõ poterant: defen
dere nequiuerũt. Ita ex inſpato conturbatis deſtitutiſq; Mauris ac Nu
midis Bocchus & Iugurtha fugerũt. Poſt hoc. l. M. armatorũ nouiſſi
mo bello ab iiſdẽ regibus obiecta. hæc quoque uſq; ad internitionẽ ro
manis uĩcentibꝰ cæſa referũtur. Ex eo Bocchus ſpem belli abiiciẽs pacẽ
petiuit. atq; in preciũ pacis Iugurthã dolo captũ catenisq; obrutũ per
Syllã legatũ miſit ad Mariũ: q in triũpho ante currũ cũ duobꝰ filiis ſu
is actus mox in carcere ſtrangulatꝰ ẽ. Iiſdẽ diebus obſcœnũ ꝓdigiũ ac
triſte uiſũ ẽ. Luciꝰ Aelius eques Romanꝰ cũ uxore & filia Roma i apu
liã rediens tẽpeſtate correptus ẽ: q cũ filiã conſternatam uideret: ut ci
tius ꝓpiorib' tectis ſuccederent: relictis uehiculis: arreptiſqueeqs filiã
uirginem equo inſidentẽ in mediũ agmen accepit. Puella uero ictu ful
minis exaĩata eſt. Sed oibus ſine ſciſſura aliqua ueſtimẽtis ademptis: ac

pectoris pedũq; uinculis diſſolutis: monilibꝰ & anuliſq; diſcuſſis: ipſo quoque corpore illæſo: niſi quod obſcœnũ in modum nuda: & lingua paululũ exerta iacuit equus quoque ipſe quo utebať ſtraturis frenis & cingulis diſſolutis paſſim ac diſpſis exanimis ꝓcul iacuit Poſt hoc par uo interceſſu tẽpis Luciꝰ Vecturius eques Romanꝰ Aemiliã uirginẽ Veſtalẽ furtiuo ſtupro polluit. Duas preterea uirgines Veſtales eadẽ Aemilia ad participatiõem inceſti ſolicitas cõturbernalibꝰ ſui corruptoris expoſnit ac tradidit. Indicio p ſeruũ facto ſuppliciũ de omnibꝰ ſũptũ ẽ. Iiſdẽ preterea Iugurthini belli tẽporibus Lucius Caſſius cõſul in Gallia Tigurinos uſque ad oceanũ perſecutus: rurſũq; ab eiſdem inſidiis circũuẽtus occiſus eſt. Lucius quoq; Piſo uir conſularis legatus Caſſii cõſulis interfectus. Gaius Publius alter legatus: ne reſidua exercitus portio quæ in caſtra cõfugerat: delereť: obſides & dimidiã partem rerũ õniũ Tigurinis turpiſſimo fœdere dedit: q Romam reuerſus a Cœlio tribuno plebis die dicta eo ꝙ Tigurius obſides dederat: in exiliũ profugit. Scipio procõſul capta urbe Gallorũ: cui nomẽ ẽ Toloſa. c. M. ponderis auri & argẽti. cx. M. e templo Apollinis ſuſtulit: quod cũ ad Maſſiliam amicam populo Romano urbẽ cũ præſidiis miſiſſet. interfectis clam: ſicut qdam cõteſtanť: quibꝰ ea cuſtodiẽda & peruehẽda cõmiſerat cuncta per ſcelus furatus fuiſſe narrať. Vnde magna quæſtio poſt Romæ acta eſt.

Multas gentes in unũ conſpiraſſe: ut Romanum nomẽ delerent.

Nno ab urbe condita: dcxlii. Gaius Manlius & Quintus Cæpio proconſules aduerſus Cimbros & Teutones Tigurinos & Ambronas Gallorũ gẽtes: quæ tũc: ut imperiũ Romanum extinguerent: conſpirauerãt: miſſi: prouincias ſibi: Rhodano flumine medio diuiſerunt: ibi dũ inter ſe grauiſſima inuidia & contentione diſceptant cũ magna ignominia & periculo Romani nominis uicti ſunt. Siqdem in ea pugna Marcus Aemilius conſularis captus. atq; interfectus eſt. Duo filii conſulis cæſi. lxxx. M. Romanorũ ſociorumque ea tẽpeſtate trucidata. lx. M. calonum atque lixarũ interfecta Antias ſcribit. Ita & ex omni penitus exercitu. x. tãtummodo homines: qui miſerũ nuntiũ ad agẽdas miſerias reportarẽt: ſuperfuiſſe referunť. Hoſtes binis caſtris atque ingenti præda potiti noua quadam atque ĩſolita execratiõe cuncta: quæ ceperant: peſſum dederunt. Veſtis diſciſſa & ꝓiecta eſt. aurũ argentumque in flumen abiectum eſt loricæ uirorũ conciſæ. phaleræ quoque equorũ. diſperditæ. equi ipſi gurgitibus immerſi. homines laqueis

co'llo inditis ex arborib' ſuſpenſi ſūt ita: ut nihil prædæ uictor: nihil mi
ſericordiæ uictus agnoſceret. Maximus tūc Romæ nō ſolū luctus: ueꝝ
etiā metus fuit: ne cōfeſtim Cimbri alpes trāſgrederētur: Italiāque dele
rent. Iiſdē tpibus Quint' Fabius Maximus filiū ſuū adoleſcētē ruri re
legatū cū duob' ſeruis patricidii miſtris īterfecit. ipſoſque cōtinuo ſer-
uos ī preciū ſceleris māumiſit. Die dicta: Gneo Pōpeio accuſante dānat'
eſt. Igit Marius quarto cōſul: cū iuxta Iſarā Rhodanumque flumina:
ubi in ſeſe confluunt. caſtra potuiſſet: Teutones Cimbri & Tigurini &
Ambrones: poſtq̄ continuo triduo circa Romanoꝝ caſtra pugnarunt: ſi
quo pacto eos excuterēt uallo: atque ī æquū funderēt: trib' agminibus
Italiaꝫ petere deſtinarūt. Marius poſt digreſſū hoſtiuꝫ caſtra mouit. &
collem occupauit: qui campo & fluuio: ubi hoſtes ſeſe diffūderāt: immi
nebat. Cunque exercitui eius aqua ad potandū deeſſet: querelis omnium
coargueret. aquā quidē in cōſpectu eſſe reſpōdit. ſed eam ferro eſſe uen
dicādaꝫ. Primis itaque calonib' cū clamore ī pugnam ruētibus ſubſecu
tus exercitus: mox iuſto certamīe cōpoſitis ordinibus bellū eſt: & uicere
Romani. Quarto die rurſus productæ utrinque in cāpū acies uſque ad
meridiem pene pari pugnauere diſcrimīe. Poſt: ubi īcaleſcēte ſole fluxa
Galloꝝ corpora in modū niuiū diſtabuerunt uſqꝫ in noctē cædes poti'
quā pugna ꝓtracta eſt. Ducenta milia armatoꝝ in eo bello īterfecta ſūt
lxxx. M. capta. uix. iii. M. fugiſſe referunt. Dux quoque eoꝝ Teutobo
chus occiſus eſt. Mulieres eoꝝ cōſtantiore animo: quaꝫ: ſi uiciſſent: peti
erūt a cōſule: ut ſibi īuiolata caſtitate uirginib' ſacris miſtrare fas eſſet:
quo uitā ſibi reſeruarēt. quam rem: cū nō impetraſſent: paruulis ſuis ad
ſaxa illiſis cūctæ ſeſe ferro ac ſuſpēdio peremerūt. Hæc de Tigurinis &
Ambronibus geſta ſūt. Teutones aūt & Cimbri integris copiis alpiū ni
ues emenſi Italiæ plana puaſerūt. Ibique cū rigidum genus diu blandi
oribus auris cibis poculis ac lauacris emolliret: Marius Quītū conſul
& Catulus aduerſus eos miſſi: die ad pugnam & campo dato: Hānibalis
ſecuti ingeniū ī nebula diſpoſuere pugnam in ſole pugnauerunt. Prima
ſiqdem ꝑturbatio Galloꝝ fuit: quod Romanam aciem prius offendere
diſpoſitam: quam adeſſe ſenſerunt. Cunqꝫ ilico uulnerati equites retro
in ſuos cogerent: totāque multitudinem indiſpoſite adhuc aduentantē
conturbarent: & ſol cum uento ortus ex aduerſo emicuiſſet: uiſus eorū
puluis oppleuit. & ſplendor hebetauit. Ita factuꝫ ē: ut tanta ac tam terri
bilis multitudo minima Romanoꝝ clade: ſua ultima internitione cæde-
retur. Centum xl. M. eoꝝ tūc in bello cæſa. xl. M. capta dicunt. Mulieres
grauiorem pene excitauere pugnam: quæ plauſtris in modū caſtroruꝫ

circũſtructis:ipſe ãt deſuper ꝓpugnãtes diu ꝓpe repulere rõanos. Sed cum ab his nouo cædis genere terrerent̃:abſciſis.n.cum crine uerticibus inhoneſto ſatis uulnere turpes relinquebant̃ ferro qđ in hoſtẽ ſumpſerant:in ſe ſuoſq3 uerterẽt.nãq3 aliæ ↄcurſim mutuo iugulate.aliæ apprehenſis inuicẽ faucibus ſtrangulatæ.aliæ funibus per equoꝝ crura ↄſtis ipſiſque eqs extimulatis qbus equoꝝ crura nexuerant:ididere ceruices quouſq3 ꝓtractæ atque exanimatæ ſunt.aliæ laqueo de ſubiectis plauſtroꝝ temonibus pependerẽt.Inuenta eſt & quædã quæ duos filios traiectis per colla eoꝝ laqueis ad ſuos pedes uinxerit:& cum ſe ipſam ſuſpẽdio morituram dimiſiſſet:ſecum traxerit occidendos. Inter hæc multa & miſerabilia mortis genera.reguli quoq3 duo ſtrictis in ſe gladiis ↄcurriſſe referunt̃.Lucius & Boiorix reges in acie cecidẽrt. Claudius & Ceſorix capti ſunt.Ita in his duobus præliis.ccc.l.M.Galloru3 occiſa. & .cxl.M.capta ſunt abſque innumera multitudine mulieꝝ: que ſe ſuoſq3 paruulos fœmineo furore:ui ãt uirili necauẽrt. Poſt triumphu3 Marii incredibile facinus & nunq̃ ãtea rõanis cognitu3 ꝑpetratu3 fuiſſe.

Git talẽ Marii triumphum rõanãq3 uictoriã incredibile facin⁹:& nunq̃ antea rõanis cognitum Romæ ſubito perpetratum uerſa in horrorẽ ac mærorẽ tota urbe fuſcauit.Publitius qdam malleolus ſuis annitẽtibus mr̃em ſuam interfecit.Dãnatus parricidio:inſutuſque culleo in mare ꝓiectus eſt:impleuẽrtque romani facinus & pœnam:de qua re ſolon athenienſis decernere nõ auſus fuerat:dum fieri poſſe nõ credidit:& Romani q ſe ortos a Romulo ſcirent:etiam hoc fieri poſſe intelligentes ſupplicium ſingulare ſanxẽrt.Anno ab urbe cõdita.dcv.poſt cĩbricum & Teutonicum bellum & q̃ntum marii cõſulatum: quo ſtatus imperii rõmani iure cõſuatus iudicat̃.ↄſulatu ſexto eiuſde3 Gaii marii ita labefactatus ẽ ut pene uſque ad extremũ inteſtina clade conciderit. Euoluere ac percurrere mihi diſcordiaꝝ ambages & inextricabiles ſeditionum cauſas incõmodum ſimul ac longum uidet̃.ſane breuiter ſtrinxiſſe ſufficiat:qđ primus Lucius Apuleius ſaturninus excitati tumultus auctor extiterit:q̃nto Metello Numidico uiro ſane primario acerrimus inimicus:q eum cenſorem creatum ꝓtractum.domo atque in capitolium fugientẽ armata multitudine obſedit:unde eqtum rõanoꝝ indignatõe deiectus eſt:plurima ante capitolium cæde facta.Anumium deinde competitorem ſuum ſaturninus & Glaucia fraude Gaii Marii cõſulis occiderunt.ſubſequente anno marius ſextum conſum & Glaucia prætor & ſaturninus tribunus plebis conſpirauẽrt:Metellum Numidicum in exilium quacunq3 ui agerẽ.Die dicta a ſuppoſitis eiuſdẽ factõis

nfamibus auſibus contionē domi ſuæ habuit. ibiqꝫ ab aliis rex. ab aliis iperator ē appellatꝰ. Matius manipulati plebe deſcripta alteꝝ cōſulem cū præſidiis in colle diſpoſuit. ipſe portas cōmuniuit. In foro præliū cō miſſum ē. Saturninꝰ a marianis foro pulſus in capitoliū cōfugit. Mariꝰ fiſtulas qbus eo aqua deducebaſ incidit. Bellū deinde in aditu capitolii horridū ſatis actū ē. multique circa ſaufeniū & ſaturninū cæſi. ſaturninus palā clamitans mariū auctorē eē oīum molitionū ſuaꝝ conteſtatꝰ ē. Cū aūt ipſe ſaturninus & ſaufenius & Labienus cogente Mario ī curiā confugiſſent: per eqtes romanos effractis foribus occiſi ſunt. Gaius Glaucia extractus e domo Claudii trucidatus ē. Furiꝰ tribunus plebis bona oīum publicanda decreuit. Gneus Dolobella ſaturnini frater per foꝝ olitoriū fugiēs cū Lucio Ieganio interfectus eſt. Itaque auctoribꝰ tantæ ſeditōis occiſis qes populo fuit. Tūc Cato atqꝫ Pōpeius rogatiōꝫ de reditu metelli Numidici totius urbis gaudio ꝓmulgarūt. qđ ne ꝑficereſ: Marii conſulis & Furii tribuni plebis factiōibus interceſſū ē: Rutilius quoqꝫ uir integerrimꝰ adeo fidei atque innocētiæ conſtātia uſus eſt: ut die ſibi ab accuſatoribus dicta uſque ad cognitionē neqꝫ capillū barbāue dimiſerit. neque ſordida ueſte humili ue habitu ſuffragatores cōciliarit. īimicos ꝓmulſerit: iudices tpatit: orōnemque a prætore conceſſam nihilo ſūmiſſiorē quam aīuꝫ hūerit. Cū euidēti oppugnareſ calūnia & opīone bonoꝝ oīum iure abſoluendꝰ putareſ: piurio iudicū cōdēnatus ē: q Smyrnā cōmigrans litteraꝝ ſtudiis contētus conſenuit

Mæſtam urbem ꝓdigia terruerūt.

Nno ab urbe cōdita. dc. lix. Iulio Cæſare & Lucio Marco Philippo conſulibꝰ inteſtinis cauſis ſociale belluꝫ tota commouit Italia. Siqdē Liuius Druſus tribunus plebis Latinos oēs ſpe libertatis illectos cū placito explere non poſſet: ī arma excitauit: quo acceſſit ut mæſtā urbē ꝓdigia dira terrerent. Nā ſub ortu ſolis globus ignis a regione ſeptētrionis cū maximo celi fragore emicuit. Apud Aretinos cū panes per conuiuia frāgerenſ: cruore mediis panibus quaſi e uulneribus corpoꝝ fluxit. Præterea ꝑ ſeptē continuos dies grando lapiduꝫ īmiſtis & teſtaꝝ fragmētis terram latiſſime uerberauit. In Sannitibꝰ uaſtiſſimo hiatu terræ flāma ꝓrupit. & uſqꝫ in cœlū extendi uiſa ē. Complures præterea in itinere uidere Romani globuꝫ coloris aurei cœlo ad terrā deuolui. maiorēque factū rurſus a terra in ſublime ad orientē ſolē ferri ac magnitudine ſua ipſū ſolem obtexiſſe. Druſus tātis malis anxius domi ſuæ īcerto qdem auctore interfectus eſt. Igiſ Picentes & Veſtini Marſi Peligni Marrucini Sannites & Lucani: cū adhuc occultā de

do lapidū &
...
hiatus
...

fectioꝫ meditarenť:Gaiū Seruiū prætorē legatū ad ſe miſſū apud Aſcu
lū occiderīt:ſtatīqꝫ clauſa cītate oēs ciues rōanos in dicta cæde iugularīt
Continuo atrociſſimā pniciem infamiſſima præceſſere ꝑdigia. Nāque
oīum generꝝ aīalia:quæ man⁹ hoīum ppeti:atqꝫ inter hoīes uiuere ſoli
ta erant:relictis ſtabulis paſcuiſqꝫ cū balatu hīnitu mugituqꝫ miſerabi
li ad ſiluas monteſqꝫ fugerīt.Canes quoqꝫ quorꝝ natura eſt extra hoīes
eſſe non poſſe:lachrimoſis ululatib⁹ uagi luporꝝ ritu oberrarunt. Igiť
Gneius Pōpei⁹ prætor cū Picentib⁹ iuſſu ſenatus bellū geſſit & uict⁹eſt
Poſtq̄ ſibi Sannites Papiū Mutiliū īpatoreꝫ præfecerant:Marſi āt Aga
menonem archipiratam præoptauerant:Iulius Cæſar Sannituꝫ pugna
uictus cæſo fugit exercitu.Rutilius conſul Mariū ꝓpinquū ſuū lega
tū ſibi legit:quem aſſidue ſubmonentem moraꝫ bello utileꝫ fore & pau
liſp in caſtris exerceri militem oportere tironem.dolo id eū agere ratus
ↄtempſit:ſeſeqꝫ ī īſidias marſorꝝ & uniuerſū agmen exercitus ſui īcau
tus iniecit:ubi & ipſe conſul occiſus & multi nobiles īterfecti & octo.M
rōanorꝝ militū cæſa ſūt.Arma & corpa īterfectorꝝ in conſpectu marii le
gati Telonius Flauius ꝑtulit atqꝫ in teſtīoniū cladis euexit.marius ra
ptis cōtinuo copiis uictores inſpatus oppreſſit.octo.M. & ipſe marſorꝝ
interfecit.Cæpio aūt a Veſtinis & marſis deductus in inſidias cū exerci
tu trucidat⁹ eſt.Iulius Cæſar poſtq̄ apud Eſerniaꝫ uict⁹ aufugerat:cō
tractis undiqꝫ copiis aduerſus Sannitas & Lucanos dimicans multa ho
ſtiū milia interfecit.Cūque ab exercitu īpator appellatus eſſet: romāqꝫ
nūcios ꝓ adepta uictoria miſiſſet:ſenat⁹ ſagū:hoc ē ueſtē mœroris:quā
ex orto ſociali bello ſūpſerat:hac ſpe arridente depoſuit.atqꝫ antiquū to
gæ decorē recupauit.mari⁹ deinde ſex.M.marſorꝝ cecidit. ſeptem milia
armis exuit.Sylla cū.xx.iiii.cohortib⁹ Eſerniā miſſus: ubi artiſſima ob
ſidione romani ciues & milites premebanť:maxīo bello & plurima cæde
hoſtiū urbē ſocioſque ſeruauit.Gneus Pōpeius Pigentes graui prælio
fudit:qua uictoria ſenatus latos clauos & cætera dignitatis inſignia rce
pit:cū togas tantūmodo de uictoria Cæſaris primū reſpirāte ſūpſiſſet.
Porcius Cato prætor & Plotius legat⁹ Hetruſcos & Vmbros plurimo
ſanguine īpenſo difficillimo labore uicerūt.Gneo Pōpeio & Porcio Ca
tone cōſulib⁹:Pōpeius diu obſedit Aſculū ciuitatē.nec tamen expugna
uiſſet:niſi populū in campū ꝓrūpentē grauiſſima oppreſſione uiciſſet.
Decē & octo milia marſorꝝ in ea pugna cū Franco ſuo īpatore cæſa ſūt
capta.iii.milia.Quatuor milia autem Italicorum uirorꝝ ex ea cæde pro
fugorum iugum montis coacto in unum agmine forte conſcenderant.
ubi oppreſſi examinatique niuib⁹ miſerabili morte riguerūt & uiſebāť

nec ullũ erat ꝓcul intuentib⁹ mortis indiciũ niſi diutna imobilitas quaꝫ nullo mõ hũanæ uitæ uegetatio diu ꝑpeti põt. Eadem die Picẽſes uicti ſũt: quoꝝ dux Iudacilius ꝯuocatis prĩcipib⁹ ſuis p⁹ magnificas epulas largaqꝫ pocula cũctos ad exẽplũ ſui ꝓuocans hauſto ueneno ꝯſũpt⁹ ẽ: cũctis factũ ei⁹ laudãtib⁹: ſed nemĩe ſubſequẽte. Anno ab urbe ꝯdita. dc lxi. cũ ad obſidẽdos Sãnites Põpei⁹ & roman⁹ iſſet exercit⁹ & Poſthumi⁹ Albin⁹ uir cõſularis tũc Lucii Syllæ legat⁹ ĩtolerabili ſupbia oĩuꝫ in ſe militũ odia ſuſcitaſſet: lapidib⁹ occiſus ẽ. Sylla cõſul ciuilẽ cruorẽ nõ ni ſi ſanguĩe hoſtili expiari poſſe teſtat⁹ ẽ: cuius rei ꝯſcĩa pmot⁹ exercit⁹ ita pugnã adorſus ẽ: ut ſibi unuſqſqꝫ peũdũ uideret: niſi uiciſſet. xviii. Sã nitũ. M. illo prælio cæſa ſũt. Iuuentiũ quoqꝫ Italicũ ducẽ & magnũ ip ſi⁹ populũ pſecut⁹ occidit. Porci⁹ Cato ꝯſul marianas copias habẽs: cũ aliquãta ſtrenue geſſiſſꝫ: gloriat⁹ ẽ: Gaiũ Mariũ nõ maiora feciſſe & ob hoc cũ ad lacũ Fucinũ ꝯtra Marſos bellũ gereret: a filio Gaii marii ĩ tu multu belli: q̃ſi ab ĩcerto auctore ꝓſtratus ẽ. Gaius Gabin⁹ legatus ĩ ex pugnatõe hoſtiliũ caſtroꝝ ĩterfectus ẽ. Marrucini Veſtiniqꝫ Sulpitio legato Põpeii pſequẽte uaſtati ſũt: Popedi⁹ & Obſidi⁹ Itali ĩpatores ab eodẽ Sulpitio apud flumẽ theanũ horribili prælio oppreſſi & occiſi ſũt Põpeius Aſculũ ĩgreſſus præfectos & centuriões cũctoſqꝫ prĩcipes coꝝ uirgis cecidit. ſecuriqꝫ pcuſſit. ſuos prædãqꝫ oẽm ſub haſta uẽdidit. re liquos liberos qdẽ: ſed nudos & egẽtes abire præcepit. Et cũ de hac præ da opitulatõꝫ aliq̃ in uſuꝫ ſtipendii publici ſenatus fore ſparet: nihil ta men ex ea Põpeius egenti ærario ꝯtulit. Nãqꝫ eodẽ tpe cũ penit⁹ exhau ſtũ eẽt ærariũ & ad ſtipendiũ frumenti deeſſet expẽſa: loca publica quæ in circuitu capitolii põtificibus: auguribus: decẽuiris & flamĩbus ĩ poſ ſeſſiõꝫ tradita erãt: cogẽte ĩopia uenditi ſũt: & ſufficiens pecũiæ modus q ad tps inopiæ ſubſidio eẽt: acceptus ẽ. Eqdẽ in ſinũ tũc ipſius ciuita tis euerſaꝝ oĩuꝫ urbiũ nudataꝝqꝫ terraꝝ abraſæ undiqꝫ opes ꝯgerebãt: cũ ipſa Roma turpi adigente inopia præcipuas ſui ptes auctionabatur Quã ob rẽ ꝯſideret tunc tpa ſua: cũ quaſi inexplebilis uenter cũcta ꝯſu mens & ſp eſuriens cunctis urbibus qua miſeras faciebat: ipſa miſerior nihil relinquẽs nihil hẽbat. & ſtimulo domeſticæ famis ad continuatõꝫ bellicæ inqetudĩs trudebat. Iiſdẽ tpibus rex Sothimus cũ magnis thra cũ auxiliis Græciã ingreſſus cunctos macedoniæ fines depopulatus eſt Tãdẽqꝫ a Gaio Sentio prætore ſuperatus redit in ſuũ regnũ coactus ẽ.

Bellum Mithridaticum & bella ciuilia cœpere pene ſimul.

Nno ab urbe cõdita. dc. lxii. nõdum finito ſociali bello: Romæ primũ bellũ ciuile cõmotũ eſt: eodemqꝫ anno Mithridaticum

bellũ & ſi minus infame: non tamen minus graue cœptũ ẽ. Equidem de
mithridatici belli ſpatio uarie traditũ eſt: utruʒ ab hinc cœperit: an tunc
præcipue exarſerit: maxĩe cũ alii.xxx.alii.xl.annis geſtũ fuerant. Sed q̃
uis iiſdem tp̄ibus geſta ꝑplexis coaceruata malis exarſerint: a me tamen
ſpeciatim: & ſi breuiter ſingula ꝓferenť. marius Sylla cõſule contra mi
thridatẽ in Aſiam cũ exercitu ꝓfectutus in Campania tamẽ ꝓpter ſoci
alis belli reliquias conſiſtentes affectauit ſeptimũ conſulatuʒ. & bellum
ſuſcipere mithridaticũ. Quo Sylla cognito impatiẽs reuera iuuenis: in-
temperataque ira ꝑcitur cũ.iiii. legionib⁹ primũ ante urbẽ conſedit: ubi
Gratidiũ marii legatuʒ: quaſi primam uictimã belli ciuilis occidit. mox
urbem cũ exercitu irrupit. faces ad ĩflammandaʒ urbẽ popoſcit. Oĩbus
metu additis ꝑ ſacram uiam cito agmĩe in foꝝ uenit. marius cũ permo-
uere nobilitatẽ ĩflammare plebem equeſtreʒ deinde ordinem perarmare
aduerſus Syllam fruſtra tẽtaſſʒ: poſtremo ſeruis ſpe libertatis & prædæ
ad arma ſolicitatis: nec quicq̃ repugnare auſis tandẽ ĩ Capitoliũ conceſ-
ſit. Sed cuʒ eo Syllanæ cohortes irruiſſent: magna ſuoꝝ cæde diffugit.
Ibi tunc Sulpitius marii collega ſeruo ſuo prodẽte ꝓſtratus eſt. Seruũ
uero ipſuʒ: quod hoſtem indicauerat: manumitti. quod uero dominuʒ
ꝑdiderat: ſaxo Tarpeio deiici conſules decreuerũt. marius fugiens cum
perſequentũ inſtantia circũſeptus eſſet in minturnenſiũ paludibus ſeſe
abdidit: de qbus ĩfeliciter luto oblitus: ignomĩoſeque proſtratus: turpi
aũt ſpectaculo minturnas deduct⁹: contruſuſque in carcerem ꝑcuſſorẽ
ad ſe miſſum ſolo uultu exterruit. Deinde lapſus e uinculis in Aphri-
cam tranſfugit. Solicitatoque ex Vtica filio: ubi is cuſtodia obſeruatur
continuo Romam regreſſus: Cinnæ conſuli ſocietate ſceleꝝ coniũctus
eſt. Igiť ad confligandam uniuerſaʒ rempublicam exercitum ſibi in qua
tuor ꝑtes diuiſerũt. Tres ſiqdeʒ legiones mario datæ. parti copiaꝝ Gne
us Carbo præpoſitus eſt. ꝑtem Sertorius accepit: Ille ſcilicet Sertorius
iam hinc ciuilis belli incentor & ꝑticeps: q etiam hoc finito aliud poſt in
Hiſpaĩa bellũ excitauit qd' ꝑ multos annos maximis Romanoꝝ cladib⁹
traxit. Cætera uero exercitus portio Cinnam ſecuta eſt. Porro aũt Gne
us Pompeius: qui a ſenatu cum exercitu accerſitus: ut rei publicæ opitu
laretur: & diu ſeſe nouarum rerum aucupatione ſuſpenderat: contem-
ptus a mario. uel Cinna ad Octauium conſuleʒ ſeſe contulit. & mox cũ
ſertorio conflixit. Infelicẽ pugnam interuent⁹ noctis diremit. Secenti ex
utraqʒ ꝑte milites trucidati ſũt. Poſtera die cũ permiſtim corpora ad ſe-
pulturam diſcernereñ: miles Põpeian⁹ fratris ſui: quem ipſe interfecerat
corp⁹ agnouit. ĩ tranſcurſu enĩ utrinqʒ cognitoʒ uult⁹ & galeæ cõſidera

tione3 furor ademerat:q̄uis paꝝ ſit culpæ circa ignorantia3:ut uideatur neſciſſe de fratre: quod nō ambigiť ſciſſe de ciue. Itaque uictor uicto in felicior:ubi & fratris corp⁹ agnouit. & paricidiu3 ſuum execrat⁹ bella ci uilia ilico pectus ſuu3 gladio trāſuerberans:ſimulque lachrimas & ſan guinē fundēs ſuper fraternū ſeſe cadauer abiecit. Et quid hoc ꝓfuit ad cōfuſionē crudelis īcepti: quod ī prīo ſtatim belloꝝ ciuiliū exordio īfa mis fama percrebruit: cōcurriſſe ignaros qde3 fratres:ſed cōſcios ciues. pe tiiſſe fratrē ſcelere uictorē fratris occiſi ſpolia. ac mox tantæ īmanitatis rerū eodē gladio atque eade3 manu p ſuā necē paricidiū:quod admiſe rat:uīdicaſſet? nūqd ī tātaꝝ aīoſitate ꝑtiū tā triſte mouit exēplū. Nūqd apud queq̄ ꝑiculū ſceleris repulit terror erroris? Nūqd hæc quæ cōis ē etiā cū belluis pietas & reuerētia naturæ : quod un⁹ ꝑimēdo ac pereūdo cōmiſit:quod in ſe agi poſſet ītremuit:ſe ſeq3 ab huiuſmōi incepto con ſciētia uict⁹ remouit? Quin poti⁹ ānis fere.xl.cōſequētib⁹ in tantū conti nuata ſūt bella ciuilia: ut magnitudo laudis appetēda ex magnitudine ſceleris putareť. Oēs eni3 poſt tale documētū iu tali malitia parricidio tum pericula refugiſſent:niſi parricidia ipſa uoluiſſent. Igiť Marius co loniā Hoſtiēſem ui ingreſſus omnia ibi genera libidinis auariciæ & cru delitatis exercuit. Pōpeius fulmine afflat⁹ interiit. exercit⁹ uero eius pe ſtilentia corrept⁹ pene totus abſūptus eſt. Nā.xi.M. uiroꝝ de caſtris Pō peii mortua. ſex.M. autē de parte Octaui cōſulis ſubtracta ſūt. Marius Antiū & Ariciā ciuitates hoſtiliter irrupit. cunctoſq3 in his præter ꝓdi tores interfecit:bona ſuis diripiēda ꝑmiſit. Poſt Cinna cōſul cū legiōib⁹ & Marius cu3 fugitiuis urbē ingreſſi nobiliſſimos quoſque e ſenatu & plurimos cōſulares uiros interfecerūt. Sed quota hæc portio oſtentatæ miſeriæ eſt. uno uerbo defmiſſe cæde3 bonoꝝ:cui⁹ fuit tāta numeroſitas tāta diuturnitas tanta crudelitas tantaq3 diuerſitas. Verumtame3 æqus eſt:me aliquid utilitatis ſubtraxiſſe cā:q̄ tantu3 horroris ingeſſiſſe noti ciæ:ſiue ꝑitis hæc ſiue imꝑitis obiicianť. De pr̄ia ſiqdē de ciuib⁹ & de ma ioribus noſtris hæc loqmur:qui his exagitati malis ta3 abominanda geſ ſerunt:de qbus etiā auditis poſteri ꝑhorreſcāt:q ꝓfecto nolūt iſta nimi um exaggerati aut ſufficiētis noticiæ moderatiōe:ſi ſciūt:aut miſericor dis reuerētiæ cōtēplatiōe:ſi neſciūt. Igiť Mari⁹ cū īterfectoꝝ ciuiū capi ta illata cōuiuiis oblata Capitolio collocata roſtris ſpectaculū ornatū q3 cōgereret:ac ſeptimū cōſulatū cū Cīna tertiū cōſule ꝑuaſiſſ3: ī exor dio cōſularis īꝑii ſera tādē morte prærept⁹ ē. Cinna bonoꝝ neces maloꝝ cæde ſupleuit. nā cū ītroducta ꝑ mariū fugitiuoꝝ man⁹ īſatiabilis præ dādi eſſet: nullāq3 partē auctorib⁹ prædæ cōſulib⁹ miſtraret ī foꝝ quaſi

ſtipendii cã ſolicitata:militibuſq; circũdata:inermis extincta eſt. Cæſa ſunt illa die in foro urbis octo. M. fugitiuoꝝ:ideque Cina quartũ con ſul ab exercitu ſuo ĩterfectus ẽ. Interea reſidui ſenatoꝝ:q potentiã Cinnæ & Matii crudelitatẽ inſaniã Fimbriæ Sertoriiq; audaciã fuga euaſerant:tranſuecti ĩ Græciam coegere precibꝰ Syllam:ut pclitanti ĩmo ia; pene pditæ patriæ opẽ ferret. Igit Sylla mox ut Campanũ litus attigit: Norbanũ cõſulem prælio oppreſſit. vii. milia tunc Romanoꝝ Romani interfecerunt. ſex milia eorundem ab iiſdem capta ſũt. c. xxiiii. de Syllana pte ceciderunt. Fuluius uero Hadrianus:cui ĩperiũ ꝓ prætore erat: regnũ Aphricæ ſeruoꝝ manu affectans a dominis eoꝝ apud Vtica; cõ geſtis ſarmentis cũ. oĩ familia incenſus ẽ. Damaſippus prætor ĩcentore Mario conſule Quintum Scæuolam:Gaium Carbonem:& Luciũ Domitium:Publium Antiſtium:in curiam quaſi ad conſultandum uocatos crudeliſſime occidit. Corpora interfectoꝝ ũ carnifices unco tracta: atque in Tyberim miſſa ſunt. Eodem tpe Syllæ duces plura prælia aduerſus marianas partes infeliciſſima felicitate geſſerũt. Nam & Quintꝰ metellus Charinatis copias cecidit. & caſtra puaſit. & Gneus Põpeius Carbonis eqtatum grauiter trucidauit. ſyllæ & & marii adoleſcẽtis maximũ tunc prælium apud ſacriportũ fuit:in quo de exercitu marii cæſa ſunt. xxv. milia. ſicut Claudius ſcribit. Põpeius Carbonem etiam caſtris exuit. fugientemq; inſecutus nunc cædendo:nunc ad deditionem cogendo plurima exercitꝰ parte priuauit. metellus Norbani agmen oppreſſit:ubi. ix. milia marianæ ptis occiſa ſunt. Lucullꝰ cũ a Quintio obſideret:eripit. & repentina pugna obſeſſorem deleuit exercitũ. Nam plꝰ q̃. x. milia ibi tunc cæſa referunt. ſylla deinde cũ Campaninio ſannitu; duce & Charinatis reliquis copiis ante ipſam urbem portamque Collinam ad horam diei nonam ſigna contulit. grauiſſimoque prælio tãde; uicit. lxxx. milia hoĩum ibi fuſa dicunt. xi. milia ſeſe dedidert. reliqua; multitudinem ĩ fugam uerſam ĩſatiabilis uictoꝝ ciuiũ ira cõſumpſit.

Sylla urbem ĩtrauit. multoſq; interfecit & ꝓſcripſit.

Ylla mox ut urbem uictor intrauit:iii. milia hoĩu; q̃ ſe p legatos dediderant:cõtra fas:cõtraq; fidem datam inermes ſecuroſque interfecit. Plurimi tunc quoq;:ut nõ dicam ĩnocentes:ſed etiam ipſius ſyllanæ partis occiſi ſunt:quos fuiſſe plus q̃. ix. milia ferũt ita libere per urbem cædes percuſſoribus paſſim uagantibus ut quenq; uel ira uel præda ſolicitabat:agitabatur. Igit cunctis iam:quod ſinguli

timebant:aperta fronte timentibus:Quintus Catulus Syllæ dixit. Cuꝫ quibus tandem uicturi ſumus:ſi in bello armatos:in pace inermes occidimus? Tunc Sylla auctore Lucio Furſidio primipilari primus īfamē illam tabulam ꝓſcriptionis induxit.

Sylla dicturam adeptus eſt.

Rima ꝓſcriptio.lxxx.M.hominū fuit:in qbus quatuor cōſulares erāt:Carbo Marius Norbanus & Scipio:īter eoſq; Sertorius tūc maxime ptimeſcēdus. Item alia cū.d.nominib' ꝓpoſita ē:quam cū Lolli' quippe ſecurus:nihilque ſibi conſcius legeret:ubi ſuū repente nomē offendit:dum ſe trepidus adoperto capite foro ſubtrahit:interfectus ē.ſed ne in ipſis quidē tabulis fides ac finis maloꝝ uidebatur. Nanque alios:quos ꝓſcripſerāt:iugulabāt.alios aūt poſtquā iugulauerant:ꝓſcribebant.nec ipſi' mortis erat uia ſimplex:aut una cōditio:ut in nece ciuiū ſaltē ius hoſtiū ſeruaref:q nihil uictis: præter uitam exigunt. Marcum Marium ſiqdem de caprili caſa extractū uinciri Sylla iuſſit.ductūque trans Tiberim ad Luctacioꝝ ſepulchꝝ effoſſis oculis:mēbriſque minuatiꝫ deſectis:uel etiā fractis trucidari. Poſt hūc Publius Lectorius ſenator & Venuleius triūuir occiſi. Marci Marii caput Præneſte ē miſſum:quo uiſo Gaius Marius ultima deſpatiōe correptus:ubi a Lucrecio obſidebaf:ne incideret in inimicoꝝ man' cū Teleſino mutua morte concurrit. Dūque uiolenti' ipſe in concurrentem manus adegit circa ſuū uulnus manū ꝑcutientis hebetauit. Ita eo interfecto ipſe leuiter uulnerat' ceruicē ſeruo ſuo præbuit. Charinatē prætorem Romanum Sylla iugulauit. Inde Præneſte ꝓfect' oēs Marianæ militiæ princeps:hoc ē legatos:quæſtores: præfectos: & tribunos iuſſit occidi. Pompeius Carbonē a Coſſura inſula in Aegyptū fugere conantem in Siciliam ad ſe retractū & cōplures cū eo ſocios eius occidit. Sylla dictator creat' ē:ut dnātionis & crudelitatis libido honeſti præcipuiq; noīs reuerentia & amaref & uelaretur. Pōpeius in Aphricā trāſgreſſus eruptione circa Vticam facta.x.&.ix.M.hominuꝫ interfecit: quo bello Domitius dux Marian':dū inter primores pugnat:occiſus ē. Idēq; Pōpeius Hiertā Numidiæ regē pſecutus:fugientē ab Vgode bocchi mauroꝝ regis filio ſpoliari oībus copiis fecit:quē continuo Bullā reuerſus tradito ſibi oppido interfecit.

Poſt bella ciuilia ſonātib' undiq; belloꝝ fragorib'.iiii.bella exurrexiſſe

Reatis itaq; Publio Seruilio & Oppio Claudio cõſulib' Luci' Sylla ẽ tandẽ priuatus. Hoc fine concluſa ſũt duo bella funeſtiſſima ſociale Italicũ: & Syllanũ ciuile. Hæc p annos. x. tracta plus q̃. c. l. M. Romanoꝝ conſũpſerũt. tantũq; lectiſſimoꝝ uiroruz uernaculorũque militũ hoc ciuili bello Roma pdidit: q̃tũ in ea ſupiori tempore: cũ ſe iam aduerſum Alexandꝝ magnũ circũſpiceret: indiſcretis ætatibus cenſus ĩuenit. Ptæterea niros cõſulares. xxiiii. prætores ſex. ædilicios. lx. ſenatores fere. cc. abſque ĩnumeris totius Italiæ populis: q paſſim ſine conſideratiõe deleti ſunt. Quod neget quiſq̃: ſi ualet: qn eodem dãno ſuo uicerit Roma: quo amiſit Italia. propudor. Nũqd nam & hic cõparatione ambigua egent tpa? Immo uel maxime inquiũt. Nã quid tam apte: q̃ bellis ciuilibus bella ciuilia cõparãt? An forte dicetur: etiam in his temporibus bella ciuilia non fuiſſe: quibus a nobis reſpondebitur. Iuſtius quidem ſotialia uocari oportere. ſed nobis ꝓficere ſi ciuilia nominent. Tunc enĩ cauſis uocabuliſque ac ſtudiis paria docent oĩa: dum ſibi in his tanto plus uindicat reuerentia chriſtianæ religionis quanto minus præſũpſerit ira uictoris. Nã cũ plerũque ĩprobi tyranni temere ĩuadentes rẽ publicam: uſurpatoque regio ſtatu Romani ĩperii corpus abruperint: atque ex eo bella uel per ſe ĩiuſta ĩportarint: uel ĩ ſe iuſta cõmouerint: Britannis Galliſque populis erecti & ĩſtructi hæc bella q̃tũ externis ꝓxima: tantũ lõginqua ciuibus: qd niſi ſocialia iure uocitentur: cũ ipſi Romani Sertorii quidem: aut Perpẽnæ: aut Craſſi: aut Spartaci bella ciuilia ũſpiam noĩarint. In tali ergo uel defectu: uel duellione ſocioꝝ minore nũc utiq; ĩuidia laboraret: ſi fortaſſis exiſteret uel grauis pugna: uel cruenta uictoria. Veꝝ tamen cũ in hiſce tpib' omnia plus neceſſitatis afferant: & min' pudoris: hoc eſt cã: pugna: uictoria. uel extinguenda inſolentia tyrãnoꝝ: uel pro cohibẽdo ſocioꝝ defectu: uel pro inurendo ultionis exemplo: cui tandem dubiuz eſt: quanto nũc mitius: quantoque clementius excitata: ut dicunt bella ciuilia gerũt ĩmo reprimũtur. Quis enĩ unum ciuile bellum per decem annos his tẽporibus agitatum audierit? Quis uno bello. c. l. M. hominum uel hoſtiũ ab hoſtibus: ut non dicã ciuium a ciuibus cæſa meminerit? Quis illaz quã explicare longũ eſt: optimoꝝ atque illuſtriũ uiroꝝ multitudinem trucidari in pace cognouerit? Poſtremo q̃s illas infames interficiendorũ tabulas tenuerit? legerit? ſenſerit? ac non potius omnibus notũ ſit: una cũctos pace cõpoſitos atque eadẽ ſalute ſecuros uictos uictoreſq; pariter cõi exultaſſe lætitia: ac etiã in tantis toti' ĩpii Romani ꝓuinciis urbib' ac populis uix paucos aliquãdo extitiſſe: quos iuſta ultio ĩuito & uictore

damnarit? Et ut uerbis uerba non onerem: non temere dixerim tantam uel in bello ſaltem extinctam modo fuiſſe gregariorum militũ manũ quanta tunc cæſa eſt in pace nobiliũ. Igitur Sylla mortuo Lepidus Marianæ partis aſſertor aduerſus Catulũ Syllanũ ducẽ ſurgens rediuiuos bellorum ciuiliũ cineres ſuſcitauit. Bis tũc acie certatũ eſt. Plurimi romanorum iam ipſa paucitate miſerorum: & adhuc illo furore inſanientiũ cæſi ſunt. Albanorum ciuitas obſidione oppugnata atq; excruciata fame. ultia miſerabiliũ reliquiarum deditiõe ſeruata eſt. Ibi tũc Scipio Lepidi filius captus atque occiſus eſt. Brutus in ciſalpinam Galliam fugiens: pſequẽte Põpeio apud Regiũ interfectus ẽ. Ita hoc bellũ ciuile non magis clemẽtia Catuli: q̃ tedio Syllanæ crudelitatis: ut ignis in ſtipula eade; celeritate qua exarſit: euanuit. Anno ab urbe condita anno. dc.lxxiii. ſonantibus undique bellorum fragoribus: quorum unũ in Hiſpania erat: aliud ĩ Pãphilia in Macedonia tertiũ: q̃rtũ ĩ Dalmatia exanguis adhuc atque exhauſta inteſtina pernicie: tanq̃ febribus Romana res publica ꝓpulſare armis occidentis ſeptentrioniſq; fortiſſimas gentes cogebatur. Sertorius ſiquidem uir dolo atque audacia potens: cũ partiũ marianarũ fuiſſet Sylla fugiens ex Aphrica dilapſus in Hiſpaniã bellociſſimas ferociſſimaſque gentes in arma ex armis excitauit. Aduerſus hũc ut breuiter definiam duo duces miſſi Metellus & Domitius: quorum Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cũ exercitu oppreſſus ẽ. Manilius ꝓcõſul e Gallia in Hiſpaniã cũ tribus legionibus &. M.d. equitibus tranſgreſſus iniquã cu; Hirtuleio pugnam conſeruit: a quo caſtris copiiſque nudatus in oppidum Hilerdã pene ſolus refugit. Metellus multis præliis fatigatus p deuia oberrans hoſtẽ mora fatigabat: donec Põpeii caſtris conſociaretur. Põpeius contracto apud Polentiam exercitu Lauronem ciuitatem: quã tũc Sertorius oppugnabat fruſtra conatus defendere: uictus aufugit. Sertorius ſupato fugatoque Põpeio Lauronem captam cruentiſſime depopulatus eſt: reliquũ agmen Lauronenſiũ: quod cædibus ſupfuerat: miſerabiliter in Luſitaniã captiuitatẽ traduxit. Pompeiũ aũt hoc eſt illũ Romanorum ducẽ a ſe uictum fuiſſe gloriatus ẽ: quem magna præditum fiducia ad hoc bellũ non ꝓ cõſule: ſed ꝓ conſulibus Roma miſiſſet. Fuiſſe tunc Põpeio. xxx. milia peditũ & mille eqtes Galba ſcribit. Sertoriũ aũt lx. milia peditũ. octo milia equitũ habuiſſe commemorat. Poſtea uero Hirtuleius cũ Metello congreſſus apud Artalicam Bethycæ urbe;. xx. M. militũ pdidit: uictuſque in Luſitaniã cũ paucis refugit. Põpeius Belgidam nobilẽ Celtiberiæ urbẽ cepit. Sertorius cum Põpeio deinde congreſſus. x. M. militum eius interfecit. Ex alio cornu uincente Pompeio

tantundẽ pene ipſe perdidit. Multa inter eos præterea prælia geſta ſunt. Memmius quæſtor Põpeii idẽque uir ſororis eius occiſus ẽ. Hirtuleii fratres interfecti. Perpẽna: q ſe Sertorio iunxerat: cõminutus ẽ. Poſtrẽo ipſe Sertorius .x. demum anno belli inchoati iiſdẽ: qbus & Viriat⁹ ſuoꝝ dolis interfectus finẽ bello fecit. Romaniſque uictoriã ſine gloria dedit: q̃uis Perpennam poſtea pars exercitus eius ſecuta ſit: q a Põpeio uictus cum uniuerſo exercitu ſuo interfectus ẽ. Ciuitatib⁹ uero cunctis ultro ac ſine mora ꝑ deditionẽ receptis duæ tantu3 reſtiterunt: hoc ẽ Vximia & Caliguꝝ: quaꝝ Vximiam Põpeius euertit. Caliguꝝ Afrannius iugi obſidione confectam, atque ad infames eſcas miſeranda inopia coactã ul timo cæde incẽdioque deleuit. Percuſſores Sertorii præmium ñe peten dum qdẽ a Romanis eſſe duxerunt: quippe qui meminiſſent ãtea Viria ti ꝑcuſſoribus denegatum. Et q̃uis nullo tũc præmio patrauerit roma nam ſecuritatem: tamen fide fortis ac uiribus ſemper Hiſpania: cu3 opti mos ĩuictiſſimoſque reges rei publicæ dederit: nullum unq̃ tyrãnoꝝ ab initio uſque in hodiernum diẽ uel de ſe editum miſit: uel in ſe extrinſe cus incurrentem uiuum: potentemue dimiſit.

De bello Macedonico.

Nterea Macedonicum bellum Claudius ſortitus uarias gẽtes quæ Rhodopeiis mõtibus circunfuſæ ſunt: ac tũc Macedonia3 crudeliſſime populabanť. na3 inter cætera dictu audituq3 hor rida: quæ in captiuos agebant: raptis cum poculo opus eẽt: romanoꝝ ca pitum oſſibus cruentis: capillatiſque adhuc: ac per interiores cauernas male effoſſo cerebro oblitis: auide ac ſine horrorẽ: tanq̃ ueris poculis ute banť: quoꝝ cruentiſſima atq3 immaniſſima corda ſciuerant. Has itaque ut dixi: Claudius Macedoniæ pellere finibus bello attẽtauit: magniſq3 ſe maloꝝ molibus obiecit: unde cu3 animo æger eſſet curis circunſeptus morbo inſuꝑ correptus interiit. Hui⁹ ſucceſſor Scriboni⁹ attentaꝝ ſupe riore bello gentium uim declinans in Dardaniam arma cõuertit: eamq3 ſuperauit.

De ſuſcepto bello orientis.

Vblius uero Seruilius ex conſule Ciliciam & Pamphilia3 cru deliſſime adortus: dum ſubdere ſtudet: pene deleuit. Lycia3 & urbes ei⁹ obſeſſas: oppreſſaſque cepit. præterea Olympũ mõtẽ ꝑuagatus Phaſidem euertit. Corycu3 diruit. Tauri quoq3 mõtis latera

in Ciliciam uergentia perſcrutatos Iſauros bello confractos in deditionem redegit. primuſque romanoꝝ per Tauꝝ duxit exercitum. ac limitē itineris fecit. Triennio emenſo: quo bellum geſtum eſt: Iſautici nomen aſſumpſit. Coſconius ꝓconſul ſortitus Illyricū: ꝑtrita ſubactaq; Dalmatia: Salonas urbē florentiſſimā poſt bienniū tandē expugnauit. & cepit.

Gladiatores Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugiſſe.

ANno ab urbe condita. dc. lxxviiii: Lucullo & Caſſio cōſulibus gladiatores. lxiiii. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerēt: q continuo ducibus Criſſo & Inomao Gallis & Spatthaco Thrace Veſuuiū montem occuparunt: unde erumpentes Clodii prætoris: qui eos obſidione cinxerat: caſtra expugnarunt. Ipſoque in fugam acto cuncta in prædā uerterunt. Inde per Conſcentiā & Metapontu; circūducti ingentia breui agmina collegerunt: Nā Criſſo. x. M. multitudo. Spartaco aūt triplex tunc numerus fuiſſe ferť. Inomaus enī iam ſuperiore bello fuerat occiſus. Itaque cū cædibus incendiis rapinis ſtupriſq; oīa miſcerent: in exeqis matronæ captiuæ: quæ ſe dolore uiolati pudoris necauerat: munus gladiatoriū ex. cccc. captiuis ſcilicet: qui ſpectādi fuerāt: ſpectaturi: utpote laniſtæ gladiatoꝝ potius q̄ militū principes ediderēt. Deinde conſules Gelius & Lentulus aduerſus eos cū exercitu miſſi: quoꝝ Gelius Criſſum acerrime pugnantē prælio oppreſſit. Lentulus a Sparthaco ſupatus aufugit: Poſt etiam collatis fruſtra ambo conſules copiis accepta graui clade fugerūt. Dehinc Gaiū Caſſiū ꝓconſulē idē Sparthacus oppreſſum bello interfecit: Itaque exterrita ciuitate nō minore ꝓpemodū metu: q̄ ſub Hannibale circa portas fremente trepidauerat: ſenatus Craſſum cū legionibus conſulū: nouoque ſupplemento militu; miſit. Is mox: ut fugitiuoꝝ pugnā iniit: ſex. M. eoꝝ īterfecit. dcccc. uero cepit. Inde prius q̄ ipſum Sparthacum ad caput Silari flumīs caſtra metantem bello aggrederetur: Gallos auxiliatores eius: Germanoſq; ſupauit: e quibus. xxx. milia hoīum cum ipſis ducibꝰ occidit. Nouiſſime uero ipſum Sparthacū diſpoſita acie congreſſū: & maximas cu; eo fugitiuoꝝ copias ꝑculit. Nam. lx. M. eoꝝ cæſa. ſex milia capta referūtur iii. M ciuiū Romanoꝝ recepta ſunt. Cæteri qui ex hoc bello lapſi oberrabant per cōplures duces frequenti indagine attriti ſunt. At ego iteꝝ ac ſæpiꝰ repeto. Nunquid nam & hic comparatiōe aliqua egent tpa? Quis rogo audire non horreat. non dicam bella talia. ſed uel nomina tāta belloꝝ externa: ciuilia: ſocialia: ciuilia: fugitiuoꝝ: quæ nec ſic ſaltē ſeſe ut cōmoti

maris fluctus.q̄uis molibus magnis ſequntur:ſed undiq; diuerſis cau-
ſis:uocabulis:formis:maliſque excitata:coaceruataque concurrũt.ut e
ꝓximo repetam:& infame illud ſeruile prætercam:Iugurthinũ bellum
nondũ adhuc ab Aphrico detonuerat:& iam Cimbricum a Circio ful
minabat.De Cimbricis illis nubibus adhuc fœdi uaſtique torrẽtes effu
ſi ſanguinis agebanť.& iam ſocialis belli nebulas in magna cõtinuo ma-
loꝝ nubila coituras miſera exhalabat Italia.Adhuc uero poſt infinita;
crebramque Italici belli tempeſtatẽ diſcurri tuto p Italiam mĩme pote-
rat.Ita oẽs abſque illis periculoſiſſimis inimicaꝝ urbiũ uoraginibꝰ diſ-
ſoluta ac lubrica pace titubabant.Iam ſibi Marianũ atque Syllanũ Ro
ma parturiebat excidiũ.& aliud e diuerſo oriens atq; aquilo hoc ẽ Mi
thridaticũ minabatur:quod qdem Mithridaticũ minabať a ſupioribꝰ
cœptũ:porro in ulteriora porrigiť.De Mariana face rogus Syllanæ cla
dis accenſus ẽ.de iſto rogo funeſtiſſimo Syllani & ciuilis belli per pluri
mas terraꝝ partes ardentes ſudes ſparſi ſunt.multaque incẽdia ex uno
fomite diffuderunt.Nam Lepidus & Scipio in Italia.Brutus in Gallia
Domitius Cinnæ gener in Aphrica.Carbo in Coſſura & Sicilia. Perpẽ
na in Liguria.& poſt cum Sertorio in Hiſpania:omniũque atrociſſimꝰ
Sertorius in eadẽ Hiſpania.Hæc tunc ciuilia:uel quo alio dicenda ſunt
nomine bella excitantes:de uno multa:de mĩmo magna fecerunt abſq;
illis tribus uaſtiſſimis bellis:quæ tunc externa uocabanť:hoc ẽ Pamphi
lico:Macedõico atque Dalmatico:diſſimulato etiã magno illo Mithri
datico lõge omniũ diuturniſſimo:infeſtiſſimo:ac formidoloſiſſimo: de
inde adhuc Hiſpanienſi ſertoriano non dũ finito:ĩmo adhuc ipſo uiuẽ
te ſertorio hoc fugitiuoꝝ:& ut uerius dicam gladiatoꝝ bellũ inhorruit
iam non ſpectandũ paucis.ſed ubiq; metuendũ.Quod quia fugitiuoꝝ
bellum dicitur:nemini uile habeatur ex nomine.Sæpe in eo ſinguli & ali
quando ſimul cum agminibus fruſtra iunctis ambo conſules uicti ſũt
plurĩmiq; nobiles trucidati:ipſi aũt fugitiui plꝰ q̄.c.M. fuere: quæ cæſi
ſunt.Ex quo admonemus:ut ipſa conſoletur ſe Italia de uexatione ex
ternoꝝ præſentium per recordationẽ præteritorũ.exeatque in ſe ipſam.
nec putet ſe incõparabiliter crudelius dilacerari. Qua; ob rem huic qn
to uolumini iam finẽ fecerim:ut bella ciuilia externis ubique permiſta
uel quæ dicta ſunt:uel etiam quæ ſequũtur:qa ſic ſibi ſerie temporũ &
malis ſequacibus cohæſerunt:libri ſaltem termino ſeparentur.

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI IN SEXTVM HISTORIARVM LIBRVM PROLOGVS.

Mnes homines cuiuſlibet uel ſectæ uel patriæ : uel uitæ ita ſemper ad ꝓſpectum prudentiæ naturali bono erigũtur: ut oblectamento corporis rationale mẽtis & ſi non actu præſe rant: iudicio tamen præferendũ ſciant: Quæ mens rõne duce illuſtrata in medio uirtutũ: qbus genuino fauore q̃uis uitiis inclinetur aſſurgit: ſciam dei quaſi arcẽ ꝓſpicit. Deũ enĩ quilibet hominũ ad tẽp⁹ contẽnere poteſt: neſcire in totũ non põt. Vnde quidam dum in multis diis credunt: multos indiſcreto timore finxerunt. Sed hinc iam uel maxime cũ auctoritate ueritatis operante: tunc etiam ipſa ratione diſcutiẽte diſceſſum eſt. Quippe & philoſopbi eoꝝ: ut de nr̃is ſanctis ſileam: dũ intento mentis ſtudio quærunt: ſcrutãturq; oĩa: unũ deũ auctorẽ oĩu; repperrerunt: ad quẽ unum oĩa referuntur: Vnde etiã nũc pagaui quos iam declarata ueritas de contumacia magis q̃ de ignorantia conuĩcit: cũ a nobis diſcutiuntur. non ſe plures deos ſequi: ſed ſub uno deo magno plures miniſtros uenerari fatenť. Reſtat igitur de intelligẽtia ueri dei ꝑ multas intelligendi ſuſpitiones confuſa diſſenſio: quia de uno deo oĩu; pene una opinio ẽ. Hucuſq; humana ſcrutatio: tã& ſi cũ labore: patuit. at ubi ratiocinatio deficit: fides ſubuenit. Niſi enĩ crediderim⁹: nõ ĩtelligemus. Ab ipſo audias: ipſiq; deo credas: quod ueꝝ uelis ſcire de deo.

Hic dicit: qũo deus ex nihilo fecit ĩperiũ Romanũ ideſt ex paſtoribus.

Taque idẽ unus & uerus deus. in quem oĩs: ut dixim⁹: & ſi ex diuerſis opionibus ſecta concurrit: mutans regna & diſponẽs tempora: peccata quoque puniens: quæ infirma ſunt mũdi elegit: ut confũdat fortia. romanũque imperiũ aſſumpto paſtore pauperrimi ſtatus fundauit. Hoc per reges & conſules diu ꝓuectum poſtqua; Aſiæ Aphricæ atque Europæ potitum eſt: ad unũ imperatore; eũdẽq; fortiſſimũ cuncta ſui ordinatione congeſſit. Sub hoc ĩperatore. quẽ oẽs fere gentes amore & timore permiſto iuſte honorarent: deus uerus: qui ſupſtitione ſollicita ab ignorantibus colebatur: magnũ illũ intelligẽtiæ ſuæ fontem aperuit. ꝓmptiuſque per hominem doctur⁹ homines. filiũ ſuũ miſit: operantẽ uirtutes: quæ præcellerent hoĩem: coarguentemq; dæmonas. quos aliqui deos putauiſſent: ut quia ipſi tanq̃ hõi non credidiſſent: operibus tanq̃ dei crederent. deinde ut in magno ſilentio ac pace

latiſſima inoffenſe & celeriter noui nominis gloria:& annũciatæ ſalutis uelox fama percurreret:uel etiam:ut diſcipuli eius p diuerſas gẽtes eũtibus:ultroque per cũctos ſalutis dona offerentibus obeũdi ac diſſerẽdi quippe cum Romanis ciuibus:inter ciues romanos eẽt tuta libertas: Quod ideo cõmemorandũ putaui:quia hic ſextus libellus uſq; ad Cæſarem Auguſtum:de quo hæc dicuntur:extenditur.Quod ſi aliq hanc lucidiſſimam rationem irritam putant: ſuiſque diis potius aſſignant: quos primũ prudentia elegerint.dein præcipuo cultu inuitarint ut ſi p eos ampliſſimũ hoc pulcherrimũque ĩperiũ concederet: Sic.n.iactitãt: quod ipſi optĩo genere ſacrorꝝ meruerint præcipuũ deorꝝ fauorẽ qbus ademptis uel prætermiſſis diſceſſerint oẽs adytis ariſq; relictis dii:qbus imperiũ hoc ſteterat. Vnde q̃uis reuerẽtia ſcitatis tuæ multa fortiſſime ueriſſimeque diſſeruerit:tamen & mihi locus exigit:ut pauca ſubiitiã. Si romani colẽdo deos emeruerũt fauorẽ deorꝝ:& non colendo amiſerũt: ut ipſe Romulus parẽs Romæ inter tot mala ab ipſo ortu ſuo ingruentia ſaluus eẽt:colendo qs meruit? An Amulius auus qui eum expoſuit ad necẽ? An pater:q incertus fuit? An Rhea mater ſtupri rea? An Albani parentes:ipſa quoque ab initio romani nõis germina pſequentes? An tota Italia:quæ p.cccc.annos dũ audere potuit:excidio ei⁹ inhiauit? Non inqunt.ſed dii ipſi:qa ſe colendos ſciebant:futuros cuſtodiere cultores Ergo præſcii ſunt.Si ergo præſcii ſũt:cur hoc ĩperiũ inter tot annorꝝ ſecula eo potiſſimũ:tpe ad ſummã potentiæ arcẽ pduxerunt: quo ille naſci inter homines atque agnoſci ut hõ uoluit:poſt cui⁹ nomen & ipſi p nihilo contẽpti ſunt:& cũ uniuerſo mũdo etiam illi quos ipſi puexerãt cucurrerũt? Sed humiliter obrepſit inquiũt & latenter intrauit.Latẽtis & humilis unde tã celebris fama? tam indubitata fides? tã manifeſta potentia? ſignis qbuſdam & uirtutibus mentes hoĩum ſupſtitõe ſollicitas cœpit & tenuit? Ad hæc ſi potuit hõ:dii magis poſſe debuerunt. An qa ille hanc potentiam a p̃re ſibi traditam prædicabat:puentũ eſt aliquando ad intelligentiam illius noti & ignoti dei:quam apprehendere: ut dixi:nemo niſi p ipſũ põt? Nec quiſq̃ põt:niſi qui toto ſe deſpecto:ac pſpecto conuerſus ad ſapiam dei oẽm quærendi ratiocinatiõẽ tranſtulerit ad credendi fidẽ. Verꝝ tamen breuiter diſcutio. Dii iſti:quos tantos ferũt ut romanam rẽ publicam & ppicii puexiſſe:& aduerſi afflixiſſe uideãt eo certo tẽpore: quod palam cõſtat:quo naſci xpũs uoluit:& annũciari gentibus cœpit:deuotiſſime atq; intentiſſime colebantur? Ita illi conſulentes & ſibi & cultorib⁹ ſuis:nõ potuerũt repellere.uel reprimere ſupſtitionẽ eius ppter quam ſpernendos ſe cultoreſque ſuos deſtituẽdos

uiderent: q̄q̄ ſi ab inuitis danda uenia: nec deſperandi fuerūt. ſi a uolūta riis ſeruanda praſcia. nec prius fuerant adiuuandi. Hoc factū ē inqunt Nā excitauim⁹ gentes: accendim⁹ reges. inſtituim⁹ leges. diſpoſuim⁹ iudices. præparauim⁹ pœnas ſuppliciis & crucib⁹: orbē totū ſcrutati ſum⁹ ſi quo modo tandē chriſtianū nomen & cultus de uniuerſo mūdo poſſet abradi. Hoc eaten⁹ ē factū: donec fœcunda credulitas eouſq3 īter tormenta ac p tormenta ꝓficeret: q̄diu ipſum regiū culmen p quod ſolū ꝓhiberi potuerat: occuparet. Et qd poſtea conſecutū ē? Impatores inqūt xp̄iani ceſſare ſacra: & claudi templa iuſſerunt: atque ideo exceſſere oēs adytis ariſque relictis dii: qbus īperiū hoc ſteterat. O quanta & q̄ ioffenſa lux ueritatis ē: ſi non aduerſus eā ultro ſeſe offerentē imbecilli infeliciter oculi clauderent. Si chriſtiana fides per multa retro tpa ſæuientib⁹ undique aduerſū ſe gentibus. regib⁹. legibus. cædib⁹. cruciatib⁹. ac mortibus reprimi nullo mō potuit. īmo ut dixi inter hæc & p hæc creuit. cultus aūt idoloꝝ iam quodāmodo ex ſe deficiens ac ſibi erubeſcēs ad unā clementiſſimam iuſſionē ſine ullo pœnali terrore ceſſauit: cui dubiu3 ē hoc per iſtius intelligentiæ demonſtrationē de creatore ſuo tandē innotuiſſe creaturæ quē illa eaten⁹ per uarias rōcinationes mentis intētæ q̄libet aliis offuſcata quæſierit: ac per hoc ſtatī amori ei⁹ quē etiā ignorans dilexerat: inhæſiſſe? Nec igit mirū ē: ſi in magna familia īueniūtur aliq ſerui: qui conſuetudine: laſciuiaq3 ſeductoꝝ aſſuefacti patientia domini ſui ad contēptū ipſius abutant: unde & merito deus uel ingratos: uel incredulos: uel etiā contumaces uariis correptionibus arguit. Quod ſp utique fatendū eſt: tunc tamen præcipue quando adhuc per uniuerſu3 mundum nulla erat eccleſia: quæ interuentu fideliū precū meritas mūdi pœnas: iuſtūque iudiciū dei exorata ipſius clementia temperaret. unde etiam hæc: quæ mala hoībus uidentur qualiacūque ſint grauiora ſine dubio oīa fuerunt: ſicut ipſo ordine: quo cœpta ſunt ꝓbabūt. Bellū Mithridaticum: uel ut uerius dica3: belli mithridatici clades multas ſecum īuoluens ꝓuincias tracta & ꝓtenta per. xl. annos fuit. Nam. dc. lxi. ut dixi anno ab urbe cōdita: quo etiam primum ciuile bellum cœperat inardeſcere: conſulatu uero Cicerōis & Antonii: ut uerbis poete optimi loquar: barbatico uix conſūmata ueneno eſt. Sed ī his temporibus. xxx. gerendi belli inueniuntur anni. qualiter aūt. xl. a pleriſque dicti ſint: nō facile diſcernitur.

Hic dicit de Mithridate rege Ponti atque Armeniæ.

Gitur Mithridates rex Ponti atqȝ Armeniæ poſtq̃ Nicomedē Bithyniæ regem:amicũ populi romani regno priuare molit⁹ ē atque a ſenatu monitus.ſi facere tẽtaret bellũ ſibi a populo romano inferendum fore:iratus Cappadociam continuo peruaſit atqȝ expulſo ab ea Ariobarzane rege cunctã ꝓuinciam igni ferroque uaſtauit Bithyniam deinde pari clade corripuit Paphlagoniam ſimili exitu afflixit:pulſus ex ea Philomene & Nicomede regib⁹.Poſt cũ ueniſſet Epheſum:crudeli præcepit edicto ut per totam Aſiam quicũqȝ inuẽti eſſent ciues romani ſub una die oẽs necarent.& factũ eſt.Nec explicari aut cõprehendi ullo mõ uerbis põt:quæ tunc multitudo romanorũ ciuiũ cæſa ſit:quis mœror plurimarꝫ ꝓuinciarꝫ:quis gemitus occidendorꝫ pariter atque occidentiũ fuerit:cũ ſinguli quique aut ꝓdere innocẽtes hoſpites & amicos:aut ipſi periclitari pena hoſpitũ cogerent̃. Archela⁹ quoque dux Mithridatis cum.cxx.milia peditũ atque equitum in Achaiã præmiſſus:Athenas cunctamqȝ græciã parti ui:parti deditiõe obtinuit Sylla cui poſt conſulatũ mithridaticum bellum obuenerat: Archelaũ apud Pyræum Athenienſiũ portum ſeptẽplici muro cõmunitũ diu obſedit.Ipſam Athenienſiũ urbem ui cepit:ac poſtea iuſto prælio cum Archelao conflixit.Centũ &.x.de exercitu Archelai interfecta.uix.x.milia ſupfuiſſe referũtur.Cõperta clade mithridatis lectiſſima.lxx.M.militũ Archelao in ſubſidiũ miſit ex Aſia.Secũdo prælio ex his.l.M. ĩterfecta ſunt.ibique Diogenes Archelai fili⁹ trucidat⁹ ē.Tertio bello oẽs copiæ quas Archelaus hẽbat extinctæ ſunt.Nã.xx.milia militũ eius ĩ paludẽ pulſa cũ Syllæ fidẽ ĩplorarent:inſatiabili uictoris ira interfecta ſunt. totidẽque alia in flumẽ coacta ac necata.reliq miſerorꝫ paſſiȝ trucidati ſũt Porro aũt Mithridates in Aſia nobiliſſimarꝫ urbiuȝ principes occidere: bonaque eorꝫ publicare aĩo intenderat.Cunque iã.M.dc:ita ĩterfeciſſet Epheſii exemplũ uerẽtes excluſo præſidio ei portas obiecer̃t.Similiter Smyrnæi.Sardi.Colophonii.Trallianiqȝ fecer̃t. Perturbatus Mithridates ꝑ Archelaũ duceȝ ſuũ cũ Sylla de pace pepigit.Interea Fimbria marianorꝫ ſcelerꝫ ſatelles hõ oĩum audaciſſim⁹ Flaccũ conſulẽ:cui legatus ierat apud nicomediã occidit:ac mox arrepto exercitu mithridatis filiũ ex Aſia ad Miletopolim fugãs ſtationẽ regis ĩuadit.ipſumqȝ Pergamo pellit.fugientẽque inſecut⁹ apud Pitanam obſedit: & ꝓfecto cepiſſet: ſi Lucius Lucullus ciuilib⁹ diſcordiis curã rei publicæ prætuliſſet:Cũqȝ cũ mari coartare obiecta claſſe uoluiſſet:ab Ilienſib⁹ repulſus eſt. Inde Fimbria Ilienſib⁹ irat⁹ a qbus ꝓ Syllanæ ꝑtis ſtudio obiectu portarũ repulſus uidebat̃:ipſam urbẽ Ilium antiquã illã Romæ parentẽ funditus

cæde incendioq; deleuit. ſed eã Sylla cõtinuo reformauit. Idẽ Fimbria apud Thiatyrã cum exercitu Syllæ obſideret: deſpatione adactus: in tẽplo Aeſculapii manu ſua ĩterfectus eſt: Fanni⁹ & Magnus de exercitu Fimbriæ ꝓfugi Mithridati ſeſe adiũxerũt: quoꝝ hortatu Mithridates cũ Sertorio ꝑ legatos in Hiſpaniam miſſos: fœdus pepigit. Sertorius uero ad eũ marcum mariũ firmandi fœderis cã miſit: Quẽ rex apud ſe retentũ breui ducem fecit in locũ Archelai: q ſe ad Syllam cum uxore liberiſque contulerat. marius & Eumach⁹ duces a mithridate aduerſus Lucillum miſſi: magno exercitu breui cõgregato cum Publio Rutilio apđ Chalcedoniam cõgreſſi ſunt. eũque cum plurima exercitus ipſi⁹ pte ceciderunt. Lucullus mithridatẽ Cyzicenos obſidentem foſſa cinxit: eũq; que quod faciebat: pati cõpulit: atq; ad ipſos Cyzicenos: ut bono aĩo eſſent nuntium miſit unũ ex militibus Nandi pitũ: q duobus utribus ſuſpenſus medi⁹ ipſe regulã tenens plantiſq; ſubremigans ſeptẽ milia paſſuũ tranſmeauit. Mithridates inopia laborans partẽ copiaꝝ inſtructã; armis domũ abire præcepit: quam Lucullus excipiens uniuerſa; diſperdit. Nam amplius: xv. milia hoĩum tunc interfeciſſe narrat: Tũc & Fannius qui ſe mithridati iunxerat & metophanes regius prætor a mamerco uicti cũ duobus. M. eqtum in mœſiam ꝓfugerunt. Atque ide in Niconiam digreſſi in colles cãpoſque & in heremos inciderũt: ubi nõ ſolu; montes uſti: uel ſaxa quaſi quadam fuligine offuſcata cernunt. uerum etiam campi ambuſto ſolo ſqualidi per. l. paſſuũ ſine ullo ignis uel fornacis indicio & pendulo in ꝓfundũ cinere putres iacẽt. Tribus etiã locis torridæ uoragines oſtendũtur: quas græci phyſas uocant: In qbus dum oberrantes inopinatis tandẽ piculis empti ſunt: & clam ĩ regis caſtra uenerunt. Deiotarus rex Gallogræciæ præfectos regis bello trucidauit. Interea mithridates apud Cyzicũ eadem mora: qua obſidebat: obſeſſus ĩ magnam penuriam peſtilentiamque exercitũ ſuũ coartauit. Nam plus q̃. ccc. milia hoĩum fame & morbo in eadem obſidione amiſiſſe fert: ipſe cum paucis arrepta naui clam fugit e caſtris: Lucullus in cruẽto milite ſpectator cladis alienæ nouũ genus uictoriæ adeptus ẽ. moxq; marium adort⁹ uicit: atq; fugauit. In quo prælio plus q̃. xi. milia marianoꝝ militũ interfecta referũtur. Lucullus poſtea cũ eodẽ mario nauali prælio cõgreſſus. xxx. & v. naues regias & cõplures onerarias aut demerſit aut cepit. Multi ibi ex his quos Sylla ꝓſcripſerat: interempti ſunt. Marius poſtera die de ſpelũca ubi latebat extractus: imeritas hoſtilis animi pœnas luit. Eodẽ uero Lucullus ĩpetu Apamea; uaſtauit. & ſub mõte Olympo prius Athan munitiſſimam ciuitatẽ captam expugnatãq; diripuit.

Mithridates aduerſus Byzantiuꝫ inſtructa claſſe nauigans tempeſtate correptus.lxxx.roſtratas naues pdidit.Ipſa cum quaſſata iam naui mer geret:in Myoparonē Seleuci piratæ:ipſo pirata iuuante trāſiluit: Inde Sinopen:ac poſtea myſon cum magna difficultate puenit.

Hic dicit de Catilina:ubi de inceſto accuſatus eſt.

Odem anno apud Romam Catilina inceſti accuſat⁹:quod cuꝫ Fabia uirgine ueſtali ſtupꝝ cōmiſiſſe arguebat: Catuli gratia fultus euaſit.Lucullus Sinopen expugnatur⁹ obſederat. Hāc ſeleucus archipirata & Leocares ſpado qui præſidii cā præerat: expolia tam atque incenſam reliquerūt.Lucullus miſeroꝝ hoſtiū inteſtina cla de pmotus celeri occurſu īmiſſum reſtrinxit incēdiū. Ita miſera ciuitas uerſa uice hoſtium ſocioꝝque:unde defendenda:diſpdita.& unde diſp denda ſeruata ē.At uero Marcus Lucullus qui Curioni in macedonia ſucceſſerat:totam Beſſaꝝ gentē bello appetitam in deditionem recepit. Eodē tpe metellus prætor ſiciliæ cū fœdiſſima illa Gaii Verris prætura ſiciliam afflictā īueniſſet:maxīe Pergamenone archipirata nefariis præ dis & cædib⁹ dilacerante:qui pulſa claſſe romana ſyracuſanū portū obti nuerat:mox eū nauali terreſtrique prælio cōminutū ſicilia decedere cō pulit.Præterea Lucullus tranſgreſſus Euphratē & Tigrī apud Tigra no certam urbē cū Mithridate & Tigrane cōgreſſus:paruiſſima ſuoruꝫ manu magnū hoſtiū numeꝝ occidit.Nā.xxx.milia hoīuꝫ in eo bello cæ ſa referuntur.Tigranes uix.cl.eqtibus comitatus aufugit:diademate & tiara ne agnoſceret abiectis.Tunc ad Lucullū toti⁹ pene orientis ſuppli ces uenere legati.Imminente hyeme p Armeniā in meſopotamiā regreſ ſus Niſibin urbē illis in locis tunc inclytam expugnauit & cepit.

Hic dicit:ubi p oīa maria piratæ ſe diffuderūt.

Iſdem diebus piratæ p omnia ſparſi maria etiam non tantuꝫ in tercipientes nauium cōmeatus: ſed etiam inſulas ꝓuinciaſque uaſtantes īpunitate ſceleris.& auiditate prædæ uulgo ſeſe aſſo ciantes in īmenſū augebant.Quos Gneius Pōpeius poſt multam quidē uaſtationem:quam terra marique diu egerant:mira tandē celeritate cō preſſit.Eodem tempore Cretam inſulam per bienniuꝫ metellus euertit. diuturnoqꝫ bello domitam in poteſtatē redegit: legeſqꝫ minois romāis legibus pmutauit:Pompei⁹ poſtea ſucceſſor Luculli ī miore Armenia

iuxta montẽ Daſtrachũ caſtra regis obſidione cõcluſit. Rex cũ omnib⁹
copiis eruptione per noctẽ facta inſup etiã perſequentes bello repellere
ſtatuit. Põpeius fugientes perſequi intẽdit. Itaque bellũ nocte cõmiſſũ
eſt. Luna tũc orta a tergo romanis erat. Regii longitudine umbrarꝝ ꝓxi
mitatẽ hoſtiũ rati cuncta in irritũ tela fuderũt. Romani ueluti inermes
poſtea aggreſſi ſine labore uicerũt. Nanq3 de exercitu regio. xl M. cæſa
uel capta ſunt: romani uulnerati. M. uix aũt. xl. interfecti. Rex inter tu
multus belli fuga lapſus adiut⁹ etiã beneficio ſub luſtris noctis euaſit.
relictuſque ab oibus amicis philoſophis: ſcriptoribus rerꝝ: uel carminũ
ac medicis ſolus per deuia equũ manu trahens. atque ad oẽs nocturnos
ſtrepitus trepidans in quoddã caſtellũ diuertit: atq3 inde in Armeniam
perrexit. Põpeius regem inſecutur⁹ inter duo flumĩa. quæ ab uno mon
te diuerſis ſpecubus exoriũtur: hoc ẽ Euphratem & Araxẽ urbẽ Nico-
polim ſenibus lixis & ægris uolentib⁹ condidit. Oranti Tigrani ueniam
dedit. Exercitũ Hærodis albanorꝝ regis præfectoſq3 eius ter prælio uicit
Poſtea epiſtolas Hærodis & munera cũ Albanis inſtauranda libẽter ac-
cepit. Artacem regem Iberiæ bello fudit: totamq3 Iberiã in deditionẽ ac-
cepit. Inde cũ Armeniã: Colchos: Cappadociam. & Syriam ordinatis re
bus cõpoſuiſſet: ꝓmouens de Ponto in Parthiã ad Hecbatanã urbe3 ca
put Parthici regni. l. die uenit. In Boſporo Mithridate cerealia ſacra ce-
lebrante terræ motus adeo grauis repente exortus ẽ: ut magna clades ex
eo urbiũ atque agrorꝝ ſecuta narret. Eodẽ tpe Caſtor Mithridatis præ
fectus: qui Panagorio præerat: interfectis amicis regis arcẽ occupauit &
iiii. Mithridatis filios ad præſidia romana tranſmiſit. Mithridates accen
ſus ira in ſcelera exarſit. Nã cõplures tũc amicos ſuos & Exipodrꝝ filiũ
ſuũ interfecit: cũ antea iam aliu3 Homocharem parricidio trucidaſſet.
Pharnaces alter filius eius exemplo fratrꝝ territus exercitũ ad perſequẽ
dum ſe miſſum ſibi conciliauit. & mox aduerſus patrem duxit.

Hic dicit de fine uel exitu Mithridatis.

Ithridates diu ex altiſſimo muro filiũ precatus: ubi inexorabi-
lẽ uidit: moritur⁹ exclamaſſe fert. Quoniam Pharnaces inquit
me mori iubet: uos ſi eſtis dii patrii: precor ut quandoq3 & ipſe
hanc uocem a liberis ſuis audiat. Statiq3 deſcendens ad uxores. pellices.
ac filias ſuas uenenũ omnibus dedit: Quod cum ipſe nouiſſim⁹ hauſiſſ3
nec tamẽ ꝓpter remedia quib⁹ uitalia ſua aduerſus noxios ſuccos ſæpe
obſtruxerat: ueneno cõfici poſſet: fruſtraq3 ſpatiaret: ſi quo tãdẽ modo

infuſa peſtis per uenas uegetatione corporis acti diſcurreret: gallū quendam militē iam fracto muro diſcurrentē īuitauit eiq; iugulū præbuit. Hūc exitū Mithridates habuit uitæ. nobiſq; ſententiæ ſuæ fortiſſimum argumentū reliquit: hō oīum ut fert: ſuꝑſtitioſiſſim⁹: annos nat⁹. lxxv. habens ſecū ſp philoſophos. oīumque artiū peritiſſimos. Si eſtis īquit dii patrii. Ita ille diu colendo ac diu quærendo pſenſerat. hos non eē certos deos. qui eſſe putabant. Rex multæ expientiæ atque æuo grauis ueꝝ deū: ad cuius noticiā non niſi auditu per fidē uenit: non ītelligebat. hos aūt falſos eſſe rationis ipſius luce præuiderat: aliud conſuetudini: aliud menti ſuæ tribuens. Si eſtis inquit dii. Hoc dicere eſt. ego ſentiens ſuper hominem eſſe potentiorem ipſo homine poteſtate precandi neceſſitate motus cōmendo diligentiam. & excuſo ignorantiam meam. Inuoco qui eſt. dū conuenio: qui non eſt. Quapropter cū dolore & timore conſiderādum: qua pœna. quoue iudicio digni erunt. qui contra interdictū iā propalate & publicæ ueritatis eos ſectant & colūt deos. de qbus etiā illi iam tunc dubitare poterant: q adhuc præter eoſdē ſcire nihil poterant. Verūtamen breuiter conſulo: qualia tūc toto orienti tpa uidebant: cū per. xl. annos miſeræ nationes alternis tantoꝝ ducū uaſtationib⁹ terebant. Cū quæque ciuitas tantis concurſibus media ineuitabiliter periclitabat. ide accenſura alteꝝ: unde alteꝝ temperaſſet. hoc mox habitura ſupplicii qđ remedii ad tēpus habuiſſet: cū trepide diuerſaꝝ ꝓuinciaꝝ legatōes īter ſuccedentes romanoꝝ duces & truculentiorē noticiam Mithridatem alternis ad utrūque ꝓut quēque ſors belli attollebat. & incertis ſatiſfactionibus tranſferebant: augendo pericula quæ ſanabant. Nūc qd cōtinuo Pōpeius hō romanoꝝ moderatiſſim⁹ per plurimas ꝑtes orientis finito Mithridatico bello egerit: paucis ꝓferam.

De Pompeio dicit: qui cum audiſſet mortuum Mithridatē multa fecit bella in oriente.

Nno ab ūrbe condita. dcc. lxxxxix. Marco Tullio Cicerone & Gaio Antonio conſulibus: Pōpeius occiſi Mithridatis nuncio accepto Syriā & Phœnicē bello aggreſſus Ithyreos primū Arabaſque pdomuit. urbēque eoꝝ quā Petrā nominát: cepit. Hinc ad Iudæos quibus Ariſtobolus expulſo fratre Hyrcano prim⁹ ex ſacerdote rex præerat: atque ad Hieroſolymā urbē eoꝝ Gabinū cum exercitu mittit. Ipſe cōtinuo ſubſecut⁹ & a patrib⁹ urbe ſuſcept⁹: ſed a plebe muro tēpli repulſus expugnationē eius intendit. Id non ſolū natura loci: ueꝝ etiā ingēti muro foſſaq; maxima munitū: cū alias aliis legiōes dies nocteſq;

ſuccedere ſine requie cogeret: uix tertio mēſe expugnauit. xiii. M. ibi iu dæorum cæſa narrant. cætera multitudo in fidē uenit. Pōpeius muros ciuitatis euerti æquarique ſolo īperauit. & cū aliquantos Iudæorum ſecuri pcuſſiſſet: Hyrcanū ſacerdotio reſtituit. Ariſtobolū captiuū romam duxit. Hoc bellū orientis cū. xx. & duobus regib⁹ ſeſe geſſiſſe ipſe Pōpeius p contione narrauit. Interea coniuratio Catilinæ aduerſus patriā pedſdem dies in urbe habita ac pdita. in Hetruria uero ciuili bello extincta eſt. Romæ uero conſcii cōiurationis occiſi ſunt. ſed hanc hiſtoriā agēte Cicerone & deſcribente ſaluſtio ſatis oībus notam: nūc a nobis breuiter fuiſſe perſtrictā ſat eſt. motus etiam a Pelignis ort⁹ a Marcellis patre & filio per Luciū Vectiū pditus patefacta Catilinæ cōiuratōe quaſi ſuccisa radice cōpreſſus eſt: & de utroq; per Bibulū in Pelignis per Ciceronem in Brutiis uindicatū eſt.

Hic dicit de Heluecio gente fortiſſima & gentibus Gallorum: cū qbus pugnauit Cæſar & uicit.

Nno ab urbe coudita. dc. lxxxxiiii. Gaio Cæſare & Lucio Bibulo conſulibus lege uatinia Cæſari tres puinciæ cū legionibus ſeptē in quinquenniū datæ: Gallia Tranſalpina & Illyricū. Galliam Comatam poſtea ſenatus adiecit. Hanc hiſtoriam Suetonius Tranquillus plenıſſime explicuit: cuius nos competes portiunculas decerpſimus. Heluecior animos fortiſſimæ Gallorum omnium gentis ea uel maxima cauſa. quod perpetuo pene cum germanis bello altercabātur: a quibus Rheno tantum flumine dirimuntur: Orgentorix quidā princeps gentis ſpe totas inuadendi gallias in arma accenderat: Quo cæteri optimates correpto: & ad mortem coacto cohibere tamen ſemel aīatas ī prædam plebes nequiuerunt: Qui coniuratiōe facta ac die dicta exuſtis uicis ac domibus ſuis: ne quod deſiderium ex ſpe reuertendi foret: pfecti ſunt. Quos cum apud Rhodanum flumen obuios Cæſar habuiſſet: magno difficilique bello bis uicit. uictoſq; ad deditionē coegit. Horu; fuit: cū primū pgreſſa eſt oīs multitudo: Heluecior. Turingorum. & Baiorum utriuſque ſexus ad. clvii. M. hominū. Ex his. xlvii. M. in bello ceciderunt. cætera in terras pprias remiſſa ſunt. Poſtea Cæſar contra Arioniſtum regem excitantem inuehentemque ſecū incredibiles germanorum copias: qb⁹ nuper uniuerſos Galliarum populos ſubegiſſe iactabat: apud ſequanos uicit. Cu; autem diu exercitus Cæſaris Germanorum multitudine & uirtute perterritus pugnam detrectaſſet: Ariouiſt⁹ ī Germania; arrepta nauicula Rhenū trāſuect⁹ effugit. uxores uero ei⁹ duæ totidēq;

filiæ captæ ſunt. Fuerũt aũt ĩ exercitu Arioviſti Arudes Marcomanes Triboci. Vangiones. Nemetes. Edures. & Suevi. Pugna maxime grauis ex phalange Germanoꝝ fuit: quã coacto in unũ agmine: ſcutiſq; ſupra capita contextis ad irrũpendã romanoꝝ aciem tuti ũdiq; præſtruxerãt Sed poſtq̃ aliqui romanoꝝ militũ agilitate audaciaque inſignes ſupra obductam ſaliere teſtudinẽ. ſcutiſque ſigillatim uelut ſquamis reuulſis deſup nudos deprehenſoꝝ detectoꝝque humeros ꝑfoderunt. territi hoſtes nouo mortis ꝑiculo terribilẽ diſſoluere cõpagem. Exinde ĩ fugã uerſi per. l. M. paſſuũ inſatiabiliter cæſi ſunt: neque coniici numerus potuit Germanoꝝ: uel quantus fuerit occiſoꝝ. Poſt hæc Belgaꝝ gens quæ tertia pars Galliaꝝ eſt: aduerſus Cæſarem exarſit: Quoꝝ diſtributi; copia hæc fuit. Bellouagi: qui cæteris numero & uirtute præſtare uidẽtur habuerẽ lectiſſima. lx. M. armatoꝝ. Sueſſones ex. xii. oppidis. l. M. Nerui quoꝝ adeo indomita feritas prædicabaẽ: ut nunq̃ in id tẽpis mercatores ad ſe admiſerint: uina cæteraque uenalia deferre: quibus inducta iocunditas torporem uirtutis afferret: habuerunt ſimiliteẽ. l. milia. Atrabites etiã & Ambiãi. x. milia. Morini. xxv. M. Menapi. ix. milia. Caleti. x. milia Velocaſſes & Veromãdui æque. x. milia: Atuatici. x. &. ix. milia. Cõdruſi Eburones. Cerceſi. Cenomani: qui uno nomine Germani uocãtur xl milia. & ita fuiſſe referũtur. cc. lxxxv. milia armatoꝝ lectiſſima. His repente ſilua erũpentibus exercitus Cæſaris ꝑturbatus atque in fugã act9 plurimis ſuoꝝ amiſſis tandem hortatu ducis reſtitit. uictoreſq; aggreſſus uſque ad internitionẽ pene deleuit. Igiẽ Cæſar magnis ĩ Gallia reb9 geſtis: cũ in Italiam proficiſci decreuiſſet: Galliã cũ legione. xii. ad Veragrados Edunoſque miſit. Qui cũ hyemandi cã in uico Veragradoru;: cui nomen erat Octodorus conſediſſet: mediãq; oppidi partẽ: quæ torrente diuidebaẽ accolis conceſſiſſet: quadã die eoſdem diſceſſiſſe per noctem ac ꝓximo inſediſſe colli uidet. Quippe illi paucitatẽ uix mediæ legionis deſpectui habẽtes: ultroneã ſibi prædã nullo ceſſuro negocio arbitrabanẽ: finitimoſq; ſuos in hanc cædis ac prædæ ſocietatẽ uocauerunt Igiẽ Galba tã præſentib9 ꝑiculis circũſepto ac trepido ĩter uarias conſultatões certi cõſilii incerto repente Galli deſcẽſu mõtis effuſi ea caſtra ĩꝑfecta circũdant: raroſque per uallũ ꝓpugnatores ſaxis teliſq; onerant. Cũq; iã caſtra irrũpenẽ: Pacuuii primipilaris & Voluſeni tribuni cõſilio cũcti Romani portas erupũt. incautoſq; ſubito aggreſſi hoſtes primũ ꝑturbauerẽt. deinde in fugã uerſos miſerabili ſtrage fuderẽt. nã ãpli9 q̃. xxx. milia barbaroꝝ tunc cæſa referunẽ. Igiẽ Cæſar cum iam pacatas uniuerſas Galloꝝ gentes putaret: ad nouũ & maximũ bellu; retractus

eſt. Nãque dũ Publius Craſſus adoleſcens cũ legiõe ſeptima oceano tenus apud Andegauos hyemat: Venetii cæteriq; confines repẽte ĩ arma coniurant. legatos Romanoꝝ uincũt. eoſque ita demũ ſe reddituros: ſi obſides ſuos recipiant: Romanis indicant: ſocios ſibi ad id bellũ Oſiſſimos. Lexouios. Namnetes. Ambibaritos. Morinos. Diablites. & Menapios aſſciſũt. auxilia quoq; a Britania accerſunt. Cæſar ꝑ Craſſũ de rebellione deditaꝝ gentiũ certior factus q̃uis intelligeret: quanta ineundi belli difficultas eẽt: tamen rẽ tanti negocii non negligendã ẽ ratus: ne cæteris exẽplo eiuſmodi audendi licentia laxaret. Itaque terreſtri prælio ꝑſequi hoſtes fruſtra aggreſſus: quippe cũ hoſtes ꝑ interfuſa ex oceano æſtuaria: atq; inacceſſos receſſus tutis terraꝝ finibus munirẽt: naues lõgas ædificari in Lygere fluuio iubet: ꝑ quẽ in oceanũ deductæ conſtiterũt. Moxque ut ab hoſtibus uiſæ ſunt: cõtinuo. ccxx. naues eoꝝ paratæ atque oĩ genere armoꝝ ĩſtructiſſimæ ꝓgreſſæ portu ex aduerſo ſteterũt. Bruto circũſpiciente imparem longe nauiũ eſſe conflictũ: qa barbaroꝝ naues ſolido robore intextæ: ſaxoꝝ modo adactos roſtrataꝝ ictus retũdebant. Hoc primũ auxilio fuit: quod falces acutiſſimas non ꝑtinaciter contis præfixas: finib⁹ aũt ſubnexas pauerat: qbus cum opus eẽt: apprehenſos eminus rudentes: ſubductis haſtilibus per funẽ falcẽ retrahendo ſucciderent. His celeriter expeditis dirumpi hoſtiliũ antemnarũ armamenta præcepit. Ita antemnis ruentibus complures ilico naues uelut captas ĩmobiles reddidit. Alii hoc ꝑiculo territi: ſuſpenſis uelis qua uẽtus intenderet fugere conati. ceſſante mox uento deſtituti ludibrio fuerẽ Romanis: Itaque incenſis omnibus nauibus: ĩterfectiſq; his qui pugnauerant Galli reliq ſeſe oẽs dediderunt: Sed Cæſar maxime ob iniuriã legatoꝝ: & ut genti ad oĩa conſilia mobili terribilis exempli notã inureret cunctis principibus ꝑ tormenta interfectis reliquos ſub corona uẽdidit Iiſdem diebus Titurius Sabinus Aulercos. Eburones. Luxouioſque q primates ſuos: quod auctores belli reſuſcitandi eẽ nollent: interfecerant eruptione facta incredibili cæde deleuit. Publius uero Craſſus cũ in Aqtaniam ꝑueniſſet: bello exceptus eſt. Nãque ſociato magno eqtatu pedeſtribuſque copiis præualidis Romanos adorti diu grauiter turbauerit. Poſt uicti: atq; in oppidũ ſociati coacti: obſeſſiſque cũ ſe expugnari uiderẽt: armis traditis in deditõ; recepti ſũt. Aqtani clade ꝑmoti undique exercitũ contrahũt. de citeriore quoq; Hiſpania auxilia accerſũt. duces bello maxĩe eos præficiũt: q cũ Sertorio militauerant. Hi omnes dũ obſidionẽ Craſſo parant ĩ caſtris ſuis Craſſo obruente deleti ſũt. Nam ex Aqtanis & Cantabris: quoꝝ. l. M. tunc in auxilium uenerãt. xxxviii. M

cæſa referunt. Cæſar Germanos:q Rhenũ cũ ĩmẽſis copiis trãſmiſerãt:
ſimul & totas Gallias ſubiicere ſibi parabant:bello adortus uſq; ad ĩter
nitionẽ cecidit. Quoꝝ fuiſſe numeꝝ ad.cccc.l.milia ferũt. Tunc Cæſar ĩ
Germaniã facto ponto tranſgredieus Sycambros & Vbios obſidiõe libe
rat.

Hic dicit:qualiter Cæſar Gallias ſubiecit.& tranſiuit in Britãniã.

Veuos maximã & ferociſſimã gentem:quoꝝ eſſe.c.pagos & po
pulos multi ꝑdidere:totamque Germaniã aduentu ſuo terret
moxque in Galliam reſciſſo ponte concedit. Inde ad Morinos
uenit:unde in Britanniã ꝓximus & breuiſſimus tranſitus ẽ. Nauib⁹ cir-
citer onerariis atque actuariis.lxxx.præparatis in Britanniã tranſuehit
Vbi acerba primũ pugna fatigatus:deinde aduerſa tẽpeſtate correptus
plurimam claſſis ptem & non paruam militũ:eqtum uero pene oẽm di-
ſpdit. Regreſſus in Galliam legiões ĩ Hyberna dimiſit.ac.dc.naues utri-
uſque cõmodi fieri imperauit. Quibus iteꝝ in Britanniam primo uere
tranſuectus:dũ ipſe in hoſtẽ cum exercitu pgit:naues in ancoris ſtantes
tẽpeſtatæ correptæ uel colliſæ inter ſe:uel harenis illiſæ ac diſſolutæ ſũt
Ex qbus.xl.pierũnt.cæteræ cũ magna difficultate repatæ ſunt. Cæſaris
equitatus primo cõgreſſu a Britannis uictus: ibique Labienus tribun⁹
occiſus eſt. Secundo prælio cũ magno ſuoꝝ diſcrimĩe uictos Britãnos
in fugam uertit. Inde ad flumen Tameſim ꝓfectus eſt quem uno tantũ
loco uadis tranſmeabilẽ ferunt. In huius ulteriore ripa Caſſouellauno
duce ĩmenſa hoſtiũ multitudo conſederat:ripamque flumĩs ac pene to
tum ſub aqua uadũ acutiſſimis ſudibus pſtruxerat. Quod ubi a roma-
nis deprehenſũ ac uitatũ eſt:barbaræ legiones nõ ferẽtes ſiluis ſeſe abdi-
dere:unde crebris eruptionib⁹ Romanos grauiter ac ſæpe lacerabant. In
terea Trinobantũ firmiſſima ciuitas cũ Androgorio duce datis.xl.obſi
dibus Cæſari ſeſe dedit: Quod exemplũ ſecutæ urbes aliæ cõplures ĩ fœ
dus Romanoꝝ uenerũt.iiſdẽque demonſtrantibus Cæſar oppidũ Caſ
ſouellaunũ inter duas palludes ſitum obtentu inſuper ſiluaꝝ munitũ
oĩbuſque rebus confertiſſimũ tandẽ graui pugna cepit.

Capitulũ reuerſo uidelicet Cæſare a Britannia iteꝝ Galli rebella-
uerũt:& uicti ſunt.

Xin Cæſar a Britannis reuerſus in Galliam poſtquam legiões
in hyberna miſit.repẽtinis belloꝝ tumultib⁹ ũdiq; circũuent⁹

& conflictatus eſt. Nãque Ambiorix cũ Eburonatibus & Atuaticis cõſpitans aĩatus Treuirorum consilio Cottam & Sabinũ legatos apud Eburonas cũ tota funditus legione inſidiis circũuentos ĩterfecit: Ambiorix hac uictoria elatus Atuaticos & Neruios plurimoſque alios raptim in arma contrahit: atque ad Ciceronẽ legatũ qui ſimiliter tũc legioni ĩ hybernis præerat: contendit. Multitudo hoſtiu3 ex hoc colligi potuit: q̃d cum in obſidione caſtrorum uallum circũdandum eſſe a captiuis romanis docerentur: & inſtr̃a ruralia non haberent: gladiis concidendo terram & ſagulis exportando uix tribus horis uallũ pedũ .x. & foſſam pedũ .xv. p milia paſſuũ .xv: ĩ circuitu pfecerũt. Præterea .cxx. turres miræ altitudinis extruxerũt. & cũ ſeptẽ dies nocteſque ſuccidui hoſtiũ cunei pugnarent: ac uentus ſubito plurimus exortus eẽt: teſtas fũdis feruentes intorſere: flãmataque tela focis: ac mox concepto igne rutilantia intra aſtra iecerũt. Quo facto p cuncta culmina raptim uent⁹ inſiſtens ſparſũ aĩauit incendiũ. ſed nec ſic quidem Romani cũ undique obruerent uulnerib⁹: laboribus. uigiliis. ieiuniis. incẽdiiſue ceſſerũt. Tandẽ Cæſari nunciatũ eſt: unam deletã eſſe legionẽ: alterã iam pene confectã. Aduentãte uero cũ duabus legionibus Cæſare deſeruere hoſtes obſidionẽ: atq3 in eũ cũcti raptis copiis ruũt. Cæſar paruiſſimis caſtris cõſulto condidit. equitibuſque præmiſſis: ut fugã fingerent: ĩpetrauit: ut ad trãſitũ uallis quæ media erat: ſibiq3 piculoſa uidebat: hoſtes contẽptu ſui ĩuitaret. Quib⁹ aduentantib⁹ in uper obſtrui portas præcepit. Quo uiſo Galli: quaſi ia3 uiciſſent: ad obducendũ extrinſecus uallo conuerſi ſunt. Cæſar totis repente portis paratũ effudit exercitũ. uerſoſq3 in fugã Gallos uaſtiſſima cæde confecit. Nã .lx. M. fuiſſe tunc referunt: e quibus pauci p paludes ĩuias euaſerũt. Induciomarus Treuirorum princeps magnas armatorum copias habens: poſtq̃ de cõſenſu Galliæ totius certior redditus eſt: Labieni caſtra legionẽque cui is præerat: quod facili fractu arbitrabat: delere ſtatuit. ac deinde Eburonibus Neruiiſque coniũctus ad opprimendũ Cæſarem pgere. Labienus q̃bus põt artibus ſimulat timorẽ: atq3 ita Induciomarum negligentiorẽ cũ inſultantib⁹ copiis p uallo oberrantẽ repentina eruptione pſtrauit. Hac uictoria Labieni reliq̃ Gallorum conatus repreſſi ſũt. & Cæſar paulo q̃etior reliqua pte hyemis fuit. Sed ĩtelligẽs ſibi maiora belli ſupeſſe negocia maxĩe: q̃a plurima pte exercitus amiſſa: aliiſq3 grauiter ſauciis: ne ad ſuſtinendũ q̃dem ſibi idoneos: ne dicã ad comprimendum Gallorum ĩpetum uideret: Gneio Põpeio conſule conſcribi legiones: ſibique in auxiliũ mitti petit. Itaque ante exactã hyemẽ tres ad eũ legiones uenerunt. Igit Cæſar poſtq̃ ĩ unũ hoſtiũ copiæ coirent: ĩeunte

uere aggredi trepidos & opprimere ſparſos in finibus ſuis parat. Primũ itaque Neruiorum fines diripit. prædam uero quæ copioſiſſima erat: exercitui permittit. Deinde Menappos: qui ſibi ꝓpter imenſas paludes atq; ĩpeditiſſimas ſiluas munitiſſimi uidebant: tribus agminibus inuadit: nimiaque cæde uulgo agitato reſiduos ſupplices in deditionẽ recepit. Labienus ſequenti prælio oẽs Treuirorum copias interfecit: arte in bellũ ꝓuocatas: priuſq̃ Germanis aduentantib⁹ iungerent. & continuo ipſa; ciuitatẽ capit. Cæſar ulciſci morte; Sabini & Cottæ legatorum uolẽs i Ambiorigem & Eburones deletæ legiones auctores: poſtq̃ in Arduennã ſiluam refugiſſe cõperit: quæ ſilua totius Galliæ maxima ẽ. atque a ripis Rheni finibuſque Treuirorum ad Neruios uſque ptingit. & in lõgitudĩe plus q̃. l. M. paſſuũ patet: permetiens rem ſui maximi piculi fore: ſi per obſtructas ſpatioſaſque ſiluas ignoti diuiderent. hoſtẽque locis notiſſimũ quærerent: oẽm Galliã p nũcios inuitat: ut quique ſm placitũ ſuu; reconditas in Arduenna ſilua prædas quærant. diripiantq;. Quo facto Gallis utrique morientibus maximas romanorum ĩiurias ſine cuiuſq̃ Romani diſcrimine uindicauit. Ita hoc tutiſſimo uincendi genere ſecur⁹ in Italiam rediit. Igit Cæſare in Italiam reuerſo Gallia rurſus in arma cõiurat: multique ſimul populi coeũt. Dux his Vergentorix fuit: cui⁹ cõſilio ſtatim oẽs Galli ciuitates ſuas ultro incenderũt. prima a ſuis incenſa Biturigo. Inde ad Cæſarem q magnis itineribus per Narbonenſem ꝓuinciam clam ad exercitũ recurrerat: ĩpetũ faciũt. Cæſar tũc oppidũ nomine Cenapũ obſidione concluſerat: Quod diu oppugnatũ tãdẽ poſt multas romanorum clades pluuio die cũ hoſtilium machinarum augmẽta: Neruiique elanguerent: applicitis turribus captũ atque deletũ ẽ. xl. ibi hoĩum. M. fuiſſe referunt: e quibus uix. lxxx. per fugam lapſi ad ꝓxima Gallorum caſtra uenerũt. Præterea Aruerni cæterique cõfines ſollicitatis etiam ad ſe Heduis multis aduerſus Cæſarẽ præliis bellauerũt: Qui cũ ſe pugnando fatigati in quoddã caſtellũ recepiſſent: milites prædæ inhiantes ad expugnationem oppidi animũ intendũt: fruſtra Cæſare de loci iniquitate cauſante. Itaque ibi Cæſar erũpentibus deſup hoſtibus preſſus multa exercitus ſui pte perdita uictus aufugit. Dum hæc ad Chaieſtam geruntur. Vergentorix: quẽ omnes conſenſu pari regem præoptauerant ſuadet: uti ex tota Gallia oẽs: qui arma ferre poſſent: huic bello præſto ſint. Hoc enim eſſe unum bellum: quo aut perpetua libertas aut æterna ſeruitus: aut mors oĩum conſequatur. Itaque abſq; eo numero quem infinitum ante contraxerat: equitum circiter octo. M. peditũ. ccl. M. contracta ſunt. De hinc duo colles ſibi ĩuicẽ obuerſos rõani galliq;

ceperũt. Vnde multis ſæpe et nptionibus & uariis ꝓuentibus præliãtes tandem romani præcipua Germanoꝝ equitũ: quos ſibi iam dudũ aĩcos nũc in auxiliũ acciuerant uirtute uicerũt. Vergentorix alia die congregatis oĩbus qui fuga euaſerant: dixit ſe auctorẽ bona fide defendẽdæ libertatis atque rũpendi fœderis fuiſſe: & nũc ſiue romanis ſeſe ad mortẽ oẽs offerant: ſiue ſolum ꝓ oĩbus dedant: paratũ animo fore. Itaqꝫ Galli uoluntatẽ: quam pudore aliq̃diu texerant: quaſi ex conſilio regis aſſumerent: ilico ſibi ueniam precantes: eũ ſolũ uelut auctorem magni ſceleris dediderũt. Bellouagi oĩbus finibus Galloꝝ gentis ipſoꝝ opĩone fortiores habebant. Ii Chorreo duce bellũ inſtaurãt. ſibique in hãc ſuſcepti belli ſocietatem Ambianos Aulercos Velocaſſes Athrabiteſqꝫ coniungũt. & locũ quendã cinctũ atque ĩpeditũ undiqꝫ paludibꝰ capiunt. cõmiſſoque prælio magnam remoꝝ manum: quæ auxilio romanis erat trucidant. Deinde cuꝫ opportunũ ſibi locũ inſidiis ꝓuiſũ occupaſſent atque hoc cõperto romani ad inſidiaꝝ locũ inſtructi ordinatique ueniſſent: cõmiſſo prælio Gallos fugientes eiſdem locoꝝ munitionibꝰ quibꝰ clauſi fuerant: incluſerũt. cũctoſque ad internitionẽ ceciderũt. Ibi Chorreus uel fugam uel deditionẽ detrectans romanos: ne uiuus caperet inſtanter ocridendo: ut occideret: coegit. Igitur cũ pacatã eſſe uniuerſam Galliam Cæſar neque auſurã fore ad aliquos aſpirare motus arbitraret legiones in hyberna dimiſit. ipſe tamen Ambiorigis fines q tot bella excitauerant: horrenda hoĩum ſtrage uaſtauir. At uero Gaius Caniniꝰ legatus bellũ apud Pictonas ĩuenit: ubi magna hoſtiũ multitudo impeditam itinere legionẽ circũdedit. atqꝫ ad exrremũ diſcrimẽ adduxit. Porro Fabius alter legatus acceptis Caninii litteris in Pictonas ꝓficiſcitur. Ibique a captiuis de opportunitate locoꝝ certior factus inopinantes hoſtes opprimit. magniſqꝫ ſtragibus factis plurimas prædas agit. Deinde cũ Caninio ſignũ aduentꝰ ſui dediſſet: Caninius totis caſtris ſubito exiliens ſeſe iniecit hoſti. Ita Fabio ex alia pte & Caninio ex altera inſiſtẽte maximo & diuturno bello ĩnumeræ galloꝝ copiæ trucidatæ ſunt. Inde Fabiꝰ in Carnutes ꝓfectus ẽ. Sciebat. n. Dommacũ ducẽ antiquiſſimuꝫ rebellionis totiꝰ incentorẽ ab hoc bello elapſũ: ſi Aremoricis gentibꝰ adiunctus eſſet: maximos iteꝝ tumultus in Gallia eſſe motuꝝ: ſed adhuc eos ipſa nouitate trepidantes mira uirtute & celeritate perdomuit. Interea Draptes unaque Literius cũ adeſſe Caniniũ & legiones eſſe in finibꝰ ſuis uiderent: undiqꝫ collectis copiis oppidũ intrant quod in editiſſima montis arce pendẽs duabꝰ ptibus p abrupta latera nõ puo flumine cĩgebat. medio deinde deſcenſu largiſſimo fonte ſecuꝝ plurimaqꝫ introrſuꝫ

copia frumenti tutũ irritos ꝓcul diſcurſus hoſtium deſpiciebat. Caninius quod ſolum romana ꝓuiſione potuit:ãbos duces cũ parte copiaꝝ plurima in campũ euocatos maximo prælio ſupauit. Nã uno e ducib⁹ interfecto alter cum pauciſſimis fugit. Nullus in oppidũ rediit.ſ3 ad id oppugnandũ Cæſare opus fuit:Itaque certior p nuntios factus Cæſar accurrit:circũſpectiſque oĩbus:uidet:ſi expugnarẽ ui moliatur:ludo & ſpectaculo hoſtiũ delendũ eſſe exercitum ſuũ.hoc ſolum eſſe præſidiũ ſi quoqũo modo hoſtes aqua arceãt.Sed & hoc quoque niſi Cæſar nemo potuiſſet.ſiqdem fons quo ad potũ utebantur:medio deuexi mõtis latere fundebatur.Cæſar ad ꝓximum fontis admoueri uineas: turrẽq3 extrui iubet:fit magn⁹ ilico cõcurſus ex oppido.Quib⁹ ſine piculo præliantibus Romani q̃uis ptinaciter obſiſterent:crebriuſq3 ſuccederẽt:cõplures tamen trucidanẽ.Igitur extruitur agger & turris pedu3.lx. cui⁹ uertex æquare ad fontis locum poſſet:ut uel ex æquo tela coniici queãt uel præcipitata deſup ſaxoꝝ uolumina nõ timeri.Oppidani autem ubi examinari ſiti nõ ſolũ pecora ſua:ueꝝ etiam infirmiores hoĩum ætates uident:cupas pice ſeuo & ſcindulis repletas:ac deinde ĩmiſſo igne ĩ ꝓna præcipitant.eaſque ipſi toto oppido effuſi ſubſequũẽ.Ardentib⁹ machinis cũ graue præliũ ſuis Cæſar ac piculoſum uideret ĩminere:cohortes in circuitu oppidi ire uelociter p occultũ ĩpat atq3 undiq3 ſubito uaſtũ clamorẽ attollere.Quo facto cõſternati oppidani:dũ recurrere ad muniendũ oppidũ uolunt:ab oppugnatõe turris uel demolitione aggeris receſſerunt.Illi tamen q ad incidendas fontis uenas ſub obtẽtu aggeris tuti cuniculos pfodiebant:reptos in abſtruſo aquaꝝ meatus p multa diuidendo tenuari in ſemetipſis.cõſumique fecerũt.Oppidani fonte ſiccato ultima deſpatione correpti deditionẽ ſui faciũt. Cæſar aũt oĩb⁹ q arma tulerãt manus ſuſtulit.& uitã reliqt:quo teſtatior eẽt & poſteris pœna improboꝝ.Multum enĩ ad coercendam audaciam ualet ꝓpoſitu3 punitionis exemplũ:cum ipſa miſeri præſens forma uiuentis & ad recordationem admonet couſcios & ad ſciſcitationem cogit ignaros.

Hic dicit:quomodo Galli exhauſti & domiti ſunt.

Xhauſtis atque edomitis Gallis Cæſar ſecurus cũ legionib⁹ in Italiam rediit: nullos poſt ſe Galloꝝ motus ptimeſcẽs:certo ſe ſciens minime aliquos:qui uel moueri audeant:uel ſi moueãẽ: timendi ſunt reliquiſſe.conſtitui nunc ante oculos uelim exanguem defœtamque Galliam poſt illas ardẽtiſſimas febres internoſq3 æſt⁹ uitaliũ

molliora torrentes:ut ſeſe habeat:quanta macie:quantoq; pallore ſit:q̃ demiſſa ac reſoluta iaceat:q̃ ipſos quoque neceſſarii officii motus ne eũdem incurſum maloꝝ reuocent:pertimeſcat. Irruit enim in eam repentino impetu Romanus exercitus:ueluti fortiſſimo corpori fortior lues: quæ tanto grauius accenditur:quanto ĩpatiẽtius toleratur. Sitiebat miſera:cum inſtante gladio ꝓfiteri ſponſionem ſeruitutis æternæ auulſis inſuper obſidibus cogeretur. Sitiebat:ut dixi:notam illam oĩbuſq; ſuauiſſimã uelut aquæ gelidæ dulcedinẽ libertatis. quantoq; eã magis ſubtrahi intelligebat:tanto auidiꝰ deſiderabat. Hinc illam tam frequens cõtra uetita præſumptio ĩuadebat. & ꝓ defendenda libertate ĩportũa libertas:præreptaque inſatiabiliter potiundi licentia:quod male conceptam ꝑniciem reſtringere uidebať:augebat. Hinc romanꝰ exercitꝰ ante pugnã inſidiator argutior. hic in pugna hoſtis infeſtior. hic poſt pugnã uictor ĩmitior. hinc oĩa ad domandã ĩpatientiam crudeſcẽtia. hinc iaȝ nec remediis credebať. Itaque ſi interrogare poſſem hanc:de qua loqmur natiõȝ: quid tunc:cum hæc ipſa ſuſtinebat:de illis tp̃ibus iudicaret:reſpõderet: ut arbitror:dicens. Sic me illa tunc febris exanguẽ reddidit ac frigidã fecit:ut etiam hæc:quæ oẽs pene perſtrinxit:feruefacere uel cõmouere nequiuerit. atque ita me Romani inclinauerunt:ut nec ad Gotos ſurgam. Sed ne ipſa q̃dem Roma clades quas intulit:euitauit. Exercitæ nãq; diu actæque ſunt ꝑ totos mundi cardines potentiæ ducũ:uireſq; legionuȝ: quæ in ſeſe cõcurrentes ciꝰ damno uincerent:cuius ꝑiculo uincerẽtur.

Victorem ſcilicet a Gallia Cæſarem reuerſũ ciuilia bella ſequũť: & Craſſus conſul ꝓuintiam ſortitus eſt in Parthos

Am uictorem Ceſarẽ de Gallia reuerſuȝ ciuilia bella comitata ſunt. aliaque grauiſſima mala. interfecti apud Parthos Craſſi & trucidati exercitꝰ preceſſerũt. Anno ab urbe cõdita. dc. lxxxxvii. Craſſus in cõſulatu collega Põpeii ꝓuintiam ſortitus ĩ Parthos: hõ inexplebilis cupiditatis:audita in Hieroſolymis tẽpli opulentia: quam Pompeius intactam reliquerat:in Paleſtinam diuertit. Hieroſolymam adit. templũ ĩuadit. opes diripit. Inde ꝑ Meſopotamiam tẽdẽs ĩ Parthiã quacunque iter habuit ſociis ciuitatibus auxilia indixit. precia exegit. moxque ut Euphratẽ tranſiit:ilico Abegeſen legatum ab Herode rege Parthoꝝ ad ſe miſſum obuiũ habuit:a quo uehemẽter increpitꝰ eſt: q̃d cõtra fœdus Luculli & Põpeii auaritia ĩductꝰ Euphratẽ trãſierit. Quã obrẽ ſine mora futuꝝ:ut ꝓ auro Parthico Serico ferro onerareť. Itaq;

cũ ꝓpe Caras uentũ eſſet. Parthi ſubito ingruẽtes cũ Surena & Sylacea præfectis: ſagittis oppreſſerẽ romanos. Cecidere ibi plurimi ſenatores. ali qui etiã conſulares & prætorii uiri. Craſſus quoque fili⁹ Craſſi lectiſſi mus iuuenis in acie occiſus ẽ. Præterea quatuor cohortes cũ Vargũteio legato mediis deprehenſæ cãpis interfectæ ſunt. Surenas rapto equitatu Craſſum ꝑſeq intendit. eũque circũuentũ ac fruſtra colloquiũ eius pe tentẽ interfecit: q̃uis uiuũ auferre maluiſſet. Pauci noctis beneficio libe rati Caras confugerũt. cognita clade Romanoꝝ multæ orientis ꝓuĩciæ a ſocietate & fide populi Romani defeciſſent: ni caſſius collectis ex fuga militibus paucis intumeſcẽtẽ Syriam egregia animi uirtute ac modera tione preſſiſſet: Qui & Antiochum copiaſque eius ingẽtes prælio uicit. & interfecit. Parthos quoq; ab Herode in Syriã miſſos: iamque ĩgreſſus Antiochiam bello expulit. ducẽque eoꝝ Oſagen interfecit.

Narraẽ hic de Romano exercitu. qualiter ut ocean⁹ creſcit & minuiẽ

Gitur Romãi ſtatus agitur ſp alterna mutatio. & uelut forma oceani maris: quæ oĩ die diſpar nunc ſucciduis per ſeptem dies attolliẽ incrementis: nunc conſequentibus totidẽ diebus natu rali dãno & defectu interiore ſubducitur. Vt eni; de ꝓximis ordiar: cim bris Tiguriniſque uincentibus: cum apud Rhodanum flumen roman⁹ exercitus periit: & artiſſimas Roma ſenſit anguſtias: refuſa cõtinuo cla de cimbroꝝ magis elata prouentibus prioꝝ oblita defectuum ẽ. Hãc de inde recentiſſimæ proſperitatis iactantiam Italicum bellum & dilacera tio ſyllana caſtigat. Rurſus poſt hanc domeſticã inteſtinamque ꝑniciẽ qua uſque ad medullas pene euiſcerata & exeſa eſt: paribus ꝓpe modu; ſpatiis tempoꝝ non ſolum reparata ueꝝ etiam extenta eſt: cum Lucull⁹ Aſiam: Pompeius Hiſpaniam: cæſar Galliam perdomuit. Romanũque imperiũ uſque ad extremos propemodum terræ terminos propagatu; eſt. Hanc nunc ampliſſimam dilatationem uaſtiſſima ruina conſequiẽ. Apud Parthos enim conſul romanus occiditur. exercituſque deletur. atrociſſimum illud Pompeii & cæſaris bellum ciuile conſcribitur. & in ter hæc Roma ipſa repentino correpta incendio concrematur. Anno ſi quidem ab urbe condita. dcc. incertum unde concretus plurima; partis urbem ignis ĩuaſit. neque unquam antea tanto correptam ac uaſtatam ciuitatẽ ferũt. Nam. xiiii. uicos cũ uico iugario cõſumptos memoriæ ꝓ ditũ eſt. Hic iam ciuile bellũ cõmittitur: quod magnis iam dudũ diſſen ſionibus ac molitionibus parabatur.

Hic de bello ciuili dicit inter Cæſarē & Pompeiū: & de incendio urbis.

Am rediens cæſar uictor de Gallia decerni ſibi abſenti alteꝝ cō ſulatum popoſcit. Contradictum eſt a Marcello conſule adni tente Pompeio. deinde decretū eſt a ſenatu: ut ī urbē Cæſar nō niſi dimiſſo exercitu ueniret. & ex Marcelli conſulis auctoritate ad legi ones quæ apud Nuceriam erant Pōpeius cū īperio miſſus ē. Cæſar Ra uennam ſeſe contulit. Marcus Antonius & Publius caſſius tribuni ple bis ꝓ cæſare intercedētes: intercedente Lentulo cōſule curia foroque ꝓ hibiti ad cæſarē ꝑfecti ſunt. curione cœlioque ſimul comitantibus. Cæ ſar Rubicone flumine tranſmeato mox ut Ariminuꝫ uenit. v. cohortes: quas tunc ſolas habebat: cū qbus ut ait Liuius: orbem terraꝝ adort⁹ ē: quid facto opus eſſet edocuit. Deplorans aūt iniurias ſuas cauſam belli ciuilis ꝓ reſtituendis in patriam tribunis eſſe teſtatus ē. Inde pAntoniū ſeptem cohortes: quæ apud Salonē morabant a Lucretio recepit: treſqꝫ legiones: quæ Domitio apud Corphiniū erant ad partes ſuas traduxit. Pōpeius atque oīs ſenatus creſcentib⁹ Cæſaris uiribus trepidi: tanquaꝫ Italia pulſi: in Græciā tranſuecti Durachiū gerendi belli ſedē delegerūt Cæſar Romam uenit. negatāque ſibi ex ærario pecuniam fractis forib⁹ īuaſit: protulitque ex eo auri pondera. iiii. M. cxxxv. argenti pondera ꝓ pe. dcccc. M. Inde digreſſus Ariminū ad legiones mox alpes trāſuectus Maſſiliam uenit: ad quam oppugnandā quod receptus nō eſſet. Trebo niū cū tribus legionibus relinquens ad Hiſpanias cōtendit: quas Luci⁹ Afranius & Marcus Petreius & Marcus Varro Pompeiani duces cum legionibus obtinebant. Ibi multis prœliis Petreiū Afranniumqꝫ ſupera tos cōpoſita pactione dimiſit. In ulteriore uero Hiſpania duas legiones a Marco Varrone ſuſcepit. ſimiliter & duces eius. Poſt hæc Curio Ca tonem Sicilia expulit. Valerius Cottam Sardinia. Tuberoneꝫ Aphrica Varrus eiecit. Cæſar Maſſiliam rediens obſidione domitā uita tantuꝫ & libertate conceſſa cæteris rebus abraſit. At uero Dolobella ex pte Cæſa ris in Illyrico per Octauiū & Libonem uictus: copiiſqꝫ exut⁹ ad Anto nium fugit. Baſilius & Saluſti⁹ parantes ſingulas legiōes: qbus præerāt ſimiliter & Antonius. Hortenſius quoqꝫ ab īfimo mari cū claſſe cōcur rens: oēs pariter aduerſus Octauiū & Libonē ꝑfecti & uicti ſunt. Anto nius cū ſe Octauio cū. xv. cohortibus dediſſet: oēs ad Pōpeiū a Libone deducti ſunt. Curio ex Sicilia ī Aphricā cū exercitu trāſgreſſus ē. Quē Iuba rex continuo exceptū cū oībus copiis trucidauit. Octauius Salo nas oppugnare conatus omnes pene copias quas duxit: amiſit. Cœli⁹ de

ſciuit a Cæſare.ac ſe Miloni exuli iunxit. Cunque ambo ſeruorū manu Capuā oppugnare molirenť:occiſi ſunt. Bibulus apud Corcyrā pudore uictus:quod cuſtodiæ eiꝰ quam pelago & oppido prætēdebat hoſtis illuſerat:media ſeſe uigiliiſque cōfecit. Appius Claudiꝰ Cenſorinꝰ:qui iuſſu Pōpeii Græciam tuebatur:iam abolitam poetici oraculi fidē uoluit expiri. Quippe ab eo uates adactus deſcendere in ſpecū reſpōdiſſe ferť de bello conſulenti. Nihil ad te hoc Romane bellū ptinet. Euboeæ cœla obtinebis. Cœla aūt uocant Euboicū ſinū. Ita Appius perplexa incertꝰ ſorte diſceſſit. Admonet nos aliquid obtrectatoribus noſtris conſultor iſte cōſulere. Querebantur utique fide chriſtianoꝝ ſibi ſacra interdicta cerimoniaſque ſublatas:& ob hoc ideo maxime:quod extis uaticiniiſqꝫ ceſſantibus futuræ clades qa ſciri nequeūt:nō uitanť. Cur ergo lōge āte īperiū Cæſaris natiuitatēqꝫ chriſti:ſicut ipſoꝝ auctores atteſtanť: abolita fuerit poetici oraculi fides? abolita aūt ideo:qa contēpta. porro aūt quare contēpta? niſi qa uel falſa:uel uana:uel dubia. Vnde prudenter poeta præmonuit. incōſulti abeūt ſedēque odere Sibyllæ. & ne forte id paruipendant:quod contēptu abolitū atqꝫ antiquatū fuit:hoc ē aut nomen:aut ſedē: Appollo ille Phythius erat:quē ferūt magno ilio Phytone ſerpente interfecto:totiꝰ uaticinatōis auctore & principe:heredē & ſedis & dīnationis & nōis extitiſſe. ibique eū reddere elegiſſe reſponſa. ubi orta cū auctore ipſa dīnatio uidebatur. Præterea quæ p alias quoqꝫ terraꝝ partes ſpumantibus buccis:rabidoqꝫ diſcurſu oīs furiatoꝝ ructat inſania:ad quem plurimi terraꝝ reges:quaſi ad uiuam uocē cōſulti numinis cucurrerūt:cui ſæpiſſime ipſi Romani quoqꝫ opulētiſſima dona miſerūt. At ſi Apollo iſte Phythius paulatim diſcernēte expientia contēptus relictus atque abolitus ē:qd uiuū de mortua pecude:qd ueꝝ de amente muliercula ſpari pōt? Quid poſtremo:inflauit cū pinguis ebur Tyrrhenꝰ ad aras:expoſitis opimæ pecudis inteſtinis nō finxit eſuriēs? nā ſicut ipſi fatentur:uel obſcura uel falſa dicendo ipſe Apollo ſeducit Quā ob rē æquo aīo ferant:ſi imitari interī nolunt:nos id ueritatis iudicio & ꝓhibere:quod potuerūt maiores eoꝝ uel expiendo contēnere. Interea apud Durachiū multi orientis reges ad Pompeiū cū auxiliis conuenerunt. Quo cum Cæſar ueniſſet: Pompeiū obſidione fruſtra cinxit: ipſe terrā. xv. M. paſſuū foſſa præſtruens:cū illi maria paterent: Pōpeiꝰ caſtellū quoddā ꝓpinquū mari:quod Marcellinus tuebať:euertit: præſidiaque Cæſaris:quæ ibidē morabanť:occidit. Cæſar Torquatū legioneqꝫ unā:ut expugnaret:aggreſſus ē. Hoc piculo ſocioꝝ Pōpeiꝰ cognito:oēs eo copias cōtraxit:in quē ſe ilico Cæſar omiſſa obſidiōe cōuertit

Torquatus aũt e ueſtigio ꝓrũpens auerſũ inſecutus eſt. Ita Cæſaris milites ancipiti piculo territi ipſo Cæſare fruſtra obſiſtente fugerũt. Põpei⁹ uero cæſaris quoque teſtimonio uictor pſequentẽ reuocauit exercitũ. xxiiii. M. militũ cæſaris. centuriones. xxxii. eqteſque Romani complures in eo prælio cæſi ſunt. cæſar inde citato agmine p Epiꝝ in Theſſaliam ptexit. Põpeius uero cum maximis copiis ſecut⁹. bellũq3 cõmiſſũ3 eſt. Itaque inſtruiſ utrinque acies. Pompeius. lxxxviii. cohortes triplici ordine locauit. Fuerunt aũt peditum. xl. M. eqtes in ſiniſtro cornu. dc. ĩ dextro. d. Præterea reges multi: ſenatores: equiteſque Romani plurimi. abſque leuiũ armaturaꝝ magna copia. ceſar ſimiliter. lxxx. cohortes triplici ordine diſpoſuit: cui fuerunt minus q̃. xxx. M. peditum. eqtes. M. Videre ibi & gemere erat contractas Romanoꝝ uires in campis Pharſalicis ad occiſionẽ mutuam conſtitiſſe: quas ſi cõcordia rexiſſet: nulli populi: nulli reges ferre potuiſſent. Prima congreſſione equitatus Põpeii pulſus ſiniſtra latera nudauit. Deinde cum diu utrinque dubia ſorte cæderenſ: atq3 ex alia parte Põpeius inter hortandum diceret. parcite ciuibus nec tamen faceret. ex alia uero Cæſar hoc faceret: quod urgeret: dicens. miles faciẽ feri. parce ciuibus. tandẽ uniuerſus Põpeii fugit exercitus: caſtraque direpta ſunt. Cæſa ſunt in eo prælio põpeianoꝝ. xv. M. cẽturiones. xxxiii. Hic exitus pugnæ ad Paleopharſalũ fuit. Põpeius fugiens in hoſtio penei amnis onerariã nauã nactus in Aſiam tranſiit. Inde p Syꝝ in Aegyptũ uenit: ibiq3 mox ut litus attigit iuſſu ptolemæi adoleſcentis in gratiã Cæſaris uictoris occiſus ẽ. Põpeii uxor filiique fugerũt. Cætera põpeiana claſſis direpta ẽ. oĩbus q in ea erant crudeliſſime trucidatis. ibiq3 & Pompei⁹ Bithynicus occiſus ẽ. Lẽtulus uero uir conſularis apud Peluſiũ interfectus ẽ. Cæſar cõpoſitis apud Theſſaliã rebus Alexãdriã uenit: platoq3 ad ſe ac uiſo Põpeii capite anuloq3 fleuit. Cũque ſe in regiã recepiſſet: eludebaſ a tutoribus: quomin⁹ pecuniã acciperet: tẽpla ſua aſtu ſpoliantibus: ut & regios theſauros uacuos eẽ oſtẽderent. & in ĩuidiã Cæſaris populũ concitarenſ. Præterea Achillas dux regius: ĩbutus ſemel Põpeii ſanguine: Cæſaris quoq3 necẽ meditabaſ. Nã iuſſus exercitũ dimittere cui præerat. xx. M. armatoꝝ nõ modo ſpreuit ĩperiũ: ueꝝ & aciẽ direxit. In ipſa prælio regia claſſis forte ſubducta iubeſ incẽdi. Ea flãma cũ parte quoque urbis ĩuaſiſſet. cccc. M. librorũ ꝓximis forte ædibus condita exuſſit: ſingulare ꝑfecto monumentũ ſtudii: curæq3 maioꝝ: qui tot tantaq3 illuſtriũ ĩgenioꝝ opa cõgeſſerãt. ũde quãlibet hodie: quæ in tẽplis extant: quæ & nos uidim⁹ armaria librorũ quib⁹ direptis exinanita ea a noſtris hoibus nr̃iſq3 tpibus memorẽtur:

otbera gbupa

quod quidem ue℞ ẽ:tamen honeſtius creditur:libros alios fuiſſe queſi tos.qui priſtinas ſtudio℞ curas æmularentur:q̃ aliam ullam fuiſſe tũc bibliothecã:quæ extra.cccc.M.libro℞ fuiſſe:ac per hoc euaſiſſe credat. Cæſar poſtea inſulam ubi Pharus eſt:cepit.Eo Achillas cum Gabinia nis militibus uenit.ingens pugna commiſſa eſt.magna ibi Cæſariano℞ militum multitudo cecidit.omnes etiam interfectores Pompeii interfe cti ſunt.Cæſar ui inſiſtentium hoſtium preſſus ſcapham aſcendit:qua mox pondere ſubſequentium grauata ac merſa per.cc.paſſus ad nauẽ una manu eleuata:qua chartas tenebat natando puenit.mox nauali cer tamine pulſatus magna facilitate claſſem regiam depreſſit & cepit.

Petentibus Alexandrinis regem reddidit Cæſar.

Lexandrinis petentibus regem reddidit:monitũ:ut magis ami citiam Romanam:quam arma experiri ſtuderet:qui tamẽ ut liber fuit:ilico bellum intulit.ſed continuo cum toto exercitu ſuo & ipſe deletus eſt.Nam.xx.M hominum in eo bello cæſa referũtur xii.M.cum.lxx.longis nauibus dedita.v.naues ex uictoribus cecidiſſe referuntur.Rex ipſe adoleſcens ſcapha exceptus ut fugeret:multis inſi lientibus merſis necatuſque eſt. Corpus eius ad littus deuolutum ĩdi cio loricæ aureæ cognitum fuit:Qua Cæſar Alexandriam præmiſſa ale xandrinos omnes ad deditionem deſperatione compulit.regnumq; Ae gypti Cleopatre dedit.Inde Syriam peruagatus pharnacem ĩ ponto ui cit.Poſtea quam Romam uenit:dictator & conſul creatus in Aphricã tranſiit.& apud Tapſum cum Iuba & Scipione pugnauit.maximamq; hominũ multitudinem ibi interfecit:Caſtra utriuſque direpta ſunt.lx. elephanti capti.Cato ſeſe apud Vticam occidit.Iuba percuſſori iugulũ præcio dato præbuit.Petreius eodem ſe gladio perfodit.Scipio in naui: qua ad Hiſpanias fugere contendens uento coactus in Aphricam redie rat:ſemetipſum iugulauit.in eadẽ naui etiam Titus Torquat⁹ occiſus eſt.Cæſar Pompeii magni nepotes:filiãque Pompeiã:ſimulque cũ his Fauſtum Syllam & Afranniũ & Petreiũ filium iuſſit occidi. Inde qua tuor triũphis urbem ingreſſus:diſpoſito:recupatoq; rei publicæ ſtatu cõtinuo in Hiſpanias contra põpeios põpeii filios ꝓfect⁹.xvii.quã egreſ ſus ab urbe fuerat:die Saguntũ peruenit.ſtatimq; aduerſus pompeios duos & Labienũ atque Actium Varũ multa bella & uaria ſorte geſſit. Vltimum bellũ apud Mundam urbem geſtum eſt. Vbi tantis ẽ uirib⁹ dimicatũ.tantaq; cædes acta:ut Cæſar quoq; ueteranis etiã ſuis cedere

non erubeſcentibus cū cædi cogique aciem ſuā cerneret: præuenire mor te futuꝝ uicti dedecus cogitarit: cū ſubito uerſus in fugam Pompeioꝝ ceſſit exercit⁹. Et qdem eo die hoc bellū actuꝫ eſt: quo Pompeius pater ab urbe bellū geſturus aufugerat. iiii. que annis hoc ciuile bellū īdeſinē ter toto orbe tonuit. Titus Labienus & Actius Varus in acie cæſi ſunt. Gneus Pompeius cum. c. equitibus aufugit. frater eius Sextus Pōpeius contracta celeriter non parua Luſitanoꝝ manu cū Cæſonio congreſſus eſt uictus. fugienſque interfectus eſt. Mūda ciuitas cum īmenſa hominum cæde Cæſare oppugnante uix capta eſt.

Qualiter in curia a ſenatu interfectus ſit Cæſar.

Aeſar Romam rediit. ubi dum rei publicæ ſtatum contra exēpla maioꝝ clementer inſtaurat: auctorib⁹ Bruto & Caſſio: Conſcio etiam ſenatu plurimo in curia. xxiiii. uulneribus cōfoſſus interiit: In qua coniuratione fuiſſe amplius q̄. lx. conſcios ferunt. Duo Bruti & Gaius Caſſius aliique ſocii ſtrictis pugionibus in capitoliū ſeceſſerunt. Diu deliberatū eſt utꝝ capitolium cū auctoribus cædis oporteret incendi. Corpus enim raptū populus dolore inſtimulatus in foro fragmentis tribunaliū ac ſubſelioꝝ cremauit. Percenſuit latitudinem regni ſui Roma cladibus ſuis. atque in ſuaꝫ conuerſa cædē ſingulas quaſque gentes ibidem: ubi domuit: uindicauit. Aſiæ Europæ atque Aphricæ non dico tribus mūdi partibus: ſed totis trium partium angulis edidit gladiatores ſuos. feriatiſque inimicis ſpectaculū miſeræ ultionis ingeſſit. Nec tamen ſufficit ipſas quoque cū auctoribus cauſas fuiſſe conſumptas: recidiua ſemina in eodem agro germinauerūt: magna cōtinuo metentibus maloꝝ incrementa cum magno ſudore factura. Victor ciuilis belli a ciuibus Cæſar occiditur. in cædem unius trahūtur agmina cōſcioꝝ. Certum enim erat: quod Cæſar indigne peremptus plures poſſet habere ultores. Plurima nobilitas una ſimul catena ſceleris copulatͬ: ne forte tanta maloꝝ materia nō belli magnitudine ſuppleatͬ: ſed uindictæ breuitate tenueͬ. Medeam illam fabulæ ferunt dentes quōdā ſeuiſſe ſerpentis: e qbus quaſi cōpetentes ſemini ſeges armati hoīes terra emerſert ſeſeque mox inuicē pugnando ꝓſtrauerūt. Equidem hoc poetaꝝ commenta finxerūt. Noſtra aūt Roma Cæſare occiſo quanta de cinerib⁹ ei⁹ agmina armata parturiit: quāta bella in teſtimoniū miſeræ fœcūditatis nō legenda pueris: ſed ſpectāda populis excitauit. & tamen hoꝝ omniuꝫ maloꝝ initiū ſupbia ē. Inde ſurrexerūt bella ciuilia. inde iteꝝ pullularͭ.

Non ergo iniuſta cædes eſt eoꝝ:q eam iniuſte inſectantur:ſi ābitiōis æmulatio per ipſos & in ipſis & agitur & punitur:donec q detractauere collegiū diſcāt ferre dominatū. ſūmaque impii totius ad unū redacta longe aliud oēs homines uiuendi genus ſubeant:ut oēs humiliter placere ſtudeant nō inſolēter offendere. ſed ad tam ſalubrē hūilitatis doctrinā magiſtro opus eſt. Itaq; opportune cōpoſitis rebus Auguſti Cæſaris tēpibus natus eſt dominus chriſtus:q cū in forma dei eēt formam ſerui humiliter aſſūpſit:ut tunc demū aptior fieret humilitatis inſtitutio: quando iam per totum mundū pœna ſupbiæ omnibus eſſet exemplo.

De potentia & uirtute Auguſti Cæſaris.

Nno ab urbe condita.dccx.interfecto Iulio Cæſare Octauianus qui teſtamento Iulii cæſaris auūculi & hæreditatem & nomen aſſumpſerat: idemque qui poſtea rerū potitus Auguſtus eſt dictus:ſimul ut Romam adoleſcens admodū uenit:indolem ſua; bellis ciuilibus nouit. Nam ut breuiter coaceruationem maloꝝ explicem: bella ciuilia qnque geſſit:Mutinenſe:Philippenſe:Peruſinū:Siculū:Actiacum. E quibus duo:hoc eſt primū & nouiſſimū aduerſus Marcu; Antonium. ſecundum aduerſus Brutum & Caſſium. tertiu; aduerſus Lucium Antoniū. quartum aduerſus Sextum Pompeiū Gnei Pōpeii filiū confecit. Antonius a ſenatu hoſtis pronunciatus Decium Brutū apud Mutinam obſidione concluſerat. conſules Hircius & Panſa:& cum his cæſar ad liberandum Deciū Brutum expugnandūque Antoniu; miſſi. Panſa primo ueniens exceptis inſidiis inter ſuoꝝ clades ipſe quoq; pilo grauiter uulneratus ab eodē uulnere interpoſitis diebus ē mortuus. Hircius auxiliū collegæ ferēs magnas Antonii copias uaſta ſtrage deleuit. cæſar eatenus caſtra cuſtodiuit. Secunda illa aduerſū Antoniū pugna: magnæ utrinque ſtrages actæ ſunt. Nanque tunc ibi Hircius conſul occiſus eſt. uictus fuit Antonius. cæſar uictoria potitus eſt. cui Decius Brutus de coniuratione occiſi Iulii cæſaris confeſſus preces pœnitentiæ fudit. Dolobella Trebonium unum ex interfectoribus cæſaris Smyrnæ interfecit. Dolobellam ſenatus hoſtem pronunciauit. conſilium occiſoꝝ uterque exercitus cæſari paruit. Poſtea Decius Brutus in Gallia a ſequanis captus & occiſus eſt. Baſilius aūt æque unus de percuſſoribus māu ſeruorum ſuoꝝ necatus eſt. Lepido ſatis agente cæſar Antoniū recepit in gratiā. atq; ob fidē reconciliatæ gratiæ filiū eius matrimonio ſortitus eſt. Inde cū ad urbē acceſſiſſent:ac rumor de futura ꝓſcriptōe ortus eſſet

Caius Troianus uir prætorius nihil tamen metuẽs ĩcurſu militũ domi ſuæ interfectus ẽ.aliique cõplures trucidati ſunt. Itaque ne lati⁹ atq; effrenatius ꝓſcriptoꝝ cædes ageref.cxxxii.ſenatoꝝ noĩa ĩ tabula ꝓpoſita ſunt:primũ Lepidi præcepto & noĩe.deinde Antonii.tertio Cæſaris. Ibi Antonius Tulliũ Ciceronẽ inimicum ſuũ.ibi Lucium Cæſarẽ auũculum ſuum.& quod exaggerando ſceleri acceſſit:uiuam matrẽ ꝓſcripſerat.ibi Lepidus Luciũ Paulum fratre; ſuũ.In eodẽ ꝓſcriptoꝝ numero xxx.eqtes Romani.multæ diu & uariæ cædes actæ.Domus ꝓſcriptoꝝ direptis omnibus dirutæ ſunt.At Dolobella in Syria multa cũ Caſſio bella geſſit:a quo uictus ipſe ſe interfecit.Brutus & Caſſius magnis exercitibus cõparatis apud Athenas conuenerũt.totamq; Græcia; depopulati ſunt.Rhodios Caſſius terra marique oppugnatos ad deditionem coegit:quibus præter uitam nihil reliquit.Igif Cæſar & Antoni⁹ eoſdẽ in Macedonia magnis belloꝝ apparatibus pſecuti ad mortem cõpulerunt q̃uis manifeſtiſſime illa tũc pugna nõ uirtute partis Antonii ſed Cæſaris fœlicitate confecta ſit.Cæſar enim tunc æger cum ſe in caſtris capiendæ quietis cauſa tenere ſtatuiſſet:hortatu & precibus medici ſui:qui p ſomniũ admonitũ ſeſe fatebaf:ut ea die caſtris Cæſarem ſalutis ipſi⁹ cã educeret in campum:ægre inter copias egreſſus eſt:ac mox caſtra ei⁹ ab hoſtibus capta ſunt.ſed rurſus Cæſariani milites Caſſii caſtra ceperũt. Quare ad deſpationem adacti Brutus & Caſſius ĩmaturam ſibi morte; ante belli terminũ conſciuerunt.Nam ĩuitatis pcuſſoribus Caſſi⁹caput Brutus latus præbuit.At Romæ Fuluia uxor Antonii:ſocrus Cæſaris dominatũ ut mulier agitabat. incertũ in hac mutuatõe conſularis regiique faſtigii:utꝝ deficientis potentiæ ultima:an incipientis prima noĩanda.certe etiam in eos inſolens per quos ut inſoleſceret agebaf.Nã & Cæſarem reuerſum apud Brunduſiũ cõtumeliis:factionibus:inſidiiſq; petiit.A quo ꝓpulſata ad Antonium conceſſit in Græciam.Sextus Põpei⁹ poſtquam ſe in proſcriptoꝝ numeꝝ relatum comperit:conuerſus in latrocinia oẽm oram Italiæ cædib⁹ rapiniſque uaſtauit. Sicilia prærepta: cõmeatibuſq; ĩpeditis Romã fame affecit.Mox cu; eo pacẽ triũuiri:ut nõ dicã tyranni ideſt Lepidus:Cæſar:Antoniuſq; fecerũt. Sed cõtinuo cum contra pactum Pompeius fugitiuos allegeret:ut hoſtis habitus ẽ. Mæna libertus Pompeii cum.lx.nauiũ claſſe ad Cæſarẽ defecit.eidẽque claſſi ipſe iuſſu Cæſaris præfuit.Idẽque continuo cũ Statilio Tauro aduerſus Menecratũ Pompeianũ ducẽ nauale bellũ geſſit. Deĩde ipſe Cæſar aduerſus eoſdẽ Põpeianos cruẽtiſſimũ bellũ geſſit nauale cõfecit.ſ; cõtinuo uictricẽ claſſem pene ĩuerſam apud Scyllaceũ naufragio amiſit

Ventidius Perſas & Parthos in Syriam irrumpentes tribus bellis maximis fudit. regemque eorum Pacorum in acie interfecit: ea ſcilicet die qua Craſſus a Parthis fuerat occiſus. Antoni⁹ uno uix caſtello expugnato pacem cum Antiocho fecit: ut ipſe tantam rem conſummaſſe uideretur. Ventidium Syriæ præfecit. iuſſitque ut Antigono bellum inferret: qui Iudæos tunc forte debellauerat. captiſque Hieroſolymis templum ſpoliauerat. regnumque Herodi dederat. Quem continuo uictum in deditionem recepit. Mæna libertus cum ſex nauibus ad Pompeium rediit: a quo clementer receptus Cæſaris claſſem incendit: quãuis nuper Cæſar alteram ſecundo naufragio perdidiſſet. Idemque Mæna poſtea ab Agrippa nauali prælio circũuentus cum ſex triremibus ad Cæſarem tranſiit. Sed hũc Cæſar tertio tranſfugam indulta tantum uita ſegnem reliquit. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas aduerſus Democham & Pompeium naualem bellum geſſit. ac uicit: ibique tũc naues. xxx. aut demerſit aut cepit reliquis laceratis. Pompeius denique Meſſanam confugit. Cæſar ĩterea Tauromeniam traiecerat: quem repentino impetu Pompeius afflixit. Vnde multis diuerſis nauibus ſuis ac magna multitudine ſuorũ militum perdita in Italiam Cæſar aufugit. nec interueniente mora in Siciliã rediit. Ibique Lepidum ex Aphrica aduentantem obuium habuit: ſummas ſibi partes terrore: minis: ac ſuperbia uendicãtem. Poſt dies paucos Agrippa iuſſu Cæſaris a littore cum acie inſtructa proſpectans atrociſſime nauali prælio aduerſus Pompeium conflixit. & uicit. Nam. clxiii. naues aut demerſit: aut cepit. Pompei⁹ cũ. x: &. vii. nauibus uix elapſus euaſit. Lepidus magna. xx. legionũ inſolentia tumens: cum Meſſanã militibus permiſſam diripuiſſet: ipſum Cæſarem ad ſe uenientem ſemel atque iterum ſpreuit. ac potius telis appeti iuſſit. Quæ ille collecta ĩ leuũ brachium lacerna repellendo uitauit. Mox immiſſo equo ad ſuos reuerſus inſtructu exercitu aduerſus Lepidum ueniens plurimas legiões Lepidi: paucis interfectis: tranſire in ſuam partem cõpulit. Lepidus tamen intelligens: quo uanitas ſua tenderet: depoſito paludamento: aſſumptaque ueſte pulla ſupplex Cæſari factus uitam & bona impetrauit: perpetuo quidem mulctatus exilio. Taurus Cæſaris præfectus totã pene Siciliam ferro pertentatam: conterritamque in fidem recepit. xliiii. legiões ſub unius tunc imperio Cæſaris erant. Milites multitudine ferociores quoſdam pro accipiendis agris tumultus excitauerunt.

De Antonio uicto & mortuo.

Ed Cæſar aīo ingēs.xx.M.militū exauctorauit.xxx.M.ſuorū
dominis reſtituit.vi.M.quoꝝ domini non extabant:in crucem
egit.Ouans urbem ingreſſus:ut in perpetuū tribuniciæ ptātis
eſſet:a ſenatu decretum eſt.His diebus trans Tyberim e taberna merito
ria fons olei terra exūdauit:ac per totū diem largiſſimo riuo fluxit. An
tonius uero poſtq̄ Araxem tranſmiſit:omnibus undique malis circun
uentus:tandem Antiochiam cū paucis rediit. Nam cū multitudine eq
tum & ſagittarioꝝ ab omnibus præliis:quæ plura tētauit uictus effuge
ret:tum præterea incertis & ignotis locis impeditus grauiſſima fame ad
nefandos cibos coactus eſt.plurimique militum ſeſe hoſtibus dediderēt
Inde in Græciam tranſiit.iuſſitque Pompeiū: q̄ uictus a Cæſare exerci
tum bellūque reparabat:cum paucis ad ſe uenire.Pōpei⁹ fugiēs a Tito
& Formo Antonianis ducibus ſæpe terreſtri naualique bello uict⁹ & ca
ptus:ac poſt paululum interfectus eſt.Cæſar Illyricum & Pannoniam
partemque Italiæ bellis ſubegit.& domuit. Antonius Artabanē Arme
niæ regem ꝑditione & dolo cepit:Quem argentea catena uinctum ad cō
feſſionem theſauroꝝ regioꝝ coegit.Expugnatoque oppido:in quo cō
ditos eſſe ꝑdiderat:magnā uim auri argentique abſtulit:Qua elatus pe
cunia denunciari bellū Cæſari atque Octauiæ ſorori Cæſaris & uxori
repudiū indici iuſſit.& Cleopatram ſibi ex Alexandria occurrere īpera
uit:Ipſe Actium:ubi claſſem conſtituerat ꝓfectus:cum ꝓpe tertiaȝ ptē
remigū fame abſumptam offendiſſet:nihil motus:remi īquit modo ſal
ui ſint.Nā remiges nō deerūt:quoad Græcia hoīes hūerit:Cæſar.ccxxx
roſtratis nauibus a Brunduſio in Epiꝝ ꝓfectus eſt.Agrippa uero præ
miſſus a Cæſare multas onerarias naues frumento atque armis graues
ab Aegypto Syria Aſiaque ad ſubſidiū Antonio uenientes cepit. Pera
gratoque Peloponnenſiū ſinu Methonā urbē ualidiſſimo Antoniano
præſidio monitam expugnauit.Inde Corcyram cepit.fugientes nauali
prælio pſecutus ꝓfligauit.multiſque rebus cruentiſſime geſtis ad cæſa
rem uenit.Antoni⁹ defectu & fame militū ſuoꝝ cōmotus bellū inſtitu
it maturare.ac repēte inſtructis copiis ad Cæſaris caſtra ꝓceſſit:& uict⁹
ē.Tertio poſt fugā die caſtra Antonius ad Actiū tranſtulit nauali præ
lio dimicare parat⁹.ccxxx.roſtratæ fuere Cæſaris naues.&.xxx. ſine ro
ſtris triremes uelocitate liburnicis pares:& octo legiōes claſſi ſuppoſitæ
abſq; cohortib⁹.v.prætoriis.Claſſis Antonii.clxx.nauiū fuit:quantum
numero cedens:tantū magnitudine præcellens.Nam.x.pedū altitudine
a mari aberat:Famoſum & magnū hoc bellū apud Actium fuit.Ab ho
ra q̄nta uſq; in horā ſeptimā:incerta uincendi ſpe grauiſſime utrinque

cædes actæ. reliquū diei cū ſubſequente nocte in uictoriā Cæſaris decli nauit. Prior regina Cleopatra cum. lx. uelociſſimis nauibus fugit. Antonius quoque detracto inſigni prætoriæ nauis fugientē ſecutus uxorē ē Illuceſcente iam die uictoriam Cæſar conſūmauit. xii. M. ex uictis ceci diſſe referunt. vii. M. uulnerata ſūt: e qbus. M. inter curandū defecerūt. Antonius & Cleopatra cōes liberos cū parte regiæ gazæ ad rubꝝ mare præmittendos cenſuerūt. ipſi præſidiis circa duo Aegypti Peluſiuꝫ Parethoniūque diſpoſitis claſſem & copias inſtaurādo bello parauerunt. Cæſar ſextū īperator appellatꝰ: & quartū ipſe cū Marco Lycinio Craſſo conſul Brundiſiū uenit: ibique orbis terraꝝ præſidia diuiſis legiōibus cōpoſuit: Inde in Syriā: mox Peluſiū adiit: ubi ab Antonianis præſidiis ultro ſuſceptus ē. Interea Corneliꝰ gallius præmiſſus a Cæſare. iiii legiones quas Antoniꝰ apud Cyrenas præſidii loco conſtituerat: ſuſcepit in fidē. atque inde Parethoniū primā Aegyptia Libyæ parte ciuitatem uicto cepit Antonio. ipſūque cōtinuo apud Pharꝝ uicit. Antonius equeſtre aduerſus Cæſarem bellū iniit. in eo quoque miſerabiliter uictus aufugit. Kalendis ſextilibus prima luce Antoniꝰ cū ad inſtruendā claſſem in portū deſcenderet: ſubito uniuerſæ naues ad cæſarē trāſiert. Cūque unico præſidio ſpoliatus eſſet: trepidus ſe cū paucis recepit ī regiam. De inde īminente cæſare turbataque ciuitate idē Antoniꝰ ſeſe ferro tranſuerberauit: ac ſemianimis ad cleopatrā in monumentū: in quod ſe illa mori certa condiderat: platus ē. cleopatra poſtq̄ ſe ad triūphuꝫ ſeruari intellexit: uoluntariā mortem petens: ſerpentis: ut putat: morſu in ſiniſtro tacta brachio exanimis inuenta ē: fruſtra cæſare etiā pſyllos admouente q uenena ſerpentiū e uulneribus hoīum hauſtu reuocarē atqꝫ exugere ſolent. cæſar Alexandria urbe oīum longe opulētiſſima & maxima uictor potitus eſt. Nam & Roma in tantū opibus eius aucta ē: ut ꝓpter abundantiam pecuniaꝝ duplicia: q̄ uſque ad id fuerant: poſſeſſionum aliaꝝque reꝝ uenaliū precia ſtatuerent. Occiſi ſunt iuſſu Cæſaris maior Antonii filius & Publius caninius infeſtus ſp cæſari: ſed & Antonio infidus. & caſſius Parmenſis ultima uiolati patris cæſaris uictima & Quintus Ouinius ob eam maxime notam: quod obſcœniſſime lanificio textrinoque reginæ ſenator populi romani præeſſe non erubuerat. Dehinc cæſar pedeſtribus copiis in Syriam uenit. deinde in Aſiā ad hyberna conceſſit. ac poſt per Græciam Brunduſiū peruectus eſt.

Hic Cæſar primū imperator Auguſtus eſt ſalutatus.

Nno ab urbe.dccxxvi.ipſo iperante Cæſare Auguſto & Lucio Appuleio conſulib⁹:Cæſar uictor ab oriente rediēs octauo id⁹ ianuarii urbē triplici triūpho ingreſſus ē. ac tū primū ipſe Iani portas:ſopitis oībus finitiſque bellis ciuilib⁹ clauſit. Hoc die primū Auguſtus cōſalutatus eſt. Quod nomen cūctis antea īuiolatum:& huc uſque cæteris inauſum dominis tantū orbis licite uſurpatum apicē declarat īperii atque ex eodē die ſumma rerū ac poteſtatū penes unum cœpit eſſe.& manſit:quod Græci monarchiam uocant. Porro aūt hunc eē eundem diem:hoc ē octauo idus ianuarias:quē nos epiphaniam: hoc ē apparitionem ſiue manifeſtationē dominici ſacramenti obſeruamus:nemo credentium ſiue etiā fidei contradicentiū neſcit. De quo nr̄æ iſti⁹ fidelissimæ obſeruationis ſacro uberius nunc dicere nec ratio nec loc⁹ flagitat:ut & quærentibus reſeruaſſe:& negligentibus non ingeſſiſſe uideamur. Hoc aūt fideliter cōmemoraſſe ideo par fuit: ut ꝑ oīa uēturi chriſti gratia præparatum Cæſaris īperiū cōprobet. Nam cū primū Gaio Cæſare auunculo ſuo interfecto ex Apollonia rediens urbem īgrederet hora circiter tertia repente liquido ac puro ſereno circulus ad ſpeciē cœleſtis arcus orbē ſolis ambiit:quaſi unū eū ac potiſſimū ī hoc mūdo ſolumque clariſſimū in orbe monſtraret:cui⁹ tpe uenturus eſſet: q ipſum ſolem ſolus:mundumque totum & feciſſet & regeret.

...s ambit solem

De reſtauratione ſeruorū dominis.

Einde cum ſecundo in ſicilia receptis a Pōpeio & Lepido legionibus.xxx.ſeruorū.M.dominis reſtituiſſet.&.xliiii.legiones ſolus imperio ſuo ad tutamē orbis terrarū diſtribuiſſet: ouanſq; urbem ingreſſus omnia ſuperiora populi romani imperatori debita donanda litterarū etiam monumentis nedum aboleri cenſuiſſet: in dieb⁹ ipſis fons olei largiſſimus:ſicut ſuperius expreſſi de taberna meritoria ꝑ totum diem fluxit. Quo ſigno quid euidentius q̄ in diebus Cæſaris toto orbe regnantis futura chriſti natiuitas declarata eſt: chriſtus eni; lingua gentis in qua & ex qua natus eſt: unctus interpretatur. Itaque cu; eo tempore:quo Cæſari perpetua tribunicia poteſtas decreta ē: Romæ fōs olei per totum diem defluxit. Sub principatu Cæſaris romano imperio per totum diem hoc eſt per omne romani tempus imperii:chriſtū & ex eo chriſtianos:ideſt uictum atq; ex eo uictos de meritoria taberna: hoc eſt de hoſpitali largaque eccleſia affluenter atque inceſſabiliter ꝓceſſuros:reſtituendoſque per Cæſarem omnes ſeruos: q tamen cognoſcerēt

...s olei

dominū ſuū: cæteroſque qui ſine domino īuenirentur: morti ſupplicio que dedendos: remittendaque ſub Cæſare debita peccatorum in ea urbe: ī qua ſpontaneum fluxiſſet oleum: euidentiſſima his: qui pphetarū uoces non audiebant: ſigna in cœlo & terra pdigia pdiderunt. Tertio autē cum urbem triumphans quintū conſul ingreſſus eſt: eo ſcilicet die quē ſupra nominauimus: cum & Ianum poſt. cc. annos primuſ ipſe clauſit: & clariſſimum illud Auguſti nomen aſſumpſit: quid fidelius ac uerius credi: aut cognoſci pōt: concurrentibus ad tantam manifeſtationē pace: nomine: die: quam hunc occulto quidē geſtorum ordine ad obſequiū præparationis eius prædeſtinatū fuiſſe: qui eo die: quo ille manifeſtādus mūdo poſt paululum erat: & pacis ſignū prætulit. & poteſtatis nomen aſſūpſit? Quid aūt in quarto reditu cū finito Cantabrico bello. pacatiſque oībus gentibus Cæſar urbem repetiit ad conteſtationem fidei: quam ex primimus actum ſit: ipſo ordine melius proferetur.

Hic dicitur ubi Cæſar in Hiſpania uti gentes legibus ſuis phibens Iani portas aperuit.

Nno ab urbe condita. dccxxvi. impatore Auguſto Cæſare ſexies. & bis Marco Agrippa conſulibus: Cæſar parum in Hiſpania p cc. annos actum intelligens: ſi Cantabros atque Aſtures duas fortiſſimas gētes Hiſpaniæ ſuis uti legibus ſineret: aperuit Iani portas atque in Hiſpanias ipſe cum exercitu pfectus eſt. Cantabri & Aſtures Galleciæ puinciæ portio ſunt: qua extentum Pyrenei iugū haud pcul ſecundo oceano ſub ſeptentrione deducit. Hi non ſolū propriā libertatem tueri parati: uerum etiam finitimorum præriper auſi: Vacceos & Gurgonios & Aurigonas aſſiduis eruptionibus populabant. Igitur Cæſar apud Segiſſamam caſtra poſuit: tribus agminibus totā pene amplexus Cātabriam. Diu itaque fatigato fruſtra atque in periculuſ ſæpe deducto exercitu: tandē ab Aquitanico ſinu per oceanū īcautis hoſtibus admouere claſſem: atque exponi copias iubet. Tunc demum Cantabri ſub mœnibus Belgicæ maximo cōgreſſu belli euicti in Vinniū montem natura tutiſſimū confugerunt: ubi obſidione famis ad extremū pene conſūpti ſunt. Aracillum deinde oppidum magna ui ac diu repugnās poſtremo captum ac dirutum eſt. Præterea ulteriores Galleciæ ptes: quæ montibus ſiluiſque conſitæ oceano terminant: Antiſtius & Firmius legati magnis grauibuſq; bellis pdomuerunt. Nā & Medulliū montē Minio flumini iminentē: in quo ſe magna multitudo hominū tuebat p. xv. M. paſſuū

ſoſſa circūſeptū obſidione cinxerūt. Itaque ubi ſe gens hoīuꝫ trux natu ra & ferox: neque tolerandæ obſidioni ſufficientē: neque ſuſcipiēdo bel lo parē intelligit: ad uoluntariā mortē ſeruitutis timore concurrit. Nā ſe pene oēs certatim igne ferro ac ueneno necauerunt. Aſtures uero po ſitis caſtris apud Aſturam flumen Romanos: niſi ꝓditi præuētiqꝫ eēnt magnis conſiliis uiribuſque oppreſſiſſent. Tres legatos cū legionib⁹ ſu is in tria caſtra diuiſos tribus æque agminib⁹ obruere repenti moliti ſu orū ꝓditione detecti ſunt. Hos poſtea Cariſius bello exceptos non par ua etiā Romanoꝝ clade ſupauit. Pars coꝝ prælio elapſa Lanciam cōfu git. Cūque milites circūdatam urbē incendio adoriri pararent: dux Ca riſius & a ſuis ceſſationē īpetrauit incendii: & a barbaris uoluntateꝫ de ditionis exegit: Studioſe enī nitebaꝫ integram atqꝫ incolumē ciuitatem uictoriæ ſuæ teſtē relinquere. Cantabricæ uictoriæ hunc honorē detu lit Cæſar: ut tunc quoque belli portas clanſtro cohiberi iuberet. Ita tūc ſecūdo p Cæſarē quarto poſt urbē conditā: clauſus eſt Ianus. Poſt hoc Claudius Druſus priuignus Cæſaris Galliā Rhetiamque ſortitus ma ximas fortiſſimaſque gentes Germaniæ armis ſubegit. Nam tūc ueluti ad conſtitutum diem pacis feſtinarent: ita oēs ad experientiā belli: deci ſionem ue fœderis undatim gentes cōmouebanꝫ: aut ſuſcepturæ condi tionem pacis: ſi uincerenꝫ aut uſuræ qeta libertate: ſi uincerent Norici: Illyrii: Pānonii: Dalmatæ: Mœſii Thraces & Daci: Sarmatæ: plurimiqꝫ & maximi Germaniæ populi per diuerſos duces uel iupetati: uel repreſ ſi: uel etiam obiectu maximoꝝ fluminū Rheni Danubiiqꝫ ſecluſi ſūt. Druſus in Germania primo Suſeptes: deinde Tenecteros & Cathos per domuit. Marcomannos pene ad internitioneꝫ cecidit. Poſtea fortiſſimas nationes: & qbus natura uires: conſuetudo expientiā uiriuꝫ dabat. Che ruſeos: Sueuos & Sycābros pariter uno bello. ſed etiam ſuis aſpo ſupa uit: Quoꝝ ex eo conſiderari uirt⁹ ac feritas pōt: quod mulieres quoque eoꝝ ſiquando præuentu romanoꝝ inter plauſtra ſua concludebantur: deficientibus telis: uel qualibet re: qua uelut telo uti furor poſſit. puos filios colliſos humi in hoſtiū ora iaciebant: in ſingulis filioꝝ necib⁹ bis parricidæ. Tunc etiam in Aphricā Vſulanos & Getulos latius uagātes Coſſus dux Cæſaris artatis finibus coercuit. atque Romanis limitibus abſtinere metu cōpulit. Interea Cæſarē apud Tarraconē citerioris Hiſ paniæ urbē legati Indoꝝ & Scythaꝝ toto orbe tranſmiſſo tandē ibi īue nerunt: ultro quod iam quærere nō poſſent. Refuderūt in Cæſarē Ale xandri Magni gloriam: quē ſicut Hiſpanoꝝ Galloꝝque legatio in me dio oriente apud Babylonem contemplatione pacis adiit: ita hunc apud

Hiſpaniam in occidentis ultimo ſupplex cum gentilico munere Eous Indus & Scytha Boreus orauit. Cantabrico bello per quinque annos acto: totaque Hiſpania in æternam pacem cum quadam reſpiratione laſſitudinis reclinata ac repoſita Cæſar Romam rediit: Quibus etiam diebus multa p ſe multaque p duces & legatos bella geſſit. Nam inter cæteros & Piſo aduerſum Vindelicos miſſus eſt: Quibus ſubactis uictor ad cæſarē Lugdunū ueīt. Pānonios nouo motu intumeſcētes: Tiberi⁹ Priuignus Cæſaris cruentiſſima cæde deleuit. Idemque cōtinuo Germanos bello arripuit. e qbus. xl. M. captiuos uictor adduxit: Quod reuera bellūm maximū & formidoliſſimū. xv. legiōbus per trienniū geſtum ē. nec fere ullū maius bellum ſicut Suetoni⁹ atteſtaē poſt Punicū fuit. Sub eodem uero tempe Quintili⁹ Varus cū tribus legiōibus a Germanis rebellantibus mira ſupbia atque auaricia in ſubiectos ſe agēs: funditus delet⁹ eſt. Quam rei publicæ cladē Cæſar Auguſtus adeo grauiter tulit: ut ſæpe p uim doloris caput parieti collidēs clamaret: Quītili Vare redde legiones: Boſſoranos uero Agrippa ſupauit: & ſignis Romāis: quæ illi quōdam ſub Mithridate ſuſtulerāt: bello recuperatis: uictos ad deditionem coegit. Parthi quaſi toto terraꝝ orbe uel domito: uel pacato omniū oculis ſignarenē: atque in ſe ſolos oīs uigor Romani impii uertendus eſſet. quippe quos priſtina ulciſcēdæ Craſſianæ cædis cōſciētia mordebat. ultro ſigna: quæ Craſſo īterfecto abſtulerāt: ad Cæſarem remiſerūt: regiiſque obſidibus traditis firmū fœdus fideli ſupplicatōem eruerūt. Anno ab urbe cōdita. dcclii. Cæſar Auguſtus ab oriēte in occidētem. a ſeptētrione in meridiem: ac per totū oceani circulū cūctis gentibus una pace cōpoſitis Iani portas tertio ipſe clauſit. Quas æuo per. xii. fere annos quietiſſimo ſemp obſeratas ocio ipſa etiā rubigo ſignauit: nec prius unq̄: niſi extrema ſenectute Auguſti pulſatæ Atheniēſiū ſeditiōe & Dacoꝝ commotione patuerāt. Clauſis igiē Iani portis rem publicā: quā bello quæſiuerat pace enutrire: atque amplificare ſtudens: leges plurimas ſtatuit: per quas hūanū gen⁹ libera reuerētia diſciplinæ morem gereret Domini appellatiōem: ut hō declinauit. Nam cū eodē ſpectante ludos ꝓnūciatū eſſet a quodā mimo: o dominū æquū & bonum. uniuerſiſque quaſi de ipſo dictū eē exultantes apꝓbauiſſent: ſtatī qdem manu uultuque indecoras adulatiōes repreſſit. & ī ſequenti die grauiſſimo corripuit edicto. dominūque ſe poſt hoc appellari ne a liberis qdem. aut nepotib⁹ ſuis uel ſerio uel ioco paſſus ē. Igiē eo tempe ideſt eo anno: quo firmiſſimam uer iſſimamque pacē ordiatiōe dei Cæſar cōpoſuit: natus eſt chriſtus: cui⁹ aduentui pax iſta famulata eſt: ī cuius ortu audientib⁹ homibus exultā

modeſtia Augu[ſti]

tes angeli cecinerũt gloria in excelſis deo & ĩ terra pax hominibus bonæ uolũtatis.eodẽque tpe hic.ad quẽ rex oĩu3 ſũma conceſſerat: dominu3 ſe oĩum appellari nõ paſſus eſt:ĩmo non auſus:qa uerus domin⁹ totius generis humani inter hoĩes nat⁹ erat.eodemq3 ãno tũc primũ idem Cæſar:quem his tantis myſteriis prædeſtinauerat deus:cenſũ agi ſingula℞ ubique ꝓuintia℞:& cenſeri oẽs hoĩes iuſſit:quando & deus hõ uideri & eſſe dignatus eſt.Tũc igiẜ natus eſt chriſtus:Romano cenſui ſtati aſcriptus eſt.Hæc eſt prima illa clariſſimaque ꝓfeſſio que Cæſarem oĩu3 prĩcipem:Romanoſque dominos re℞ ſigillatim cuncto℞ hoĩu3 edita aſcriptione ſignauit:in qua ſe & ipſe q̇ cunctos hoĩes fecit inueniri homine3: aſcribique inter homines uoluit:Quod nunq̃ penitus ab orbe cõdito atque ab exordio generis hũani in hunc mũdũ ne Babylonio qdẽ uel macedonico:ut non dicã minori cuiq̃ regno conceſſũ fuit.nec dubiũ: quin oĩum cognitioni fidei inſpectionique pateat:qđ domin⁹ nr̃ Ieſus chriſtus hanc urbẽ n utu ſuo auctam defenſamq3 in hunc re℞ apicẽ ꝓuexerit:cuius potiſſime uoluit eẽ:cũ uenit dicendus utique ciuis Romanus cenſus ꝓfeſſione romani. Quam ob rem qa ad id tpis peruentũ eſt quo & dominus xpũs hunc mũdũ primũ aduentu ſuo illuſtrauit: regnũq3 Cæſari tranqlliſſimũ dedit:hunc quoque ſextũ libellũ hoc fine cõcluſerim:ut germinantia tpa xpĩana magiſque inter reprimẽtiũ man⁹ creſcẽtia:& quæ adhuc in ꝓuectu poſita ho℞ ipſo℞:qbus hæc reſpondere cogimur inſectatione mordenẜ:ſeptimo libello:ſi tamen adiuuãte domĩo ſuffeceri m: cõprehendam:ut quoniã ab initio & peccare hoĩes & puniri ꝑpter peccata non tacui.nunc quoq3 quæ ꝑſecutiones chriſtiano℞ actæ ſunt:& quæ ultiones ſecutæ abſq3 eo quod oẽs ad peccandũ generaliter ꝓni ſunt:atque ideo ſigillatim corripiũtur:expediam.

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI IN SEPTIMVM HISTORIARVM LIBRVM PROLOGVS.

Vfficienter:ut arbitror:documenta ſunt collecta: qui bus abſq3 ullo arcano:quod pauco℞ fideliũ eſt: ꝓbari de medio queat:unũ illũ & ue℞ deum:quẽ chriſtiana fides prædicat:& condidiſſe mũdũ: creaturãque ei⁹ cum uoluit:& diſpoſuiſſe p tpa multa:cũ a multis ig noraretẜ:& confirmaſſe ad unũ:cũ per unicũ declarat⁹ eſt:ſimulque potentiã patientiãque eius multimodis argumentis eluxiſſe.In quo quidẽ anguſtas deiectaſque mentes offendi pauliſp ĩtelligo

quod tantæ potentiæ patientia tanta miſceť. Si enī potens erat inquiunt creare mundū:cōponere pacē mundi:inſinuare mūdo cultū ad noticiaꝫ ſui:quid opus fuit tanta:uelut ipſi ſentiūt & tam pniciosa patientia: ut in ultimo errorib⁹:cladibus:laboribuſqꝫ hoīum fieret:quod a principio uirtute eius:quem prædicas:dei ſic potius cœpiſſe potuiſſet. Quibus quidem ueraciter reſpondere poſſem:ad hoc ab initio creatū & inſtitutū humanū genus:ut ſub religione cū pace & ſine labore uiuens fructu obedientiæ æternitatē ꝓmereref:ſed abuſū bonitate creatoris libertatem īdulgentis in contumaciæ uertiſſe licentiam:atque ex contēptu in obliuionē defluxiſſe:iuſtamque nūc eē patientiam dei & iuſticiam in utranqꝫ ptē. ut nec contēptus diſpdat in totū:cui miſereri uelit:& affici laborib⁹ duꝫ uelit:ſinat contēptus potens. Deinde ſubſequens eē:iuſte ſp adhibere q̈uis ignoranti gubernationē:cui aliquando pie reſtituturus ſit pœnitenti antiquæ gratiæ facultatē. ¶Sed hæc quoniā & ſi ueriſſime fortiſſimeqꝫ dicūtur:fidelē tamen atque obedientē requirūt:mihi autē ſi uidero aliquem ex credituris:certe nūc cū incredulis actio eſt: ꝓmpti⁹ ea proferaꝫ quæ ipſi & ſi probare noluerint:īprobare nō poſſint. Itaque q̄tū ad cōſcientiam humanarum mentium ptinet: utrique ſub reuerentia religiōis & cōfeſſione cultuque ſupernæ potentiæ uiuimus:diſtante dūtaxat fide qa noſtꝝ ē fateri ex uno & per unū deū cōſtare oīa. illoꝝ tam multos deos putare:quam multa ſunt elementa. Si potentiæ dei inquiūt quē prædicatis fuit:ut Romanū īperiū taꝫ amplū ac tam ſublime fieret:cur igiť patientiæ eiuſdē obfuit:ut ante nō fieret? Quibus ſub eodē uerbo reſpōdebitur. Si potentiæ & deoꝝ:quos prædicatis fuit:ut Romanū imperiū tam amplū ac tam ſublime fieret:cur igiť patientiæ eorūdē obfuit ut ante non fieret? an ipſi dii nondū erant? an adhuc Roma ipſa non erat? an illi non colebanť? an hæc nondū idonea ad imperiū uidebatur? Si nondū erant dii:aut potentia:ceſſat intentio. Vt quid eniꝫ iam ibi eoꝝ diſcutio moram:ubi ne ipſam quidē īuenio naturam? Si aūt erant dii:aut potentia eoꝝ:ut ipſi iudicant:aut patientia in culpa ē:uel patientia ſi fuit:uel potentia ſi defuit:aut ſi magis ſuaſibile uideť eē:tunc quidē deos qui ꝓuehere potuiſſent. ſed nōdū extitiſſe Romanos:qui ꝓuehi iure poſſent. Nós aūt auctorē reꝝ potentiam:nō artificē ſciam quærim⁹. De diis qppe:ut putant:magnis:nō de fabris uiliſſimis quæſtio eſt:quib⁹ niſi materia accedat. ars ceſſat. Si.n. præſciſſe illis ac uoluiſſe præſto ſp fuit: imo etiam ſubiacente præſcīa:quia apud oīpotentiā de opibus dūtaxat ſuis hoc ē præſcire:quod uelle:quodcūque illud præſciebatur:cui uolūtas aſtipulareť:non expectari oportuit:ſed creari:maxime cū & Iouem illū

ſuũ aceruos formicaꝝ in populos hoĩum ludo uertere ſolitum ferant. Porro aũt de cura cærimoniaꝝ nec recenſendũ arbitror: quoniam inter ſacra cõtinua inceſſabilibꝰ cladibus nullus finis: nulla reqes fuit: niſi cũ ſaluator mũdi chriſtus illuxit: cuius aduentui prædeſtinatã fuiſſe ipii Romani pacẽ: & ſuam ſufficienter oſtendiſſe me arbitror: paucis tamen adhuc ſupplere conabor. Principio ſecundi libelli cũ tpa Romanæ cõditionis ſtili tenore pſtringerem: multa cõuenienter inter Babyloniam urbem aſſyrioꝝ tũc principẽ gentiũ: & Romanam nũc æque gentibꝰ dominantem cõpacta conſcripſi: fuiſſe illud primũ: hoc ultimuꝫ ĩperiũ: illud paulatim cædens: at iſtud ſenſim cõualeſcens defluxiſſe. illiꝰ ſub uno tẽpore nouiſſimũ regem: iſti primũ regem fuiſſe. Illam deinde tũc ĩuadẽte Cyro captam uelut in mortẽ cõcidiſſe: cunctã fiducialiter aſſurgẽtẽ poſt expulſos reges liberis uti cœpiſſe conſiliis: præcipue cũ uendicante libertatẽ ſuam roma tũc quoque iudæoꝝ populꝰ qui apud Babyloniã ſub regibus ſeruiebat: in ſanctam Hieruſalẽ recepta libertate redierit: tẽplumque domini ſicut a prophetis prædictũ fuerat: reformarit. Prætere a interceſſiſſe dixeram inter Babyloniũ regnũ: quod ab oriente fuerat & Romanum: quod ab occidente cõſurgens. hæreditati orientis enutriebatur: Macedonicum Aphricanũque regnũ: hoc ẽ quaſi a meridie ac ſeptentrione breuibus uicibꝰ partes tutoris curatoriſqꝫ tenuiſſe. Orientis & occidentis regnũ æque Babyloniũ & Romanũ iure uocitari: nemineꝫ unq̃ dubitaſſe ſcio. Macedonicũ regnũ ſub ſeptentriõe eſſe cũ ipſa cœli plaga: tũ Alexandri magni aræ poſitæ uſque ad nũc ſub Rhypeis mõtibus docent. Carthaginẽ uero uniuerſæ præcelluiſſe Aphricæ: & non ſolũ in Siciliam Sardiniã cæteraſque adiacentes inſulas: ſed etiam ĩ Hiſpaniam regni terminos tetendiſſe: hiſtoriaꝝ ſimul monumẽta urbiũque declarant. Dictum eſt etiã uaſtatæ per Medos Babyloniæ: & irruptæ ꝑ Gotos Romæ pares admodũ annoꝝ numeros cucurriſſe: Nũc aũt his illud adiicio: quo magis clareat unũ eſſe arbitꝝ ſæculoꝝ: regnoꝝ: locoꝝque oĩum deũ. Regnũ Carthaginenſe a conditõe uſque ad euerſionem eius paulo amplius q̃. dcc. annis ſtetit. æque regnũ Macedonicum a Carano uſque ad Perſen paulominus q̃. dcc. utꝝque tamen ſeptenarius ille numerus: quo iudicanẽ oĩa: terminat. Roma ipſa etiam q̃uis ad aduẽtum domini uoſtri Ieſu chriſti pfecto ꝓueheretur imperio. tamen paululum & ipſa in occurſum numeri huius offendit.

C. I.

Hic dicit: quomodo Roma graui incendio uaſtata eſt.

Am.dcc.conditionis ſuæ anno.xiiii.uicos eius incertum ũde conſurgens flamma conſumpſit.nec unquam: ut ait Liui⁹: maiore incendio uaſtata eſt adeo:ut poſt aliquot annos Cæſar Auguſtus ad reparationem eorum:quæ tũc exuſta erãt: magnam uim pecuniæ ex ærario publico largitus ſit.Poteram quoque oſtendere eundem duplicatum numeꝝ manſiſſe Babyloniæ: quæ poſt M.cccc.& quod excurrit:ãnos ultima a Cyro rege capta eſt:niſi præſentium contemplatione reuocaret.Illud ſane libenter adiicio:quod primi illius regum omniũm Nini:quanuis & pater eius Belus obſcure prim⁹ regnaſſe referatur:anno poſtquam regnare cœperat.xliii. natus eſt ille ſanctus Abraham:cui dictæ ſunt repromiſſiones:ex cuius ſemine repromiſſus eſt chriſtus:deinde nunc primi iſtius imperatorum omniũ Auguſti Cæſaris:quanuis & pater eius Cæſar metator imperii potius quã imperator extiterit:iſtius inquam Cæſaris:poſtea quaꝫ imperare cœpit emenſo propemodum anno.xlii.natus eſt chriſtus:qui Abrahæ ſub Nino primo rege fuerat repromiſſus.Natus eſt autem:viii.Kal. Ianuarii: cum primum incrementa omnia anni uenientis incipiunt.Ita factum ẽ: ut cum Abraham.xliii.natus ſit anno ſub fine.xlii.natiuitatis chriſti cõueniret:ut iam non ipſe in parte tertii anni:ſed in ipſo potius terti⁹ ann⁹ oriretur.Qui annus quantis:q̃ nouis:quamque inuſitatis bonis abũdauerit:ſatis etiam me non proferente compertuꝫ haberi arbitror:toto terrarum orbe una pax omnium non ceſſatione ſed abolitione belloꝝ: clauſæ Iani gemini portæ extirpatis bellorum radicibus:non repreſſis cẽſus ille primus & maximus fuit cum in hoc unum Cæſaris nomen uniuerſa magnarum gentium creatura iurauit:ſimulque per communionem cenſus unius ſocietatis effecta eſt.Igitur anno ab urbe condita.dcc. xlii. natus eſt chriſtus ſalutarem mundo afferens fidem:uere petra medio rerum poſita:ubi comminueretur:qui offenderet. qui crederet ſaluaret. uere ignis ardens:quem qui ſequitur:illuminatur.qui tentat exuritur. Ipſe ẽ xpũs chriſtianoꝝ caput.ſaluator bonoꝝ.malorũ punitor:iudex omnium:qui formam ſecuturis uerbo & opere ſtatuens:quo magis doceret:patientes in perſecutionibus:quas ꝑ uita æterna exciperẽt:eẽ oportere:mox ut uirginis partu editus mũdo apparuit: a paſſionib⁹ ſuis cœpit.Nãque eum rex iudeæ Herodes ſimul ut natum comperit:necare decreuit.plurimoſque tunc paruulos dum unum inſectatur:occidit.Hic malignis improbe incurrentibus digna punitio eſt.Hinc inquantũ tranquilliæ agitur mundus:credentium gratia inquantum pernicioſe inquietatur:blaſphemantium pœna ẽ:ſecuris per omnia chriſtianis fidelib⁹:

quibus aut æternæ uitæ requies in tuto: aut etiam huius ĩ lucro eſt. qđ promptius cum per ordinem referam: ipſis rebus oſtendam. Poſtquam redemptor mundi dominus Ieſus chriſtus uenit in terras: & Cæſaris cẽ ſu ciuis Romanus aſcriptus eſt: dum per. xii. ut dixi annos: clauſæ belli portæ beatiſſimæ pacis tranquillitatæ cohiberent: Gaiũ nepotem ſuum Cæſar Auguſtus ad ordinandas Aegypti Syriæque ꝓuintias miſit. qui præteriens ab Aegypto fines Paleſtinæ apud Hieroſolymam in templo dei tunc ſancto & celebri adorare cõtempſit: ſicut Suetonius Tranquil‐lus refert. Quod ut Auguſtus comperit: prauo uſus iudicio eũ prudẽ‐ter feciſſe laudauit. Itaque anno imperii Cæſaris. xlviii. adeo dira Roma nos fames conſecuta eſt: ut Cæſar laniſtarum familias: omneſque ꝑegri‐nos: ſeruoꝝ quoque maximas copias: exceptis medicis & præceptoribus trudi urbe præceperit. Ita peccante principe ĩ ſanctum dei: & correpto ꝑ famem populo: quantitatem offenſionis qualitas ultionis oſtendit. De inde ut uerbis Cornelii Taciti loquar: ſene Auguſto Ianus patefactus: dum apud extremos terraꝝ terminos nouæ gẽtes ſæpe ex uſu: & aliquã‐do cum damno quæruntur: uſque ad Veſpaſiani durauit ĩperiũ. Huc uſque Cornelius. Cæteꝝ & tunc capta euerſaque urbe Hieroſolymaꝝ ſicut ꝓphetæ ꝓnunciauernnt: extinctiſque Iudæis Titus: qui ad uindi candum domini noſtri Ieſu chriſti ſanguinem iudicio dei fuerat ordĩa‐tus: uictor triumphans cum Veſpaſiano patre Ianum clauſit. Igitur & ſi ſub extremis Cæſaris temporibus apertus eſt Ianus: tamen per multa tempora ex eo: quanuis in ꝓcinctu eſſet exercitus: nulla bella ſonuerũt Vnde etiam dominus Ieſus chriſtus in euangeliis: cum tẽporibus illis in ſũma tranquillitate uniuerſus mundus ageretur: cunctaſque gentes pax una uelaret: & a diſcipulis ſuis interrogatus eſſet de conditiõe tem‐porum ſubſequentiũ: inter cætera ſic ait. Audituri autem eſtis prælia & opiniones prælioꝝ. uidete ne turbemini. Oportet enim hæc primũ fieri ſed non dũ eſt finis. Conſurget enim gens in gentem. & regnũ in regnũ: & erunt peſtilentiæ & fames & terræ motus per loca. Hæc autem omnia initia ſunt dolorum. Tunc tradent uos in tribulationeꝫ. & occidẽt uos: & eritis odio omnibus gentibꝰ ꝓpter nomẽ meũ. Hoc aũt diuina ꝓuidẽ‐tia docẽs & credẽtes præmonẽdo firmauit. & incredulos prædicando cõ‐fudit. Anno ab urbe cõdita. dcc. lxvii. poſt mortẽ Auguſti Cæſaris Ti‐berius Cæſar ĩperiũ adeptus ẽ. manſitque in eo annis. xxiii. Hic ꝑ ſemet ipſum nulla bella geſſit. ſed ne per legatos qdẽ aliqua grauia: niſi quod tantum in aliquantis locis præcogniti cito gentiũ tumores cõprimebãt Sane. iiii. imperii eius anno Germanicus Druſi filius: Caligulæ pater de

Germanis:ad quos ab Auguſto ſene miſſus fuerat:triũphauit. Ipſe autem Tiberius plurima ĩperii ſui parte cum magna & graui modeſtia rei publicæ præfuit:adeo ut qbuſdam præſidibus augẽda ꝓuintiis tributa ſuadentibus ſcripſerit. Boni paſtoris eſſe tondere pecus: non deglubire. At poſtquam paſſus eſt dominus Ieſus chriſtus atque a mortuis reſurrexit:& diſcipulos ſuos ad prædicandũ miſit:Pilatus præſes Palæſtinæ ꝓinciæ ad Tiberiũ imperatorẽ atque ad ſenatũ retulit de paſſiõe & reſurrectione chriſti:conſequentibuſque uirtutibus:quæ uel ꝑ ipſum factæ fuerant:uel per diſcipulos ipſius in nõie eius fiebant:& de eo quod certatim creſcente plurimoꝝ fide deus crederetur.

C. 2

Hic Tiberius Cæſar retulit ad ſenatũ ut chriſtus deus haberetur.

Iberius cũ ſuffragio magni fauoris retulit ad ſenatũ:ut chriſt⁹ deus haberet. Senatus indignatiõe motus:quod nõ ſibi pri⁹ ꝑm morem delatum eẽt:ut de ſuſcipiẽdo cultu prius ipſe decerneret:conſecrationẽ chriſti recuſauit.edictoque cõſtituit exterminandos eẽ ex urbe chriſtianos.præcipue cũ & Seianus præfectus Tiberii ſuſcipiendæ religioni obſtinatiſſime contradiceret. Tiberius tamẽ edicto accuſatoribus chriſtianoꝝ mortẽ cõminatus ẽ. Itaque paulatim ĩminuta eſt illa Tiberii Cæſaris laudatiſſima modeſtia in pœnã contradictoris ſenatus. Nam regi quæcũque uolũtate faciebat:uolũtas erat.atque ex manſuetiſſimo principe ſæuiſſima beſtia exarſit. Nam plurimos ſenatoꝝ ꝓſcripſit.& ad mortem coegit. Viginti ſibi patricios uiros conſilii cã legerat. Horũ uix duos incolumes reliquit.cæteros diuerſis cauſis necauit. Seianum præfectũ ſuum res nouas molientẽ ĩterfecit. Filios ſuos Druſum & Germanicũ:quoꝝ Druſus naturalis:Germanic⁹ adoptiuus erat manifeſtis ueneni ſignis ꝑdidit. Filios Germanici filii ſui interfecit. Referre ſigillatim facta ei⁹ horret animus pudetque.tanta libidinis & crudelitatis rabie efferbuit:ut qui ſpreuerant chriſto rege ſaluari: rege Cæſare punirent. Huius tamẽ imperii anno.xii.noua & incredibilis clades apud Fidenatiũ urbẽ accidit. Amphitheatri cauea populo gladiatoruʒ munus ſpectãte collapſa ẽ.& pluſquam.xx.M.hominũ occidit. Dignũ ſane poſteris tantæ correptõis exemplũ:tũc ad ſpectãdas hominũ mortes auidos homines cõueniſſe:quando ꝓ ſalute hominũ ꝓuidẽda deus homo eſſe uoluiſſet.

C. 3

Hic dicit:ubi domin⁹ paſſus ẽ:& quod terræ motus factus eſt ꝑ orbem

Einde anno eiuſdē.xv.cuꝫ dominus chriſtus Ieſus uolūtariæ qdem ſe tradidit paſſioni:ſed īpie a iudæis apprehenſus & pati bulo ſuſpenſus ē:maximo terræ motu ꝑ orbē facto ſaxa ī mon tibus ſciſſa ſunt.maximaꝶque urbiū plurime partes plus ſolita cōcuſſi one ceciderunt.Eadem quoque die ad horam diei ſextā ſol in toto orbe obſcuratus:tetraque nox ſubito obducta terris eſt:& ſicut dictū eſt: im piaque æterna timuerunt ſæcula noctem. Vſque adeo aūt neque lunam lumini ſolis.neque nubes obſtitiſſe manifeſtū eſt:ut.xiiii.lunaꝫ ea die to ta cœli regione interiecta longiſſime a conſpectu ſolis abfuiſſe.& ſtellas tunc diurnis horis uel potius in illa horrēda nocte toto cœlo fulſiſſe re feratur.Quod non ſolum ſanctoꝶ euangelioꝶ fides:ſed etiam aliquāti Græcoꝶ libri atteſtanť.Iam hinc poſt paſſionem domini quem iudæi q̄ tum in ipſis fuit pſecuti ſunt:continue clades Iudæorū:donec exinaniti diſperſique deficiant:inceſſabiliter pſtrepunt.Tiberius ſiqdem iuuētu tem eoꝶ per ſpeciem ſacramenti in ꝓuintias grauioris cœli relegauit.re liquos gentes eiuſdem uel ſimilia ſectantes urbe ſubmouit ſub pœna ꝑ petuæ ſeruitutis niſi obtēperaſſent.Sane Aſiæ ciuitates illo terræ motu dirutas tributo dimiſſo ꝓpria etiam libertate donauit.Hic ambiguis ſi gniſ ueneni obiit.Anno ab urbe condita.dcc.lxxxx.tertius ab Auguſto Gaius Caligula cœpit regnare.manſitqꝫ in īpio annis non plenis:iiii.hō ante ſe oīum flagitioſiſſimus:& qui uere dignus Romanis blaſpheman tibus:& Iudæis perſecutoribus punitor adhibitꝰ uidereť. Hic:ut breui ter magnitudinē crudelitatis eius exprimā:exclamaſſe fertur. Vtinā po pulus Romanus unā ceruicem haberet.Sæpe etiam de conditiōe tēpoꝶ ſuoꝶ conqueſtus ē:quod nullis calamitatibus publicis inſignirētur.O beata germina tpis chriſtiani quantum præualuiſtis in rebus humanis: ut etiam crudelitas hoīs magis potuerit clades deſiderare:q̄ īuenire Ec ce de tranquillitate generali feritas ieiuna conquerit.Furor īpiꝰ intꝰ ſæ ua ſedens ſup arma:& centum uinctus ahenis poſt terguꝫ nouis: fremit horridus ore cruento.Serui fugitiui & rebelles gladiatores perterruere Romā.euertere Italiam.Siciliam deleuere:iam pene uniuerſo hūano ge neri toto orbe metuendi.In diebus aūt ſalutis hoc eſt tpibus chriſtianis cōuellere quietē non poteſt uel Cæſar infeſtus.hic ſi qdem magno & in credibili apparatu ꝓfectus quærere hoſtē uiribus ocioſis:Germaniam Galliāque ꝑcurrens in ora oceani circa ꝓſpectuꝫ Britanniæ reſtitit. Cū que ibi Minocynobellinū Britannoꝶ regis filium:quia patre pulſus cū paucis oberrabat:in deditionē recepiſſet:deficiente belli materia Romaꝫ rediit.Iiſdē aūt diebus Iudæi:qui iam tunc ob paſſionem chriſti meritis

ubi que cladibus exagitabantur: apud Alexandriam ſeditiõe excitata ꝑ fligati cæde: atque ab urbe pulſi expromendaꝝ querelaꝝ cauſa Philonē quendam uirum ſane īprimis eruditum legatum ad Cæſarem miſerūt Sed Caligula cum omnibus hominibus tum præcipue iudæis eſſet inſe ſtiſſimus: ſpreta legatione Philonis omnes iudeoꝝ ſacras ædes atq; īpri mis antiquū illud in Hieroſolymis ſacrariu; prophanari ſacrificiis gē tilium: ac repleti ſtatuis ſimulacriſque imperauit: ſeque ibi ut deū coli præcepit. Pilatus autem præſes: qui ſententiam damnationis in chriſtū dixerat: poſtquam plurimas ſeditiones ī Hieroſolymis expleuit & fecit tantis irrogante Gaio angoribus coartatus eſt: ut ſua ſe tranſuerberans manu maloꝝ compendium mortis celeritate quæſiuerit. Gaiꝰ uero Ca ligula libidinibus ſuis etia; illud ſceleris adiecit: ut ſorores ſuas primū ſtupro pollueret: deinde exilio damnaret: Qui poſt omnes ſimul exules iuſſit occidi. Ipſe autem a ſuis ꝓtectoribus occiſus eſt. Duo libelli in ſe cretis eius reperti ſunt: quoꝝ alteri pugio: alteri gladius ꝓ ſigno nomi nis aſcriptus erat: ambo lectiſſimorum uirorum utriuſque ordinis ſena torii & equeſtris nomina & notas continebant morti deſtinatoꝝ. Inuen ta eſt & archa ingens uarioꝝ uenenoꝝ pocula continens. Quibus mox Claudio Cæſare iubente demerſis infecta maria traduntur non ſine ma gno piſciū exitio: quos enecatos p ꝓxima litora paſſim æſtus eiecit. Ma gnū uero indicium miſerentis dei ꝓpter ſuffragium gratiæ in populu; continuo ex pte creditoꝝ. & ꝓpter iræ temperamentum in populu; tūc infideliter obſtinatum: ut quanta multitudo hoīum præparatam mor tem euaſerit: ex multitudine interfectoꝝ piſcium diſceretur: omnibꝰq; noteſceret: quid tanta ueneni moles arte aucta agere in miſerā ciuitate; potuiſſet: quæ negligenter effuſa etiam maria corrupit.

C. 4

Hic dicit: ubi primū uenit Romā btūs Petrus apoſtolus ſub Claudio.

Nno ab urbe cōdita. dcc. lxxxxv. Tiberiꝰ Claudiꝰ ab Auguſto quartus regnū adeptꝰ ē. manſitq; in eo annos. xiiii. Exordio re gni eius Petrꝰ apoſtolus domini nr̄i Ieſu chriſti Romam uenit & ſalutarem cunctis credentibus fidē fideli uerbo docuit. potentiſſimiſ que uirtutibus approbauit. Exin chriſtiani Romæ eſſe cœperūt: ſenſit que hoc collatū fidei ſuæ Roma beneficiū. Nam cum īterfecto Caligu la multa mala de abrogando imperio ac re publica in antiquū ordine; re ſtituenda: euertēdaq; penitus cæſaꝝ uniuerſa familia ſenatꝰ & conſules decreuiſſent. Clandius mox ut cōfirmauit īperiū: magna atque adhuc

Romæ incognita uſus clemētia:ne in tantam nobiliū multitudinē ultio ſi eēt cœpta:ſæuiret:iudiciū illud:quod ex rei publicæ ſtatu īfeliciter cō ſultatū actumque fuerat:memoriæ exemit oīumque factoꝝ dictoꝝue in eo ueniam & obliuionē in perpetuū ſanxit. Ita illam præclaram & fa moſam Athenienſiū amneſtiā:quam qdē Romæ inducere Iulio Cæſarē interfecto ſenatus Cicerone ſuadente tētauerat:ſed & Octauiano & An tonio ꝑpter ultionē extincti Cæſaris irrūpentibus in irritū ceſſerat:hāc Claudius quis multo truculentiore cā in cædē conſpiratoꝝ ſtimularet ultronea clementia nullo expetente firmauit. Accidit etiam eodē tēpore præſentis gratiæ dei grande miraculū. Siquidē Furiꝰ Camillus Scribo nianus Dalmatiæ legatus:bellū ciuile molitus legiones multas fortiſſi maſque ad ſacri mutationem pellexerat. Itaque die dicto:ut in unū ūdi que ad nouū imperatorē cōueniret:neque aquile ornari.neque cōuel li quoquo modo ſigna:moueriue potuerūt:exercitus tanta & tam inuſi tata miraculi fide motus & cōuerſus in pœnitentiā īperatorem Scriboni anū.v.ſtatim die deſtitutū interfecit.ſeſeque ſacro prioris militiæ conti nuit. Triſtius ac pniciosius urbi Romæ nihil unq̄ fuiſſe q̄ bella ciuilia: ſatis notum eſt. Itaque ꝑpter aduentum apoſtoli Petri & tenera chriſti anoꝝ germina uix dum adhuc pauca ad ſanctæ fidei ꝓfeſſionem erum pentia hanc ex orientem tyrannidem & conſurgens iſtud ciuile bellū qſ nam diuinitus eſſe cōpreſſum neget:qui præteritis temporibꝰ de cōpreſ ſione belloꝝ ciuiliū ſimile ꝓbarit exemplum? Claudius.iiii.imperii ſui anno:cupiens ſe utilem rei publicæ oſtentare principem:bellū ubique & uictoriam undecunque quæſiuit. Itaque expeditionem ī Britanniā mo uit:quæ excitata in tumultū ꝑpter non redbibitos trāſfugas uidebatur tranſuectuſque in inſulā eſt:quam neque ante Iulium Cæſarem:neque poſt eum qſq̄ adire auſus fuerat. Ibique ut uerbis Suetonii Tranquilli loquar:ſine ullo prælio ac ſanguine intra pauciſſimos dies plurimā īſu læ ptem in deditionē recepit. Orchadas etiā inſulas ultra Britanniam ī oceano poſitas Romano adiecit impio:ac ſexto q̄ ꝓfectus erat mēſe Ro mam rediit. Conferat nūc:ſi cuiq̄ placet inſula & inſula.tēpus & tēpus bellū & bellū:cæſar & cæſar. Nam de fine nihil ꝓfero:quoniam hoc fœli ciſſima uictoria.illud acerbiſſima clades fuit.& ſic demū Roma cognoſ cat per eius latentē ꝓuidentiā in agendis rebus antea ſe partē fœlicitatis habuiſſe: cuiꝰ agnitōe ſuſcepta pleniſſima fœlicitate pfruitur:inquātū non tamen blaſphemiaꝝ offendiculis deprauatur. Eodē āno imperii eiꝰ fames grauiſſima per Syriam facta ē:quam & ꝓphetæ prænunciauerant. ſed chriſtianoꝝ neceſſitatibꝰ apud Hieroſolymam conuectis ab ægypto

frumentis Helena Adiabenoꝝ regina cõuerſa ad fidẽ chriſti largiſſime
miniſtrauit. Anno ĩperii ei⁹.v.in Therã & Theraſiã inſulas: de ꝓfundo
emicuit belua.xxx.ſtadioꝝ extenta ſpatio. Anno eius.vii.ſub ꝓcuratore
Iudeæ Cumano in Hieroſolymis tanta ſeditio in diebus azimoꝝ exor
ta eſt.ut in portaꝝ exitu populo coartato. xxx.M. Iudæoꝝ cæde ꝓſtra
ta:& cõpreſſione ſuffocata referant. Anno eiuſdẽ.ix.expulſos per Clau
diũ urbe iudæos Ioſephus refert.ſed me magis Suetonius mouet: q̃ ait
hoc modo. Claudius Iudæos ĩpulſore chriſto aſſidue tumultuãtes Ro
ma expulit: Quod utꝝ cõtra chriſtũ tumultuãtes iudæos coerceri & cõ
primi iuſſerit: an etiam chriſtianos ſimul: uelut cognatæ religiõis homi
nes uoluerit expelli: nequaq̃ diſcernit: Veꝝtamen ſequenti anno tanta
fames Romæ fuit: ut medio foro ĩpator correptus a populo cõuiciis &
fragminibus panis turpiſſime infeſtatus ægre p pſeudotyꝝ in palatiuꝫ
refugiens: furorẽ excitatæ plebis euaſerit. Paruo aũt intercedente tẽpoꝛ
xxxv. ſenatores &.ccc.ſimul equites Romanos minimis cauſis ĩterfecit
ipſe aũt manifeſtis ueneni ſignis mortuus ẽ. Anno ab urbe cõdita.dccc.
viii. Nero Cæſar ab Auguſto.v.principatũ adeptus ẽ. manſitqꝫ ĩ eo an
nis non plenis.xiiii. Gaii Caligulæ auunculi ſui erga oĩa uitia ac ſcelera
ſectator: ĩmo tranſgreſſor. Petulantiã: libidinem: luxuriã: auaritiaꝫ: cru
delitatẽ nullo nõ ſcelere exercuit. Siqdem pcitus petulantia oĩa pene Ita
liæ ac Græciæ theatra pluſtrans: aſſũpto & uarii ueſtit⁹ dedecore ceritos
cithariſtas: tragœdos: & aurigas ſæpe ſibi ſuperaſſe uiſus ẽ. Libidinibus
porro tantis exagitatus ẽ: ut ne a matre qdẽ uel ſorore ulla conſanguini
tatis reuerẽtia abſtinuiſſe referat: uiꝝ in uxorem duxerit: ipſe a uiro ut
uxor acceptus ſit. Luxuriæ uero tã effrenatæ fuit: ut retib⁹ aureis piſca
ret: quæ purpureis funib⁹ extrahebãt. frigidis & calidis lauaret unguẽ
tis. Qui etiã nunq̃ min⁹.M.carrucis cõfeciſſe iter tradit. Deniqꝫ urbis ro
mæ incendiũ uoluptatis ſuæ ſpectaculũ fecit. Per ſex.n.dies ſeptẽqꝫ no
ctes ardens ciuitas regios pauit aſpectus. Horrea quadro ſtructa lapide
magnæque illæ ueteꝝ inſulæ: quas diſcurrẽs adire flãma nõ potuit: ma
gnis machinis quondã ad extrema bella præparatis labefactatæ atque in
flãmatæ ſunt: ad monumentoꝝ buſtoꝝqꝫ diuerſoria ĩfœlici plebe com
pulſa. Quod ipſe ex altiſſima illa Mecenatiana turre ꝓſpectans: lætuſqꝫ
flammæ. ut aiebat: pulchritudĩe tragico habitu iliadẽ decãtabat. Auari
tiæ aũt tam præruptæ extitit: ut poſt hoc incendiũ urbis: quam ſe Augu
ſtus ex latericia marmoreaꝫ reddidiſſe iactauerat: neminẽ ad reliqas reꝝ
uſtaꝝ adire permiſerit: cũcta: quæ flãmæ quoquo mõ ſuperfuerant ipſe
abſtulit. Cẽties centena. M.ſeſtertiũ ad annuam impenſam a ſenatu ſibi

conferri imperauit. Plurimos ſenatorũ nulla extante cauſa bonis priuauit. negotiatorꝝ omniũ ſub una die tormentis quoque adhibitis oẽm penitus cenſum abſterſit.

Nero hic primus perſecutus eſt chriſtianos: qui etiam apoſtolos Petrũ & Paulum occidit.

Rudelitatis autẽ rabie ita efferatus eſt: ut plurimam ſenatꝰ partem interfecit. equeſtrẽ ordinẽ pene deſtituerit. ſed ne parricidiis quidem abſtinuit. Matrem fatrẽ ſororẽ uxorem. cæteroſque cognatos & ꝓpinquos ſine hæſitatiõe proſtrauit. Auxit hanc molẽ facinorũ eius temeritas impietatis in deũ. Nam primus Romæ chriſtianos ſupliciis & mortibus affecit. ac ꝑ oẽs prouincias pari ꝑſecutiõe excruciari imperauit: ipſumque nomẽ extirpare conatus beatiſſimos chriſti apoſtolos Petrũ cruce: Paulum gladio occidit. Mox aceruatim miſerã ciuitatẽ obortæ undique clades oppreſſere. Nam ſubſequẽte autumno tãta. urbi peſtilentia incubuit: ut. xxx. M. funerꝝ in rationeꝫ libitinæ uenirent Britanica deinde clades eueſtigio accidit. qua duo præcipua oppida magna ciuiũ ſociorꝝque clade & cæde direpta ſũt. Præterea ĩ oriẽte magnis Armeniæ ꝓuinciis amiſſis Romanæ legiões ſub iugũ Parthicum miſſæ ægreque Syria retẽta eſt. In Aſia tres urbes: hoc eſt Laodicia Hierapolis Coloſſæ terræ motu cõciderũt. At uero Nero poſtq̃ Galbam ĩ Hiſpaĩa imperatorẽ creatũ ab exercitu cognouit: totus aĩo ac ſpe cõcidit. Cũqꝫ incredibilia ꝑturbendæ immo ſubruendæ rei publicæ mala moliret̃: hoſtis a ſenatu pronũciatus ignomĩoſiſſime fugiẽs ad quartũ ab urbe lapidem ſeſe interfecit. atque in eo oĩs Cæſarꝝ familia cõſumpta eſt. Anno ab urbe cõdita. dcccxxii. Galba apud Hiſpaĩas uſurpauit impium. Qui ut Neronis mortẽ cõperit. Romã uenit. Cũque omni auaricia & ſæuitia ſegniciaque offenderet: Piſonẽ ſibi nobilem induſtriũque adoleſcẽtem in filiũ atque in regnum adoptauit. cũ quo. vii. menſe imperii ſui ab Othone iugulatus eſt. Luit Roma cædibꝰ prĩcipũ excitatis ciuilibus bellis recentes chriſtianæ religiõis iniurias. & ſigna legionũ illa: quæ ſub aduentu in urbẽ Petri apoſtoli diuinitus coercita cõuelli nullo modo ad excitandũ ciuile bellũ ualuerat: quod ꝑ Scribonianum parabat̃. Petro in urbe interfecto. & chriſtianis pœnarꝝ diuerſitate leniatis: toto ſe orbe ſoluerũt. De Hiſpania ſiq̃dẽ ilico Galba ſurrexerat: Quo mox preſſo: Otho Romæ. Vitelliꝰ in Germania. Veſpaſianus in Syria impia ſimul atqꝫ arma rapuerũt. Probẽt ſane & inuiti potentiã ſimul & clementiaꝫ dei: qui chriſtianis tempibus offendũt̃: quanta celeritate tãtorꝝ incendia bellorꝝ

& excitata ſunt & repreſſa: cum antea & minimis cauſis magnæ ac diutinæ clades agitarenť: & nūc maximi undique conſtrepantes magnoꝝ maloꝝ fragores minimo negocio ſopirētur. Iam enī erat Romæ q̄uis perſecutiōe uexante eccleſia: quæ iudici omniū chriſto etiā pro īimicis & perſecutorib⁹ ſupplicaret. Igiť Otho cū Galba & Piſone Romæ interfectis inter tumultus cædeſque inuaſiſſet imperiū. ac mox creatū imperatorē ī Gallia ꝑ Germanicas legiōes Vitelliū comperiſſet: bellū ciuile molitus tribus primū leuibus prœliis: hoc eſt unū apud alpes: alio circa Placētiā tertio circa locum: quem Caſtoris uocant: contra Vitellianos duces congreſſus uictor extitiſſet: quarto apud Bebryacū prælio: cum animaduertiſſet ſuos uinci. menſe. iii. quam imperare cæperat ſeſe īterfecit. Vitelli⁹ uictor Romam uenit ubi cū multa crudeliter ac neqter ageret: īcredibili etiā uoracitatis appetitu hūanam uitā probris aggrauaret: poſtquā de Veſpaſiano comperit: primū deponeŕ eſt molitus imperiū. poſtea a quibuſdam aīatus Sabinū Veſpaſiani fratrē nihil mali tū ſuſpicantē cū cæteris Flauianis in Capitoliū cōpulit ſuccenſoque templo & miſta ſimul flamma ruinaque oēs in unū pariter interitū ac tumultū dedit. Poſt deficiente in Veſpaſiani nomē exercitu ſuo deſtitutus: appropiquātibus iam hoſtibus trepidus: cū ſe in quandā cellulam ꝓximā ī palatio contruſiſſet: turpiſſime inde ꝓtractus: cū ꝑ uiam ſacram nud⁹ duceretť paſſim cunctis funū in os ei⁹ cōiectantibus in foꝝ deductus. viii. quam regnum præſūpſerat mēſe apud Gemonias ſcalas minutiſſimoꝝ ictuum crebris cōpūctiōibus excarnificatus atque inde unco tractus & ī Tyberim merſus etiam cōmuni caruit ſepultura. Multis aūt & nefariis modis ꝑ complures dies a Veſpaſianis militibus aduerſum ſenatū populumque Romanum indiſcreta cæde ſæuitum eſt. Anno ab urbe cōdita. dccccxxv. breui illa quidē ſed turbida tyrannoꝝ tempeſtate diſcuſſa: tranquilla ſub Veſpaſiano duce ſerenitas rediit. Namque: ut paulo altius repetam: Iudæi poſt paſſiōem chriſti deſtituti in totū gr̄a dei: cū oīb⁹ undiq̄ malis circūuenirētur q̄dam in Camelum mōtem ſeducti ſortibus quæ portenderēt exortos a Iudæa duces reꝝ potituros fore: bellum ad ſe trahentes in rebelliōē exarſerunt. Extinctiſque Romanis præſidiis legatum quoque Syriæ ſuppetias ferētem: rapta aq̄la & cæſis copiis fugauerunt. Ad hos Veſpaſianus a Nerone miſſus Titū filium ſuum maiorē inter legatos habuit. Nam multas & uarias legiōes ſecum in Syriam traiecit.

Hic diciť: ubi Hieroſolyma euerſa eſt a Veſpaſiano & Tito. Iudæi capti uel interfecti ſunt

Taque cū Iudæos multis eoꝝ oppidis captis in urbē Hieroſolymoꝝ præcipue ob diem feſtū congregatos obſidione clauſiſſet:cognita Neronis morte:hortatu plurimoꝝ regū & ducuꝫ maxime Ioſephi Iudæoꝝ ducis ſententia:qui captus cū ī uincula conii ceretur:conſtantiſſime dixerat:ſicut Suetonius refert:continuo ſe ab eodem ſed īperatore ſoluendū:īperiū adeptus eſt.Relictoque ī caſtris ad ꝓcurationē obſidionis Hieroſolymoꝝ filio Tito ꝑ Alexandriam ꝓfectus ē Romam.Sed cognita interfectione Vitellii pauliſꝑ Alexandriæ ſubſtitit.Titus uero magna ac diuturna obſidione iudæos premēs machinis cūctiſque bellicis molibus nō ſine ſuoꝝ multo ſanguine tandeꝫ muros ciuitatis irrupit.Sed ad expugnandā interiorē templi munitiōeꝫ quam incluſam multitudo ſacerdotū ac principū tuebat̄:maiore ui & mora opus fuit.Quod tamen poſtq̄ in poteſtatē redactū opere & antiqtate ſuſpexit:diu deliberauit:utꝝ tanq̄ incitamentū hoſtiū incenderet: an in teſtimoniū uictoriæ reſeruaret.ſed eccleſia dei iam per totū orbeꝫ uberrime germinante:hoc tanq̄ effœtum ac uacuū:nullique uſui bono cōmodū arbitrio dei auferendū fuit.Itaque Titus īperator ꝓnūciat⁹ab exercitu tēplū in Hieroſolymis incendit ac diruit:quod a die conditōis prima uſque ad diē euerſionis ultimā māſerat annis.M.c.&.ii. Muros urbis uniuerſos ſolo adæquauit.dc.M.Iudæoꝝ eo bello īterfecta Cornelius & Suetonius referūt.Ioſephus uero iudæus:q ei tunc bello præfuit:& apud Veſpaſianū ꝓpter prædictū imperiū ueniam gratiamque meruerat:ſcribit undecies centena.M.iudæoꝝ gladio & fame periſſe: reliqas uero iudæoꝝ diuerſis actas conditionib⁹ toto orbe diſꝑſas:quarū numerus ad.lxxxx.M.hoīum fuiſſe narratur.Veſpaſianus aūt & Tit⁹ imꝑatores magnificū agentes de Iudæis triumphū urbē ingreſſi ſunt. Pulchꝝ & ignotū ante cūctis mortalibus inter.ccc.xx.triūphos:q a conditione urbis uſque in id tēpus acti erant:hoc ſpectaculū fuit:patreꝫ & filium uno triūphali curru uectos glorioſiſſimā ab his qui patreꝫ & filiū offenderant:uictoriam reportaſſe.Qui continuo oībus bellis ac tumultibus domi foriſque cōpreſſis pacē totius orbis ꝓnūciauerūt.& Ianum geminū obſeratis cohiberi clauſtris ſextū demū ipſi poſt urbē conditam cenſuerūt.Iure.n.idē honos ultioni paſſionis domini īpenſus ē: qui etiam natiuitati fuerat attribut⁹.Tūc deinde ſine ullis bellorum tumultibus in īmenſū res publica hūana ꝓuehit̄.ſiquideꝫ Achaia: Lycia Rhodus:Byzantiū Samos:Thracia:Cilicia:Cōmagene tum primū redactæ in ꝓuincias:Romanis iudicibus legibuſque paruerūt.Nono aūt īperii ei⁹ āno tres ciuitates Cypri terræ motu corruerūt.& Romæ magna

peſtilentia fuit. Veſpaſianus aūt in uilla ꝓpria circa Sabinos.ix.āno pri cipatus ſui ꝑ fluuio uētris mortu⁹ ē. Anno ab urbe cōdita.dccc.xxxiiii. Titus ſegregatis a numero principum Othone & Vitellio ab Auguſto octauus biēnio poſt Veſpaſianū regnauit: Cui⁹ tanta tranqllitas in īpe rio fuit: ut null⁹ oīo ſanguinē in re publica adminiſtrāda fudiſſe referat Et tamē tūc Romæ orto repēte incēdio plurimæ ædes publicæ cōcrema tæ ſunt. abruptū tūc & Veſuuii mōtis uerticē magna ꝓfudiſſe incendia ferūt: torrentibuſq3 flāmaꝝ uicina regiōis cū urbib⁹ hoībuſque deleſſe. Tit⁹ cū ingēti oīu3 luctu in eadē uilla qua pr̄ eius morbo abſumptus ē:

pepilenna

Domitianus hic ſecundā pſecutionem fecit in chriſtianos.

Nno ab urbe condita: dccc.xxxv. Domitian⁹ Titi frater ab Augusto nonus fratri ſucceſſit in regnū: Qui per annos.xv. ad hoc paulatim per oēs ſceleꝝ gradus creuit: ut cōfirmatiſſimā toto orbe chriſti eccleſiam: datis ubique crudeliſſime pſecutionis edictis cōuellere auderet. Is in tantā ſuperbiā ꝓlapſus fuit: ut dominū ac deū ſeſe uocari: ſcribi: colique iuſſerit: nobiliſſimos e ſenatu īuidiæ ſimul ac præde cauſa alios palam interfecit. alios in exilium truſit. ibique imperauit trucidari. Libidinis intpantia quicquid cogitari pōt: fecit. plurimas urbis edes deſtructis populi Romani ꝓpriis reb⁹ extruxit. Bellū aduerſu3 Germanos & Dacos ꝑ legatos geſſit pari rei publice pnicie: cum & in urbe ipſe ſenatum populumque laniaret: & foris malū circūactum exercitū aſſidua hoſtes cede conficerent. Nam quanta fuerint Diurpanei Dacoꝝ regis cū Fuſco duce prelia: quāteque Romanoꝝ clades lōgo textu euoluerem: niſi Cornelius Tacitus: qui hanc hiſtoriam diligentiſſime contexuit: de reticendo interfectoꝝ numero & Saluſtium Criſpū & alios auctores q̄plurimos ſanxiſſe: & ſeipſum quidem potiſſimu3 elegiſſe dixiſſet. Domitian⁹ tamen prauiſſime elatus iactantia ſub nomine ſupatoꝝ hoſtiū de extinctis legionib⁹ triumphauit. Idemque efferatus ſupbia: qua ſe deum coli uellet: perſecutionem in chriſtianos agi ſecundus a Nerone imperauit: Quo tempore etiam beatiſſimus Ioannes apoſtol⁹ in Pathmo inſula fuit. Inter iudeos quoque acerbitate tormentoru3 & cruentiſſime queſtionis exquiri genus Dauid atque interfici preceptū eſt: dum ꝓphetis ſanctis & iudeis & creditur: quaſi adhuc futur⁹ eſſet ex ſemine Dauid: qui regnum poſſet adipiſci. Continuo tamen Domitianus crudeliter in palatio a ſuis interfectus eſt. cuius cadauer populari ſandapila per ueſpiliones exportatū atque ignominioſiſſime ſepultū ē

Joannes aptus

Anno ab urbe condita.dccc.xlvi.quanuis Eutropius.l. hunc eſſe annū ſcripſerit:Nerua admodum ſenex a Petronio præfecto prætorio & Parthenio Spadone interfectore Domitiani imperator decim⁹ ab Auguſto creatus Traianū in regnum adoptauit:per quez re uera afflictæ rei publicæ dīna ꝓuiſio conſuluit.Hic primo edicto ſuo cūctos exules reuocauit:unde & Ioannes apoſtolus hac generali indulgentia liberat⁹ Epheſum rediit.Emēſoqꝫ anno īperii ſui Nerua confectus morbo diē obiit.

Hic dicitur de Traiano.

Nno ab urbe cōdita.dccc.xlvii.Traianus genere Hiſpanus.xi. ab Auguſto rei publicæ gubernacula Nerua tradente ſuſcepit ac per annos.xviiii.tenuit.Apud Agrippinam Galliæ urbem inſignia ſumens imperii mox Germaniam trans Rhenū in priſtinū ſtatū reduxit.trans Danubium multas gentes ſubegit.Regiones aūt trās Euphraten & Tigrim ſitas prouincias fecit.Seleuciam & Creſiphontem & Babylonem occupauit.In perſequendis chriſtianis errore deceptus tertius a Nerone cum paſſim repertos cogi ad ſacrificandum idolis: ac detrectantes interfici præcepiſſet:plurimique interficerent:Plinii ſecundi qui inter cæteros iudices perſecutor datus erat relatu admonit⁹:ꝺeos homines præter confeſſione n chriſti honeſtaque conuenticula nihil cōtrarium Romanis legibus facere:fiducia ſane innocentis confeſſionis nemini mortem grauem ac formidoloſam uideri:reſcriptis ilico leuiorib⁹ tēperauit edictum.Verūtamen continuo Romæ aurea domus a Nerone tot priuatis publiciſque rebus impenſis condita repentino cōflagrauit incendio:ut intelligeretur miſſa etiam ab alio perſecutio in ipſi⁹ potiſſime monumentis:a quo primum exorta eſſet:atque ī ipſo auctore puniri.Terræ motu.iiii.urbes Aſiæ ſubuerſæ Helea: Myrma: Pythane: Cynie:& Græciæ ciuitates duæ Pynthoriū & Orthorium.Tres Galleciæ ciuitates eodem terræ motu dirutæ.Pantheon Romæ fulmine concrematum.terræ motus Antiochiam pene totam ſubruit ciuitatem. Incredibili deinde motu ſub uno tempore uideri:quaſi rabie efferati per diuerſas terraꝝ partes exarſerūt.nam & per totam Libyam aduerſus incolas atrociſſima bella geſſerunt:Quæ adeo tunc interfectis cultoribus deſolata eſt:ut niſi poſtea Hadrianus imperator collectas illuc aliunde colonias deduxiſſet:uacua penitus terra abraſo habitatore manſiſſet. Aegyptum uero totam & Cyrenen & Thebaidam cruentis ſeditionib⁹ turbauerunt.In Alexandria aūt commiſſo prælio uicti & attriti ſunt in Meſo

motus

... fulmine ...

potamia quoque rebellãtibus iuſſu imperatoris bellũ illatũ ẽ. Itaque multa. M. coꝝ uaſta cæde deleta ſũt. Sane Salaminã urbẽ Cypri: ĩterfe ctis omnibus accolis deleuerũt. Traianus: ut qdam ferunt: apud Syleuciam Iſauriæ urbẽ profluuio uentris extĩctus ẽ. Anno ab urbe condita dccclxvii. Adrianus cõſobrinæ Traiani filius. xii. ab Auguſto pricipatũ adeptus uno &. xx. ãnis imperauit. Hic per Quadratũ diſcipulũ apoſtoloꝝ & Ariſtidẽ Athenienſem uiꝝ fide & ſapientia plenuꝫ & per Serenum Graniũ legatũ libris de chriſtiana religiõe cõpoſitis inſtructus atque eruditus præcepit per epiſtolã ad Minutiũ Fũdanium procõſuleꝫ Aſiæ datam: ut nemini liceret chriſtianos ſine obiectu crimĩs aut ꝑbatione damnare. Idẽ quoque cõtinuo pater pr̃iæ in ſenatu ultra morẽ maioꝝ appellat̃: & uxor eius Auguſta. Adrianus rem publicaꝫ iuſtiſſimis legibus ordinauit. bellũ contra Sauromatas geſſit. & uicit. Iudæos ſane perturbatiõe ſceleꝝ ſuoꝝ exagitatos: & Paleſtinam prouĩciaꝫ quõdam ſuam depopulãtes ultima cæde ꝑdomuit. ultuſque ẽ chriſtianos: quos illi Cotheba duce quod ſibi aduerſus Romanos nõ aſſentarẽt: excruciabãt. Præcepitque: ne cui Iudæo introeũdi ĩ Hieroſolymã eſſet licentia chriſtianis tantũ ciuitate ꝑmiſſa quam ipſe ĩ optimũ ſtatum muroꝝ extructiõe reparauit. & Aeliam uocari de prænomĩe ſuo præcepit:

Quartã hic perſecutiõem chriſtianoꝝ ab Antonio factam refert.

Nno ab urbe condita. dccclxxxix. Antonius cognomento Pius xiii. ab Auguſto imperator creatus cuꝫ liberis ſuis Aurelio & Lucio. xx. & nõ plenis trib⁹ ãnis rem publicã gubernauit adeo tranquille & ſancte: ut merito Pius & pater patriæ nomĩatus ſit. Huius tamẽ tꝑibus Valẽtinus Hæreſiarches & Credo magiſter Martiõis Romam uenerũt. Veꝝ Iuſtinus philoſophus librũ ꝑ chriſtiana religione cõpoſitũ Antonio tradidit. benignũque eũ erga chriſtianos homĩes fecit. Antonius ad duodecimũ ab urbe lapidẽ morbo corrept⁹ ĩteriit. Anno ab urbe cõdita. dccccxi. Marcus Antonius Verus. xiiii. ab Auguſto regnũ cũ Aurelio Cõmodo fratre ſuſcepit. mãſitque ĩ eo ãnis. xiiii. Hi primi rem publicã æquo iure tutati ſũt. bellũ deinde cõtra Parthos admirabili uirtute & felicitate geſſerunt. Anni⁹ Antoni⁹ Ver⁹ ad id bellũ ꝑfect⁹ ẽ. Vologeſſus enĩ rex Parthoꝝ graui eruptione Armeniã & Cappadociam Syriãque uaſtabat. Sed Antonius ꝑ ſtrenuiſſimos duces magnis rebus geſtis Seleuciam Aſſiriæ urbẽ ſup ydaſpem fluuiũ ſitã cuꝫ cccc. M. hominũ cepit. & cũ fratre de uictoria Parthica triumphauit. ac

non multo poſt dū cum fratre in uehiculo ſederit:caſu morbi:quem apoplexiam Græci uocant:ſuffocatus īteriit:Quo defūcto Marcus Antoninus ſolus rei publicæ præfuit: ſed ī diebus Parthici belli pſecutões christianoꝝ.iiii.iam poſt Neronem uice in Aſia & in Gallia graues præcepto eius extiterūt.multique ſanctoꝝ martyrio coronati ſunt. Secuta eſt lues plurimis infuſa prouinciis.totamque Italiam peſtilentia tanta uaſtauit:ut paſſim uillæ agri atque oppida ſine cultore atque habitatore deſerta in ruinas ſiluaſque cōceſſerit. Exercitum uero Romanoruꝫ cūctaſque legiões per lōginqua late hyberna diſpoſitas ita cōſumptas ferunt:ut Marcomānicum bellum:quod cōtinuo exortum eſt non niſi nouo delectu militum:quē triennio iugiter apud Carnotum Marcus Antoninus habuit: geſtuꝫ fuiſſe referat. Hoc quidem bellum prouidētia dei adminiſtratū eſſe cū plurimis argumentis: tum præcipue epiſtola grauiſſimi ac modeſtiſſimi imperatoris apertiſſime declaratū eſt. Nā cum inſurrexiſſent gentes immanitate barbaræ:multitudine innumerabiles:hoc eſt Marcomanni Qualli Vuandali Sarmatæ Sueui.atque oīs pene Germania:& in Qualloꝝ uſque fines progreſſus exercitꝰ: circumuentuſque ab hoſtibus propter aquaꝝ penuriam potius ſitis q̄ hoſtis periculum ſuſtineret:ad inuocationē nominis chriſti quam ſubito magna fidei conſtantia quidaꝫ milites effuſi in preces palam fecerant:tanta uis pluuiæ effuſa eſt:ut Romanos quidē largiſſime ac ſine iniuria refecerit.barbaros autē crebris fulminū ictibus perterritos:præſertim cum plurimi eoꝝ occiderentur.in fugā coegerit: Quoꝝ terga Romani uſqꝫ ad internitionē cædentes glorioſiſſimaꝫ uictoriā & oībus pene ātiquoꝝ titulis præferendam rudi paruoque milituꝫ numero: ſed potentiſſimo chriſti auxilio reportarunt. Extare etiam apud pleroſqꝫ dicunt litteræ imperatoris Antonini:ubi īuocatione noīs chriſti p milites chriſtianos & ſitim illam expulſam & collatam fatet fuiſſe uictoriā. Idēque Antoninus Commodū filiū ſuū aſſumpſit in regnū. Præteriti & tpis p oēs prouincias tributa donauit.oīaque ſimul fiſcaliū negocioꝝ calūnioſa monumenta cōgeſta in foro iuſſit incendi.ſeuerioſqꝫ leges nouis conſtitutionibus tpauit. Poſtremo in Pannonia cōſtitutus repētino morbo diē obiit.

Hic dicitur de flagitiis & malis:quæ geſſit Cōmodus.

Nno ab urbe condita.dcccc.xxx. Lucius Antoninus Cōmodꝰ xv.ab Auguſto patri ſucceſſit in regnū.manſitque in eo annis xiii.& aduerſus Germanos bellum feliciter geſſit. Cæterum p

oĩa luxuriæ.& obſcœnitatis dedecore deprauatus gladiatoriis quoque armis ſæpiſſime in ludo depugnauit.& in amphitheatro feris ſeſe obiecit frequenter. Interfecit etiam q̃plurimos ſenatores:maxime quos aĩaduertit nobilitate induſtriaque excellere. Flagitia regis pœna urbis inſequitur. Nam fulmine Capitolium ictum:ex quo facta inflammatio bibliothecam illam maioꝝ cura ſtudioque cõpoſitam:ædeſq; alias iuxta ſitas rapaci turbine concremauit. Deinde aliud incendiũ poſtea Romæ exortum ædem Veſtæ & palatium plurimamque urbis partem ſolo coæquauit. Cõmodus cunctis incommodus in domo Veſtiliani ſtrangulatus interiiſſe fertur:hoſtis generis humani etiã uiuus iudicatus. Poſt hunc a ſenatu creatus ẽ ſenex Aelius Pertinax.xvi.ab Auguſto. qui.vi menſe q̃ regnare cœpat:Iuliani iuriſperiti ſcelere in palatio occiſus eſt. Iulianus interfecto Pertinace inuaſit ĩperiũ.ſex mox a Seuero apud põtem Miluiũ bello ciuili uictus.& interfectus ẽ mẽſe.vii. poſtq̃ cœperat ĩperare. Ita in Pertinacẽ & Iulianũ unus annus conſũptus ẽ.

Quintam pſecutionẽ hic dicit a Seuero factam.

Nno ab urbe condita.dcccc.xliiii. Seuerus genere Apher Tripolitanus ab oppido Lepti:qui ſe ex nomine imperatoris quẽ occiſum ultus fuerat Pertinacẽ appellari uoluit.xvii.ab auguſto deſtitutum adeptus imperiũ:x.&.vi.annis tenuit. Hic natura ſæuꝰ multis ſæpe bellis laceſſitus fortiſſime q̃dem rem publicam:ſed laborioſiſſime rexit. Peſcenniũ Nigrum: qui ab Aegypto & Syria ad tyrannidem aſpirauerat:apud Cyzicũ uicit.& interfecit:Iudæos & Samaritas rebellare conantes ferro cõpeſcuit. Parthos & Arabas Adiabenoſq; ſuperauit. Quinta poſt Neronem pſecutõe chriſtianos excruciauit.plurimique ſcõꝝ per diuerſas ꝓuincias martyrio coronati ſunt. Hanc ꝓphanã in chriſtianos & eccleſiam dei præſumptionẽ Seueri cœleſtis ultio e ueſtigio acta ſubſequit̃. Nam continuo rapit̃:uel potiꝰ retrahit̃ in Galliam Seuerus e Syria ad tertiũ ciuile bellũ. Iam.n.unũ Romæ aduerſus Iulianũ. aliud in Syria contra Peſcenniũ geſſerat. tertiũ Dodius Albinus Iuliani in occidẽdo Pertinace ſocius.q ſe in Gallia Cæſarẽ fecerat. ſuſcitabat:cuius bello multũ utrinque Romani ſanguinis fuſũ ẽ. Albinus tamen apud Lugdunũ oppreſſus & interfectus ẽ. Seuerus uictor ĩ Britãniã defectu pene oĩum ſocioꝝ trahit̃:ubi magnis grauibuſq; præliis ſæpe geſtis receptã partem inſulæ a cæteris indomitis gentibꝰ uallo diſtinguendã putauit. Itaque magnam foſſam firmiſſimũque uallum

crebris inſup turribus communitũ p.cxxxii.M.paſſuũ a mari ad mare duxit.Ibique apud Eboracũ oppidũ morbo obiit:relinquẽs duos filios Baſſianũ & Getam.Quoꝝ Geta hoſtis public⁹ iudicat⁹ interiit.Baſſianus uero Antonini cognoĩe aſſũpto regno potit⁹ ẽ.Anno ab urbe condita:dcccc.lxvii.Aureli⁹ Antoninus Baſſianus idẽque Caracalla.xviii ab Auguſto principatũ adeptus ẽ.manſitq3 in eo annis nõ plenis ſeptẽ. Vixit uero pr̃e aſpior:oĩbus libidine intpantior: q̊ etiam nouercã ſuaz Iuliam uxorẽ duxerit.Hic contra Parthos bellũ moliens ĩter Edeſſam & Caras ab hoſtib⁹ circũuent⁹ occiſus eſt.Poſt hũc.xviiii.ab Auguſto Ophilus Macrin⁹:q præfectũs prætorio erat cũ filio Diadumeno inuaſit ĩperiũ.ſed emẽſo anno cõtinuo apud Archelaidẽ militari tumultu occiſus ẽ.Anno ab urbe cõdita.dcccc.lxx.Marcus Aureli⁹ Antonin⁹.xx ab Auguſto ĩperiũ adept⁹ tenuit annis.iiii.Hic ſacerdos Heliogabali tẽpli nullã ſui niſi ſtuproꝝ & flagitioꝝ totiũſq3 obſcœnitatis ĩfamẽ ſatis memoriã reliqt.Tumultu aũt militari exorto Romæ cũ matre interfectus ẽ.Anno ab urbe condita.dcccc.lxxiiii.Aurelius Alexander.xxi.ab Auguſto ſenatus ac militũ uolũtate ĩperator creatus.xiii.annis dign⁹ equitat⁹ præconio fuit:Cuius mr̃ Mamea xpiana Origenẽ preſbyterũ audire curauit.Nã ſtatĩ expeditõe in Perſas facta Xerſem regẽ eoꝝ maximo bello uictor oppreſſit:Vlpiano uſus aſſeſſore ſummaz ſui moderationẽ rei publicæ exhibuit.ſed militari tumultu apud Magontiacuz interfectus eſt.

De ſexta perſecutione a Maximino facta.

Nno ab urbe cõdita.dcccc.lxxxvii.Maximinus.xxii.ab Auguſto nulla ſenatus uolũtate imperator ab exercitu poſtq̃ belluz in Germania ꝓſpere geſſerat creatus perſecutionem in chriſtianos ſextus a Nerone exercuit.Sed continuo hoc ẽ tertio quã regnabat anno a Pupieno Aquileiæ interfectus:& perſecutõis & uitæ finem fecit Qui maxime ꝓpter chriſtianam Alexandri:cui ſucceſſerat & Mameæ matris eius familiam perſecutionem ĩ ſacerdotes & clericos:ideſt doctores:uel præcipue ꝓpter Origenẽ præſbyteꝝ miſerat.Anno ab urbe cõdita.dcccc.lxxxxi.Gordianus.xxiii.ab Auguſto imperator creatus eſt: manſitque in eo annis.vi.Nam Pupeienus interfector Maximini: & frater eius Albinus:qui uſurpauerant ĩperiũ:in palatio mox ĩterfecti ſũt Gordianus admodũ puer in orientẽ ad bellũ Parthicum ꝓfectus: ſicut Eutropius ſcribit:iam portas aperuit:quas utꝝ poſt Veſpaſianũ & Titum aliquis clauſerit:neminem ſcripſiſſe memini:cumtamẽ eas ab ipſo

Veſpaſiano poſt annũ aptas Cornelius Tacitus ꝓbet. Igitur Gordianus ingentibus prælíis aduerſum Parthos ꝓſpere geſtis ſuorũ fraude haud longe a Cyrceſo ſuper Euphratẽ interfectus eſt.

Primũ hic Philippus cũ filio ſuo ambo chriſtiani facti ſũt.

Nno ab urbe condita.dcccc.lxxxxvii.Philippus.xxiiii. ab Auguſto ĩperator creatus Philippũ filiũ ſuũ conſortẽ regni fecit manſitque in eo annis.vii.Hic primus ĩperatoꝝ omniũ chriſtianus fuit.ac poſt tertium imperii ei⁹ annũ.M.a conditiõe Romæ annus impletus eſt.Ita ludis magnificis auguſtiſſimis omnium præteritorũ hic natalis annus:a chriſtiano imperatore celebratus ẽ.Nec dubium eſt qn Philippus huius tantæ deuotionis gratiam & honorẽ ad chriſtũ & ad eccleſiam reportarit:quando uel aſcenſum fuiſſe ab eo Capitolium ĩmolataſque ex more hoſtias nullus auctor oſtendit.Ambo tamẽ q̃uis diuerſis locis tumultu militari & Decii fraude interfecti ſunt.

De ſeptima perſecutione facta a Decio.

Nno ab urbe condita.M.iiii.Decius ciuilis belli incentor & repreſſor.occiſis Philippis.xxv.ab Auguſto ĩuaſit ĩperiũ:tenuitque annis tribus.Idẽ continuo in quo ſe etiam ob hoc Philippos interfeciſſe docuit:ad perſequendos interficiendoſque chriſtianos vii.poſt Neronem feralia diſpſit edicta,plurimoſque ſcõꝝ ad coronas chriſti de ſuis cruciatibus miſit.Idẽque filiũ ſuũ cæſarẽ legit: cũ quo ſimul continuo in medio barbaroꝝ ſinu interfectus ẽ.Anno ab urbe cõdita.M.vii.Gallus Hoſtilianus.xxvi.ab Auguſto regnũ adept⁹ uix duobus annis cũ Voluſiano filio obtinuit.Exoritur ultio uiolati nomĩs chriſtiani.& quatenus ad ꝓfligandas eccleſias edicta Decii cucurrerũt eatenus incredibiliũ morboꝝ peſtes extendit. Nã nulla fere ꝓuincia romana:nulla ciuitas:nulla dom⁹ fuit:quæ nõ illa generali peſtilẽtia correpta atque uaſtata ſit. Hac ſola pnicie inſignes Gallus & Voluſianus: dũ contra Aemilianũ nouis rebus ſtudentẽ bellũ ciuile moliunt:occiſi ſunt.Aemilianus tamen tertio menſe ĩuaſæ tyrannidis extinctus ẽ.Anno ab urbe condita.M.x.duo ĩperatores.xxvii.poſt Auguſtũ loco creati ſunt:Valerianus in Rhetia ab exercitu Auguſtus ẽ appellat⁹.Romæ aũt a ſenatu Galen⁹ in regno infelicitet annis.xv.ſublimatus: reſpirãte pauliſp ab illa ſupra ſolitũ iugi & graui peſtilẽtia hũano generĩ prouo

cat pœnã ſuã obliuioſa malicia. Impietas enĩ flagella qdẽ excruciata ſentit. ſ3 a quo flagellaẽ: obdurata nõ ſentit. Et ut de ſupiorib' taceã: facta a Decio christianoꝝ pſecutõe totũ romanũ ĩperiũ peſtilẽtia magna uexauit. Mentita eſt iniqtas ſibi: prauo in perniciẽ ſuam circũuenta iudicio: peſtilentiã cõis caſus eẽ accidentẽque ex morbis mortem naturæ finem eſſe nõ pœnã. Rurſus igiẽ atque in breui iram dei ſceleratis actionibus ꝓuocat: excepturus plagã: cuius aliquando meminiſſe cogatur.

De octaua perſecutiõe facta a Valeriano.

Alerianus ſiqdem mox: ut arripuit ĩperiũ: octaua ſane Romæ pſecutiõe adigi p tormenta christianos ad idolatriam: abnegãteſque interfici iuſſit: fuſo per oẽm Romani regni latitudine3 ſcõꝝ ſanguine. Valerianus ilico nefarii auctor edicti a Sapore Perſarũ rege captus ĩperator populi Romãi ignominioſiſſima apud Perſas ſeruitute conſenuit: hanc infamis officii continuã: donec uixit: damnatiõ3 ſortitus: ut ipſi accliuis regẽ humi ſp aſcenſuꝝ in equũ non manu ſua ſed dorſo attolleret. Et Galenus qdem tam claro dei iudicio territ' tãq3 miſero collegæ pmotus exemplo: pacẽ eccleſiis trepida ſatiſfactiõe reſtituit. Sed non cõpenſat ĩiuriæ ultioniſque menſurã unius impii: q̃uis ppetua & ſupra modum abominanda captiuitas contra tot. M. excruciata ſcõꝝ: iuſtoꝝque ſanguis ad deum clamãs: in eadẽ ſeſe terra ubi fuſus eſt: uindicari rogat. Nõ enim de ſolo conſtitutore præcepti iuſto ſuppliciũ iudicio flagitabaẽ. ſed etiam executores: delatores: accuſatores: ſpectatores: ac iudices poſtrema: qui ĩiuſtiſſime crudelitati uel tacita uolũtate aſſentabantur: qa deus ſecretoꝝ cognitor ẽ: & quoꝝ maxĩa p oẽs ꝓuincias pars hoĩum uerſabaẽ: eadẽ ultiõis plaga corripi iuſtũ erat. Soluunẽ repente undiq3 pmiſſu dei ad hoc circũpoſitæ relictæque gentes. laxatiſque habenis in oẽs Romanoꝝ fines inuehuntur. Germani alpib' Rhetia totaque Italia penetratis Rauennam uſque peruenĩũt. Alemãni Gallias ꝓuagantes etiã in Italiã tranſeũt. Græcia Macedonia Pont' & Aſia Gothoꝝ inundatione deletur. Nam Dacia trans Danubium in ppetuum aufertur. Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulanẽ: Germani ulteriores abraſa potiũtur Hiſpania. Parthi Meſopothomiã auferunt Syriamque corradũt. Extant adhuc per diuerſas ꝓuincias in magnarũ urbiũ ruinis paruæ & pauperes ædes. ſigna miſeriaꝝ: & nominũ indicia ſeruantes ex quibus nos quoque in Hiſpania Taraconẽ noſtrã ad conſolationem miſeræ recentis oſtendim'. Et ne quid forte Romani corpis

ab hac dilaceratione ceſſaret:conſpirant intrinſecus tyranni.conſurgūt bella ciuilia.funditur ubique plurimus ſanguis Romanoꝝ: Romanis Barbariſque ſæuientibus.ſed cito ira dei in miſericordiam uertit.& cœptæ ultionis maior forma:quam pœna in menſuram plenitudinis reputatur.Igitur primus Genuus:qui purpuram imperii ſumpſerat:apud Myrſam occiditur.Poſthumius in Gallia īuaſit tyrannidē:multo qdē rei publicæ cōmodo.Nam per.x.annos ingenti uirtute ac moderatione uſus & dominantes hoſtes expulit:& ꝑditas ꝓuincias in priſtinam faciē reformauit.ſeditione tamen militū interfectus eſt.Aemilianꝰ apud Magontiam:cum res nouas moliretur oppreſſus ē.Poſt mortē Poſthumii Marius ibidem īuaſit imperiū.ſed cōtinuo interfectus ē.Deinde Victorinus a Gallis ultro creatus poſt paululū occiſus ē.Huic ſucceſſit Tetricus:qui tūc Aquitaniæ præſidatus miniſtrabat officiū.multaſqꝫ ſeditiones militū pertulit.At uero in oriente per Odenatū quendā collecta agreſti manu uicti repulſique Perſæ defenſa Syria.recepta Meſopotamia eſt.& uſqꝫ ad Cteſiphontē ruſticani Syriæ cū Odenato uincēdo uenerūt.Galenꝰ aūt cū rē publicam deſeruiſſet:ac Mediolāi libidinibꝰ inſeruiret:occiſus ē.Anno ab urbe cōdita.M.xxv.Claudius.xxviii:uolūtate ſenatus ſumpſit īperiū.Statimqꝫ Gotos iam per annos.xv.Illyricū Macedoniamqꝫ uaſtantes bello adortꝰ:incredibili ſtrage deleuit:cui a ſenatu clypeꝰ aureus in curia.& in Capitolio ſtatua æque aurea decreta ē.ſed continuo apud Syrmiū priuſq̄ īperiū expleret:morbo correptꝰ interiit.Claudio mortuo Quintillus frater eiꝰ ab exercitu īpator electꝰ uir qdē moderatōis unicæ:& ſolus fratri præferēdus.xvii.īperii die īterfectus ē. Anno ab urbe cōdita.M.xxvii.Aurelianus.xxix.īperiū adeptꝰ qnqꝫ annis & ſex mēſibꝰ tenuit:uir induſtria militari excellentiſſimus. Expeditiōe in Danubiū ſuſcepta Gotos magnis præliis ſtrauit.ditiōeꝫque romanam antiqs terminis ſtatuit.Inde in orientē cōuerſus Zenobiam:quæ occiſo Odenato marito ſuo Syriam receptaꝫ ſibi uendicabat magis prælio terrore q̄ prælio in poteſtatē redegit.Tetricū ī Gallia minime ſufficientē ſuſtinere ſeditiones militū ſuoꝝ:ſcribentēqꝫ etiam me eripe his inuicte malis:ac per hoc ꝓditorem exercitus ſui ſine labore ſuperauit.Sic orientis & aquilonis receptor magna gloria triūphauit.urbem Romam muris firmioribus cinxit.

De.ix.perſecutōe per Aurelianū in chriſtianos facta.

Quiſſime cū ꝑſecutionē aduerſū xpianos agi.ix.a Nerone decerneret:fulmē ante eū magno pauore circūſtantium ruit.ac nō multo poſt in itinere occiſus eſt.Anno ab urbe cōdita.M.

xxxii. Tacitus:xxx. adeptus imperiũ ſexto menſe occiſus in Ponto eſt. Poſt quem Florianus partẽ regni in ſortẽ ferens: tertio demum menſe apud Tharſum interfectus ẽ. Anno ab urbe condita. M.xxxiii. Probus xxxi. regnũ ſortitus obtinuit annis. vi. & menſibus. iiii. Gallias iã dudũ a barbaris occupatas ꝑ multa & grauia prælia deletis tandem hoſtibus ad perfectũ liberauit. Bella deinde ciuilia equidẽ plurimo ſanguĩe duo geſſit. unũ in oriente: quo Saturninũ tyrannide ſubnixũ oppreſſit & cepit. aliud: quo Proculũ & Bonoſũ apud Agrippinã magnis præliis ſuꝑatos interfecit. Ipſe apud Syrmiũ in turre ferrata militari tumultu interfectus ẽ. Anno ab urbe condita. M.xxxix. Carus Narbonenſis. xxxii ſuſcepit ĩperiũ ac biennio tenuit: Qui cũ filios ſuos Charinũ & Numerianũ conſortes regni efficeret: bello Parthico: poſtq̃ duas nobiliſſimas Parthoꝝ urbes Cothem & Cteſiphontem cepit: ſuper Tigridem in caſtris fulmine ictus interiit. Numerianus: qui cum patre fuerat: rediens fraude Apri ſoceri ſui interfectus eſt. Anno ab urbe condita. M.xli. Dioclitianus. xxxiii. ab exercitu ĩperator electus annis uiginti fuit. Statimque ut poteſtatis copiã habuit: Aprum interfectorẽ Numeriani manu ſua interfecit. Charinũ deinde: quem Charus cæſarem in Dalmatia reliquerat: flagitioſe uiuentẽ: difficillimo bello & maximo labore ſuperauit. Dehinc cũ in Gallia Amandus & Aeliandus collecta ruſticanoruꝫ manu: quos Vacaudas uocabant: ꝑnicioſos tumult⁹ excitauiſſent: Maximianũ cognomẽto Herculiũ cæſarẽ fecit: miſitq; in Gallias: qui facile agreſtiũ hoĩuꝫ ĩperitã & confuſam manũ militari uirtute cõpeſcuit. Deinde Carauſius q̇dam genere quidẽ infimus: ſed conſilio & manu ꝓmptus: cũ ad obſeruanda oceani litora: quæ tũc Franci & Saxones infeſtabant poſitus: plus in ꝑniciẽ. q̃ in ꝓuectum rei publicæ ageret: ereptã prædonibus prædã nulla ex ꝑte reſtituendo dominis: ſed ſibi ſoli uẽdicando accendens ſuſpitionẽ: quia ipſos quoq; hoſtes ad incurſandos fines artificis negligentia ꝑmitteret: quaꝫ ob rem ẽ a maximiano iuſſus occidi: purpurã ſũpſit. ac Britannias occupauit. Igitur per oẽs romani ĩperii fines ſubitaꝝ turbationũ fragores concrepuerũt. Carauſio rebellãte ĩ Britãnia: Achilleo in Aegypto: cũ & Aphricã Quinquegentiani infeſtarent: Narſe⁹ & rex Perſaꝝ orientẽ bello ꝓmeret. Hoc ꝑiculo itaque Dioclitianus ꝑmotus maximianũ Herculiũ ex cæſare fecit Auguſtum. Conſtantium uero & maximianũ Galeriũ cæſares legit. Conſtantius Herculii maximiani priuignam Theodoraꝫ accepit uxorẽ: ex qua vi. filios fratres Cõſtantini ſuſtulit. Carauſius Britãnia ſibi p. vii. ãnos fortiſſime uẽdicata ac retenta: tandẽ fraude allecti ſocii ſui ĩterfectus ẽ.

Allectus poſtea ereptam Carauſio inſulam per triennium tenuit: quē
Aſclepiodotus præfectus prætorio oppreſſit. Britanniãque poſt decem
annos recepit. Conſtantius uero cæſar ĩ Gallia primo prælio ab Alemã
nis ꝓfligato exercitu ſuo uix ipſe ſurreptꝰ ē. ſecũdo aũt ſecuta eſt ſatis
ſecũda uictoria. nam paucis horis. lx. M. Alemãnoꝝ cæſa referunt. At
Maximianus auguſtus Quinquagentianos in Aphrica ꝑdomuit. Por
ro aũt Dioclitianus Achilleum obſeſſum ꝑ octo menſes apud Alexan-
driam cepit & interfecit. Sed ĩmoderata uictoria uſus Alexandriã dire-
ptioni dedit. Aegyptũ totam ꝓſcriptiõibus cædibus fœdauit. Præterea
Galerius Maximianus cũ duobus iam præliis aduerſũ Narſeum cõfli
xiſſet: tertio inter Gallienicũ & Caras cõgreſſus & uictus amiſſis copiis
ad Dioclitianũ refugit. A quo arrogantiſſime exceptus ē ita ut per ali-
quot. M. paſſuũ purpuratus ãte uehiculũ eius cucurriſſe referat. Veꝝ
tamen hac cõtumelia quaſi cote uſus ē ad uirtutē. ꝑ quam detrita regii
faſtus rubigine: aciē mentis expediit. Itaque mox ꝑ Illyricũ & Mœſiaꝫ
undiqꝫ copias cõtraxit. raptimqꝫ in hoſtē reuerſus Narſeũ magnis con
ſiliis ac uiribꝰ ſupauit. Extinctiſque Perſaꝝ copiis ipſoqꝫ Narſeo ĩ fu-
gam acto caſtra eius ĩuaſit. uxores: ſorores: liberoſqꝫ cepit. ĩmenſam ui
Gazæ Perſicæ diripuit. captiuos q̃plurimos Perſaꝝ nobilium abduxit
Reuerſus in Meſopotamiã a Dioclitiano plurimo honore ſuſceptus ē
Poſtea per eoſdē duces ſtrenue aduerſus Carpos Baſternaſque pugna
tum eſt. Sarmatas deinde uicerũt. quoꝝ copioſiſſimã captiuam multi-
tudinem ꝑ romanoꝝ finium diſperſerunt præſidia.

Dioclitiani ꝑſecutio. x. loco poſt Neronē refertur.

Nterea Dioclitianꝰ in oriēte. Maximianꝰ Herculiꝰ ĩ occidente
uaſtari eccleſias. affligi interficique chriſtianos decimus poſt
Neronē loco præceperũt: quæ ꝑſecutio oĩbꝰ fere ãteactis diutur
nior atqꝫ ĩmanior fuit. Nã ꝑ decē annos incẽdiis eccleſiaꝝ. ꝓſcriptiõibꝰ
innocentiũ. cædibus martyꝝ inceſſabiliter acta ē. Sequit terræ motus in
Syria: ex quo apud Tyrum & Sidonem paſſim labentibus tectis multa
M. hominũ proſtrata ſunt. Secundo perſecutionis anno Dioclitianus
ab ĩuito exegit Maximiano: ut ſimul purpurã ĩperiũque deponerēt: ac
iunioribꝰ in rē publicam ſubſtitutis ipſi in priuato ocio conſeneſcerent
Itaqꝫ ſub una die Dioclitianꝰ apud Nicomediã. Maximianus apud me
diolanũ poteſtatē imperii ſimul cultũque poſuerũt. Galeriꝰ & Cõſtãtiꝰ
auguſti primũ Romanũ ĩperiũ in duas ꝑtes determinauerũt. Galeriꝰ

Maximianus Illyricum Aſyam & orientē. Conſtantius Italiã Aphricam & Gallias obtinuit. Sed Conſtanti⁹ uir tranqlliſſim⁹ Gallia tantũ Hiſpaniaque content⁹ Galerio in cæteris partibus ceſſit. Galerius duos cæſares legit: Maximũ: quem in oriente conſtituit. & Seuerũ cui pmiſit Italiam: ipſe in Illyrico conſtitut⁹. Conſtanti⁹ uero auguſtus ſummæ manſuetudinis & ciuilitatis in Britannia mortē obiit: q Conſtantinũ filium ex concubina Helena creatũ imperatorē Galliarũ reliquit. Anno ab urbe condita. M.lxi. Conſtantinus. xxxiiii. gubernacula impii a Cõſtantio patre ſuſcepit: quæ uno &. xxx. annis feliciſſime tenuit. Occurrit mihi ſubito & tripudiis qbuſdam inſultat: Eia inqunt. tandē in foueas nr̃as diu expectate ueniſti. Hic te decurſurũ opperiebamur. hic delapſum opprimim⁹. hic confuſũ tenemus: Suſtinuimus te hactenus artificioſe quodam modo & callide fortuitas tēporũ mutationes xpianorũ ultionib⁹ coaptantē. Interdũ quidē ueriſimiliũ ſpecie permoti: utpote hoīes ignari diuinorũ ſecretorũ timore palluim⁹ ſed nũc euacuauit Maximianus noſter oēm ſcænam fabulæ tuæ. noſtræque religiōis antiquatæ colũna inexpugnabilis fulſit. Per annos. x. euerſæ ſunt eccleſiæ ur̃æ: ut tu fateris. dilacerati cruciatibus. exinaniti mortib⁹ toto orbe xpiani. Tenemus euidens teſtimoniũ tuum. nullam ſuperiorē perſecutionẽ adeo uel grauē uel diuturnam fuiſſe. Et tamen ecce inter tranqlliſſima temporũ bona ipſorũ quoq̃ īperatorũ: qui iſta fecerũt inuſitata felicitas nulla domi fames. nulla peſtilentia: nullũ foris bellũ niſi uolũtarium: quo exerceri uires non periclitari queant. Res præterea humano generi hucuſque incognita: multorũ ſimul regũ patiens conſortiũ. & magna concordia. poteſtaſque cōis. alias nunq̃ niſi nũc in cōe pſpiciens. deinde etiam: quod abſque ulla hactenus mortaliũ noticia ē impatores illi maximi qppe & pſecutores honore depoſito & aſſumpta q̄eti priuati: qd' beatiſſimum hoīes & ſummum bonũ uitæ bonæ iudicant. & hoc tunc uelut præmii loco auctores perſecutōis adepti ſunt: quando accēſa perſecutio medio ſui tpe toto orbe ſæuiebat. An etiam hanc beatitudinē illis tpibus pœnaliter accidiſſe aſſeris. & nos hinc quoq̃ terrere molitis: qbus humiliter reſponderī: me plurima cura pietatis accinctũ cōmonerī de ueris. nō terrere de falſis: Decē pſecutiones a Nerone uſque ad Maximianũ eccleſia chriſti paſſa ē. Nouē ut ego dixi ultōes: ut ipſi nō negāt calamitateſq̃ e ueſtigiis conſecutæ ſũt. nec ī uerbo premor: utrũ debitæ ultiōes: an fortuitæ pmutationes fuiſſe uideanī: quæ tamen meo ſuoq̃ teſtimonio clades fuerũt. In decima hæſitatũ putāt miſeri & cæci nō uidētes tanto eā ipſis fuiſſe grauiorē: quanto minus intellecta ē. Impius

enim flagellatur:& non ſentit:quod cũ expoſitũ fuerit:inuiti licet ꝓpter ipſam rerꝫ fidẽ fatebũtur:qa ex illa Maximianæ pſecutionis maxia punitione iſta ſunt uulnera:qbus etiam nũc iſti dolent.& intantũ dolent: ut etiã clament:noſque ad reclamãdũ laceſſant ſollicitos:fieri: qualiter cõticeſcant. In primo libello expoſitũ a nobis ẽ: Pompeiũ Trogum & Corneliũ Tacitũ cõmemoraſſe non plene qdem: noſtrũ uero Moyſen & ipſorꝫ teſtimonio fidelem fideliter ſufficiẽterq; dixiſſe:Aegyptios & regẽ eorꝫ:cũ populũ dei ſeruire intentũ & paratũ deo ſuo ĩpediẽdæ deuotionis inſtinctu ad lutũ paleaſque reuocarent.x:acerbiſſimis plagis fuiſſe uexatos. Deinde uiolentia malorꝫ edomitos non ſolũ coegiſſe feſtinantẽ.ſed etiã propriis ſuis argenteis & aureis uaſis accumulauiſſe. Poſt uero oblitos plagæ ſuæ:& cupidos prædæ indebitæ:ĩuidos etia; religionis alienæ:dũ innocẽtes auide pſequũt:mari rubro ultio receptos: oẽs fundit⁹ interiſſe.Quod ego nũc refero ac renũtio.& ſi forte fide nõ acceptatũ:exitũ tamen ꝓbandũ.qa hæc in figuram noſtri facta ſunt.

Hic dicitur quod populus dei cum in Aegypto affligitur:decẽ plagis percuſſa ẽ Aegyptus.& populus chriſtianus dũ.x.perſecutionibus a Romanis affligitur:x.plagas acceperunt.

Terque populus unius dei eſt.una populi utriuſque cã.Subdita fuit Iſraelitarꝫ ſynagoga Aegyptiis. ſubdita eſt chriſtianorꝫ eccleſia Romanis.perſecuti ſunt Aegyptii Hebræos. perſecuti ſunt Romani chriſtianos. Decem ibi contradictiones aduerſus Moyſen. hic decem edicta aduerſus chriſtũ. Diuerſæ ibi plagæ Aegyptiorum.diuerſæ hic calamitates Romanorꝫ.Nam ut etiam inter ipſas ſe plagas inquantum tamen figura formæ comparari poteſt conferam ibi prima habuit correptio ſanguine; uulgo:uel manaſſe de puteis uel in fluminibus cucurriſſe.hic prima ſub Nerone exegit plaga:ut ibique morientium ſanguis uel morbis in urbe correptus:uel bellis in orbe ꝓfuſus eſſet. Ibi ſequens plaga prodidit perſtrepẽtes:perſultanteſque in penetralibus ranas inediæ propemodum cauſam habitatoribus atq; exilii fuiſſe.Hic ſequẽs ſub Domitiano pœna ſimiliter oſtẽdit: ſatellitum militũq; ei⁹ improbis effrenatiſq; diſcurſib⁹ cruẽtiſſimi iuſſa principis exequentiũ ad inopiam p oẽs ciues romanos adactos exilioq; diſpſos: Ibi tertia uexatio hũit ſcinifices muſculas ſcilicet puiſſimas ac ſæuiſſimas:quæ mediis ſæpe æſtib⁹ per loca ſqualida ſe coadunando & uibrando denſatæ nõ nullo uolatu allabi ſolẽt capilliſq; hoĩu; ac pecudũ ſetis

3 cũ urente morſu interſeri. hic itidem tertia ſub Traiano plaga Iudæos
excitauit:qui cũ antea ubiq; diſperſi ita:iam quaſi nõ eſſent:qeſcerẽt: re
pentino oẽs calore permoti in ipſos:inter quos erant:toto orbe ſæuierũt
abſque magnis multaꝝ urbiũ ruinis:quas crebri terræ mot⁹ iiſdẽ tẽpo
ribus ſubruerũt:Ibi in quarta plaga muſcæ caninæ fuerũt:reuera alum
næ putredinis uermiũque matres.hic itidẽ quarta ſub Marco Antonio
4 plaga lues plurimis ĩfuſa ꝓuĩciis Italia; quoque cũ urbe Roma uniuer
ſa exercitũque Romanũ ꝑ lõginquos limites & diuerſa hyberna diſpſũ
in mortẽ diſſolutũ putredĩe ſimul ac uermib⁹ dedit.Ibi quĩta correptio
5 pecoꝝ ac iumẽtoꝝ repentino ĩteritu expleta eſt.Hic ſimiliter quinta ul
tiõe ſub pſecutore Seuero crebertimis ciuilib⁹ bellis ꝓpria uiſcera & ad
iumenta rei publicæ:hoc ẽ plebes ꝓuinciaꝝ & legiões militu; cõminutæ
6 ſũt.Ibi ſexta uexatio intulit ueſicas efferueſcẽtes ulceraq; manãtia . hic
æque ſexta punitio:quæ poſt Maximini perſecutiõem fuit.q ſpecialiter
epiſcopos clericos omiſſa turba populari.hoc ẽ eccleſiaꝝ primates truci
dari imperauerat:intumeſcẽs crebro ira atque ĩuidia nõ ꝑ uulgi cædem
ſed per uulnera morteſque prĩcipũ ac potentiũ exaltata eſt. Ibi ſeptima
plaga numeraẜ coacto aere grando.ꝓfuſaque hõib⁹ iumẽtiſque ac ſatis
exitio fuit . hic ſimiliter.vii.plaga ſub Gallo & Voluſiano: q pſecutori
Decio mox interfecto ſucceſſerãt plaga extitit corrupto aere peſtis infu
ſa:quæ ꝑ oĩa Romani regni ab oriẽte in occidẽtem ſpatia cũ omne ꝓpe
modũ gen⁹ hominũ & pecudũ neci dedit:tum etiã corrupit lacus ĩfecit
pabula tabo.Ibi octaua; Aegypti cõtritiõem fecere excitatæ undique lo
cuſtæ tenẽtes ac terentes tegẽteſque omnia.hic.viii æque ſubuerſionem
Romani orbis excitatæ undique ĩtulere gẽtes:quæ cædib⁹ atque ĩcẽdiis
cũctas ꝓuincias deleuerũt. Ibi nona turbatio diuturnas & craſſas ac pe
ne tractabiles tenebras habuit:plus oĩo periculi comminata quam fecit.
hic itidẽ.ix.correptio fuit:cũ Aureliano pſecutiõem decernẽti diris tur
binib⁹ terribile ac triſte fulmẽ ſub ipſius pedibus ruit:oſtẽdẽs:quid: cũ
ultio talis exigereẜ:tãtus poſſet ultor:niſi & clemẽs eẽt & patiẽs:quamq̃
ĩtra ſex ab hinc mẽſes ſuccidui tres impatores:hoc ẽ Aurelian⁹ Tacitus
& Florian⁹ diuerſis cauſis ĩterfecti ſũt.Ibi poſtremo.x.plaga: quæ & no
uiſſima oĩu; fuit.ĩterfectio filioꝝ: quos primos quique genuerãt.hic ni
hilominus.x.id eſt nouiſſima pœna oĩu; idoloꝝ ꝑditio ẽ:quæ primitus
facta ĩ primis amabãt.Ibi rex potentiam dei ſenſit.ꝓbauit.& timuit.ac ꝑ
hoc populũ dei liberũ abire permiſit. ibi nunq̃ popul⁹ dei poſtea ad ſer
uitutẽ retractus. hic nunq̃ populus dei ad idolatriam coactus ẽ. Ibi Ae
gyptioꝝ uaſa precioſa Hebræis tradita ſũt. hic in eccleſias chriſtianoꝝ

præcipua paganoꝝ templa ceſſerũt.Sane illud ut dixi denũciãdũ puto: quia ſicut Aegyptiis poſt has.x.plagas dimiſſos Hebræos ꝑſeq̃ molientibus irruit per ſupinductũ mare æterna ꝑditio:ita & nos libere q̃dẽ peregrinantes ſupuentura quandoque ꝑſecutio gentiliũ manet donec mare rubꝝ hoc ẽ ignem iudicii ipſo domino noſtro Ieſu chriſto duce & iudice tranſeamus.Hi uero in quos Aegyptioꝝ forma tranſfundit : ad tempus poteſtate ꝑmiſſa ſæuientes grauiſſimis q̃dem ꝑmiſſu dei chriſtiãos cruciatibus ꝑſequũtur: Veꝝtamen iidem oẽs inimici chriſti cum rege ſuo antichriſto accepto ſigno ignis æterni: in quem magna impediente caligine dũ non uidet intrant:perpetuã perditionem ĩmortalibus arſuri ſupplitiis ſortient.Igitur mortuo ut dixi Conſtantino in Britannia Cõſtantinus imperator eſt creatus primus imperatoꝝ chriſtianus:excepto Philippo:qui chriſtianus annis admodũ pauciſſimis ad hoc tantũ cõſtitutus fuiſſe mihi uiſus ẽ:ut.M.Romæ annus chriſto poti⁹: q̃ idolis dicaretur.A Conſtantino aũt ſp omnes chriſtiani imperatores uſq; ĩ hodiernum diem creati ſunt:excepto Iuliano:quem impia ut aiunt machinantem:exitialis uita deſeruit.Hæc ẽ lenta illoꝝ paganoꝝ pœna.ſed certa.Hinc ſani inſaniũt.hinc non uulnerati cõpunguntur.hinc ridẽtes gemunt.hinc uiuentes deficiũt:hinc ſecreto excruciantur:quos nemo ꝑſequitur.hinc iam pauciſſimi remanſerũt:qui nunq̃ aliquo ꝑſequẽte puniti ſunt.Veꝝtamen qualis tunc perſecutores illos:de quorũ ĩpunitate non ſolum gloriari:ſed etiam inſultare conãtur:finis manſit: ẽxpediam Conſtantino in Galliis ſtrenuiſſime rẽ publicã ꝓcurante prætoriã milites Romæ Maxentiũ filiũ Herculii:q priuatus in Lucania morabat:auguſtũ nũcupauerũt.Maximianus Herculius iã ex auguſto priuat⁹: & adhuc publicus perſecutor occaſione filii ſolicitatus:qui ĩperiũ abiecerat:arripuit tyrannidem.Galerius auguſtus Seueꝝ Cæſarem aduerſus Maxentiũ Romã mittit cũ exercitu.Seuerus cũ urbẽ obſideret militũ ſuoꝝ ſcelere deſertus & ꝓditus:atque ex eo fugiens Rauẽnæ interfect⁹ ẽ Herculius perſecutor & ex auguſto tyrannus confirmatũ iã ĩ imperio filiũ ueſte ac poteſtate regia ſpoliare conatus ẽ.Cõuicii aũt ac tumultibus militũ palã cõterrit⁹ in Gallias ꝓuectus ẽ:ut Cõſtantino genero æq; dolis iunctus auferret ĩperiũ.ſed per filiam deprehenſus & prodit⁹: deĩde in fugam uerſus Maſſiliæ oppreſſus & interfectus eſt.Porro Galeri⁹ occiſo Seuero Lyciniũ imperatorẽ creauit.Cunque perſecutionẽ a Dioclitiano & Maximiano miſſam ipſe atrociorib⁹ edictis accumulauiſſ;: ac poſtq̃ per annos.x.omni genere hoĩum exhauſit ꝓuĩcias putrefacto introrſũ pectore:& uitalib⁹ diſſolutis:cũ ultra horrorẽ hũanæ miſeriæ

etiã uermes eructaret: medicique ultra iã fetorẽ nõ ferẽtes crebro iuſſu eius occiderent: a quodam medico conſtantiã ex deſpatione ſumente in crepitus iram dei eſſe pœnam ſuã: atque a medicis ideo non poſſe curari edictis late miſſis chriſtianos de exiliis reuocauit. Ipſe aũt cruciat⁹ nõ ſu ſtinens: uim uitæ ſuæ attulit. Ita tũc res publica ſub nouis. iiii. principi bus fuit: Conſtantino & Maxentio filiis auguſtoꝝ: Lycinio aũt & Ma ximino hoĩbus nouis. Conſtãtinus pacẽ eccleſiis poſt. x. annos: quæ a ꝑ ſecutoribus uexabant: indulſit. Deinde inter Conſtantinũ & Maxentiũ bellum ciuile exortũ eſt. Maxentius ſæpe multis præliis fatigat⁹ ad pon tem Miluiũ ultimo uictus & interfectus ẽ. Maximinus ꝑſecutiõis chri ſtianoꝝ incẽtor. executorque infeſtiſſimus apud Tharſũ: dũ ciuile bel lum cõtra Lyciniũ diſponit: interiit. Lycinius repentina rabie ſuſcitat⁹ oẽs chriſtianos e palatio ſuo iuſſit expelli. Mox bellu3 inter Lycinium ipſum & Conſtantinũ efferbuit. ſed Conſtantin⁹ Lycinium ſororis ſuæ uiꝝ in Pannonia primũ uicit. deinde apud Ciualas oppreſſit. Vniuerſa Græcia potitus Lyciniũ crebris bellis terra marique aſſurgẽtẽ & repreſ ſum tandẽ ad deditione3 coegit. ſed Herculii Maximiani ſoceri ſui mo tus exemplo: ne iteꝝ depoſitã purpurã in perniciẽ rei publicæ ſumeret: priuatũ iuſſit occidi: cũ oĩbus iam miniſtris nefariæ ꝑſecutõis extinctis: hũc quoque inq̃tũ exercere potuit: ꝑſecutionem digna punitio flagita ret Cõſtantini filii Criſpus & Conſtantin⁹ & Lycinius adoleſcens Lyci nii Auguſti filius: Cõſtãtini aũt ex ſorore nepos: cæſares ſũt creati. His diebus Arrius Alexãdrinæ urbis preſbyter a ueritate fidei catholicæ de uians: exitiale plurimis dogma conſtituit: Qui primũ: ſimul ut Alexan driæ uel notus uel notat⁹ inter cõfuſos uulgo ſectatores inſectatoreſq3 factus ẽ: ab Alexandro eiuſdẽ urbis tũc epiſcopo pulſus eccleſia ẽ. Cun que hoĩes: quos in errorẽ ſeduxerat & in ſeditionẽ excitaret: apud Nice am urbẽ Bithyniæ cõuentus. cccxviii. epiſcopoꝝ factus ẽ: ꝑ quos Arria nũ dogma exitiale & miſeꝝ ẽ euidentiſſime deprehenſũ palã ꝓditũ ac re probatũ ẽ. Sed inter hæc latent cauſæ: cur uindicẽ gladiũ & deſtinatam in ĩpios punitionẽ Conſtantinus ĩperator etiam in ꝓprios egit affectus Nam Criſpum filiũ ſuũ & Lyciniũ filiũ ſororis ſuæ ĩterfecit. Præterea multas gentes diuerſis præliis ſubegit. Vrbẽ noĩe ſuo Romanoꝝ regu3 uel primus uel ſol⁹ inſtituit: Quæ ſola exps idoloꝝ ad hoc breuiſſimo tempore condita a xpiano imperatore ꝓuecta ẽ: ut ſola Romæ tot ſæcu lis miſeriiſque ꝓuectæ: forma & potẽtia merito poſſit æquari. Tum deĩ de primus Conſtantinus iuſto ordine & pio uicẽ uertit edicto: ſiquide3 ſtatuit citra ullam hoĩum cædem paganoꝝ templa claudi.

nnus pazziada

Ox Gotoꝶ fortiſſimas & copioſiſſimas gentes in ipſo barbari-
ci ſoli ſinu: hoc ē in Sarmataꝶ regione deleuit. Calocheꝶ quē
dam in Cypro aſpirantē nouis rebꝰ oppreſſit. tricennalibꝰ ſuis
Dalmatiū cæſarē legit. Cūque bellū in Perſas moliret in uilla publica
iuxta Nicomediam: diſpoſitam bene rē publicam filiis tradens: diē obi-
it. Anno ab urbe condita. M.lxxxxii. Conſtantiꝰ.xxxv. cū Conſtantino
& Cōſtante fribus ſuis adeptus imperiū.xxiiii. annis tenuit. Fuit aūt in
ter ſucceſſores Conſtantini & Dalmatius cæſar fratris filiꝰ. ſed cōtinuo
militari factione deceptꝰ ē. Interea maligna ſp aduerſus deū ueꝶ inſecta
tio diaboli: quæ ab initio mūdi uſque ad nūc a ſincero tramite fidei reli
gioniſque infuſis erroꝶ nebulis lubrica hoīū corda ꝑturbat: poſtquā
chriſtianis īpatotibꝰ ſummā regiæ poteſtatis in meliora uertentibꝰ eccle
ſiam chriſti zelo idolatriæ perſeq deſtitit: aliud machinamentū: quo ꝑ
eoſdē chriſtianos īperatores chriſti eccleſiaꝫ uexaret: īuenit. Fit igitur
Arrio noui erroris auctori cæteriſqꝫ diſcipulis ipſius ad familiaritateꝫ
Cōſtantii īperatoris ꝓmptus aditus & facilis uia. ſuadet Cōſtantio: ut
quoſdam in deo gradus credat. & q per ianuā ab errore idolatriæ fuerat
egreſſus: reuerſus in ſinū eiuſdē in deo deos quærit: & tanq̄ per pſeudo
tyꝶ inducit. Peruerſo igitur zelo ptās armat illuſa. & ſub noīe pietatis
uis perſecutōis agitat. De noui noīs electiōe cōtenditur: ut Arrianorū
potius eccleſiæ q̄ catholicoꝶ ſint. Seqtur terræ motus horribilis: q plu
rimas orīētis urbes ſolo ſtrauit. Cōſtantius dū Conſtantē fratrē bello
inſectat: incauta petulantia periculis ſeſe offerens a ducibꝰ eiꝰ occiſus ē
Cōſtans aduerſus Perſas & Saporē: q Meſopotamiaꝫ uaſtauerat nouē
præliis paꝶ ꝓſpere decertauit. Seditiōe nouiſſime atque intpantia mili
tum nocte adoriri pugnam coactus: patratam pene uictoriam inſuper
uictus amiſit. Poſtq̄ ſe Cōſtans intolerandis uitiis dediſſet. ac pœna ꝓ
uincialiū fauorem militū cōpararet: Magnētii dolis in oppido cui He
lena nomen eſt in ꝓximo Hiſpaniæ interfectus eſt. Magnentiꝰ eni apud
Auguſtudunū arripuit imperiū: quod cōtinuo per Galliam & Aphri
cam Italiamqꝫ porrexit. In Illyrico aūt Veteranionem ætate grandeuū
īperatorem ſibi milites creauerūt: uiꝶ natura ſimplicem: cūctiſqꝫ iocū
dū: ſed q ne prima quidem unq̄ litteraꝶ elementa didiciſſet. Ita cunque
primas litteras litteraꝶqꝫ ſyllabas imperator ſenex interdū inuitꝰ medi
taret: a Cōſtantio: qui tunc in Magnentiū ultione fratris accenſus bellū
parabat: deponere iuſſus īperiū: abiiciēs cū litteris purpuras: cōtētꝰqꝫ

priuatis feriis:palatiũ ſimul ſcholãque dimiſit. Nepotian⁹ deinde Ro
mæ Cõſtantini ſororis filius:gladiatoꝝ manu fretus inuaſit ĩperiũ qui
deinde cũ ĩprobus ac per hoc inuiſus cũctis eſſet.a Magnentianis duci
bus oppreſſus eſt.Sequitur bellũ illud horribile inter Cõſtantiuꝫ Ma
gnentiũque apud Nurſiam urbẽ geſtũ:in quo multa Romanoꝝ uiriũ
ꝓfligatio etiam in poſteꝝ nocuit.Magnenti⁹ tamen uictus aufugit: ac
nõ multó poſt apud Lugdunũ ꝓpria ſe manu interfecit.Decenti⁹ quo
que frater eiuſdẽ:quẽ cæſarem Gallis præfecerat:apud Senonas laqueo
uitã finiuit.Cõſtanti⁹ cõtinuo Gallũ patrui filiũ cæſarẽ legit: quẽ rur
ſus crudeliter ac tyrannice agentẽ paulo poſtq̃ creauerat:occidit. Silua
nũ quoque per Gallias rebus nouis inhiantẽ mature circũueniendum
opprimendũque curauit.Igiť Siluano ĩterfecto Iulianũ patruelẽ ſuũ
Galli fratrem cæſarem creatũ miſit ad Gallias.Itaque Iulianus Cæſar
euerſas oppreſſaſque ab hoſtibus Gallias ſtrenuiſſime in integrũ reſti
tuit.Alemanorũ paruis copiis magnã multitudinẽ fudit. Rheno Ger
manos reuinxit.His elatus ſucceſſibus faſtigiũ uſurpauit Auguſti: &
mox Italiam Illiricũque peruadens Cõſtantiũ Parthicis prælus occu
patũ regni pte priuauit.Cõſtanti⁹ Iuliani ſcelere cõperto:dimiſſa expe
ditione Parthoꝝ dũ ad ciuile bellũ reuertiť:in itinere inter Ciliciã Cap
padociãque defunctus ẽ. Ita ille qui diſciſſa pace & unitate fidei catho
licæ chriſtianos aduerſus chriſtianos armans ciuili:ut ita dicã:bello ec
cleſiæ mẽbra dilacerauerat:totũ inquietũ tempus ĩperii ſui moleſtum
que ſpatium uitæ ſuæ bellis ciuilibus etiam per ꝓpinquos & cõſangui
neos excitatis exercuit.exegit:expendit.Anno ab urbe condita.M.c.xvi
Iulianus iã dudũ cæſar poſt aũt.xxxvi.ab Auguſto regno potit⁹ anno
uno & menſibus octo ĩperii ſũmam ſolus obtinuit.chriſtianã religiõꝫ
arte potius q̃ ptãte inſectatus:ut negareť fides chriſti & idoloꝝ cultus
ſuſcipetur:honoribus magnis ꝓuocare:quã tormentis cogere ſtuduit.
Aperto tamen præcepit edicto ne qs xpĩanus docendoꝝ liberaliuꝫ ſtu
dioꝝ ꝓfeſſor eſſet.Sed tamen ſicut a maioribus nr̃is cõpertũ habemus:
oẽs ubique ꝓpemodũ præcepti conditiones ãplexati officiũ: q̃ fideꝫ de
ſerere maluerunt.Iulianus aũt bellũ aduerſus Parthos parans cũ Ro
manas uires contractas undique ad deſtinatã ſecum retraheret perditi
onem:xpĩanoꝝ ſanguinem diis ſuis uouit:palam perſecutur⁹ eccleſias
ſi uictoriam potuiſſet adipiſci.Nam & amphitheatꝝ Hieroſolymis ex
trui iuſſit:in quo reuerſus a Parthis epiſcopos:monachos:oẽſque eius
loci ſcõs beſtiis etiam arte ſæuioribus obiiceret.ſpectaretque laniãdos.
Itaque poſtq̃ a Cteſiphonte caſtra mouit:dolo cuiuſdam tranſfugæ ĩ

deſerta perductus:cũ ui ſitis & ardore ſolis atq; inſup labore harenarũ cõfectus periret exercitus:imperator tanto reꝝ periculo anxius: dũ per uaſta deſerti incautius euagaf:ab obuio quodam hoſtiũ eqte cõto ict᷒ interiit. Sic miſericors deus impia conſilia impii morte diſſoluit. Anno ab urbe cõdita. M.lxxxxvii. Iouinianus.xxxvii.imperator in ſũmo reꝝ diſcrimine ab exercitu creat᷒:cũ & locoꝝ iniqtate captus & hoſtib᷒ circũ ſeptus nullam euadendi facultatẽ nanſciſceref:fœdus cu; Sapore rege Perſaꝝ:etſi paꝝ putant:dignũ ſatis tamen neceſſariũ pepigit:quippe ut tutũ & incolumen Romanũ exercitũ non ſolũ ab incurſu hoſtiũ:uerũ etia; a locoꝝ periculo liberaret. Niſibiæ oppidũ & partẽ ſuperioris Meſopotamiæ Perſis cõceſſit. Inde dũ Illyricum rediens per Galatiam iter agit:cũ in cubiculum quoddam nouũ ſeſe cubitũ recepiſſet:calore prunaꝝ & nidore parietũ nuper calce illitoꝝ aggrauatus & ſuffocatus octauo demũ menſe q̃ imperare cœperat:uitam finiuit. Anno ab urbe condita. M.lxxxxviii. Valentinian᷒.xxxviii.apud Niceam cõſenſu militũ ĩperator creat᷒ ẽ.manſitq; in eo annis.xi.q cũ chriſtian᷒ integra fide ſacr̃m militiæ gereret:& ſub Iuliano Auguſto tribun᷒ ſcutarioꝝ iuſſus ab imperatore ſacrilego aut immolare idolis:aut militia excedere:fideliter ſciens & grauiora dei eẽ iudicia & meliora ꝑmiſſa:ſponte diſceſſit. Ita parua interiecta mora:Iuliano interfecto:ac mox Iouiniano mortuo:qui ꝓ chriſti nomine amiſerat tribunatũ:retribuente chriſto in locũ perſecutoris ſui accepit imperiũ:q poſtea fratrẽ ſuu; Valentẽ participem fecit imperii.& Procopium tyrannũ pluresq; poſtea ſatellites ei᷒ occidit. terræ motus per totũ terraꝝ orbẽ factus ita turbatũ quoq; pelag᷒ excuſſit ut per uicinas terraꝝ campeſtriũ partes refuſo mari plurimæ inſularu; urbes cõcuſſæ & ſubrutæ periſſe referanf. Valens ab Eudoxio epiſcopo Arriani dogmatis aſſertore & baptizatus & perſuaſus in ſæuiſſima; hæreſim declinauit.ſed malignam inſecutionẽ diu texit.nec uolũtati poteſtatẽ admiſcuit:quoad uiuentis fratris auctoritate cõpreſſus ẽ. Contẽplabaf.n.de eo quantam uim in ulciſcẽda fide imperator poſſet exercer̃ q tantam cõſtantiam ꝓ retinenda quõdam miles habuiſſet. Hoꝝ anno imperii tertio Gratianus Valẽtiniani filius imperator ẽ factus. Eodem anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiæ miſta defluxit. Præterea Athanaricus rex Gotoꝝ chriſtianos gente ſua crudeliſſime perſecutus plurimos barbaroꝝ ob fidẽ interfectos ad coronam martyrii ſublimauit:quoꝝ tamen plurimi in romanum ſolum non trepidi:uelut ad hoſtes ſed certi:quod ad frẽs ꝓ chriſti cõfeſſione fuger̃t. Valentinianus Saxonu; gentẽ in oceani litoribus & paludibus inuiis ſita; uirtute atq;

terre motus

pluuia lana

agilitateterribilem:periculoſaꝫ romanis finibus:eruptionem magna mo
le meditantē in ipſis Francoꝝ finib⁹ oppreſſit. Burgundionū quoqꝫ no
uoꝝ hoſtiū nouū nomen q plus q̄.lxxx.M.ut ferunt armatoꝝ ripæ rhe
ni fluminis inſederūt.hos quondā ſubacta iteriore Germania a Druſo
& Tiberio adoptiuis filiis Cæſaris Auguſti per caſtra diſpoſitos aiunt
in magnam coaluiſſe gentē:atque ita etiā nomen ex opere præſumpſiſſe
qa crebra per limitē habitacula cōſtituta burgos uulgo uocant: eoꝝqꝫ
eſſe præualidā & pernicioſam manū Galliæ hodie quæ teſtes ſūt: in qb⁹
præſūpta poſſeſſione cōſiſtunt.quis ꝓuidentia dei oēs xpiani mō facti
catholica fide noſtriſqꝫ clericis:qbus obedirent receptis blande māſuete
innocentēque uiuant:nō quaſi cū ſubiectis Gallis: ſed uere cū fratrib⁹
chriſtianis.Anno aūt.xi.īperii ſui Valentinian⁹ cū Sarmatæ gētes ſeſe
per Pānonas diffudiſſent:eaſque uaſtarent:bellum in eos parans: apud
Brigitionē oppidū ſubita effuſiōe ſanguinis:quod græce apoplexis uo
catur:ſuffocatus & mortuus ē.Poſt quē Gratian⁹ fili⁹eius occidētis im
periū tenuit: Valente patruo in orientis partib⁹ conſtituto. Valentianū
etiam fratrem ſuū paruū admodū ſocium creauit īperii.Anno ab urbe
condita.M.c.xxviii. Valens.xxxix.imperiū.iiii.ānis Valentiniano mor
tuo tenuit:qui ſolus cū impie ageret:& poſſet erubeſcere:ilico ueluti ef
frenata liber audacia legē dedit:ut monachi.i.xpiani:q ad unū fidei op⁹
dimiſſa ſæculariū reꝝ multimoda actōe ſe redegerāt:ad militiā cogerēt
Vaſtas illas tunc Aegypti ſolitudines:harenaſque diffuſas:quas ꝓpter
ſitim ac ſterilitatem piculoſiſſimāque ſerpentum abundantiam conuer
ſatio humano nō noſſet:magna habitantiū monachoꝝ multitudo com
pleuerat.Hic tribuni & milites miſſi:q ſcōs ac ueros milites dei alio no
mine perſecutōis abſtraherent:interfecerūt ibi agmina multa ſcōꝝ.quæ
aūt per diuerſas ubique ꝓuincias his ſimilibuſqꝫ iuſſis aduerſus eccle
ſias catholicas & rectæ fidei populos geſta ſint:ſatis ſignificatū ipſa reti
cendi electiōe ſufficiat.Interea in Aphricæ partibus Firmus ſeſe excita
tis Mauroꝝ gentibus regē cōſtituens:Aphricam Mauritaniamque ua
ſtauit.Cæſareā urbem nobiliſſimā Mauritaniæ dolo captā: deinde cædi
bus incendiiſqꝫ cōpletam barbaris ī prædā dedit.Igit̄ comes Theodoſi⁹
Theodoſii qui poſt īperio præfuit pr̄ a Valēte miſſus effuſas Mauroꝝ
gentes multis præliis fregit: ipſumque Firmū afflictū & oppreſſuꝫ coe
git ad mortem.Poſt cum experientiſſima ꝓuidentia totam cū Maurita
nia Aphricam meliorem priſtinis legibus reddidiſſet:inſtimulāte & ob
repente iuuidia iuſſus interfici:apud Carthaginē baptizari in remiſſio
nem pctōꝝ præoptauit.At poſtq̄ ſacr̄m chriſti:qđ quæſierat aſſecut⁹ ē

poſt glorioſam ſæculi uitam: etiã de uitæ æternitate ſecur⁹ pcuſſori iu gulũ ultro præbuit. Gratian⁹ interea imꝑator admodũ iuuenis cum in æſtimabilẽ multitudinẽ hoſtiũ romanis infuſam finib⁹ cerneret: fretus chriſti potẽtia longe impar militũ numero ſeſe in hoſtem dedit. & conti nuo apud Argentariam oppidũ galliaꝝ formidoloſiſſimũ bellũ incre dibili felicitate cõfecit. Nam plus q̃. xxx. M. Alemanoꝝ minimo Roma noꝝ detrimẽto in eo prælio interfecta narrant. Tertio. x. aũt anno impii Valentis: hoc ẽ ꝑuo tpe poſtea q̃ Valens per totũ orientẽ eccleſiaꝝ lace ratões ſcõꝝq; cædes egerat: radix illa miſeriarum nr̃aꝝ copioſiſſimos ſi mul frutices germinauit. Siqdẽ genus Hũnoꝝ diu ĩacceſſis ſecluſa mõ tibus repentina rabie ꝑcita exarſit in Gotos. eoſq; ſparſim conturbatos ab antiqs ſedibus expulit. Goti tranſito Danubio fugiẽtes a Valente ſi ne ulla fœderis pactione ſuſcepti: ne arma quidẽ quo tuti⁹ barbaris cre deret tradidere romanis. Deinde ꝓpter intolerabilẽ auaritiam maximi ducis fame & iniuriis adacti ĩ arma ſurgẽtes: uicto Valẽtis exercitu per Thraciam ſeſe miſcentes ſimul omnia cædib⁹: incẽdiis: rapiniſq; fuderũt Valens egreſſus de Antiochia: cũ ultima infelicis belli ſorte traheretur ſera peccati maximi pœnitentia ſtimulat⁹ epiſcopos cæteroſq; ſcõs reuo cari de bellis imperauit. Itaque. xv. imperii ſui anno lachrimabile illud bellũ in Thracia cũ Gotis iam tũc exercitatõe uiriũ reꝝq; abũdantia in ſtructiſſimis geſſit. ubi primo ſtatim impetu Gotoꝝ perturbatæ roma noꝝ equitũ turmæ nuda peditũ deſeruere præſidia. Mox legiones pedi tũ undique equitatu hoſtiũ cinctæ: ac primũ nubib⁹ ſagittaꝝ obrutæ: deinde cũ amentes metu ſparſim per deuia cogerent: fũdit⁹ cæſæ gladiis inſequentũ: contiſq; perierũt: Ipſe imperator cũ ſagitta ſauti⁹ uerſuſq; in fugam ægre in cuiuſdam uillulæ caſam deportatus lateret: ab inſe qunetibus hoſtibus deprehẽſus: ſubiecto igne conſumptus eſt. & quo magis teſtimonium punitionis eius: & diuine indiguationis terribili po ſteris eẽt exẽplo: & cõi caruit ſepultura. Conſoletur ſe & in hoc peruica tia miſeriaque gentiliũ: quia tpibus & regibus chriſtianis tantæ ſimul congeſtæ clades preſſam rei publicæ onerauere ceruicẽ. euerſæ ꝓuinciæ deletus exercitus imperator incenſus. Magnũ reuera hoc ẽ ad noſtrũ dolorem magiſq; miſeꝝ quo magis nouũ. Sed quid hoc ad conſolatio nem ꝓficit paganoꝝ: qui palã præuident & in his quoq; perſecutorẽ eccleſiaꝝ fuiſſe punitũ? Vnus deus unam fidem tradidit. unã eccleſiã toto orbe diffudit. hanc aſpicit. hanc diligit. hanc defendit. Quolib; ſe quiſque nomine tegat: ſi huic non ſociatũ alienus. ſi hanc impugnat ini micus eſt. Conſolentũ ſe gentiles inq̃tum uolunt Iudæoꝝ hæreticoꝝq;

ſupplicīis.tantū & unū deū eſſe:& eūdem perſonarū acceptorē non eſſe uel ex hac potiſſimū Valentis extincti ꝓbatione fateanť.Goti antea per legatos ſupplices popoſcerūt:ut illis epiſcopi.a qbus chriſtianæ fidei re gulam diſcerent:mitterenť:Valens īperator exitiabili prauitate detent᷒ doctores Arriani dogmatis miſit.Goti primæ fidei rudimentū qđ acce pere tenuerūt.Valens catholicæ fidei normā:quā prius hūerat derelin quēs.ꝑuerſo Arrianoꝝ dogmati ſeſe illexit.Itaq; iuſto dei iudicio ipſi eum uiuum incenderunt: qui propter eum etiam mortui uitio erroris arſuri ſunt.Anno ab urbe condita.M.c.xxxii.Gratian᷒.xl.ab Auguſto poſt mortē Valentis ſex annis īperiū tenuit:q̄uis iam dudū antea cum patruo Valente & cū Valentiniano fratre regnaret:q cū afflictū ac pe ne collapſū rei publicæ ſtatū uideret:eadē ꝓuiſione qua quonda; lege/rat Nerua Hiſpanū uirū Traianū:p quem res publica repata ē:legit & ipſe Theodoſiū æque Hiſpanū uiꝝ.& reſtituēdæ rei publicæ neceſſita/te apud Syrmū purpurā induit.orientiſq; & Thraciæ ſimul præfecit ī/perio hoc perfectiore iudicio:qa cū in oīb᷒ humanæ uitæ uirtutib᷒ iſte par fuerit:in fidei ſacro religiōiſq; cultu ſine ulla cōpatōe præceſſit. ſiq dē ille pſecutor.hic ꝓpagator eccleſiæ.Ita illi ne un᷒ qdē ꝓprius filius: quo ſucceſſore gauderet indultus ē.hui᷒ aūt oriēti ſimul atq; occidēti per ſucciduas uſq; ad nūc generatōes glorioſa ꝓpagatio dnātur.

Creat᷒ īpator Theodoſi᷒ a Gratiano Cōſtantinopolī ītrauit uictor

Taq; Theodoſius afflictam rem publicam ira dei reparandā credidit miſericordia illius: omnemq; fiduciam ſui ad opem chriſti cōferens maxīas illas Scythicas gētes formidataſq; cun ctis maiorib᷒:Alexandro quoq; illi magno:ſicut Pōpeius Corneliuſq; teſtati ſūt:euitatas:nūc aūt extincto romano exercitu:Romanis eqs ar/miſque inſtructiſſimas:hoc ē Alanos:Hūnos:& Gothos incūtanter ag greſſus:magnis multiſq; præliis uicit.Vrbē Cōſtantinopoli uictor in/trauit:& ne paruā romani exercitus manū aſſidue bellando deterreret: fœdus cū Athanarico Gotoꝝ rege percuſſit.Athanaricus aūt cōtinuo ut Conſtantinopolī.uenit:diem obiit.Vniuerſæ Gotoꝝ gentes rege de functo aſpicientes uirtutem benignitatēq; Theodoſii romano ſeſe im/perio dediderīt.In his etiam diebus Perſæ.q Iuliano interfecto aliiſq; im peratorib᷒ ſæpe uictis:nūc etiam Valente in fugam acto recentiſſimæ ui ctoriæ ſatietatē cruda inſultatōe ructabant:ultro Conſtantinopoli; ad Theodoſiū miſere legatos:pacem ſuppliciter poſtulantes.Ictūq; tunc fœd᷒ ē:quo uniuerſus oriens uſq; ad nunc tranqlliſſime fruiť. Interea cū Theodoſius in oriēte ſubactis barbaroꝝ gentib᷒ Thracias tandē ab

hoſte liberas reddidiſſet:& Arcadiũ filiũ ſuũ conſortẽ feciſſet ipſi:Ma
xim⁹ uir qdẽ ſtrenu⁹ & ꝓbus atq₃ Auguſto dignus:niſi contra ſacrĩ fi
dẽ per tyrannidẽ emerſiſſet:in Britannia inuit⁹ ꝓpemodum ab exercitu
impatoꝛ creatus in Galliam tranſiit.ubi Gratianũ auguſtũ ſubita ĩcur
ſione ꝑterritũ:atque in Italiã trãſire meditantẽ dolis circũuẽtũ interfe
cit.frẽmq₃ ei⁹ Valẽtinianũ auguſtũ Italia expulit Valẽtinian⁹ in oriẽtẽ
refugiẽs a Theodoſio pr̃na pietate ſuſcept⁹:mox & imperio reſtitut⁹ ẽ

Nno ab urbe condita.M.c.xxxviii. Theodoſius.xli.interfecto
a Maximo Grãno imperiũ romãi orbis obtinuit.manſitque in
eo annis.xi.cũ iam in oriẽtis partibus.vi.annis Gratiano uiuen
te regnaſſet.Itaque iuſtis neceſſariiſque cauſis ad bellũ ciuile permot⁹:
cũ e duobus auguſtis fratrib⁹ & ultionẽ unius interfecti ſanguis exige
ret.& reſtõnẽ miſeria alterius exultantis oraret.poſuit in deo ſpem ſuã
ſeque aduerſus Maximũ tyrannũ ſola fide maior.nam lõge minor erat
uniuerſa apparat⁹ bellici cõparatione:proripuit.Aqleiæ tũc Maximus
uictoriæ ſuæ ſpectator inſederat. Andragatius uero comes ei⁹ ſũmam
belli adminiſtrabat:qui cũ largiſſimis militũ copiis ipſaque magnaꝝ co
piaꝝ fortitudine præcellẽte conſilio oẽs incredibiliter alpiũ ac fluminũ
aditus communiſſet:ineffabili iudicio dei nauali expeditione dũ incau
tũ hoſtẽ præuenire & obruere parat:ſponte eadẽ:quæ obſtruxerat clau
ſtra:deſeruit.Ita Theodoſius nemine ſentiẽte:ut non dicam repugnan
te:uacuas tranſmiſit alpes.atque Aquileiam improuiſis adueniens ho
ſtẽ illũ magnũ Maximũ trucẽ & ab immaniſſimis quoque Germanoꝝ
gentib⁹ tributa ac ſtipendia ſolo terrore noĩs exigentem ſine dolo & con
trouerſia clauſit.cepit.& occidit. Valentinianus recepta Italia potitus
ĩperio eſt. Andragatius comes cognita Maximi nece præcipitem ſeſe e
naui in undas dedit.ac ſuffocat⁹ ẽ.Theodoſius incruenta uictoria deo
ꝓcurante ſuſcepit.Ecce regibus & tpibus xpianis q̃liter bella ciuilia cũ
uitari nequeũt.tranſigũt.Ad uictoriã ꝑuentũ ẽ:irrupta eſt citas. corre
ptus tyrann⁹.& hoc paꝝ eſt.Ecce a pte alia uictus hoſtilis exercitus ac
que ipſo tyranno truculentior comes tyranni ad mortẽ coactus. tantæ
diſſolutæ eluſeq₃ inſidiæ.tanti appatus exinaniti ſũt.& tamẽ nullus do
los ſtruxit.null⁹ acie₃ diſpoſuit.poſtrẽo null⁹.ſ.gladiũ de uagina extu
lit.Formidoloſiſſimũ bellũ ſine ſanguine uſq₃ ad uictoriã & ĩ uictoria
duoꝝ morte cõfectũ ẽ.Et ne hoc quiſq̃ caſu factũ putet quo magis po
tẽtia dei qua diſpenſant & iudicant uniuerſa:ꝓpalato ſui teſtĩonio de
claratur:obſtrepentiũ mentes uel ad cõfuſionẽ uel ad fidẽ cogat. dico re₃
ignotã oĩbus & oĩbus notã.Poſt hoc bellũ quo Maximus interfectus ẽ

multa utiq; ſicut oẽs recognoſcim⁹: Theodoſiũq; filiũ eius Honoriũ uſq; ad nũc externa bella & ciuilia conſecuta ſũt. & tamẽ oĩa pene uſq; in hodiernũ diẽ equidem cũ fructu ſimplicis ſcẽq; uictoriæ: uel nullo uel mĩmo ſanguine qeuerũt. Igif Valentian⁹ iunior regno reſtitut⁹ ex tincto Maximo: eiuſq; filio uictore: quẽ imperatorẽ Gallis Maxim⁹ re linquẽs præfecerat: ipſe in galliam tranſiit: ubi cũ tranqlla rei. p. in pace ageret: apud Viennã dolo Arbogaſtis comitis ſui: ut ferũt: ſtrangulat⁹ atq; ut uolũtari. i. ſibi cõſciuiſſe mortẽ putaref: laqueo ſuſpẽſus eſt.

Arbogaſtes ualẽtinião ĩpatoř occiſo ſtatĩ eugeniũ tyrãnũ fecit ĩpatorẽ

Ortuo Valentiniano Auguſto Arbogaſtes Eugeniũ tyrannum mox creare auſus ẽ. Legitq; hoĩem: cui titulu; ĩpatoris ĩponeret ipſe acturus ĩperiũ uir barbar⁹: aĩo: conſilio: manu: audacia: potẽtiaque nimi⁹. contraxitq; ũdiq; ĩnumeras ĩuictaſq; copias uel romanoꝝ præſi diis uel auxiliis barbaroꝝ alibi ptãte: alibi cognatõe ſubnixus. Hiſtoriã notã etiã oculis plurimoꝝ q̃ meli⁹ q ſpectauere nouerĩt. Dilatari nõ op⁹ ẽ uerbis: potentia dei nõ fiducia hoĩs uictorẽ ſp extitiſſe Theodoſiũ Ar bogaſtes iſte præcipuũ in utroq; documentu; ẽ: q & tũc cũ Theodoſio paruit: tantis inſtructũ præſidiis Maximũ ipſe mĩmis cepit: & nũc cum aduerſus eũdẽ Theodoſiũ collectis Galloꝝ Francoꝝq; uiribus exũda uit: nixus etiam præcipuo cultu idoloꝝ magna tamen facilitate ſuccu buit. Eugeni⁹ atq; Arbogaſtes inſtructas acies cãpis expedierant: arta al piũ latera atq; ineuitabiles tranſit⁹ præmiſſis callide inſidiis occuparãt ut etiam ſi numero ac uiribus ĩpares forent: ſola tamen belli diſpõne ui ctores. At uero Theodoſius in ſũmis alpib⁹ conſtitut⁹. exps cibi ac ſõni ſciens qđ deſtitutus ſuis: neſciens qđ clauſus alienus: dominũ chriſtu; ſolus ſolũ: q poſſet oĩa: corpe humi fuſus: mente cœlo fixus orabat. De hinc poſtq̃ inſomnẽ noctem precũ cõtinuatõe tranſegit. & teſtes ꝓpemo dũ q̃s in preciũ præſidii celeſtis appenderat⁹ lachrimarũ lacunas reliqt. fiducialiter arma corripuit ſolus. Sciẽs uero ſe eſſe nõ ſolũ ſigno crucis tuendũ ſed & uictoriã adeptuꝝ: ſigno crucis ſe muniens ſignũ uictoriæ dedit. ac ſe in bellũ etiam ſi nemo ſequeref: uictor futur⁹ ĩmiſit. Prĩa ſa lutis uia extitit. Arbitio hoſtiliũ ptiũ comes: q cũ ignaꝝ ĩperatore; cir cũpoſitis excepiſſet ĩſidiis: cõuerſus ad reuerentiã præſentis auguſti nõ ſolũ periculo liberauit. ueꝝ etiam inſtruxit auxilio. At ubi ad cõtigua ĩmiſcendæ pugnæ ſpacia peruentũ eſt cõtinuo magnus ille & ineffabilis turbo uentoꝝ in ora oſtiũ ruit. Ferebanf p aerẽſpicula nr̃oꝝ. atq; ultra menſura; hũani iactus per magnũ inane portata nuſq̃ ꝓpemodũ cadeř priuſq̃ ĩpingerẽt ſinebanf. Porro turbo ãt cõtinu⁹ ora pectoraq; hoſtiũ

nūc illiſis grauiter ſcutis euerberabat.nūc impreſſis ptinaciter obſtructa claudebat.nūc auulſis uiolēter deſtituta nudabat.nūc oppoſitis iugiter ī terga trudebat.tela etiā:quæ ipſi uehemēter intorſerant:excepta uentis impetu ſupinata:ac retrorſū coacta ipſos infeliciter cōfigebāt. Proſpexit ſibi humanæ conſcientiæ pauor. Nam continuo ſeſe parua ſuorum māu fuſa uictori. Theodoſio hoſtilis ſtrauit exercitus.

Eugenius tyrannus captus eſt & occiſus.

Vgeni⁹ capt⁹ atq₃ interfect⁹ ē. Arbogaſtes ſua ſe māu pculit. Ita & hic duorꝫ ſāguine bellū ciuile reſtinctū eſt abſq₃ illis.x. M. Gotorꝫ quos premiſſos a Theodoſio Arbogaſtes deleſſe fūdit⁹ ferť quos utique pdidiſſe lucrū.&uinci uincere fuit. Nō inſulto obtrectatoribus noſtris. Vnū aliqd' ab initio urbis cōditæ bellū pferāt tam pia neceſſitate ſuſceptū:tā dīna felicitate cōfectū:tā clemēti benignitate ſopitum:ubi nec pugna grauē cædē:nec uictoria cruētam exegerit ultionē & fortaſſe cōcedam ut nō hæc fidei criſtiani ducis ꝯceſſa uideanť:quis ego hoc teſtimonio nō laborē q̄do un⁹ex ipſis poeta qdē eximius:ſed paganus peruicaciſſimus h⁹modi uerſibus & deo & hōi teſtimonium tulit:qbus ait. Oīum dilcē deo tibi militat æther.& ꝯiurati ueniunt ad claſſica uenti. Ita cœlitus iudicatum eſt inter partem & ſine præſidio hoīum de ſolo deo humiliter ſpantem:& partē arrogantiſſime de uiribus ſuis & de idolis præſumētē Theodoſius autē ꝯpoſita tranqllataque re.p.apud Mediolanū ꝯſtitut⁹ diē obiit.

Arcadius & Honorius regnū imperii Romani ſuſcepeřt

Nno ab urbe condita. M.c.xlix.arcadius aguſtus:cui⁹ nunc filius Theodoſius orientē regit.& Honorius auguſtus fr̄ eius: cui nūc res.p.innitiť.xlii.loco cōe imperium: diuiſis tantum ſedibus tenere ceperunt.uixitq₃ Arcadius poſt p̄ris exceſſum annis.xii.imperiique ſummā Theodoſio filio ſuo paruo admodum moriens tradidit. Interea Gildo comes qui in initio regni eorum Aphricæ præerat:ſimul ut defunctum Theodoſium comperit:ſiue ut qdam ferunt:quadam permotus īuidia Aphricam orientalis imperii partibus iūgere molitus ē:ſiue ut alia tradit opīo:minimam in paruulis ſpem fore arbitrat⁹: præſertim cū abſq₃ his non facile antea quiſq̄ puſillus in īperio relictus ad maturitatē uirilis ætatis euaſerit:iſtique ppemodū ſoli īuenianť:quos ob gratiam patris ac ſuā fidē & diuiſos & deſtitutos xpī tutela puexerit: Aphricā excerptam a ſocietate rei.p.ſibi uſurpare auſus ē:gentili magis licentia cōtent⁹:q̄ ambitu regiæ affectionis inflat⁹. Huic Maſcezel frater fuit:q nouarꝫ rerꝫ molitiones in frē phorreſcens cū filiis adoleſcentib⁹ in Italiam rediit. Gildo & abſentiā frīs & præſentiā filiorꝫ eius ſuſpectam habens:

adoleſcentes dolo circũuentos interfecit. Ad hũc iam ut hoſtē bello īſe quendũ: Maſcezel frater miſſus ē: quē idoneũ ꝓcurãde rei.p. fore ꝓprie orbitatis recens dolor pollicebaꝰ. Igiꝰ Maſcezel iam inde a Theodoſio ſciens: q̄tũ in reb⁹ deſpatiſſimis oro hoīs p fidem xpī a clementia dei īpe traret. Caprariã inſulam adiit: unde ſecũ ſcõs ſuos dei aliquot pmotus precibus ſuis ſũpſit. Cũ his orõnibus: ieiuniis: pſalmis dies & noctes cõ tinuans ſine bello uictoriã meruit. ac ſine cæde uindictã. Ardalio flumi nis nomen ē: qđ fluit inter Thebaſtē & Metriderã ciuitates: ubi cũ pua manu: hoc ē cũ .v. M. ut aiũt: militũ ↄtra .lxx. M. hoſtiũ caſtrametat⁹: cũ interiecta mora excedere loco: oppoſitaſq; præiacentis uallis anguſtias tranſgredi uell;: intercurrēte nocte .b. Ambro. epũ; Mediolani paulo an te defũctũ p ſõniũ ſibi uidere uiſus eſt ſignificãtē manu & īpacto ad hu mũ ter baculo dicentē. hic. hic. hic. Quod ille prudenti cõiectura intelle xit: merito annũciantis fidē uictoriæ: uerbo locũ: nũero diem ſignificari Subſtitit ac tertio demũ die poſt noctē orõib⁹ hymniſq; puigilē munit⁹ ipſis cœleſtiũ ſacroꝶ myſteriis in hoſtē circũfuſũ ꝓceſſit. Et cu; ad eos q primi occurrerant pia pacis uerba iactaret: ſigniferꝶ quendã inſolēter obſiſtentē: iãiãque pugnam excitantē gladio pcuſſit in brachio: eumq; manu debilē ipſo uulnere coegit ꝓnũ ĩclinare uexillũ. Quo uiſo rliquæ cohortes deditõe; iam fieri prioꝶ eſtimãtes certatī ſeſe ad Maſcezele; ſi gnis tradere cõuerſis. Barbari: quoꝶ magnam multitudinē Gildo ad bel lũ deduxerat: deſcũ militũ deſtituti ĩ diuerſa fugierũt

Gildo occiſus eſt.

Ildo & ipſe fugã molit⁹ arrepta naui: ut ĩ altũ ꝓuectus: ac deīde re uocat⁹ ĩ Aphricam ē: poſt aliquot dies ſtrangulat⁹ ĩteriit. Periclita remur ſub tantoꝶ miraculoꝶ relatu: q̄ ſi præſũpta mētiēdi ĩpudētia: ſi adhuc uocē nra; cõſcia eoꝶ: q ĩterfuere nõ præcurreret. Nullæ agũꝰ inſi diæ. nulla corruptio. & .lxx. M. hoſtiũ uincũꝰ. Pene ſine pugna fuit uict⁹ ad tēpus. ne plus audeat uictor irat⁹. trãſportaꝰ ĩ diuerſũ locũ: ut neſcia tur a fre occidi: quo uĩdicēꝰ occiſi. Sane idē Maſcezel elat⁹ reꝶ ſecũdaꝶ ĩſolētia: poſthabito ſcõꝶ cõſortio cũ qbus ãtea deo militans uicerat & ec cleſia; temerare auſus ē. atq; ex ea quoſdã nõ dubitauit extrahere. Secu ta ē pœna ſacrilegũ. Nã iiſdē ſupſtitib⁹ atque ĩſultãtibus: quos ab eccle ſia ad pœnã ꝓtraxerat: poſt aliq̄tũ tpus ſolus ipſe pũit⁹ ē. ꝓbauitq; in ſe uno ad utꝶque ſemp dĩnũ uigilaꝰ iudiciũ: q̄do & cũ ſpauit adiut⁹. & cũ cõtēpſit: occiſus ē. Interea cũ a Theodoſio ĩpatore ſenior ſingulis potiſ ſimis ĩfantũ cura & diſciplĩa utriuſq; palatii cõmiſſa eēt: hoc eſt Rufino orĩētalis aulæ: Stilicõi occidētalis ĩpii qd uterq; egerit: qdue agere cõat⁹

ſit:exitus utriuſq; docuit cũ ali⁹ ſibi alius filio ſuo affectans regale faſti giũ:ut rb⁹ repẽte turbatis neceſſitas rei publicæ ſcelus ambit⁹ tegeret:gẽ tes barbaras ille ĩmiſit.hic fouit.Taceo de Halarico rge cũ Gotis ſuis ſæ pe uicto:ſæpe cõcluſo:ſempq; dimiſſo.Taceo de ĩfelicibus illis apud Po lẽtiam geſtis cũ barbaro & pagano duce:hoc eſt Sauli cui ſũma belli cõ miſſa ẽ:cui⁹ ĩ pbitate reuerẽtiſſimi dies:& ſcũm paſca uiolatũ ẽ cedẽtiq; hoſti pter religõe;:ut pugnaret:extortũ ẽ cũ qde; oſtendẽte ĩ breui iu dicio dei & qd fauor eius poſſet:& qd ultio dĩna exigeret: pugnãtes uici mus.uictores uicti ſum⁹.Taceo de ipſoꝝ ĩter ſe barbaroꝝ crebris dilace ratiõib⁹ cũ ſeiuicẽ Gotoꝝ cunei duo deinde Halani atq; Hũni uariis cæ dibus populabantur.

Rhedagaiſus hoſtis Italiam ĩtrauit & occiſus ẽ cũ gente ſua.

Hedagaiſus oĩu; ãtiquoꝝ preſentiũq; hoſtiũ lõge ĩmaniſſim⁹ re pẽtino ĩpetu totã ĩundauit Italia;.Nã fuiſſe in populo ei⁹ plus q̃ cc.M.Gotoꝝ ferũt.Hic ſupra hãc incredibilẽ multitudie; ĩdomitãque uirtutẽ:pagan⁹ & Sytha erat:q: ut mos ẽ barbaris huiuſmõi gẽtib⁹ õne; Romãi generis ſanguinẽ diis ſuis ppinare deuouerat.hoc igit Romãis arcib⁹ ĩminẽte fit oĩu; paganoꝝ in urbe cõcurſus clamãtiũ:hoſtẽ eẽ cũ utiq; uiriũ copia tũ maxime præſidio deoꝝ uincendũ:potẽtem urbem aũt iõ deſtitutã & matur pitura;: qa deos & ſacra pdiderit.magnis que relis ubiq; agit:& cõtinuo de repetẽdis ſacris celebrãdiſque tractat. Fer uẽt tota urbe blaſphemiæ.uulgo nomẽ chriſti tanq̃ lues aliqua præſen tiũ tpoꝝ pbris ingrauat.Itaque ineffabili iudicio dei factũ ẽ:ut:quoni am in pmiſto populo piis grã impiis pœna debebat:oportebatq; pmitti hoſtes:q inſuaſibilẽ in plurimis & cõtradicentẽ ciuitate; ſeueriorib⁹ ſo litos flagris coarguerẽt: nõ tamen eos q indiſcrete cũctos intpata cæde delerẽt:duo tũc populi Gotoꝝ cũ duobus potentiſſimis regib⁹ ſuis per Romanas puincias baccharent:quoꝝ un⁹ chriſtianus ppiorq; Roma no populo:&:ut res docuit:timor dei mitis in cæde:alius paganus barba rus & uere Sytha:q nõ tantũ gloriã:aut prædã:q̃tũ inexaturabili crude litate ipſam cædem amaret. In cæde & hic iam receptus ſinu Italiæ Ro mam e proximo trementẽ terrore quaſſabat.Itaque ſi huic ultionis po teſtas pmitteretur:quẽ Romani ob hoc præcipue timendũ arbitrabant: qa fauorem deoꝝ ſacrificioꝝ obſequiis inuitaret & immoderatior cæde ſine frcũ emendatõis arſiſſent. & error nouiſſim⁹ peior priore creuiſſet: q̃doqdẽ in pagani & idolatræ man⁹ incidiſſe nõ ſolũ paganis reſiduis de rſtaurãdo cultu idoloꝝ eẽt ĩdubitata pſuaſio ſ; & xpiãis piculoſa pſua ſio cũ & hi pre iudicio terrerẽt & illi ↄfirmarent exẽplo Quãobrẽ iuſt⁹

diſpenſator humani generis deꝰ ꝑire paganũ hoſtẽ uoluit. & xpianum
præualere ꝑmiſit:ut pagani blaſſemanteſq; romani & illo confunderẽt
ꝑdito:& hoc punirent̃ ĩmiſſo:maxĩe cũ ĩpatoris Honorii admiranda ĩ
rege cõtinentia & ſanctiſſima fides nõ paꝝ dĩnæ miſericordiæ mereretur
Cõcedunt̃ qdẽ aduerſus ĩmaniſſimũ illũ hoſtẽ Rhedagaiſũ alioꝝ ho/
ſtiũ turmæ cũ copiis ſuis inclinant̃ ad auxiliũ eoꝝ aĩ.aſſunt Vldinus &
Sarus Hũnoꝝ & Gotoꝝ duces præſidio romanoꝝ. ſed nõ ſinit deus rẽ
potentiæ ſuæ uirtute hoĩum & maxime hoſtiũ uideri. Conterritũ diui
nitus Rhedagaiſũ in Feſulanos mõtes coegit:eiuſq; ſm eos q pciſſime
refert̃.cc.M.hoĩu; inopũ cõſilii & cibi in arido & aſpo mõtis iugo urgẽ
te undiq; tĩore cõcludit:agminaque qbus dudũ anguſta uidebat̃ Italia
latendi ſpe in unũ ac paruũ uerticẽ trudit. Quid multis morer? non diſ
poſita in bellũ acies fuit. nõ furor timorq; incerta pugnæ prætulit non
cædes acta. nõ ſanguis effuſus ẽ:qđ felicitati poſtremo loco deputari ſo
let:dãna pugnæ euentu cõpenſata uictoriæ:edentibꝰ:bibentibꝰ: ludenti/
buſq; nr̃is tanti illi tãque immanes hoſtes eſurientes & ſitientes: lãguẽ
teſque ↄfecti ſunt. Paꝝ hoc ẽ:niſi captũ & catenatũ ac ſubiugatũ ſciant:
quẽ timuere romani:illũque idolalatrã ſuũ:cuiꝰ ſacrificia ſe magis pti
meſcer̃ q̃ arma fingebant:ſine prælio uictũ ac uinctũ ſub iugo catẽiſq;
deſpiciant. Igit̃ rex Rhedagaiſus ſolꝰ ſpem fugæ ſumẽs clã ſuos deſeru
it. atque in nr̃os incidit:a qbꝰ captꝰ & pauliſp retentꝰ ac deinde interfectꝰ
ẽ: Tanta uero multitudo captiuoꝝ Gotoꝝ fuiſſe fertur:ut uiliſſimarũ
pecudũ mõ ſingulis aureis paſſim greges hoĩu; uẽderent̃. S; nihil ſup/
eſſe deꝰ de eodẽ populo ſinit. Nã ilico cũctis q emebant̃ moriẽtibꝰ qđ im
probi ẽptores eoꝝ nõ impenderẽt turpiter preciis: expenderũt miſericor
diter ſepulturis. Igit̃ ingrata Roma:quæ ſicut nũc ſenſit nõ ad remittẽ
dã ſed ad reprimendã idolatriæ præſumptõ; iudicis dei obliq̃ miam: ita
continuo ꝓpter uiroꝝ mortuoꝝque ſcõꝝ piã recordationẽ dei iram paſ
ſura non plenam: ſi forte confuſa pœniteat:& per experientiam fidẽ diſ
cat:ab incurſu Halarici regis & hoſtis. ſed xpiani aliq̃tulo ad tps ſpacio
differtur. Stilico uoluit uſurpare imperium Ro. ꝓ filio.

Nterea comes Stilico Vuandoloru; ĩbellis auaræ perfidæ & do
loſe gentis genere editus: paruipendens quod ſub imperatore
imperabat: Eucheriũ filium ſuum: ſicut a pleriſque tradit̃ ia;
inde chriſtianoꝝ perſecutionẽ a puero priuatoque meditantẽ in ĩperio
quoquo mõ ſubſtituere nitebat̃. Quam ob rẽ Halaricũ cũctamque Go
toꝝ gentẽ ꝓ pace optima & qbuſcũque ſedibꝰ ſuppliciter ac ſimpliciter
orantẽ occulto fœdere fouens: publice aũt & belli & pacis copia negata

ad terrendam terrendamq; rem.p.reſuauit. Præterea gentes alias copiis uiribuſq; intolerabiles qbus nũc galliaꝝ hiſpaniaꝝq; ꝓuinciæ premũt hoc eſt Halanoꝝ Sueuoꝝ Vuandaloꝝ: ipſoque ſimul motu impulſoꝝ Burgundionũ ultro in arma ſolicitans deterſo ſemel romani noĩs metu ſuſcitauit. eas interim ripas Rheni q̃tere & pulſare gallias uoluit. ſpans miſer ſub hac neceſſitatis circunſtantia: qa & extorquere imperiũ gene ro poſſet in filium: & gentes barbaræ tam facile cõprimi q̃ cõmoueri ua lerent. Itaq; ubi imperatori Honorio exercituiq; romano hec tantoru; ſceleꝝ ſcæna patefacta eſt. cõmoto iuſtiſſime exercitu occiſus eſt Stilico q ut unu; pueꝝ purpuram indueret: totius generis humani ſanguine; dedit. Occiſus eſt & Eucherius qui ad cõciliandum ſibi fauorem paga noꝝ reſtõne temploꝝ & euerſiõe eccleſiaꝝ imbutuꝝ ſe regni primordia minabať. pauciq; cum iiſdem ſatellites tantaꝝ molitionum puniti ſunt Ita minimo negocio paucoꝝq; pœna eccleſiæ chriſti cu; imperatore re ligioſo & liberatæ ſunt & uindicatæ. Itaq; poſt hæc tanta augmenta blaſ femiaꝝ nullamq; pntam ultima illa diuq; ſuſpenſa urbe; pœna cõſeqť.

Halaricus urbem expugnauit Romam. & deprædatus eſt.

Deſt Halaricus. trepidam Romam obſedit. turbat irrumpit. dato tamen præcepto prius: ut ſiqui in ſancta loca præcipueq; in ſcõꝝ apoſtoloꝝ Petri & Pauli baſilicas cofugiſſent. hos in primis inuiolatos ſecuroſq; eſſe ſinerent. Tum deinde inq̃tum poſſent prædæ inhiantes a ſanguine tparent. accidit quoq; quo magis illa uerbis irruptio indigna tione dei acta: q̃ hoſtis fortitudine ꝓbareť. ut. b. Inno. Romanæ eccleſiæ epũs: tanq̃ iuſtꝰ Loth ſubtractus a Sodomis occulta ꝓuidentia dei apď Rauennam tunc poſitus pctõris populi non uideret excidium. Diſcur rentibus itaque per urbẽ barbaris forte unus Gotoꝝ ideq; potens & xpi anus ſacram deo uirginẽ iam ætate ꝓuectam in quadam eccleſia domo repit. Cũq; ab ea auꝝ argentũq; honeſte expoſceret: illa fideli ꝯſtãtia eẽ apud ſe plurimũ & mox ꝓferendũ ſpopõdit. ac ꝓtulit. Cũque expoſitis opibꝰ attonitũ barbaꝝ magnitudine & pondere ac pulchritudine: igno ta & uaſoꝝ qualitate uideret: uirgo xpĩ ad barbarum ait. Hæc Petri apo ſtoli ſacra miſteria ſunt. præſume ſi audes de facto tu uideris. Ego quia defendere nequeo: cõtendere non audeo. Barbarus uero ad reuerentia; religiõis tĩore dei & fide uirgĩs motꝰ ad Halaricũ hæc p nũciũ retulit q continuo reportari ad apoſtoli baſilicã uniuerſa ut erant: uaſa impauit uirginẽ etiam ſimulque oẽs q ſe adiũgerent xpianos: eodẽ cũ defenſiõe deduci. Ea domus ſanctis ſedibus longo ut ferunt. & medio interiectu urbis aberat. Itaq; magno ſpectaculo oĩu; diſpoſita p ſigulos ſigula &

ſup capita lata palam aurea atq; argentea uaſa portanť: exertis undiq; ad defenſionē gladiis pia pōpa muniť. Hymnus deo romaniſ barbariſq; cōcinnentib⁹ publice caniť. pſonat late in excidio urbis ſalutis tuba: oēſ que & in abditis latentes inuitat ac pulſat. Cōcurrūt undique ad uaſa Petri: uaſa xpī. plurimi etiā pagani xpīanis pfeſſiōe ſi non fide admiſceť & per hoc tamē ad tps: quo magis cōfūdanť: euadūt. Quanto copioſius aggreganť romani cōfugientes: tanto auidi⁹ circūfundūť barbari defen ſores. O ſacra & ineffabilis dñi iudicii diſcretio. O ſanctū iſtud & ſalu tare flumē: quod parua exortū dū btō alueo in ſcōꝝ ſedes tendit: ober rantes periclitanteſq; aīas in ſinū pia rapacitate puexit. O præclara illa xpianæ militiæ tuba: quæ generaliter cūctos dulciſſimo ad uitā modu lamine īuitans: quos ad ſalutē inobediētes nō ſuſcitauit: īexcuſabiles re liqt ad mortē. Myſteriū hoc qđ in transferendis uaſis: dicendis hymnis ducendis populis fuit: tanq̄ magnū cribꝝ fuiſſe arbitror. p qđ ex congre gatōe populi romani tanq̄ ex magna maſſa frumenti p oīa ex uniuerſo ābitu ciuitatis latebraꝝ foramina effluxere grana uiua. ſiue occaſione ſi ue ueritate cōmota oīa: tamen de præſente ſalute credētia ex horreo dnī cæ præpatōis accepta ſūt. Reliq̄ uero ſicut ſtercora: & uelut paleæ ipſa uel incredulitate uel inobīa præiudicata ad exterminiū atq; incendium remanſerť. qs hæc ppendere plenis miraculis? qs prædicare dignis laudi bus queat? Tertia die barbari q̄ ingreſſi urbē fuerant: ſponte diſcedunt. facto qdē aliquantaꝝ ædiū incēdio: ſed ne tanto qdē q̄tū. dcc. cōditiōis ei⁹ anno caſus effecerat. Nā ſi exhibitā Neronis īpatoris ſui ſpectaculis inflāmatōē recenſeā: pcul dubio nulla cōparatōe æqpabiť ſm id: quod excitauerat laſciuia principis: hoc quod nūc contulit ira uictoris. Neq; uero Galloꝝ meminiſſe in h⁹modi collatōe debeo: quā continue pene p anni ſpatiū incenſæ urbis attritos cineres poſſederūt. Et ne quiſq̄ forte dubitaret ad correptionē ſuperbæ laſciuiæ: & blaſphemiæ ciuitatis ho ſtibus fuiſſe permiſſum: eodē tempore clariſſima urbis loca fulminibus diruta ſunt: quæ inflāmari ab hoſtib⁹ nequiuerť. Anno itaq; ab urbe cō dita. M.c.lxxiiii. irruptio urbis per Halaricū facta ē: cui⁹ rei q̄uis recēs memoria ſit: tamen ſiqs ipſius populi romani & multitudinē uideat & uocē audiat: nihil factū: ſicut etiam ipſi fateňť: arbitrabiť: niſi aliquan tis adhuc exiſtentib⁹ ex incendio ruinis forte doceať. In ea irruptōe Pla cidia Theodoſii principis filia: Arcadii & Honorii īpatoꝝ ſoror: ab At tahulfo Halarici ppinquo capta ē atq; in uxorē aſſūpta: quaſi eā dīno iudicio uelut ſpeciale pign⁹ obſidē Roma tradiderit. ita iuncta barbari potentiſſimi regis cōiugio multo rei publicæ cōmodo fuit. Interea ante

UPB

bienniũ romanæ irruptõis excitatæ per Stiliconem gentes Halanorũ:ut dixi:Sueuorꝫ: Vuandalorꝫ:multæq3 cũ his aliæ Francos ꝓterẽt: Rhenu3 traſeunt.Gallias inuadũt.directoq3 ĩpetu Pyreneũ uſq3 ꝑueniũt. cui⁹ obice ad tps repulſæ per circũiacentes ꝓuintias refundunt. His per gallias bacchantibus apud Britannias Granus municeps eiuſdẽ inſulæ tyrannus creat.& occidit.Hui⁹ loco Cõſtantinus ex infima militia ꝓpter ſolã ſpem nõis ſine merito uirtutis eligit:q cõtinuo ut ĩuaſit ĩpiũ ĩ gallias tranſiit.Ibi ſæpe a barbaris incertis fœderib⁹ illuſus detrimento magis rei publicæ fuit.Miſit uero in Hiſpaĩas iudices:quos cũ ꝓuĩciæ obedienter accepiſſent:duo frẽs iuuenes nobiles & locupletes Didymus & Verianian⁹ nõ aſſumpſere.ne aduerſus tyrannum qdem tyrannidẽ:ſ3 ĩperatori iuſto aduerſus tyrannũ & barbaros tueri ſeſe patriãq3 ſuam moliti ſunt.Quod ipſo geſtæ rei ordine patuit.Nã tyrannidẽ nemo:niſi celeriter maturatã ſecreto inuadit:& publicæ arma cui⁹ ſumma ẽ:aſſumpto diademate ac purpura uideri ante q̃ ſciri.Hi uero plurimo tpe ſeruulos tantum ſuos ex ꝓpriis præſidiis colligentes ac uernacula alentes ſumptibus:nec diſſimulato ꝓpoſito abſq3 cuiuſq̃ inqetudine ad Pyrenei clauſtra tẽdebãt. Aduerſus hos Cõſtantin⁹ Cõſtantẽ filium ſuu3 ꝓdolor ex monacho cæſarem factum cum barbaris quibuſdã qui quõdã in fœdus recepti atq3 in militiã allecti Honoriaci uocabãt: in Hiſpanias miſit.Hinc apud Hiſpanias prima mali labes. Nam interfectis illis frĩbus qui tutari priuato præſidio Pyrenei alpes moliebãt:his barbaris quaſi in precium uictoriæ primum prædandi in Palatinis cãpis licentia data.dehĩc ſupradicti mõtis clauſtrorꝫq3 eius cura permiſſa ẽ:rmota ruſticanorꝫ fideli & utili cuſtodia.Igit honoriaci imbuti præda & illecti abundantia:quo magis ſcelus ĩpunitum foret:atque ipſis ſceleris plus liceret:ꝓdita Pyrenei cuſtodia clauſtriq3 pateſcĩs cunctas gentes:quæ p Gallias uagabant:Hiſpaniarꝫ ꝓuĩciis ĩmittunt:iidemq3 ipſis adiungunt ubi actis aliq̃diu magnis cruentiſq3 diſcurſibus poſt graues rerꝫ atque hominum uaſtationes:quarum ipſos quoque mõ pœnitet:habita ſorte & diſtributa uſque ad nunc poſſeſſiõe conſiſtunt. Multa nunc mihi de huiuſmodi rebus facultas loquendi foret: ſi nõ ſm omnes hoĩes apud uniuſcuiuſque mentem conſcĩa ſecreta loqueret. Irruptæ ſunt Hiſpaniæ:cædes:uaſtatõeſq3 paſſæ ſunt.nihil quidem nouu3.hoc.n.nunc per biennium illud:quo hoſtilis gladius ſæuit:ſuſtinere a barbaris: qđ per cc.quondam annos paſſæ fuerant a Romanis:quod etia3 ſub imperatorẽ Galeno per annos ꝓpemodu3.xii.Germanis euertentibus excepert. uerꝫ tamen quis nõ ſe:qui ſui ſuorꝫq3 actuũ uel etiam cogitationum conſci

iudicia dei metuit iuſte oĩa paſſum: uel etiam parua ſuſtinuiſſe fateať: aut quis ſe non intelligit deũq; non metuit: quo mõ non iuſte iſta & q dem parua ſuſtinuit? Quæ cũ ita ſint illud tantũ clemẽtia dei eadẽ pie tate qua dudũ prædixerat: ꝓcurauit: ut ſ̃m euangeliũ ſuũ: quo inceſſa biliter cõmonebat: cum uos pſecuti fuerint in una ciuitate: fugite ĩ aliã qſque egrediens quo abire uellet ipſis barbaris mercennariis miſtris ac defenſorib' utereť. Hoc tũc ipſi ultro offerebant. Et qui auferre oĩa in terfectis oĩbus poterant: pticulã ſtipẽdii ob mercedẽ ſeruitii ſui & trãſ uecti oneris flagitabant. & hoc qdẽ a plurimis factũ ẽ. Qui aũt nõ credi derũt euangelio dei quaſi cõtumaces: uel ſi & nõ audieřt: dupliciter cõ tũaces nõ dederũt locũ iræ: iuſte ſupueniente ira cõprehenſi & oppreſſi ſũt. q̃q̃ & poſt hoc quoq; cõtinuo barbari execrati gladios ſuos ad ara tra conuerſi ſunt. reſiduoſq; Romãos ut ſocios modo & aĩcos fouẽt ut inueniant iã inter eos quidam romani qui malint inter barbaros paupe rem libertatẽ q̃ inter romanos tributariã ſolicitudinẽ ſuſtinere q̃q̃ ſi ob hoc ſolũ barbari Romanis finib' ĩmiſſi forent: quod uulgo ꝑ orientem & occidentẽ eccleſiæ chriſti Hũnis Sueuis Vuandalis & Burgũdiõib': diuerſiſque innumeris credentiũ populis replenť: laudanda & attollen da miſericordia dei uidereť: quandoquidẽ & ſi cũ labefactiõe nr̃i tantæ gentes agnitionẽ ueritatis accipent: quã ĩuenire utiq; niſi hac occaſione non poſſent. Quid. n. dãni ẽ xpiano ad uitam æternã inhianti huic ſæcu lo quolibet tpe & quoquo pacto abſtrahi? quid aũt lucri ẽ pagano ĩ me dio xpianoꝝ aduerſus fidẽ obdurato: ſi paulo diuti' diẽ ꝓtrahat quan doque moritura cui deſpata cõuerſio ẽ? Et qa ineffabilia ſũt iudicia dei quæ nec ſcire oĩa nec explicare quæ ſcim': poſſum': breuiter expreſſerim correctionẽ iudicis dei: quoquo pacto accidat: iuſte ſuſtinere: q ſciũt: iu ſte ſuſtinere: q neſciunt. Anno ab urbe condita. M. c. lxxv. Honorius im perator uidẽs tot oppoſitis tyrãnis nihil aduerſum barbaros agi poſſe ipſos prius tyrannos deleri iubet. Conſtantio comiti hui' ſũma belli cõ miſſa ẽ. Senſit tũc demũ res. p. & quã utilitatem ĩ romano tandẽ duce re cepit. & q̃ eatenus ꝑniciẽ per lõga tpa barbaris comitib' ſubiecta tolerarit Honorius rẽ publica; Cõſtantio cõmittit: & extincti ſũt oẽs tyranni

[I]Gitur Conſtantius comes in Galliam cum exercitu ꝓuect' Conſtantinũ impatorẽ apud Arelatũ ciuitatẽ clauſit. cepit & occidit. Iam hinc ut de cathalago tyrannoꝝ q̃ breuiſſime loquar: Conſtantẽ filiũ Conſtantini Geronti' comes ſuus uir nequam magis q̃ ꝓbus apud Viennam interfecit. atque in eius locũ Maximũ quendam ſubſtituit. Ipſe uero Gerõtius a ſuis militibus occi

ſus ē. Maximus exut⁹ purpura: deſtitutuſq; a militib⁹ Gallicanis qui i Aphricam traiecti: deinde in Italiā reuocati ſunt: nūc inter barbaros in Hiſpania egens exulat. Ionius poſtea uir Gallinaꝝ nobiliſſim⁹ in tyrannidē mox ut aſſurrexit: cecidit. Sebaſtianus frater eiuſdē hoc ſolum ut tyrann⁹ moreref: elegit. nā cōtinuo ut ē creatus: occiſus ē. Quid de īfeliciſſimo Attalo loquar: cui occidi inter tyrannos honor & mori lucū fuit? In hoc Halaric⁹ īpatore facto interfecto refecto ac defecto: citiuſque his oībus actis pene q̄ dictis mīmū riſit. & ludū ſpectauit īpii. Nec miꝝ ſi iure hac pōpa miſer luſus ē: cuius ille ūbratilis cōſul Tertulus auſus ē in curia dicere. loquar uobis pr̄es cōſcripti cōſul & pontifex: quorū alteꝝ ſpō: ſpans ab eo q nō hēbat ſpem. & maledcūs utiq;: q ſpem ſua; poſuerat in hoīe. Attalus itaq; tanq̄ inane īpii ſimulacꝝ cū Gotis uſq; ad Hiſpanias portatus ē: ūde diſcedens naui: incerta moliens ī mari captus & ad Cōſtantiū comitem deductus: deinde īpatori Honorio exhibitus trūcata manu uitæ relictus eſt. Heraclianus īterea Aphricæ comes miſſus cū idem Attalus umbrā geſtaret īpii Aphricā ſtrenue aduerſū iudices ab eo miſſos tutatus cōſulatū aſſecutus eſt: quo elatus ſupcilio Sabinū domeſticū ſuū uiꝝ īgenio callidū: induſtriaq; ſolertem & ſapientem noīandū: ſi aī uires tranqllis ſtudiis accōmodauiſſet: geneꝝ allegit cū quo quoꝝda; piculoꝝ ſuſpitōes dū patif: fecit: atq; aliq̄diu Aphricana annona extra ordinem detenta ipſe tandem cū īmenſa certe tpibus nr̄is ſatis incredibili claſſe nauiū roma; contendit. na; hūiſſe tūc. iiii. M lxx. naues dr̄ quem nūeꝝ ne apud Xerxen quidem preclaꝝ illum Perſarum regem: nec Alexandrum magnum: uel quendam alium regum fuiſſe hiſtoriæ fert. Is ſimul ut cum agmine militum ad urbem pergens litore egreſſus eſt occurſu comitis Marini territus: & in fuga; uerſus arrepta naui ſolus Carthaginem rediit. atq; ibi cōtinuo militari manu interfectus eſt. Sabinus gener eius Conſtantinopolim fugit. unde poſt aliq̄tum temporis retractus exilioque damnatus eſt. Hunc omne; cathalogum ut dixi: uel manifeſtoꝝ tyrannoru; uel inobedientiu; ducu; optīa Honorius imperator religione & felicitate meruit: merito ſane q̄a in his diebus præcipiente Honorio & adiuuante Conſtantio pax & unitas per uniuerſa; Aphrica; eccleſiæ catholicæ reddita eſt. & corpus chriſti: qđ nos ſumus grata diſceſſiōe ſanatu; eſt impoſita executione ſcī præcepti Marcellino tribuno uiro in primis prudenti & induſtrio: oīu;q; bonoꝝ ſtudioꝝ appetētiſſimo: quē Marinus comes apud Carthagine; īcertu; zelo ſtimulat⁹: an auro corrupt⁹ occidit: q cōtinuo reuocatus ex Aphrica factuſq; priuatus uel ad pœna; uel ad pn̄iam conſciæ ſuæ dimiſſus ē

Anno ab urbe cõdita.M.c.lxviii.Cõſtantius comes apud Arelatũ Galliæ urbẽ conſiſtens magna rerꝫ gerendarꝫ ĩduſtria Gotos a Nerbona expulit.atque abire in Hiſpaniã coegit:interdicto præcipue atq3 interclu ſo oĩ conatu nauiũ & pegrinorꝫ uſu commerciorꝫ.Gotorꝫ tunc populis Attahulfus rex præerat:q poſt irruptionẽ urbis ac mortẽ Halarici Placidia:ut dixi:captiua ſoror ĩpatoris in uxorẽ aſſũpta:Halarico ĩ regnũ ſucceſſerat.Is ut ſupra auditũ/atq3 ultimo exitu ei' ꝓbatũ ẽ:ſatis ſtudioſe ſectator pacis:militare fideliter Honorio ĩpatori:ac ꝓ defendẽda romana re publica ĩpẽdere uires Gotorꝫ uires præoptauit. Nã ego quoq3 ipſe uirꝫ quendã Narbonenſem illuſtris ſub Theodoſio militiæ: & religioſũ prudentẽq3 & grauẽ apud Bethleem oppidũ Palæſtinæ btiſſimo Hieronymo preſ bytero referente audiui:ſe familiariſſimũ Attahulfo apud Narbonã fuiſſe.ac de eo ſæpe ſub teſtificatõe didiciſſe:qđ ille cu3 eẽt aĩo:uirib':ingenioq3 nimi' referre ſolit' eẽt:ſe in primis ardẽter inhiaſſe:ut oblitterato romano noĩe romanũ oẽ ſolũ Gotorꝫ ĩpiũ & faceret & uocaret:eſſetq3 ut uulgariter loquar:Gotia:qđ romaĩa fuiſſet:fieret nũc Attahulfus:qđ quondã cæſar Auguſt'.At ubi multa expientia ꝓbauiſſet:neq3 Gotos ullo mõ parere legib' poſſe ꝑꝑ effrenatã barbariẽ: neq3 rei publicæ interdici leges oportere ſine qb' res publica nõ ẽ res publica:elegiſſe ſe ſaltẽ:ut gloriã ſibi de reſtituẽdo ĩ integꝝ augẽdoq3 romano noĩe Gotorꝫ uirib' quæreret:hřeturq3 apud poſteros romanæ reſtitutõis auctor:poſtq̃ eẽ nõ poterat ĩmutator.Ob hoc abſtinere a bello ob hoc inhiare paci nitebat:præcipuæ Placidiæ uxoris ſuæ:fœmĩæ ſane ingenio acerrimæ & religiõis ſatis ꝓbatæ ad oĩa bonarꝫ ordinationũ opa pſuaſu & cõſilio tpat'.Cũq3 eidẽ paci petendæ atq3 offerẽdæ ſtudioſiſſime inſiſteret apud Barcilonẽ Hiſpaniæ urbẽ dolo ſuorũ:ut fert: occiſus ẽ.Poſt hũc Segericus rex a Gotis creat' cũ itidẽ iudicio dei ad pacẽ ꝓnus eſſet:nihilomin' a ſuis interfect' ẽ.Deide Vallia ſucceſſit ĩ regnũ ad hoc electus a Gotis:ut pacẽ infringeret:ad hoc ordinatus adeo:ut pacem confirmaret.Hic igitur territus maxime iudicio dei.qa cu3 magna ſupiore abhinc anno Gotorꝫ man' inſtructa armis nauigiiſque tranſire in Aphricam moliref:in.xii.M:paſſuũ Goditani freti tẽpeſtate correpta miſerabili exitu pierat:mẽor etiã illi' acceptæ ſub Halarico cladis:cũ Goti in Siciliã tranſire conati in cõſpcũ ſuorꝫ miſerabiliter arrepti & demerſi ſũt:pacẽ optimã cũ honorio impatore datis lectiſſimis obſidibus pepigit.Placidiã impatoris ſororẽ honorifice apud ſe honeſteq3 habitã fři reddidit.Romanæ ſecuritati piculũ ſuũ obtulit:ut aduerſũ cæteras gentes:quæ p Hiſpauias cõſediſſent:ſibi pugnaret.& romanis uinceret:

q̃uis & Halanoꝝ cæteri: Vuandaloꝝ Sueuoꝝq; reges eodẽ nobiſcũ pla cito deſpecti forent: mandantes ĩpatori Honorio. Tu cũ oĩbus pacẽ ha be. oĩumq; obſides accipe. nos nobiſcũ confligim⁹. nobis perim⁹. tibi uĩ cim⁹. ĩmortalis uero queſtus erit rei publicæ tuæ: ſi utriq; peam⁹. Quis hæc crederet: niſi res doceret? Itaq; nũc quotidie apd̕ Hiſpaĩas geri bel la gentiũ. & agi ſtrages ex alterutro barbaroꝝ crebris certiſq; nũciis diſ cim⁹. præcipue Valliã Gotoꝝ regẽ inſiſteř patrandæ paci ferũt. ex quo utcũq; conceſſerĩ: ut licẽter xpiana tpa reprehẽdanť: ſiqd a conditione mũdi uſq; ad nũc ſimili factũ felicitate doceať. Manifeſtauim⁹ ut arbi tror atq; oſtendim⁹ nõ magis uerbo pene q̃ digito innũera bella ſopita: plurimos extinctos tyrãnos cõpreſſas: coanguſtataſq; addictas exinani taſq; ĩmaniſſimas gentes mĩmo ſanguĩe nullo certamine ac pene ſine cæ de. Supeſt ut obtrectatores nr̃os molitionũ ſuaꝝ pœniteat: ueritatique erubeſcant. Deũ ueꝝ & ſolũ q põt oĩa: credant. timeant. diligant ſequãť cui⁹ oĩa & quæ mala putant: bona eſſe didiceřt. Explicui adiuuãte chri ſto ẜm tuũ præceptũ btĩſſime pr̃ Auguſtine ab initio mũdi uſq; ĩ præ ſentẽ diẽ: hoc ẽ p annos. v. M. dc. xviii. punitões & cupiditates hominu; pctõꝝ: cõflictatiões ſæculi: & iudicia dei: q̃ breuiſſime & q̃ ſimpliciſſime potui: chriſtianis tamẽ tpib⁹ pp præſentẽ magis chriſti gratiam ab illa incredulitatis confuſione diſcretis. Ita iam ego certo & ſolo quẽ concu piſcere debui: obediẽtiæ meæ fructu fruor. de qualitate aũt opuſcoloꝝ tu uideris: qui præcepiſti: tibi adiudicãda: ſi edas: p te iudicata: ſi deleas

Vt ipſe titulus margine in primo docet.
  Oroſio nomen mihi eſt.
Librarioꝝ quicquid erroris fuit:
  Exemit Aeneas mihi.
Meque imprimendum tradidit non alteri.
  Leonarde: q̃ ſoli tibi.
Leonarde nomen huius artis & decus.
  Tuæque laus Baſileæ.
Quodſi ſitum orbis: ſique noſtra ad tempora.
  Ab orbis ipſa origine
Quiſq̃ tumultus: bellaque: & cædes uelit.
  Cladeſque noſſe: me legat.

51|20

P. OROSII

HISTORIÆ

CIRCA

1475